

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Σόνια Ναλπαντίδου

Η ανάλυση των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων

Συγκριτική επισκόπηση και η περίπτωση της Ελλάδας

ΑΘΗΝΑ 2018

Διδακτορική διατριβή της Σόνιας Ναλπαντίδου,

Αρ. μητρώου 05/017

Εξεταστική επιτροπή

Γεώργιος Δελλής, καθηγητής Νομικής Σχολής/ ΕΚΠΑ,

Αντώνης Μακροδημήτρης, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης/ΕΚΠΑ,

Έβη- Αγγελική Μαυρομούστακου, Καθηγήτρια Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης,

Ευαγγελία Μπάλα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης, Πάντειο Πανεπιστήμιο,

Πέτρος Γέμος, Ομότιμος Καθηγητής ΙΦΕ/ΕΚΠΑ, μέλος 3 μελούς,

Πέτρος Παραράς, Ομότιμος Καθηγητής Νομικής Σχολής/ ΔΠΘ μέλος 3 μελούς,

Αριστείδης Χατζής, Καθηγητής ΙΦΕ/ΕΚΠΑ Κύριος, Επιβλέπων καθηγητής, μέλος 3μελούς.

Στο Βαν

Περίληψη

Η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο διαμόρφωσης πολιτικής στα πλαίσια των προγραμμάτων της κανονιστικής μεταρρύθμισης ή της καλής νομοθέτησης που έχουν αναπτυχθεί σε πολλές χώρες παγκοσμίως. Προσφέρει βοήθεια στη λήψη αποφάσεων, χωρίς να υποκαθιστά την κρίση του νομοθέτη, παρέχοντας πληροφορίες στους κατέχοντες τη νομοθετική πρωτοβουλία, με τον υπολογισμό του αναμενόμενου οφέλους και κόστους και της διακινδύνευσης σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Πρόκειται για μια προσέγγιση που βασίζεται στην οικονομική ανάλυση του δικαίου και έχει σκοπό να διασφαλίσει ότι οι αποφάσεις για την υλοποίηση μιας νομοθετικής πρωτοβουλίας βασίζονται σε εμπειρικά στοιχεία και σε εμπειριστατωμένη ανάλυση επιλογών.

Η διατριβή αυτή επιδιώκει να αναλύσει την «γέννηση» και την εξέλιξη της ανάλυσης επιπτώσεων στην Ελλάδα, εξετάζοντας τις θεωρίες που συνετέλεσαν στη γέννησή της και αναλύοντας τη θέση της στο διεθνές σκηνικό. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε ο σκοπός της ρύθμισης εν γένει και οι διάφορες σχετικές θεωρίες της ρύθμισης, από τη θεωρία του δημοσίου συμφέροντος έως την οικονομική θεωρία. Οι θεωρίες αυτές επιχείρησαν να απαντήσουν στο φαινομενικά απλό ερώτημα 'γιατί υπάρχουν ρυθμίσεις;'.

Στη συνέχεια, εξετάστηκαν τα πιο αξιόλογα συστήματα παγκοσμίως, ξεκινώντας από το πρωτοπόρο σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής που ήδη από την δεκαετία του 1970 ξεκίνησαν οι πρώτες προσπάθειες ανάλυσης του αντίκτυπου των ρυθμίσεων. Συνεχίζοντας με την σημαντική συνδρομή του ΟΟΣΑ στην ανάλυση επιπτώσεων με το σύστημα της κανονιστικής μεταρρύθμισης, τις αξιολογήσεις των συστημάτων των διαφόρων κρατών και τη διάχυση των καλών πρακτικών. Επίσης, αναλύθηκε το σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Έπειτα μεταφερόμαστε στην Ελλάδα. Η κατάσταση στη Ελλάδα από παλαιότερα επέτεινε την ανάγκη δημιουργίας ενός θεσμικού πλαισίου για τον έλεγχο της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων ή αλλιώς για την καλύτερη νομοθέτηση. Πριν από την πρωτοφανή κρίση στην οποία βρίσκεται η χώρα μας οι ελληνικές κυβερνήσεις έθεσαν από την αρχή ως στόχο την υιοθέτηση ενός φιλόδοξου συστήματος ex ante υπολογισμού των συνεπειών των ρυθμίσεων. Εντέλει, η εισαγωγή ενός αρκετά φιλόδοξου συστήματος έγινε το 2012 με νόμο, μετά από το πρώτο βήμα το 2006, την υιοθέτηση μιας εγκυκλίου του Πρωθυπουργού και την τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής το 2010.

Σύμφωνα με τις επιταγές πλέον του νόμου, κάθε νέος νόμος θα πρέπει να συνοδεύεται από ειδική ανάλυση η οποία θα καταδεικνύει τις επιπτώσεις που θα έχουν οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις στην αγορά και στην οικονομία αλλά και στην κοινωνία, το περιβάλλον, τη δημόσια διοίκηση και την απονομή δικαιοσύνης γενικότερα. Θα καταρτίζεται δηλαδή μία

έκθεση η οποία θα περιγράφει λεπτομερώς τα οφέλη (και κυρίως) τις ζημιές κάθε νομοθετικής πρωτοβουλίας για την οικονομία της χώρας.

Στη συνέχεια αναλύθηκαν 130 εκθέσεις από την περίοδο 2010-2012 βάσει μιας κάρτας ελέγχου (scorecard), μέσω της οποίας εξετάστηκαν η μεθοδολογία και τα δεδομένα των εκθέσεων. Η ποιότητα των εκθέσεων εκτιμήθηκε, οι αδυναμίες του συστήματος έγιναν πρόδηλες και προτάσεις βελτίωσης κατατέθηκαν βάσει των αποτελεσμάτων της κάρτας ελέγχου, των εμπειριών άλλων κρατών και των συστάσεων του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα.

Η μεταρρύθμιση του 2012 ήταν ένα σημαντικό βήμα προς την σωστή κατεύθυνση αλλά χρειάζονται επιπλέον μέτρα για να θεωρηθεί αυτή η μεταρρύθμιση ως επιτυχής, καθιστώντας το σύστημα πιο αναλογικό και πιο ωφέλιμο στάδιο χάραξης πολιτικής. Η ανάλυση επιπτώσεων θα πρέπει να εισέλθει, και μέσω της αναθεώρησης του συστήματος, σε ένα συνεχή κύκλο διαμόρφωσης πολιτικής, με στάδια όπως η παρακολούθηση και η αξιολόγηση, ώστε να δημιουργήσουμε και στην Ελλάδα μια τεχνολογία κατασκευής ρυθμίσεων που λαμβάνει υπόψη τα διδάγματα της οικονομικής ανάλυσης δικαίου, την γνώση, την εμπειρία και τις διεθνείς πρακτικές, αλλά με ένα πιο αναλογικό και στοχευμένο σύστημα σύμφωνα με τις ανάγκες και τις συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας.

Λέξεις-κλειδιά: ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων, οικονομική ανάλυση δικαίου, κανονιστική μεταρρύθμιση, καλή νομοθέτηση

Summary

Regulatory Impact Assessment is a useful policy tool in the framework of regulatory reform or better regulation programs developed in many countries around the world. It provides assistance to decision-making without substituting the legislator's judgment by providing information to policy-makers and by assessing the expected benefits and costs and economic, social and environmental risks. This is an approach based on the economic analysis of law and aims to ensure that decisions are based on empirical evidence and a thorough analysis of different options.

This thesis seeks to analyze the 'birth' and the evolution of the impact assessment in Greece, examining the theories that contributed to her birth and analyzing its position on the international scene. In particular, the purpose of regulation in general and the various related theories of regulation, from public interest theory to economic theory, was examined. These theories attempted to answer the allegedly simple question of 'why there are regulations?'.

Then, the most remarkable systems in the world were analyzed, starting with the pioneering system of the United States of America, which began the first attempts to assess the impact of the regulations since the 1970s. Then the significant contribution of the OECD to impact assessment with the system of regulatory reform, assessments of the systems of the various countries and dissemination of good practices was examined. The system of the United Kingdom and the European Union, in particular the European Commission, has also been analysed.

Then we move to Greece. The situation in Greece has aggravated the need to create an institutional framework to control the quality of legislation and regulation or better regulation. Before the unprecedented crisis in which our country is in, the Greek governments have set out from the outset to adopt an ambitious ex ante system of assessing the consequences of the regulations. Ultimately, the introduction of a rather ambitious system was made in 2012 by law, after the first step in 2006, adopting a Prime Minister's circular and amending the Parliament's Rules of Procedure in 2010.

Under the overriding requirements of the law, any new law should be accompanied by a specific analysis demonstrating the impact that these regulations will have on the market and the economy but also on society, the environment, the public administration and the administration of justice in general. A report will be drafted detailing the benefits (and above all) of the costs to any legislative initiative for the country's economy.

Subsequently, 130 reports were analysed from 2010-2012 on the basis of a scorecard, which examined the methodology and report data. The quality of the reports was

assessed, the system weaknesses became evident and improvements proposals were submitted based on the results of the scorecard, the experiences of other countries and the OECD recommendations for Greece.

The 2012 reform was an important step in the right direction, but further steps are needed to see this reform as successful, making the system more proportionate and more beneficial for policy making. Impact assessment should also be introduced through a review system into a continuous policy cycle, with steps such as monitoring and evaluation, so that we can also create a regulatory framework in Greece that takes account of the lessons learned from the economic analysis of the law, knowledge, experience and international practices, but with a more proportionate and targeted system according to the needs and conditions of the Greek reality.

Key words: Regulatory Impact Assessment, Economic Analysis of law, Regulatory Reform, Better Regulation

Περιεχόμενα

1	Αντί προλόγου	14
2	Η Θεωρία της Ρύθμισης	21
2.1	Εισαγωγή στη θεωρία της ρύθμισης.....	21
2.2	Η Θεωρία του δημόσιου συμφέροντος	22
2.3	Η Θεωρία της ρυθμιστικής ομηρίας (<i>regulatory capture</i>)	26
2.4	Η Θεωρία της επιρροής των ομάδων συμφερόντων.....	28
2.5	Η Θεωρία των επιδιώξεων προσωπικών συμφερόντων	30
2.6	Η Θεωρία της δύναμης των ιδεών	31
2.7	Η Θεωρία των εσωτερικών οργανωτικών αλλαγών	32
2.8	Η Σχολή του Σικάγου	33
2.8.1	Μοντέλο Stigler-Peltzman	33
2.8.2	Μοντέλο Becker	37
2.8.3	Μοντέλο Posner	38
2.9	Η Θεωρία των «λαθρεμπόρων και των βαπτιστών» (Bootleggers and Babtists, B&B).	41
2.10	Τα αίτια της ρύθμισης	42
2.10.1	Οικονομικοί λόγοι	43
2.10.2	Μη οικονομικοί λόγοι	49
2.11	Η απορρύθμιση	53
2.11.1	Τι είναι η απορρύθμιση;	53
2.11.2	Ηνωμένο Βασίλειο.....	55
2.11.3	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής	57
2.11.4	Παρατηρήσεις για την Απορρύθμιση.....	61
2.12	Επίλογος	64
3	Συγκριτική Επισκόπηση	66
3.1	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	66
3.1.1	Εισαγωγή	66
3.1.2	Προεδρίες Νίξον, Φόρντ και Κάρτερ.....	68
3.1.3	Προεδρία του Ρέιγκαν.....	70

3.1.4	Προεδρία του Μπους του πρεσβύτερου	72
3.1.5	Προεδρία του Κλίντον	73
3.1.6	Προεδρία του Μπους του νεότερου	75
3.1.7	Προεδρία Ομπάμα	77
3.1.8	Η προεδρία του Τραμπ.....	82
3.1.9	Η ανάλυση επιπτώσεων στις ΗΠΑ στην πράξη.....	83
3.2	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΟΟΣΑ)	102
3.3	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΟ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ.....	107
3.3.1	Ιστορική Αναδρομή	107
3.3.2	Το σύστημα ΙΑ στο Ηνωμένο Βασίλειο	114
3.3.3	Τα στάδια ανάλυσης	120
3.3.4	Επίλογος	126
3.4	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	129
3.4.1	Ιστορική αναδρομή	129
3.4.2	Το σύστημα ΙΑ στην Ευρώπη.....	144
4	Η Ανάλυση Επιπτώσεων των Ρυθμίσεων στην Ελλάδα	152
4.1	Νομοθετική διαδικασία	152
4.2	Πρωτοβουλίες για την καλή νομοθέτηση	158
4.3	Η Εγκύκλιος για την καλή νομοθέτηση	160
4.4	Υπόδειγμα έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων	167
4.4.1	Τυπικό μέρος της έκθεσης	170
4.4.2	Ουσιαστικό μέρος της έκθεσης.....	170
4.4.3	Άλλες διατάξεις	173
4.4.4	Αξιολόγηση συνεπειών	173
4.4.5	Παρατηρήσεις ως προς το νέο υπόδειγμα	175
4.5	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική μεταρρύθμιση 2007-2013»	176
4.6	Τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής	180
4.7	Πρώτο Μνημόνιο	181
4.8	Ο νέος Νόμος 4048/2012 ή αλλιώς «ο νόμος για τους νόμους»	182
4.9	Έλεγχος ποιότητας των εκθέσεων των ετών 2010, 2011 και 2012.....	193
4.10	Μεθοδολογία ανάλυσης.....	203

4.10.1	Υπεύθυνοι εκπόνησης.....	205
4.10.2	Εναλλακτικές	209
4.10.3	Ανάλυση συνεπειών.....	210
4.10.4	Ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους.....	211
4.10.5	Σύγκριση κόστους-οφέλους	215
4.10.6	Άλλες αναλύσεις.....	216
4.10.7	Διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης	219
4.10.8	Διαφάνεια	224
4.10.9	Περίληψη.....	226
4.10.10	Καθορισμένη μορφή του υποδείγματος.....	228
4.10.11	Εξουσιοδοτήσεις	231
4.10.12	Άλλες διατάξεις	232
4.10.13	Ημερομηνία.....	233
5	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	235
5.1	ΟΟΣΑ	235
5.1.1	Έκθεση ΟΟΣΑ για την Ελλάδα 2001	235
5.1.2	Έκθεση ΟΟΣΑ για την Ελλάδα 2012	239
5.2	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	250
5.2.1	Οργανωτικές και θεωρητικές αδυναμίες.....	254
5.2.2	Μεθοδολογικές αδυναμίες των εκθέσεων	256
5.2.3	Βελτιώσεις του συστήματος.....	262
5.2.4	Αντί επιλόγου: Η Οικονομική ανάλυση του Δικαίου (ΟΑΔ) και η ανάλυση επιπτώσεων	271
6	Παράρτημα 1. Η Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία στην Ελλάδα.....	279
7	Παράρτημα 2: Ορόσημά για την ανάπτυξη πολιτικών για την καλή Νομοθέτηση στην Ελλάδα (ΟΟΣΑ 2012).....	281
8	Παράρτημα 3 Υπόδειγμα Έκθεσης Αξιολόγησης Ρυθμίσεων 2009	282
9	Παράρτημα 4 enbr scorecard.....	291
10	Παράρτημα 5 των υπό εξέταση εκθέσεων – έτος 2010.....	305
11	Παράρτημα 6 των υπό εξέταση εκθέσεων – έτος 2011	312
12	Παράρτημα 7 των υπό εξέταση εκθέσεων – έτος 2012	320
13	Βιβλιογραφία	328

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1 Σύνολο νόμων.....	196
Γράφημα 2 Ποσοστό νόμων που συνοδεύονται από έκθεση.....	198
Γραφήματα 3 Υπουργεία.....	200-202
Γράφημα 4 Υπεύθυνοι εκπόνησης.....	208
Γράφημα 5 Εναλλακτικές.....	209
Γράφημα 6 Ανάλυση συνεπειών.....	211
Γράφημα 7 Ποσοτικά στοιχεία κόστους.....	212
Γράφημα 8 Ποσοτικά στοιχεία οφέλους.....	213
Γράφημα 9 Σύγκριση κόστους-οφέλους.....	216
Γράφημα 10 Άλλες αναλύσεις	218
Γράφημα 11 Διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης	221
Γράφημα 12 Στάδιο δημόσιας διαβούλευσης.....	223
Γράφημα 13 Διαφάνεια.....	225
Γράφημα 14 Περίληψη.....	227
Γράφημα 15 Καθορισμένη μορφή του υποδείγματος.....	229
Γράφημα 16 Εξουσιοδοτήσεις	232
Γράφημα 17 Άλλες διατάξεις.....	233
Γράφημα 18 Ημερομηνία.....	234

1 Αντί προλόγου

Η διατριβή αυτή επιδιώκει να αποτελέσει μια μελέτη της ανάλυσης επιπτώσεων στην Ελλάδα, εξετάζοντας τις θεωρίες που συνετέλεσαν στη γέννησή της και αναλύοντας τη θέση της στο διεθνές σκηνικό. Επιπλέον δίνει μια ισορροπημένη οπτική στην *ex ante* ανάλυση συνεπειών κυρίως μέσα από το πρίσμα της νομικής και της οικονομικής επιστήμης και ιδίως της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάστηκε ο σκοπός της ρύθμισης *en génie* και οι διάφορες σχετικές θεωρίες, από τη θεωρία του δημοσίου συμφέροντος έως την οικονομική θεωρία. Οι θεωρίες αυτές επιχείρησαν να απαντήσουν στο φαινομενικά απλό ερώτημα «γιατί υπάρχουν ρυθμίσεις;».

Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάστηκαν τα πιο αξιόλογα συστήματα παγκοσμίως, ξεκινώντας από το πρωτοπόρο σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Συνεχίζοντας με την σημαντική συνδρομή του ΟΟΣΑ στην ανάλυση επιπτώσεων, αναλύθηκε το σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αξίζει να σημειωθεί ότι συνολικά 60 κράτη παγκοσμίως έχουν υιοθετήσει κάποιο σύστημα *ex ante* ανάλυσης των επιπτώσεων (Jacobs 2016).

Το τέταρτο κεφάλαιο αυτής της διατριβής ξεκινά με την ιστορική αναδρομή της υιοθέτησης ενός συστήματος ανάλυσης συνεπειών στην Ελλάδα και την ανάλυση των εκθέσεων από την περίοδο 2010-2012 βάσει μιας κάρτας ελέγχου (*scorecard*). Συνολικά 130 εκθέσεις αναλύθηκαν και προτάσεις βελτίωσης κατατέθηκαν.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάστηκαν οι αδυναμίες του συστήματος και κατατέθηκαν συγκεκριμένες προτάσεις βελτίωσης βάσει των αποτελεσμάτων της κάρτας ελέγχου, των εμπειριών άλλων κρατών και των συστάσεων του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα.

Η οικονομική ανάλυση του δικαίου συνεισέφερε σημαντικά στην ανάπτυξη της θεωρίας της ρύθμισης και της ρυθμιστικής ομηρίας (Ogus 2002, 2005, Posner 2001),

εγκαθιστώντας τα θεμέλια της θέσπισης ενός συστήματος *ex ante* ανάλυσης των επιπτώσεων καθώς και στη συστηματοποίηση της ανάλυσης κόστους-οφέλους (Sen 2000). Η οικονομική ανάλυση του δικαίου ενέπνευσε πολλούς επιστήμονες να εξετάσουν τη μεθοδολογία και τα δεδομένα των αναλύσεων κυρίως με την ανάλυση σειράς εκθέσεων με τη χρήση καρτών ελέγχου. Έτσι στις ΗΠΑ έχουμε αρκετές μελέτες που αναλύουν τις διάφορες εκθέσεις (Hahn & Cecot 2006, Hahn & Dudley 2007, Hahn & Tetlock 2008, Hahn et al 2000). Στην ΕΕ από την άλλη, θέτοντας ως παράδειγμα τις ΗΠΑ, παρατηρείται η αυξανόμενη χρήση της οικονομικής ανάλυσης στις εκθέσεις. Αξιοσημείωτο είναι το συμπέρασμα ότι όσο αυξάνεται το κόστος μιας ρύθμισης τόσο πιο εμπειριστατωμένη είναι η ανάλυση συνεπειών (Cecot et al. 2008, Vibert 2004).

Πριν από την πρωτοφανή κρίση στην οποία βρίσκεται η χώρα μας ήδη από το 2010 οι ελληνικές κυβερνήσεις έθεσαν από την αρχή ως στόχο την υιοθέτηση ενός φιλόδοξου συστήματος *ex ante* υπολογισμού των συνεπειών των ρυθμίσεων. Εντέλει, η εισαγωγή ενός αρκετά φιλόδοξου συστήματος έγινε το 2012 με νόμο, μετά από την υιοθέτηση μιας εγκυκλίου του Πρωθυπουργού. Σύμφωνα με αυτήν, κάθε νέος νόμος θα πρέπει να συνοδεύεται από ειδική ανάλυση η οποία θα καταδεικνύει τις επιπτώσεις που θα έχουν οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις στην αγορά και στην οικονομία αλλά και στην κοινωνία, το περιβάλλον και τη δημόσια διοίκηση γενικότερα. Θα καταρτίζεται δηλαδή μία έκθεση η οποία θα περιγράφει λεπτομερώς τα οφέλη (και κυρίως) τις ζημιές κάθε νομοθετικής πρωτοβουλίας για την οικονομία της χώρας.

Η λογική που κρύβεται πίσω από το σύστημα αυτό είναι διττή. Αφενός το σύστημα είναι μια διοικητική διαδικασία που δίνει το δικαίωμα και το χώρο σε ομάδες πίεσης που επηρεάζονται από τη ρύθμιση να επιτηρεί τους νομοθέτες (Damonte et al. 2014, Dunlop et Radaelli 2016). Αφετέρου, μέσω του συστήματος αυτού επιτυγχάνεται η νομοθετική επιτήρηση κυρίως μέσω της διαβούλευσης και της ανάλυσης κόστους-οφέλους (Posner 2001: 1140, Dunlop et Radaelli 2016:7).

Όπως εξετάζεται στην παρούσα διατριβή, το εγχείρημα αυτό δεν είναι τόσο εύκολο όσο ακούγεται. Η ελληνική νομοθεσία έχει πολλά παραδείγματα νομοθετημάτων που σαφώς

δεν στηρίχτηκαν σε παρόμοια ειδική ανάλυση επιπτώσεων - και πολύ περισσότερα νομοθετών που δεν έλαβαν ποτέ υπόψη τους την έννοια της αποτελεσματικότητας. Ένα από τα βασικότερα εμπόδια για την επιτυχή εφαρμογή της πρόβλεψης του νόμου είναι το γεγονός ότι οι νομικοί νομοθετούν χωρίς όμως να γνωρίζουν καλά οικονομικά, χωρίς να αναλογίζονται τις επιπτώσεις του νομοθέτηματος αλλά συχνά χωρίς να γνωρίζουν καλά ακόμα και το νομικό πλαίσιο που θα ενταχθεί το νομοθέτημα.

Όπως θα εξετασθεί αναλυτικά στην παρούσα διατριβή, η μεταρρύθμιση του 2012, κάθε άλλο παρά επιτυχής μπορεί να θεωρηθεί.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η μελέτη της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης 'Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Εγχειρίδιο Εναρμόνισης' *'Η βασική ιδέα πίσω από την καλή νομοθέτηση είναι ότι για τη νομιμοποίηση των ρυθμίσεων καθίσταται αναγκαίο, πέρα από τις τυπικές νομικές προϋποθέσεις (έλεγχος νομιμότητας – συνταγματικότητας), να υπάρχουν και οι οικονομικές προϋποθέσεις (αποτελεσματικότητα της ρύθμισης – δίκαιη και αποδεκτή ανακατανομή πόρων για την υλοποίησή της)*' (Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, 2013: 74)¹. Με απλά λόγια, μια ρύθμιση δεν αρκεί να είναι νόμιμη αλλά πρέπει να είναι και αποτελεσματική. Η σχετική συζήτηση για την ανάγκη επιστημονικού διαλόγου της Νομικής με την Οικονομική επιστήμη έχει ξεκινήσει από πολύ παλιά, ήδη από τον Adam Smith, αν όχι παλαιότερα. Ωστόσο δεν κατέληξε σε κάποια απτά, πρακτικά αποτελέσματα - τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 όταν στις Η.Π.Α. «γεννήθηκε» ο διεπιστημονικός κλάδος της Οικονομικής Ανάλυσεως του Δικαίου (ΟΑΔ, law & economics). Σύμφωνα με τον «πνευματικό πατέρα» της ΟΑΔ, τον καθηγητή και αργότερα δικαστή Richard A. Posner (Economic Analysis of Law, 1973), ο σκοπός της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου είναι διττός:

(α) Να εξετάσει την επιρροή των κανόνων δικαίου στην οικονομική ζωή. Να προβλέψει ή τουλάχιστον να διαπιστώσει εκ των υστέρων την επιρροή που ασκούν στα άτομα, αλλά και στο κυριότερο μέσο οικονομικής πληροφόρησής τους (το σύστημα των τιμών), οι κανόνες δικαίου. Οι κανόνες δικαίου είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν σε μετακίνηση της

¹ <http://www.ggk.gov.gr/wp-content/uploads/2013/10/versionB.pdf>

καμπύλης της προσφοράς ή της ζήτησης ή και των δύο, ενδεχομένως χωρίς την πρόθεση του νομοθέτη ή του δικαστή².

(β) Να προτείνει μία σειρά νέων κανόνων ή μια νέα ερμηνεία των υφιστάμενων κανόνων δικαίου με σκοπό την οικονομική αποτελεσματικότητα, για παράδειγμα τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου που να ενισχύει την ανταγωνιστικότητα και να δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα για επενδύσεις. Αποτελεσματικότητα είναι η επίτευξη ενός σκοπού με το λιγότερο δυνατό κόστος.

Έτσι, όπως είναι επόμενο, όχι μόνο οικονομολόγοι αλλά και νομικοί συνεισέφεραν σημαντικά στην ανάπτυξη τεχνικών ανάλυσης επιπτώσεων, στη θεσμοθέτησή τους (West 2005) και στην επεξήγηση οικονομικών όρων στο ευρύ νομικό κοινό (Sustein 2007, 2011; Sustein and Rowell 2007). Χαρακτηριστική περίπτωση ενός τέτοιου νομικού είναι ο Cass Sustein, ο μετέπειτα διοικητής του OIRA (Office of Information and Regulatory Affairs), όπως θα αναφερθεί και στο σχετικό τμήμα της διατριβής.

Το δίκαιο λοιπόν καταρχήν προσφέρει την απαραίτητη νομική ασφάλεια για την οικονομική ανάπτυξη (North 1991, Acemoglu 2012). Από εκεί και πέρα όμως, οι διατάξεις του θα πρέπει να συντελούν και να μην αποτελούν τροχοπέδη στην οικονομική αποτελεσματικότητα. Η ΟΑΔ βοηθά το νομοθέτη ή το δικαστή να λαμβάνει υπόψη του την αγορά και εν γένει την οικονομία, ώστε να μην τη στρεβλώνει με τους κανόνες δικαίου που θέτει ή εφαρμόζει. Έτσι, η κάθε απόφασή τους θα έχει το μικρότερο δυνατό κόστος, δηλαδή θα είναι αποτελεσματική.

Ιδίως οι νομικοί μπορεί να αναρωτηθούν: Είναι όμως δυνατόν η αποτελεσματικότητα, δηλαδή η αύξηση του πλούτου, να αποτελεί σκοπό του δικαίου; Εδώ πρέπει να γίνουν δύο επισημάνσεις.

² Για παράδειγμα, μια αλλαγή που προκαλεί τέτοιου είδους αποτελέσματα, είναι η επιβολή διατάξεων αναγκαστικού δικαίου σε οικονομικές σχέσεις οι οποίες διέπονταν ως εκείνη τη στιγμή από διατάξεις ενδοτικού δικαίου. Μία τέτοια ρύθμιση στις σχέσεις ενοικιαστή και ιδιοκτήτη επηρεάζει άμεσα τις τιμές στην αγορά, μετακινεί τις καμπύλες προσφοράς και ζήτησης και, τις περισσότερες φορές, δημιουργεί δυσάρεστα και ανεπιθύμητα αποτελέσματα.

Πρώτον: όπως αναλυτικά παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, είναι πολύ αμφίβολο αν ο σκοπός του δικαίου είναι αποκλειστικά η «απονομή δικαιοσύνης». Το δίκαιο έχει και άλλους σκοπούς: τον κοινωνικό έλεγχο, την κοινωνική συνοχή, τη διανομή του πλούτου σύμφωνα με τις επικρατούσες ανά εποχή κοινωνικές αντιλήψεις, τάξεις, ή ανάγκες, την οικονομική σταθερότητα και, γιατί όχι, την οικονομική ευημερία.

Δεύτερον: Η οικονομική αποτελεσματικότητα είναι ένας από τους κατεξοχήν στόχους ορισμένων κλάδων του δικαίου, όπως του δικαίου του ανταγωνισμού.

Από τις έρευνες του Posner και πολλών άλλων, αποδεικνύεται πως το δίκαιο είναι διαμορφωμένο έτσι ώστε να επιλύει σοβαρά οικονομικά προβλήματα, όπως τις λεγόμενες «αποτυχίες της αγοράς»: Πολλές φορές η ελεύθερη αγορά δεν οδηγεί στην άριστη κατανομή των πόρων. Όταν η αποτυχία της αγοράς συνοδεύεται από αποτυχία του ιδιωτικού δικαίου, υπάρχει ένας *prima facie* λόγος για ρυθμιστική παρέμβαση για λόγους δημοσίου συμφέροντος (δες κεφάλαιο 2). Οι πιο κλασσικές περιπτώσεις αποτυχίας της αγοράς είναι τα μονοπώλια, τα «δημόσια αγαθά» και η ασυμμετρία στην πληροφόρηση που εμποδίζει τις συμβάσεις να είναι αμοιβαία επωφελείς. Για τους οικονομολόγους, ένας βασικός σκοπός του δικαίου είναι να βοηθήσει την αγορά να ξεπεράσει την 'αποτυχία' και να οδηγήσει στην άριστη κατανομή των πόρων. Αυτό όμως κάνει στην ουσία και το δίκαιο. Για παράδειγμα, πολλές φορές οι συμβαλλόμενοι δεν αποκαλύπτουν ο ένας στον άλλον πληροφορίες ουσιαστικές για μια αγοραπωλησία. Το δίκαιο επεμβαίνει υποχρεώνοντας τους συμβαλλόμενους να αποκαλύψουν τις πληροφορίες τους (δες άρθρα 519 και 535-538 του Αστικού Κώδικα) ή να δώσουν αληθινές και όχι λαθεμένες (δες Α.Κ. 147), επιλύοντας έτσι το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης στη σύμβαση (Akerlof 1970, Copeland et al 2004, Dudley et Brito 2012, Armstrong & Sappington 2005, Auronen 2003).

Σήμερα δεν υπάρχει νομικό εγχειρίδιο στις Η.Π.Α. που να μη λαμβάνει σοβαρά υπόψη του την ΟΑΔ στην πραγμάτευση κάθε θέματος. Σχεδόν όλοι οι ανώτεροι δικαστές χρησιμοποιούν τα οικονομικά, τα οποία έχουν σπουδάσει στο πανεπιστήμιο ή σε ειδικά σεμινάρια. Η Ε.Ε. επιδεικνύει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, οι έδρες στα μεγάλα ευρωπαϊκά

πανεπιστήμια ιδρύονται η μία μετά την άλλη, η συγγραφική παραγωγή είναι εντυπωσιακή και τα Ευρωπαϊκά δικαστήρια αρχίζουν να χρησιμοποιούν την ΟΑΔ εκτεταμένα.

Η επιτυχία της ΟΑΔ οφείλεται στο ότι προσφέρει τον αναγκαίο εξορθολογισμό της νομοθεσίας και της απονομής δικαιοσύνης, ο οποίος είναι πλέον παραπάνω από απαραίτητος μέσα σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης των αγορών και αυξανόμενης πολυπλοκότητας των κοινωνιών.

Το καλύτερο παράδειγμα χρήσης της ΟΑΔ στις Η.Π.Α., στην Ευρώπη αλλά ακόμα και στην Ελλάδα **αποτελεί η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων**. Η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο διαμόρφωσης πολιτικής στα πλαίσια της κανονιστικής μεταρρύθμισης. Προσφέρει βοήθεια στη λήψη αποφάσεων παρέχοντας πληροφορίες στους κατέχοντες τη νομοθετική πρωτοβουλία, με τον υπολογισμό του αναμενόμενου οφέλους και κόστους σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Πρόκειται για μια προσέγγιση που βασίζεται στην οικονομική ανάλυση του δικαίου και έχει σκοπό να διασφαλίσει ότι οι αποφάσεις για την υλοποίηση μιας νομοθετικής πρωτοβουλίας βασίζονται σε εμπειρικά στοιχεία και σε εμπειριστατωμένη ανάλυση επιλογών.

Μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η ΟΑΔ και η ανάλυση επιπτώσεων έχουν παρόμοιους στόχους, δυστυχώς όμως ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας, οι στόχοι κάθε άλλο παρά επιτυχημένοι μπορούν να θεωρηθούν.

Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς σημαντικούς ανθρώπους που χωρίς αυτούς δεν θα ήταν δυνατή αυτή η διατριβή. Η διεξαγωγή και περαίωση μιας διδακτορικής διατριβής αποτελεί ένα δύσκολο και προσωπικό αγώνα. Θα προτιμούσα να είχα την ευκαιρία να την είχα ολοκληρώσει νωρίτερα αλλά απρόβλεπτες εξελίξεις με καθυστέρησαν.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω πρώτα τον επιβλέποντα μου καθηγητή Αριστείδη Χατζή για την επιμονή και υπομονή του αλλά και κυρίως για την επιστημονική του καθοδήγηση. Χωρίς αυτόν πραγματικά δεν θα μπορούσα να ολοκληρώσω αυτή τη διατριβή. Ιδιαίτερη μνεία και θερμές ευχαριστίες αξίζει και ο ομότιμος καθηγητής Πέτρος Παραράς που με τις

συμβουλές του βελτιώσαν ουσιαστικά τη δομή και το περιεχόμενο της διατριβής μου. Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στον ομότιμο καθηγητή Πέτρο Γέμτο για την τιμή να είναι στην τριμελή μου επιτροπή.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συναδέλφους μου στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό κυρίως μέσω του δικτύου για την καλύτερη νομοθέτηση που με τις συζητήσεις, τα σχόλια τους αλλά και τις ενστάσεις τους, με βοήθησαν να κατευθύνω τις σκέψεις μου και ολοκληρώσω τις προτάσεις μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον συνοδοιπόρο μου στη ζωή Βαν αλλά και τους γονείς μου, Κώστα και Μίκα, για την ηθική τους υποστήριξη.

2 Η Θεωρία της Ρύθμισης

2.1 Εισαγωγή στη θεωρία της ρύθμισης

Η κανονιστική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και αλλού, έθεσε ξανά το ζήτημα της ποιότητας της νομοθετικής διαδικασίας με όρους αποτελεσματικότητας. Η αποτελεσματικότητα εδώ έχει διπλό περιεχόμενο: οι προτεινόμενες ρυθμίσεις δεν θα πρέπει απλώς να πετυχαίνουν τους σκοπούς του νομοθέτη αλλά θα πρέπει να τους πετυχαίνουν και με το πιο αποτελεσματικό τρόπο (μεγιστοποίηση καθαρού οφέλους).

Αυτός όμως είναι ένας στόχος της νομοθετικής πολιτικής από την αρχαιότητα. Η διαφορά με την σύγχρονη κανονιστική μεταρρύθμιση είναι ότι μεγάλο μέρος της βασίζεται πλέον στα εργαλεία της οικονομικής επιστήμης και ιδιαίτερα της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου.

Η έννοια της ρύθμισης (*regulation*) βέβαια δεν χρησιμοποιείται αποκλειστικά από νομικούς, καθώς συναντάται τόσο σε νομικά και μη νομικά κείμενα. Όπως είναι φυσικό, η οπτική των οικονομολόγων είναι αρκετά διαφορετική από εκείνη των νομικών. Συνεπώς, δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός στο τι θεωρείται ρύθμιση και τι όχι. Σύμφωνα με τον Ogus (1994:1) η ρύθμιση είναι κυρίως μια πολιτικοοικονομική έννοια και έτσι μόνο μπορεί να κατανοηθεί σε αναφορά με τα διαφορετικά συστήματα οικονομικής οργάνωσης και τις θεσμικές δομές εντός των οποίων συναντώνται και διατηρούνται. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης), τον Οργανισμό που πρωτοστατεί τα τελευταία χρόνια στην προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης (*regulatory reform*), ο όρος ρύθμιση αφορά οποιοδήποτε εργαλείο χρησιμοποιούν οι κυβερνήσεις προκειμένου να επιβάλλουν υποχρεώσεις σε πολίτες και επιχειρήσεις. Κατά συνέπεια, ο ευρύς ορισμός του ΟΟΣΑ περιλαμβάνει νόμους, προεδρικά διατάγματα, κανονιστικές διοικητικές πράξεις, ατομικές διοικητικές πράξεις, εγκυκλίους καθώς και κανόνες που θεσπίζουν αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί με νομοθετική πρωτοβουλία.

Ένας από τους κύριους στόχους της θεωρίας της ρύθμισης είναι να απαντήσει στην ερώτηση «γιατί (να) υπάρχει η ρύθμιση;»

Ο Sam Peltzman (1976) θεωρεί ότι η οικονομική θεωρία της ρύθμισης πρωτοπαρουσιάστηκε στο περίφημο πλέον άρθρο του νομπελίστα George Stigler 'The Theory of Economic Regulation' το 1971. Σύμφωνα με τον Stigler (1971: 3) η θεωρία της ρύθμισης επιδιώκει να επεξηγήσει τα ακόλουθα: *«ποιος θα λάβει τα οφέλη και ποιος θα υποστεί το κόστος της ρύθμισης, τι μορφή θα έχει η ρύθμιση και ποια θα είναι τα αποτελέσματα της ρύθμισης στην κατανομή των πόρων»*.³

Η πρωτοπόρος αυτή θεωρία για τη ρύθμιση, δηλαδή ουσιαστικά για την κρατική παρέμβαση στην οικονομία και την κοινωνία, απομακρύνεται από την επικρατούσα έως τότε, θεωρία στα οικονομικά ότι η ρύθμιση δικαιολογείται και συναντάται μόνο στις περιπτώσεις αποτυχίας της αγοράς.

Και ο ρόλος της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου; Η οικονομική ανάλυση του δικαίου παίζει πρωταρχικό ρόλο στη προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης και της εξέτασης των συνεπειών των ρυθμίσεων μέσω εργαλείων όπως η ανάλυση κόστους-οφέλους. Μια ρύθμιση δεν πρέπει να είναι μόνο σύννομη αλλά και αποτελεσματική. Για να κατανοήσουμε τη συνεισφορά της οικονομικής θεωρίας της ρύθμισης αλλά και να εξεταστεί η θεωρία πίσω από την ανάλυση επιπτώσεων των ρυθμίσεων, χρήσιμο είναι να εξεταστούν όλες οι θεωρίες που προσπάθησαν και προσπαθούν να απαντήσουν στο ερώτημα «γιατί (να) υπάρχει η ρύθμιση;».

2.2 Η Θεωρία του δημόσιου συμφέροντος

Η θεωρία του δημόσιου συμφέροντος συνδέει την ρύθμιση με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας σε μια αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η ρύθμιση αποτελεί ουσιαστικά αντίδραση στη λαϊκή απαίτηση να παρέμβει το κράτος για διορθώσει τις μη αποδοτικές και αθέμιτες πρακτικές της αγοράς. Συνεπώς, σύμφωνα με τη θεωρία του

³ "The central tasks of the theory of economic regulation are to explain who will receive the benefits or burdens of regulation, what form regulation will take, and the effects of regulation upon the allocation of resources".

δημοσίου συμφέροντος, η ρύθμιση έχει διορθωτικό ρόλο απέναντι στις εγγενείς αποτυχίες της αγοράς (*market failures*), όπως η συγκέντρωση οικονομικής δύναμης (μονοπωλία και ολιγοπωλία), εξωτερικότητες, κόστος συναλλαγών, η ασύμμετρη πληροφόρηση, κλπ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η κανονιστική ανάλυση της θεωρίας της ρύθμισης ήταν πολύ δημοφιλής στους κύκλους των οικονομολόγων έως τη δεκαετία του 1960. Η ουσία της θεωρία αυτής ήταν ότι η ρύθμιση έχει ως απόλυτο σκοπό τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας (Joskow & Noll 1981). Έτσι, το κράτος παρεμβαίνει μέσω των ρυθμίσεων προκειμένου να διορθώσει προβλήματα που προκύπτουν από τις αποτυχίες της αγοράς με στόχο πάντα τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Η υπόθεση πίσω από αυτή την θεωρία με άλλα λόγια είναι, ότι η ρύθμιση προωθείται όταν πρέπει να προωθείται επειδή η προσδοκώμενη καθαρή ωφέλεια σε όρους κοινωνικής ευημερίας δημιουργεί δημόσια ζήτηση για τη ρύθμιση που θα την επιτύχει.

Σύμφωνα με την ίδια θεωρία, οι νομοθέτες αλλά και η «γραφειοκρατία» που θα κληθεί να εφαρμόσει τις ρυθμίσεις (και μέχρι ένα βαθμό να τις καθορίσει) έχουν καταρχήν τη διάθεση να υπηρετήσουν το δημόσιο συμφέρον. Βέβαια, η έννοια του δημοσίου συμφέροντος είναι δύσκολο να αποσαφηνισθεί. Στην ελληνική έννομη τάξη, ο ειδικότερος προσδιορισμός του δημοσίου συμφέροντος ανήκει κάθε φορά, μέσα στα γενικότερα πλαίσια που καθορίζει το Σύνταγμα, στα νομοθετικά όργανα (ΣτΕ 1975/1991, 3818/1997), τα οποία με τους κανόνες που θεσπίζουν, ρυθμίζουν την ιδιωτική και δημόσια ζωή. Οι στόχοι κάθε ρυθμιστικής παρέμβασης του κράτους αλλά και η έννοια του δημοσίου συμφέροντος καθαυτή δεν μπορεί να παραμένουν σταθεροί, δεδομένου ότι το δημόσιο συμφέρον μεταβάλλεται ανάλογα με το χρόνο, το χώρο και τις ιδιαίτερες αξίες της κάθε κοινωνίας (Ogus 1994: 29).

Βάσει του αντικειμενικού κριτηρίου, το δημόσιο συμφέρον συμπίπτει αμέσως με το συμφέρον όλων των μελών μιας κρατικής οντότητας, διότι αφορά την ικανοποίηση βασικών αναγκών που μπορούν να έχουν όλα τα μέλη (πχ. εθνική άμυνα, υγεία και ασφάλεια, παιδεία, συγκοινωνίες, οικονομική ανάπτυξη κλπ.). Σε ορισμένες περιπτώσεις το δημόσιο συμφέρον είναι αντίθετο προς ορισμένα άμεσα συμφέροντα διαφόρων μελών της κοινωνίας (το παράδειγμα της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα),

καθοριζόμενα κατά το υποκειμενικό κριτήριο, ανεξάρτητα από το αν εξυπηρετεί ταυτόχρονα ή όχι συγκεκριμένα συμφέροντα άλλων μελών της κοινωνίας (Σπηλιωτόπουλος 2010: 92).

Όπως είναι επόμενο η θεωρία του δημοσίου συμφέροντος έχει ουσιαστικό νόημα μόνο στα πλαίσια δημοκρατικών πολιτευμάτων καθώς βασίζεται στην αρχή πως μια δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση υπηρετεί και υποστηρίζει τα συμφέροντα της πλειοψηφίας και όχι μιας μικρής μειοψηφίας σε βάρος της πλειοψηφίας (Θεοδωρόπουλος 2006: 36). Σύμφωνα με τη θεωρία του δημοσίου συμφέροντος, το γενικότερο δημόσιο συμφέρον υπερέχει και επικρατεί έναντι των συμφερόντων της μειοψηφίας. Έτσι σύμφωνα με τη θεωρία του δημοσίου συμφέροντος, οι ρυθμιστικές αρχές οφείλουν να αποτελούν εντολοδόχους του λαού και να δρουν με τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιούν τα συμφέροντα του εντολέα τους, ειδικότερα τη μεγιστοποίηση του κοινωνικού πλεονάσματος (Βέπτας & Κατσουλάκος 2004: 119).

Έτσι, η θεωρία του δημόσιου συμφέροντος, όπως αναδιατυπώνεται από τον Posner (1974: 336) θεωρεί ότι οι ρυθμιστικές αρχές δημιουργούνται καλή τη πίστη, για να υπηρετήσουν το δημόσιο συμφέρον, στην πορεία όμως, εξαιτίας κακής διαχείρισης δεν μπορούν να επιτύχουν τους στόχους τους. Βέβαια, αυτή η αναδιατύπωση δεν θεωρείται ικανοποιητική για δύο λόγους: δεν υπάρχουν αρκετές αποδείξεις αφενός ότι τα μη επιθυμητά αποτελέσματα μιας ρύθμισης για το κοινωνικό σύνολο οφείλονται πάντα στην επιρροή ομάδων πίεσης και αφετέρου ότι η κακοδιαχείριση των ρυθμιστικών αρχών αποτελεί τον κανόνα.

Σε μια περαιτέρω αναδιατύπωση της θεωρίας του δημοσίου συμφέροντος ο Posner (1974: 336) υποστηρίζει ότι η ρύθμιση είναι μια «καλή» αλλά συνήθως ανεπιτυχής προσπάθεια προώθησης του δημοσίου συμφέροντος. Αυτό είναι εύλογο εάν λάβουμε υπόψη μας δύο παράγοντες: αφενός την πολυπλοκότητα του αντικειμένου των ρυθμιστικών αρχών και αφετέρου το κόστος που έχει για τους νομοθέτες η εποπτεία των ρυθμιστικών αρχών (πάντα έχοντας υπόψη το νομοθετικό σύστημα των ΗΠΑ όπου διατυπώθηκαν οι απόψεις αυτές). Υπό την ίδια οπτική, το νομοθετικό σώμα θεωρείται ένας είδος εταιρείας

όπου το κόστος παραγωγής είναι εξαιρετικά υψηλό και επιπλέον αυξάνεται αισθητά με την αύξηση της παραγωγής (Ehrlich & Posner 1974). Συναντάμε δηλαδή και στις δραστηριότητες του νομοθετικού σώματος το φαινόμενο της φθίνουσας οριακής απόδοσης (*law of diminishing marginal returns*).

Υπάρχουν αρκετοί λόγοι που απέτυχε η θεωρία του δημόσιου συμφέροντος ως θεωρία της ρύθμισης. Καταρχήν, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η έννοια του δημόσιου συμφέροντος είναι δύσκολο να αποσαφηνισθεί. Η ύπαρξη συγκρουόμενων ερμηνειών και προσεγγίσεων που συνδέονται με διαφορετικές πολιτικές αλλά και ιδεολογίες, είναι συχνό φαινόμενο στην ανάγκη ανάλυσης της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος (Θεοδωρόπουλος 2006: 36). Επιπλέον, είναι αναμφισβήτητο ότι οι ατομικές προτιμήσεις του καθενός επιδρούν με ορισμένο τρόπο στις ρυθμίσεις καθώς οι πολίτες και οι επιχειρήσεις αντιδρούν στις ενέργειες και δράσεις των πολιτικών κομμάτων και της γραφειοκρατίας. Επίσης, η θεωρία του δημοσίου συμφέροντος δεν απαντά στο ερώτημα ποια χρονική στιγμή θα υπάρξει η ρύθμιση και ούτε εξηγεί γιατί ή πώς οι πολιτικοί, οι βιομηχανίες και οι καταναλωτές θα δράσουν (Dudley et Brito 2012: 14).

Ένα άλλο σοβαρό ζήτημα σε σχέση με τις ρυθμιστικές αρχές σχετίζεται με τον τρόπο συγκρότησης, σύνθεσης και λειτουργίας τους ενώ το κατά πόσο οι αποφάσεις τους λαμβάνονται από ειδικούς τεχνοκράτες με εξειδικευμένες γνώσεις πάνω στο αντικείμενο, και παράλληλα, αμερόληπτους και ανθεκτικούς απέναντι στις πιέσεις από ομάδες συμφερόντων αποτελεί άλλο ένα προβληματικό σημείο (Θεοδωρόπουλος 2006: 37). Η κριτική στη θεωρία δημοσίου συμφέροντος, επιβεβαιώθηκε και από πολλές εμπειρικές μελέτες στις ΗΠΑ, οι οποίες απέδειξαν ότι υπήρχαν κλάδοι που αποτέλεσαν αντικείμενο ρυθμίσεων, που όμως ούτε φυσικά μονοπώλια ήταν αλλά και ούτε υπέφεραν από κάποια άλλη αποτυχία της αγοράς⁴ και συνεπώς δεν υπήρχε κάποιος λόγος δημοσίου συμφέροντος που επέβαλλε τη ρύθμιση τους.

⁴ Χαρακτηριστικά παραδείγματα δίνει ο Posner: Αγορές που ρυθμίστηκε η τιμή αλλά και η είσοδος ήταν τα φορτηγά, τα ταξί και οι ασφάλειες. Ειδικότερα αναφέρει (Posner 1974: 336): "Some fifteen years of theoretical and empirical research, conducted mainly by economists, have demonstrated that regulation is not positively correlated with the presence of external economies or diseconomies or with monopolistic market structure".

2.3 Η Θεωρία της ρυθμιστικής ομηρίας (*regulatory capture*)⁵

Καθώς οι εμπειρικές μελέτες απέδειξαν ότι πολλές φορές η ρυθμιστική αρχή μπορεί να «υποτάσσεται» σε έναν κλάδο της βιομηχανίας για ένα χρονικό διάστημα, οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί επιστήμονες ανέπτυξαν τη θεωρία της ρυθμιστικής ομηρίας.

Η θεωρία της αιχμαλωσίας των ρυθμιστικών αρχών υποστηρίζει ότι η ρύθμιση προσφέρεται ως απάντηση στις απαιτήσεις των ομάδων πίεσης που παλεύουν είτε μεταξύ τους είτε με το κράτος, ώστε να μεγιστοποιήσουν τα εισοδήματά των μελών τους μέσω της διαδικασίας που ονομάστηκε «προσοδοθηρία». Ενώ η αρχική ιδέα ανήκει στον Gordon Tullock, σε άρθρο του, το 1967 (*The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies and Theft*), η Anne Krueger μετέπειτα βάπτισε το φαινόμενο αυτό *rent-seeking* (δηλ. προσοδοθηρία) σε ένα περίφημο άρθρο της που δημοσιεύτηκε το 1974 (Krueger 1974). Στην περίπτωση αυτή, η ρύθμιση φαινομενικά έχει σαν στόχο την επίτευξη του δημόσιου συμφέροντος, στην πραγματικότητα όμως ωφελεί συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες – πολλές φορές ούτε καν εκείνες τις ομάδες για τις οποίες σχεδιάστηκε η ρύθμιση. Η πολιτική και η νομοπαρασκευαστική διαδικασία χρησιμοποιούνται έτσι συχνά από ομάδες συμφερόντων για να εξασφαλίσουν ρυθμίσεις προς όφελος των συμφερόντων των μελών τους. Η ρύθμιση επομένως δεν γίνεται με σκοπό την προώθηση του δημοσίου συμφέροντος, αλλά αποτελεί διαδικασία προώθησης των ιδιοτελών συμφερόντων των ομάδων πίεσης.

Ο Posner (1971) και ο Stigler (1971) απέδειξαν, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, ότι ορισμένοι βιομηχανικοί κλάδοι αναζητούν την κυβερνητική παρέμβαση είτε μέσω επιδοτήσεων, κάποιο είδος προστατευτισμού, όπως με την επιβολή δασμών (πχ αντί-ντάμπινγκ) ή σε κάποια άλλη μορφή ρύθμισης, η οποία περιορίζει ή και απαγορεύει την είσοδο τρίτων ανταγωνιστών στη συγκεκριμένη αγορά και έτσι αποτρέπει τον ανταγωνισμό στις τιμές. Ο Stigler εξέτασε το ρόλο των επιχειρήσεων όσον αφορά στην επιρροή που ασκούν στις ρυθμιστικές αρχές υποστηρίζοντας ότι οι επιχειρήσεις που μπορούν να

⁵ Βλ. ιδίως Posner (1971, 1974) και Peltzman (1976).

επηρεάσουν τις ρυθμιστικές αρχές, δεν είναι απαραίτητο να είναι μεγάλες. Αργότερα ο Peltzman (1976) διεύρυνε τον κύκλο των ομάδων συμφερόντων που μπορούν να επηρεάσουν τις ρυθμιστικές αποφάσεις και πέραν των επιχειρήσεων.

Εάν η ρύθμιση είναι το αποτέλεσμα της ζήτησης για προστατευτική ρύθμιση από την πλευρά της βιομηχανίας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι νομοθέτες «αιχμαλωτίζονται» από τη βιομηχανία. Εάν η ρυθμιστική αρχή ελέγχεται για ένα διάστημα από τη βιομηχανία την οποία πρέπει να ρυθμίζει, τότε μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η ρυθμιστική αρχή έχει «αιχμαλωτιστεί από τη βιομηχανία μέσω πιέσεων, επιρροής ή δωροδοκίας» (Bernstein 1955). Οι πιέσεις των πολιτικών και των ομάδων συμφερόντων είναι τέτοιες ώστε σταδιακά τουλάχιστον η ρυθμιστική αρχή υποτάσσεται σε αυτές και παύει να υπηρετεί τα συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου. Δηλαδή, σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, οι ρυθμιστικές αρχές διανύουν ένα «κύκλο ζωής» που αλληλοεπιδρά με το πολιτικό περιβάλλον. Αρχικά, όταν ιδρύεται μια ρυθμιστική αρχή, προσελκύει τη δημόσια προσοχή και δρα δυναμικά, με την πάροδο του χρόνου και όταν η προσοχή μεταφέρεται σε άλλα ζητήματα, η δημόσια στήριξη αρχίζει να ελλείπει και η ρυθμιστική αρχή γίνεται πιο ευάλωτη στις πιέσεις των συμφερόντων που έχει κληθεί να ρυθμίσει (Bernstein 1955). Σε ορισμένες περιπτώσεις, εμπειρικές μελέτες απέδειξαν ότι εν τέλει οι ρυθμιστικές αρχές είχαν την τάση να υπηρετούν τα συμφέροντα του κλάδου των επιχειρήσεων που όφειλαν να ρυθμίσουν. Συγκεκριμένα, η δράση των ρυθμιστικών αρχών ευνοούσε τις επιχειρήσεις ενός κλάδου είτε μη μειώνοντας τις τιμές σε φυσικό μονοπώλιο και κατά συνέπεια επιτρέποντας τους να έχουν υπερκανονικά κέρδη, είτε υψώνοντας εμπόδια στην είσοδο νέων επιχειρήσεων σε κλάδο όπου ο ανταγωνισμός θα μπορούσε τουλάχιστον εν μέρει να λειτουργήσει (Βέττας & Κατσουλάκος 2004: 119).

Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι η θεωρία της ρυθμιστικής ομηρίας προκάλεσε περισσότερα ερωτήματα από εκείνα που θέλησε να απαντήσει (Posner 1974: 335). Η θεωρία αυτή δεν προσφέρει μια ικανοποιητική εξήγηση σχετικά με τον τρόπο που η ρύθμιση μπορεί να ελεγχθεί από τη βιομηχανία. Εάν δεχτούμε ότι η ίδια ρύθμιση επηρεάζει μεγάλο κύκλο συμφερόντων (όπως ενώσεις καταναλωτών, εργατικά σωματεία, μεμονωμένες εταιρίες), γιατί να θεωρείται δεδομένο ότι υποτάσσεται στη βιομηχανία και όχι σε άλλα

ενδιαφερόμενα μέρη (Haid, 2001); Επιπλέον υπάρχουν πολλά άλλα ερωτήματα, όπως: Γιατί οι ρυθμιστικές αρχές υποκύπτουν στην αιχμαλωσία; Εφόσον μια ομάδα πίεσης είναι τόσο ισχυρή ώστε να επηρεάζει μια ρυθμιστική αρχή, γιατί δεν χρησιμοποιεί την επιρροή της για να επηρεάσει τη ρύθμιση σε (πιο υψηλό) νομοθετικό επίπεδο, όπως είναι το σύστημα στις ΗΠΑ (Wilson 1980); Πρέπει με κάποιον τρόπο να εξηγηθεί περαιτέρω η επιρροή των ιδιωτικών ομάδων στις δημόσιες πολιτικές.

Πρέπει να σημειωθεί ότι παρά τα προβλήματα που ανακύπτουν, η αποτελεσματικότητα των ρυθμιστικών αρχών θα πρέπει να κρίνεται πάντοτε στην πράξη. Εξάλλου πιθανές αδυναμίες που προκύπτουν κατά τη λειτουργία τους, δεν μπορεί να είναι λόγος εκμηδένισης του ρόλου τους, που είναι η προάσπιση του δημόσιου συμφέροντος, με τελικό στόχο τη διόρθωση των αποτυχιών της αγοράς (Stigler 1971, Θεοδωρόπουλος 2006: 37).

2.4 Η Θεωρία της επιρροής των ομάδων συμφερόντων

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η ρύθμιση παρουσιάζεται ως *«αποτέλεσμα του ανταγωνισμού ομάδων συμφερόντων τόσο μεταξύ τους όσο και με το κράτος, προκειμένου να ασκήσουν πίεση και να επηρεάσουν τις ρυθμιστικές αποφάσεις για δικό τους συμφέρον»* (Θεοδωρόπουλος 2006: 37).

Σκοπός όλων των ομάδων βέβαια είναι ο ίδιος: να αποκομίσουν όσο το δυνατό περισσότερα οφέλη και να ευνοηθούν από τη διανομή του πλούτου. Είναι σύνηθες το φαινόμενο της δημιουργίας *«διανεμητικών συσπειρώσεων»* (Πελαγίδης 2005:121) με αυξημένο μέγεθος διαπραγμάτευσης που εγείρουν εμπόδια ώστε να κρατούν κλειστή την αγορά και απολαμβάνουν προσόδους από τη λειτουργία του κράτους. Οι ομάδες αυτές έχουν συμφέρον από τη διατήρηση του status quo τους και προκειμένου να διατηρήσουν το οικονομικό τους πλεόνασμα, δρώντας ορθολογικά, προσφέρουν στην κάθε κυβέρνηση που τους στηρίζει, υποταγή. Ακόμα και όταν οι ομάδες αυτές προσφέρουν ή συμβάλουν στην προσφορά ενός κατ' όνομα *«συλλογικού αγαθού»* στην πραγματικότητα ενεργούν για το δικό

τους ομαδικό συμφέρον, εκμεταλλευόμενες την ορθολογική άγνοια του συνόλου (Πελαγίδης 2005: 122).

Γενικά, μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις ομάδες συμφερόντων σε δύο τύπους ομάδων: αυτές που εκπροσωπούν ειδικά κλαδικά συμφέροντα (π.χ. εμπορικοί σύλλογοι, ενώσεις επαγγελματιών κλπ.) και σε αυτές που εκπροσωπούν ευρύτερους κοινωνικούς σκοπούς και ιδεολογίες (οικολογικές, φεμινιστικές οργανώσεις κλπ. - βλ. Ogun 1994: 70).

Πώς εξηγούνται όμως σύμφωνα με τη λογική της θεωρίας επιρροής ομάδων συμφερόντων, οι πιέσεις των ομάδων συμφερόντων για μεροληπτικές ρυθμιστικές παρεμβάσεις; Προτού απαντηθεί αυτό το ερώτημα, πρέπει να σημειωθεί ότι η ρύθμιση μπορεί να προβλεφθεί εάν θεωρηθεί ως πίεση των οργανωμένων και ιδιαίτερα συμπαγών ομάδων συμφερόντων, με σαφείς στόχους και προσανατολισμό (Βέττας & Κατσουλάκος 2004). Οι πιέσεις αυτές είναι κατά μεγάλο ποσοστό επιτυχημένες, καθώς *«δημιουργούν σημαντικά οφέλη για τους λίγους ενώ επιμερίζουν το κόστος στους πολλούς»*, μέσω της φορολογίας, *«έτσι ώστε αυτό να μην είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τους τελευταίους»* (Θεοδωρόπουλος 2006: 38). Έτσι, πολίτες που δεν έχουν οργανωθεί σε κάποιο σχήμα, δεν είναι δυνατό να παίξουν κάποιο ρόλο στη διαμόρφωση της ρυθμιστικής πολιτικής, υπότασσοίμοι στα συμφέροντα των ολίγων.

Βέβαια ο βαθμός επιτυχίας της ομάδας εξαρτάται από πολλούς παράγοντες: την ομοιογένειά της, την οικονομική της ισχύ, τη συνεκτικότητά της, τη δυνατότητα ελέγχου των μελών της και τη δυνατότητα αποθάρρυνσης των πρακτικών λαθρεπιβάτη (*free rider*), το ιστορικό των επιτυχιών της και φυσικά το μέγεθός της. Ο μεγάλος αριθμός μελών δεν εξασφαλίζει όμως την επιτυχία της καθώς η συνειδητή ένταξη σε μία ομάδα πίεσης και η ενεργός συμμετοχή θα πρέπει να αποφέρει όφελος που να υπερκεράζει το κόστος. Όσο μικρότερο είναι το αναμενόμενο όφελος και μεγαλύτερος ο αριθμός των μελών, τόσο περισσότερες οι πιθανότητες συμπεριφοράς λαθρεπιβάτη: Γιατί κάποιος να επωμιστεί ένα κόστος όταν μπορεί να το αποφύγει εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα το όφελος από τις ενέργειες των άλλων;

Η προσοδοθηρία ορίζεται λοιπόν ως η δραστηριότητα ατόμων (συνήθως οργανωμένων σε ομάδες πίεσης) που σκοπό έχει να επηρεάσει την κρατική πολιτική προς ίδιον όφελος - συνήθως για τη διατήρηση των προνομίων τους, αλλά όχι σπάνια και για την επίτευξη ειδικής μεταχείρισης έναντι του υπόλοιπου πληθυσμού.

2.5 Η Θεωρία των επιδιώξεων προσωπικών συμφερόντων

Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση, η ρύθμιση είναι *«αποτέλεσμα προσωπικών επιδιώξεων αυτών που εμπλέκονται στη ρυθμιστική διαδικασία»*. Στόχος του καθενός είναι η μεγιστοποίηση του προσωπικού οφέλους μέσω της αύξησης του εισοδήματος και του πλούτου (Θεοδωρόπουλος 2006: 39). Ποιοι όμως εμπλέκονται στη ρυθμιστική διαδικασία; Από τη μια πλευρά οι πολιτικοί και από την άλλη οι γραφειοκράτες (δημόσιοι υπάλληλοι).

Οι πολιτικοί επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τις ψήφους και την οικονομική στήριξη για την επανεκλογή τους, προκειμένου να αυξήσουν τα εισοδήματά τους και την περιουσία τους (Baldwin & Cave 1999). Από την άλλη, η νομοθεσία είναι προϊόν που παρέχεται από τους πολιτικούς ως προσφορά που ανταποκρίνεται σε ζήτηση, η οποία προέρχεται από ιδιωτικά συμφέροντα. Οι πολιτικοί μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτή τη ζήτηση μόνο εφόσον έχουν τη δυνατότητα να νομοθετούν – δηλαδή μόνο εφόσον βρίσκονται στην εξουσία.

Πέρα από τους πολιτικούς, οι γραφειοκράτες, αυτοί δηλαδή που εμπλέκονται στη ρυθμιστική διαδικασία και ανήκουν στη δημόσια διοίκηση, παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάλυση της θεωρίας της δημόσιας επιλογής (Niskanen 1971). Οι επιδιώξεις των γραφειοκρατών βέβαια είναι διαφορετικές από εκείνες των πολιτικών: στρατηγικές καριέρας, υψηλόμισθες θέσεις, νόμιμα ή παράνομα οφέλη. Γενικά, σκοπός της κάθε οικονομικής μονάδας που εμπλέκεται στη ρυθμιστική διαδικασία είναι η επιδίωξη της επίτευξης των προσωπικών τους συμφερόντων και η αύξηση της ευημερίας τους. Πιο συγκεκριμένα: Το συμφέρον των γραφειοκρατών είναι να αυξηθούν οι μισθοί τους ή οι αρμοδιότητές τους. Να αυξήσουν την επιρροή τους και να έχουν τη δυνατότητα να ασκούν πολιτικές που είναι αντίθετες με τις εκπεφρασμένες προτιμήσεις των ψηφοφόρων όπως αυτές εκφράζονται

μέσω της δημοκρατικής διαδικασίας. Καθώς τα συμφέροντα των γραφειοκρατών εξυπηρετούνται με ρυθμιστικές παρεμβάσεις και ένα γιγαντωμένο δημόσιο τομέα, οι γραφειοκράτες θα προσπαθούν να παρεμβαίνουν ρυθμιστικά περισσότερο από όσο δικαιολογείται από τους λόγους δημοσίου συμφέροντος που υποτίθεται ότι έχουν ως γνώμονα. Όσον αφορά τη μορφή των ρυθμιστικών παρεμβάσεων οι γραφειοκράτες προωθούν ρυθμιστικά συστήματα που μεγιστοποιούν τη δύναμη, το γόητρο τους και την επιρροή τους (Ogus 1994: 68-69).

Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που οι ενεργούντες εντός ρυθμιστικής διαδικασίας ανταγωνίζονται μεταξύ τους υπερβολικά προκειμένου να αυξηθεί η επιρροή τους, με αποτέλεσμα να προκαλείται τέτοιο κόστος σε σπάταλες δραστηριότητες εσωτερικού ανταγωνισμού, ώστε μετά τη ρυθμιστική απόφαση η θέση όλων να χειροτερεύει (Θεοδωρόπουλος 2006: 40).

Ενώ κανονικά ο στόχος της ρυθμιστικής πολιτικής θα πρέπει να είναι: η αύξηση του καθαρού πλεονάσματος, η αποτελεσματική κατανομή των πόρων και οι βελτιώσεις της κοινωνικής ευημερίας, παρατηρείται ότι υπό τις ανωτέρω συνθήκες η ρυθμιστική πολιτική μπορεί να έχει τα αντίθετα αποτελέσματα (Dewey 2000). Η νομοθεσία δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα μια αποτελεσματική κατανομή των πόρων σύμφωνα με το κριτήριο Pareto, καθώς αναπόφευκτα επιβάλλει βάρη σε κάποιους. Αν η νομοθεσία είναι αποτέλεσμα δημοκρατικών διαδικασιών και αντανάκλα υπό ευρεία έννοια το σύνολο των οικονομικών συμφερόντων σε μια κοινωνία μια δεδομένη στιγμή, υπάρχει πιθανότητα να είναι αποτελεσματική σύμφωνα με το κριτήριο Kaldor-Hicks, αν το συνολικό όφελος από τη ρύθμιση υπερέρχει του συνολικού κόστους.

2.6 Η Θεωρία της δύναμης των ιδεών

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η ρύθμιση μπορεί να είναι αποτέλεσμα νέων ιδεών και της επιρροής που αυτές ασκούν. Οι ιδέες αυτές πρέπει να είναι πολύ σημαντικές ώστε να κάνουν αίσθηση. Οι ιδέες αυτές περιέχουν συνήθως νέες αντιλήψεις για τους τρόπους και

τους κανόνες της οικονομίας και της δημόσιας διοίκησης που επιβάλλονται, προκαλώντας την ανατροπή του υπάρχοντος ρυθμιστικού πλαισίου (Θεοδωρόπουλος 2006: 40).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα που επιβεβαιώνουν την θεωρία της δύναμης των ιδεών είναι τα προγράμματα απορρύθμισης (*deregulation*) των κυβερνήσεων Ρέιγκαν στις ΗΠΑ και Θάτσερ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αυτά τα πρωτοπόρα προγράμματα που θεσπίστηκαν κατά τη δεκαετία του 1980, δεν ήταν αποτέλεσμα πίεσης από ομάδες ιδιωτικών συμφερόντων αλλά προήλθαν «*από τη δύναμη των ιδεών που περιείχαν οικονομικό ορθολογισμό και αφορούσαν νέους τρόπους διαχείρισης της οικονομίας ή τομέων αυτής*» (Θεοδωρόπουλος 2006: 40, Peltzman 1989, Hood 1994).

Οι ιδέες αυτές αποτελούν την απαραίτητη βάση και φιλοσοφία για εφαρμογή μιας νέας πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα και τις ιδιαιτερότητες της πραγματικότητας κάθε χώρας. Γι' αυτό το λόγο η εκτελεστική εξουσία παίζει σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή τους καθώς έχει τη δύναμη να τις τροποποιήσει ή ακόμα και να τις διαστρεβλώσει (Baldwin & Cave 1999).

Στη διάδοση και υιοθέτηση νέων ιδεών που περιλαμβάνουν ρυθμιστικές πρωτοβουλίες, σημαντικός επίσης είναι και ο ρόλος που παίζουν οι διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και το επιστημονικό δυναμικό κάθε χώρας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μείωση του διοικητικού βάρους που αποτέλεσε και αποτελεί προτεραιότητα σε κάθε πρόγραμμα κανονιστικής μεταρρύθμισης ανεξαρτήτως ιδεολογίας.

2.7 Η Θεωρία των εσωτερικών οργανωτικών αλλαγών

Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση, οι ρυθμιστικές εξελίξεις μπορούν να εξηγηθούν από «*οργανωτικές μεταβολές που συντελούνται στο πλαίσιο των διαφόρων θεσμικών οργάνων και δημοσίων οργανισμών*». Αυτά τα όργανα προκειμένου να λειτουργήσουν αποτελεσματικά, υιοθετούν διάφορους κανόνες και διαδικασίες που δεν μπορούν να συνδεθούν «*ούτε με προσωπικά συμφέροντα των μελών τους, ούτε με εξυπηρέτηση ομάδων συμφερόντων*» (Θεοδωρόπουλος 2006: 41).

Έτσι, σε ένα διαρκές μεταλλασσόμενο περιβάλλον, όπως είναι φυσικό και επόμενο, οι σκοποί και οι κοινωνικές απαιτήσεις αλλάζουν. Σύμφωνα με αυτές τις αλλαγές, πολλές φορές καθίσταται επιτακτική η ανάγκη εξίσου να μεταβάλλεται και το ρυθμιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εξελίσσονται και λειτουργούν τα θεσμικά όργανα και οι δημόσιοι οργανισμοί, προκειμένου να ανταποκριθούν σ' αυτές. Επίσης, συχνά αιτίες μεταβολής των υπαρχόντων ρυθμίσεων αποτελούν και οι εσωτερικές αντιφάσεις και συγκρούσεις, η προσπάθεια επίτευξης συμβατότητας και οι αναπόφευκτες γραφειοκρατικές αντιφάσεις (Θεοδωρόπουλος 2006: 42).

2.8 Η Σχολή του Σικάγου

Η Σχολή του Σικάγου ήταν αυτή που καθόρισε τη θεωρία της ρύθμισης κυρίως κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980 αλλά και αργότερα. Συνδέθηκε με την πολιτική των απορρυθμίσεων (*deregulation*) και γενικότερα με την μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στον αυτορρυθμιστικό ρόλο των αγορών έναντι των αποτυχιών του κράτους να διορθώσει τις αποτυχίες τους αποτελεσματικά (*government failure*). Για να αναδειχθεί η συμβολή της Σχολής του Σικάγου στη θεωρία της ρύθμισης, χρήσιμο είναι να εξεταστούν τα μοντέλα των κυριότερων εκφραστών της.

2.8.1 Μοντέλο Stigler-Peltzman

Το μοντέλο του George Stigler για τη ρύθμιση παρέχει την επεξηγηματική βάση της ρυθμιστικής πολιτικής που ανταποκρίνεται στη ζήτηση που προέρχεται από συγκεκριμένες βιομηχανίες. Η εξήγηση συνδέεται άμεσα με εκείνη του Mancur Olson (1971) σχετικά με τη συλλογική δράση. Σύμφωνα με αυτήν οι μεγαλύτερες εταιρίες θα πιέσουν αποτελεσματικότερα τους πολιτικούς και τις ρυθμιστικές αρχές, με συνέπεια η ρύθμιση σχεδόν πάντα να ευνοεί τους παραγωγούς και όχι τους καταναλωτές.

Ο Stigler χρησιμοποιεί ένα απλό μοντέλο ρύθμισης, χρησιμοποιώντας την ορολογία της προσφοράς και της ζήτησης: Ένας ρυθμιστής (Κογκρέσο, ρυθμιστική αρχή κλπ.)

αντιμετωπίζει την πίεση ειδικού ενδιαφέροντος από τους παραγωγούς και την εκλογική πίεση από τους καταναλωτές. Η πίεση ειδικού ενδιαφέροντος είναι πάντα περισσότερο «πιεστική και πειστική» και έτσι οι παραγωγοί κερδίζουν πάντα. Οι ρυθμίσεις περνούν μόνο προς όφελος των μεγάλων εταιριών, όχι προς όφελος ή με σκοπό την προστασία των καταναλωτών (βλ. Χατζής 2011β).

Σύμφωνα με το Stigler, υπάρχουν δύο τρόποι για να ενισχυθεί ένας παραγωγός: Μέσω μιας άμεσης επιχορήγησης ή μέσω του προστατευτισμού (Stigler 1971:4-6). Οι επιχορηγήσεις δεν έχουν θετικά αποτελέσματα μόνο για τους παραγωγούς που δραστηριοποιούνται ήδη σε μια αγορά, καθώς ενθαρρύνουν νεοεισερχόμενους και ως αποτέλεσμα τα οφέλη είναι για όλους βραχυπρόθεσμα. Ο προστατευτισμός, από την άλλη περιορίζει την είσοδο στην αγορά. Έτσι βλέπουμε την υιοθέτηση προστατευτικών ρυθμίσεων όπως η επιβολή δασμών (π.χ. αντι-ντάμπινγκ, αντισταθμιστικούς), η επαγγελματική χορήγηση αδειών, τα όρια αμοιβών, και ούτω καθεξής.

Ο Stigler ξεκινά από δύο αρχικές βάσεις: Πρώτον, το κράτος έχει την αποκλειστική δύναμη για εξαναγκασμό. Οποιαδήποτε ομάδα που μπορεί να ελέγξει και να χρησιμοποιήσει αυτή τη δύναμη, μπορεί να ωφεληθεί (Stigler 1971:4). Δεύτερον, όλοι οι ενεργούντες-συμμετέχοντες είναι ορθολογικοί, υπό την έννοια ότι θα επιλέξουν τη δράση που θα τους αυξήσει την προσδοκώμενη ωφέλεια. Επιδίωξη των συμμετεχόντων είναι να χρησιμοποιηθεί η κρατική δύναμη εξαναγκασμού προς όφελος τους. Οι προσπάθειες, εντούτοις, αυτές, είναι δαπανηρές. Έτσι, η βιομηχανία μπορεί να αυξήσει τα εισοδήματά της, επιβάλλοντας στο κράτος να αναδιανέμει τον κοινωνικό πλούτο υπέρ της. Είναι πολλοί οι τρόποι συνεισφοράς που μια βιομηχανία μπορεί να αποζητά από μια κυβέρνηση: άμεσες επιδοτήσεις, πολιτικές που αφορούν συμπληρωματικά ή υποκατάστατα του προϊόντος τους (πχ βούτυρο ή μαργαρίνη), καθορισμό και έλεγχο τιμών ή έλεγχο εισόδου σε μια βιομηχανία. Έτσι, η ρύθμιση είναι ένας τρόπος που ο πλούτος μιας ενδιαφερόμενης ομάδας μπορεί να αυξηθεί (Stigler 1971:4-6).

Το μοντέλο Stigler-Peltzman στηρίζεται σε τρεις υποθέσεις: (α) η ρυθμιστική διαδικασία αναδιανέμει πλούτο, (β) η νομοθετική εξουσία επιλέγει τις πολιτικές ώστε να

μεγιστοποιήσει την πολιτική υποστήριξη, επειδή η συμπεριφορά των νομοθετών κατευθύνεται από την επιθυμία τους να παραμείνουν στην εξουσία και (γ) οι ενδιαφερόμενες ομάδες συναγωνίζονται και πληρώνουν τόσο με ψήφους όσο και με πόρους (και χρήματα), σε αντάλλαγμα ευνοϊκής νομοθεσίας (Stigler 1971:10-13).

Σύμφωνα με το Stigler(1971:12), οι μεγάλες εταιρίες κερδίζουν, καθώς:

- Έχουν υψηλά οφέλη αν δραστηριοποιηθούν. Αποτελούν συνήθως μικρές και συμπαγείς ομάδες που έχουν ομοιογένεια, μικρό κόστος διαπραγμάτευσης και αντιμετωπίζουν έτσι με σχετική ευκολία τα συνήθη προβλήματα συλλογικής δράσης (Olson 1971) . Οι μικρές εταιρίες δεν οργανώνονται καθώς τα πιθανά οφέλη τους είναι μικρά, εκτός και εάν έχουν κάποιο ειδικό πλεονέκτημα όπως η γεωγραφική συγκέντρωση κάποιων εταιριών σε αραιοκατοικημένες πολιτικές περιφέρειες. Επιπλέον δεν ισχύουν οι παραπάνω προϋποθέσεις για τις μικρές και πολλές εταιρίες.
- Οι καταναλωτές δεν οργανώνονται επειδή οι δαπάνες είναι πολύ υψηλές σε σχέση με τα οφέλη ή/ και δεν έχουν επαρκή πληροφόρηση.

Θεωρώντας τη ρύθμιση ως κατανεμημένο αγαθό - εμπειρικές μελέτες επιβεβαιώνουν αυτήν την άποψη (Posner 1974: 350) - σύμφωνα με τις αρχές της προσφοράς και της ζήτησης, θα πρέπει να αναμένεται ότι το αγαθό αυτό θα καταλήξει σ' αυτούς που το αξιολογούν περισσότερο. Η ομογένεια των συμφερόντων των μελών της ομάδας είναι επίσης πολύ σημαντική. Όσο πιο ομοιογενή είναι τα συμφέροντα των μελών της ομάδας, τόσο πιο εύκολο και λιγότερο δαπανηρό θα είναι για τα μέλη της ομάδας αυτής, να ταυτοποιήσουν τα συμφέροντα τους και να συντονίσουν τις προσπάθειες τους ώστε να αποκτήσουν την επιθυμητή για αυτούς ρύθμιση (Posner 1974: 345).

Η αντίθεση της οικονομικής θεωρίας της ρύθμισης με τη θεωρία της ρυθμιστικής ομηρίας έγκειται στο ότι η δεύτερη υποστηρίζει ότι η βιομηχανία λαμβάνει όλες τις προσόδους ενώ ταυτόχρονα αγνοεί τη σημασία της προσφοράς της ρύθμισης. Εξάλλου και ο Stigler δεν δίνει όσο προσοχή χρειάζεται στην προσφορά, αλλά κατορθώνει να αποδείξει ότι οι ρυθμιστές υπαρπάζουν ορισμένα από τα κέρδη.

Ο Stigler εξέτασε μόνο την ζήτηση για ρύθμιση (ζήτηση από τους παραγωγούς και τους καταναλωτές), αγνοώντας την πλευρά της προσφοράς-δηλαδή αγνοώντας τα κίνητρα του ρυθμιστή. Αγγίζει την πλευρά της προσφοράς ελαφρώς, επισημαίνοντας ότι οι νομοθέτες επιδιώκουν την πολιτική υποστήριξη, συνεισφορές στην εκστρατεία, μελλοντική απασχόληση, δωροδοκίες, και ούτω καθεξής (Wilson: 1974, 1980, 1989). Εξαιτίας αυτής της μονομέρειας όμως, καταλήγει σε ένα μη ρεαλιστικό συμπέρασμα, ότι οι καταναλωτές πάντα χάνουν (Posner:1971).

Η τροποποίηση του Peltzman (1976) στο μοντέλο του Stigler διορθώνει αυτό το πρόβλημα, προσφέροντας πολύ ρεαλιστικότερες προβλέψεις.

Ο Peltzman επιδίωξε να ενημερώσει τη θεωρία Stigler και να δώσει έμφαση στους παράγοντες από την πλευρά της προσφοράς -- δηλαδή στους παράγοντες που πιθανόν να δώσουν κίνητρα στους ρυθμιστές να παράγουν ρυθμίσεις που ωφελούν τους καταναλωτές ακόμα κι αν οι παραγωγοί πιέζουν αποτελεσματικότερα. Το αρχικό κίνητρο του Peltzman είναι να αντικατασταθεί η ασαφής έννοια του «ρυθμιστή» στον Stigler με την πιο συγκεκριμένη έννοια του «νομοθέτη», με όλα τα εκλογικά κίνητρα που αυτή υπονοεί. Η θεωρία του Peltzman, παρουσιάζει έτσι μια πιο ισορροπημένη θεωρία προσφοράς και ζήτησης για ρύθμιση.

Όπως αναφέρθηκε, η θεωρία του Stigler είχε κάποια ελαττώματα. Δεν εξηγούσε γιατί τα νομοθετικά σώματα υιοθετούν ρυθμίσεις που βλάπτουν μεγάλες επιχειρήσεις, ή γιατί μερικές φορές ο προστατευτισμός μειώνεται ή και εξαφανίζεται. Για να καταλήξει σε ρεαλιστικότερα συμπεράσματα ο Peltzman τροποποιεί τη θεωρία. Αρχίζει με τρεις κύριες υποθέσεις: (α) η ρύθμιση ανακατανέμει τον πλούτο, (β) οι ρυθμιστές (νομοθέτες) επιθυμούν να παραμείνουν στην εξουσία και (γ) οι ενδιαφερόμενες ομάδες ανταγωνίζονται προσφέροντας πολιτική υποστήριξη (χρήματα και/ή ψήφους) με αντάλλαγμα ευνοϊκή νομοθεσία.

Για παράδειγμα, εάν μια προτεινόμενη ρύθμιση θα προκαλούσε αύξηση τιμών, θα έχει δύο αποτελέσματα στην πολιτική υποστήριξη. Οι παραγωγοί (τουλάχιστον εκείνοι που

επηρεάζονται από την ρύθμιση) θα κέρδιζαν και έτσι οι νομοθέτες κερδίζουν την (οικονομική κυρίως) υποστήριξη τους. Καθώς οι καταναλωτές θα έπρεπε να πληρώσουν περισσότερο, οι νομοθέτες χάνουν την υποστήριξη των καταναλωτών/ψηφοφόρων, οι οποίοι σπάνια έχουν κίνητρο να λάβουν μέτρα ενάντια στο νομοθέτη. Για να κερδίσει μια παράταξη τις εκλογές χρειάζεται και χρήματα και ψήφους, συνεπώς όταν οι νομοθέτες νομοθετούν, θα πρέπει να ισορροπήσουν αυτούς τους δύο τύπους υποστήριξης σε ένα σημείο ισορροπίας που να μεγιστοποιεί τις πιθανότητες επανεκλογής τους. Όταν τα οριακά κέρδη ισούνται με τα οριακά κόστη, ο νομοθέτης βρίσκεται σε πολιτική ισορροπία.

Ο Peltzman προχώρησε τη θεωρία του Stigler, βάζοντας στη θέση του ρυθμιστή, τη πιο συγκεκριμένη έννοια, αυτή του νομοθέτη. Ειδικά όμως στις ΗΠΑ οι περισσότερες ρυθμίσεις υιοθετούνται από ρυθμιστικές αρχές και όχι από το Κογκρέσο. Πρόσφατες μελέτες έχουν υπογραμμίσει τη σημασία των αλληλεπιδράσεων των νομοθετών με τη γραφειοκρατία στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία - και αυτή η σχέση μπορεί να είναι εξίσου σημαντική με τις σχέσεις που ο Stigler υπογραμμίζει. Επίσης, η θεωρία αυτή δεν μπορεί να εξηγήσει τη περιβαλλοντική και τη κοινωνική νομοθεσία ούτε το μεγάλο κύμα της απορρύθμισης της δεκαετίας '80 στις ΗΠΑ (ειδικά στον τομέα της αεροπλοΐας) (Peltzman 1989).

2.8.2 Μοντέλο Becker

Το μοντέλο αυτό εξετάζει τον ανταγωνισμό μεταξύ των ενδιαφερόμενων ομάδων. Σύμφωνα με τον Becker (1983), η ρύθμιση αυξάνει τον πλούτο των ενδιαφερόμενων ομάδων με την πιο μεγάλη επιρροή. Οι ομάδες πολιτικής πίεσης πιέζουν για επιχορήγηση ή ενάντια σε κάποιο φόρο. Σύμφωνα με το μοντέλο, αυτό που μετράει είναι η επιρροή μιας ομάδας σε σχέση με μια άλλη. Οι ομάδες πίεσης εκφράζουν τις επιθυμίες τους σύμφωνα με μια «καμπύλη επιρροής» με τρεις παράγοντες: το ποσοστό πίεσης που ασκείται από εκείνους που ευνοούνται από μια ρύθμιση (π.χ. μια επιχορήγηση), το ποσοστό πίεσης εκείνων που αντιτάσσονται σ' αυτή (π.χ. στο φόρο) και τα σχετικά μεγέθη αυτών των δύο ομάδων. Το επίπεδο ισορροπίας κάθε ομάδας πίεσης εξαρτάται από το μέγεθος της πίεσης που ασκείται από την άλλη ομάδα. Τα προβλήματα συλλογικής δράσης παίζουν

σημαντικό ρόλο: αν μια ομάδα μπορεί να αποφύγει το πρόβλημα του λαθρεπιβάτη (free-rider), θα μπορεί να εξασκήσει μεγαλύτερη πίεση.

Μόλις η κυβέρνηση αποφασίσει να χορηγήσει την προστασία, θα τείνει να επιλέξει τους πιο αποδοτικούς (παρά το λιγότερο αποδοτικό) τρόπους αναδιανομής του εισοδήματος μέσω φόρων και επιχορηγήσεων. Ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού ομάδων πίεσης, η κυβέρνηση ακολουθεί πραγματικά τις αποδοτικότερες πολιτικές αναδιανομής (δηλαδή τη μέθοδο ανακατανομής που ελαχιστοποιεί την απώλεια νεκρού βάρους)- την καθαρή απώλεια οικονομικής αποτελεσματικότητας, όταν η ισορροπία προσφορά και ζήτησης δεν μπορεί να επιτευχθεί, με άλλα λόγια το κέρδος του νικητή μείον της ζημίας του ηττημένου λόγω της εισαγωγής της ρύθμισης. Έτσι, οι ρυθμιστές θα επιλέξουν το μηχανισμό προστασίας που συνεπάγεται τη μικρότερη απώλεια νεκρού βάρους.

Στο μοντέλο του Becker δίνεται έμφαση στον ανταγωνισμό μεταξύ των ενδιαφερόμενων ομάδων και όχι στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ενδιαφερόμενων ομάδων και των νομοθετών αυτών καθ' εαυτών. Αυτό που έχει σημασία είναι πόση πίεση κάθε ομάδα ασκεί (Haid, 2001).

2.8.3 Μοντέλο Posner

Η διασταυρούμενη επιδότηση (*cross-subsidization*) σε ρυθμισμένες αγορές όπως οι σιδηρόδρομοι, τα αεροπλάνα και οι τηλεπικοινωνίες, πολλές φορές έπαιρναν τη μορφή της ενιαίας τιμολόγησης που χρεωνόταν σε διαφορετικούς πελάτες, ακόμα και αν το οριακό κόστος της προσφοράς σε αυτούς τους πελάτες, διέφερε σημαντικά (Haid, 2001:82-83). Αυτή η τιμολογιακή συμπεριφορά είναι αντίθετη με τη μεγιστοποίηση του κέρδους και της ευημερίας. Σύμφωνα με το Posner (1971), η διασταυρούμενη επιδότηση μπορεί να ερμηνευθεί ως μέσο αναδιανομής του πλούτου από μια ομάδα ατόμων σε μια άλλη, βοηθώντας ίσως την κυβέρνηση στο ρόλο της αναδιανομής των πόρων. Η ανάλυση του ταιριάζει με το μοντέλο του Becker εάν το αποτέλεσμα της διασταυρούμενης επιδότησης ερμηνευθεί ότι αποκαλύπτει πως ορισμένα άτομα π.χ. καταναλωτές έχουν περισσότερη επιρροή στην πολιτική διαδικασία από άλλα. Η διασταυρούμενη επιδότηση μπορεί να εξηγηθεί ως

αποτέλεσμα μεταξύ διαφορετικών ενδιαφερόμενων ομάδων (Viscusi, Harrington & Vernon 2005 567-8:). Ο Posner χρησιμοποιώντας ευρήματα από διάφορες εμπειρικές μελέτες (Posner 1971, 1974) παρουσίασε την επιρροή των ομάδων πίεσης στη δομή και τις διαδικασίες της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας.

Γενικά, η Σχολή του Σικάγου πρόσφερε μια αξιόπιστη ανάλυση της θεωρίας της ρύθμισης, προσπαθώντας να προβλέψει τη μορφή της ρύθμισης καθώς και ποιοι κλάδοι της βιομηχανίας ενδέχεται να ρυθμιστούν.

Τα βασικά ευρήματα της Σχολής του Σικάγου συνοψίζονται ως εξής:

- οι ρυθμιστικές πολιτικές άμεσα επηρεάζονται από ομάδες συμφερόντων,
- υπάρχει τάση η ρύθμιση να ευνοεί σχετικά μικρές ομάδες καλά οργανωμένες, με ισχυρές προτιμήσεις, εις βάρος των σχετικά μεγάλων ομάδων, με αδύναμες προτιμήσεις σχετικά με τη ρύθμιση όπως για παράδειγμα οι καταναλωτές. Ωστόσο η κυρίαρχη ομάδα συνήθως περιλαμβάνει υπο-ομάδες καταναλωτών,
- η ρύθμιση αναζητά να διατηρήσει την πολιτικά βέλτιστη διανομή κερδών σε αυτή την ομάδα. Έτσι, με το πέρασμα του χρόνου, η ρύθμιση θα τείνει να αντισταθμίσει τις αλλαγές στη βέλτιστη αναδιανομή που προκαλούνται από αλλαγές στη ζήτηση ή στο κόστος.
- η ρύθμιση είναι πιο πιθανή σε σχετικά ανταγωνιστικές ή σχετικά μονοπωλιακές βιομηχανίες,
- η ρύθμιση είναι πιο πιθανή σε αγορές με αποτυχίες της αγοράς από ότι σε ανταγωνιστικές αγορές λόγω των αυξημένων κερδών σε μερικές ομάδες,
- η απορρύθμιση είναι πιθανή όταν η σχετική επιρροή των ενδιαφερόμενων ομάδων που ευνοούνται από τη ρύθμιση, μειώνεται.
- Καθώς το πολιτικό κέρδος από τη ρύθμιση προκύπτει από την διανομή του πλούτου, η ρύθμιση εξαρτάται από το νεκρό βάρος. Οι πολιτικές που μειώνουν το συνολικό διαθέσιμο πλούτο προς διανομή θα αποφεύγονται, καθώς μειώνουν το πιθανό πολιτικό κέρδος από τη ρύθμιση (Peltzman 1989:13).

Εξάλλου, οι ψηφοφόροι επιλέγουν τους νομοθέτες. Η νομοθετική εξουσία επιλέγει τις πολιτικές που θα υιοθετήσει, που προωθούνται και επηρεάζονται σε ένα μεγάλο βαθμό από τους ρυθμιστές. Για να έχουν επιρροή στη ρυθμιστική διαδικασία, οι ενδιαφερόμενες ομάδες πίεσης πρέπει να είναι βέβαιες ότι η πολιτική διαδικασία λειτουργεί σωστά. Ωστόσο οι νομοθέτες δεν είναι υποχείρια των ενδιαφερόμενων μερών αλλά ούτε οι ρυθμιστικές αρχές μπορεί να είναι υποχείρια των νομοθετών (Viscusi, Harrington & Vernon 2005).

Ωστόσο, σύμφωνα με κάποιες κριτικές, η προσέγγιση της Σχολής του Σικάγου έχει κάποιες βασικές αδυναμίες (Haid, 2001, 83-86).

Πρώτον, η επιρροή των ενδιαφερομένων ομάδων πίεσης πάνω στο αποτέλεσμα των εκλογών πρέπει να είναι πολύ ισχυρή. Δηλαδή, οι ομάδες πίεσης πρέπει καταρχήν να επιδιώκουν συγκεκριμένο αποτέλεσμα και ακολούθως να έχουν τα μέσα να το πραγματοποιήσουν. Η επιρροή των συγκεκριμένων ομάδων πίεσης πρέπει να είναι ρεαλιστική και αποτελεσματική. Δεύτερον, οι εκλεγμένοι νομοθέτες θα πρέπει να περιορίζουν υποτίθεται την δραστηριότητά τους στην προώθηση μόνο των πολιτικών που υποστηρίζονται από τις ενδιαφερόμενες ομάδες. Οι εκλεγμένοι νομοθέτες υπό αυτό το σενάριο εξυπηρετούν αποκλειστικά τους στόχους και τα «θέλω» των ομάδων επιρροών τους. Τρίτον, οι ρυθμιστές –γραφειοκράτες θα πρέπει να ελέγχονται ώστε να αποτρέπουν παρεκκλίσεις από την επιθυμητή πολιτική. Συνεπώς, οι ρυθμιστές- γραφειοκράτες θα έχουν περιορισμένη ευελιξία να παρακούσουν ή να παρακάμψουν τις εντολές των εκλεγμένων νομοθετών. Συνεπώς, για να υπάρχει κάποια επιρροή στη ρυθμιστική πολιτική, θα πρέπει οι ομάδες πίεσης να είναι σίγουροι ότι η διαδικασία πολιτικής λειτουργεί υπέρ τους.

Οι νομοθέτες δεν είναι υποχείρια⁶ των ομάδων πίεσης αλλά και οι ρυθμιστές- γραφειοκράτες δεν είναι υποχείρια των νομοθετών (Viscusi, Vernon & Harrington, 2005). Είναι λογικό, οι νομοθέτες να επιθυμούν να παραμείνουν στην εξουσία και άρα να φροντίζουν για την επανεκλογή τους, αλλά επίσης είναι φυσικό και επόμενο να ενδιαφέρονται και για άλλα θέματα κυρίως ιδεολογικά. Έτσι, οι ενδιαφερόμενες ομάδες αντιμετωπίζουν ένα πρόβλημα αντιπροσώπευσης καθώς δεν μπορούν να ελέγχουν πλήρως και να επιβλέπουν

⁶ (puppets) στο αγγλικό κείμενο

αποτελεσματικά τις δραστηριότητες των νομοθετών. Επίσης, και οι νομοθέτες αντιμετωπίζουν ένα πρόβλημα αντιπροσώπευσης καθώς είναι δύσκολο να ελέγχεις τους ρυθμιστές ειδικά στις περιπτώσεις που οι ρυθμιστές έχουν αποκλειστική πρόσβαση στην πληροφόρηση.

Μια εννοιολογική δυσκολία με τις θεωρίες της Σχολής του Σικάγου είναι η δυσκολία να τη διαχωρίσεις από τις πιο γενικές θεωρίες της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Οι θεωρίες του Πανεπιστημίου του Σικάγου αδυνατούν να εξηγήσουν γιατί οι πολιτικοί επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν τη ρύθμιση ενώ σε άλλες περιπτώσεις επιλέγουν άλλα εργαλεία της δημόσιας πολιτικής, ούτε γιατί οι αναποτελεσματικότητες της ρυθμιστικής γραφειοκρατίας διαφέρουν από αυτές της γραφειοκρατίας γενικά (Haid 2001).

Βέβαια, οι θεωρίες της Σχολής του Σικάγου αποτελούν ένα σημαντικό βήμα κατανόησης της κυβερνητικής παρέμβασης. Όμως, σύμφωνα με την κριτική που ασκείται, η οικονομική θεωρία της ρύθμισης δεν μπορεί να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εξήγηση για τη μεγάλη ποικιλία κρατικών παρεμβατικών μέτρων (Ogus 1994: 75).

2.9 Η Θεωρία των «λαθρεμπόρων και των βαπτιστών» (Bootleggers and Babtists, B&B).

Μια ενδιαφέρουσα σκοπιά της οικονομικής θεωρίας της ρύθμισης έρχεται να φωτίσει ο Bruce Yandle (1983) με τη θεωρία των «λαθρεμπόρων και των βαπτιστών» (Bootleggers and Babtists, B & B) και το παράδειγμα της απαγόρευσης πώλησης ποτών τις Κυριακές. Η θεωρία αυτή έρχεται να συνεισφέρει στην οικονομική θεωρία του Stigler-Peltzman εξηγώντας πώς είναι πιθανό θεωρίες δημοσίου συμφέροντος να χρησιμοποιούνται από ομάδες συμφερόντων. Επίσης, η θεωρία αυτή επισημαίνει ότι χρειάζονται διαφορετικές ομάδες συμφερόντων, μία να υπηρετεί ηθικούς λόγους και μία να κινείται παρασκηνακά, στηρίζοντας για διαφορετικούς λόγους τη ρύθμιση (Yandle: 1999).

Σύμφωνα με το Yandle, μια ρύθμιση μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της πίεσης δύο τελείως διαφορετικών ομάδων επιρροής. Αυτή τη θεωρία την φώτισε με το παράδειγμα των λαθρεμπόρων και των βαπτιστών στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι βαπτιστές, βαθιά θρησκευόμενοι χριστιανοί, ζητούσαν το κλείσιμο των καταστημάτων που πουλούσαν οινοπνευματώδη ποτά τις Κυριακές, για λόγους που άπτονταν στην πίστη τους. Από την άλλη, οι λαθρέμποροι ποτών στήριζαν τις ρυθμίσεις αυτές, καθώς επωφελούνταν από αυτές, μειώνοντας τον ανταγωνισμό και δωροδοκούσαν τους νομοθέτες. Επίσης, οι λαθρέμποροι στηρίζονταν στους βαπτιστές για την συμμόρφωση των καταστημάτων. Αντίθετα, ποτέ δεν υποστήριξαν τους βαπτιστές στην απαγόρευση κατανάλωσης αλκοόλ τις Κυριακές, μια ρύθμιση που θα αντίβαινε στα συμφέροντα τους. Οι νομοθέτες από την άλλη, ήταν ευχαριστημένοι με τους νόμους αυτούς, καθώς ήταν εύκολη η επιβολή και η παρακολούθηση της συμμόρφωσής τους, αλλά και επειδή μέρος των κερδών των λαθρεμπόρων κατέληγαν σε αυτούς (Yandle: 1983, 1999).

Η αλήθεια είναι ότι τριγύρω μας μπορούμε να διακρίνουμε πολλές εφαρμογές της θεωρίας αυτής. Με την θεωρία αυτή μπορούμε να εξηγήσουμε πολλές ρυθμίσεις σε διάφορες βιομηχανίες που υποστηρίζονται τόσο από τις βιομηχανίες όσο και από καταναλωτικές ή περιβαλλοντικές οργανώσεις για διαφορετικούς λόγους φυσικά η κάθε ομάδα. Χαρακτηριστικά αναφέρονται: η στάση των κατασκευαστών φωτοβολταϊκών ως προς την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι βιομηχανίες τροφίμων που επιζητούν αυστηρότερα πρότυπα για να αποφύγουν τον περαιτέρω ανταγωνισμό, οι κατασκευαστές παιχνιδιών και άλλα παρόμοια παραδείγματα (Dudley & Prito 2012).

2.10 Τα αίτια της ρύθμισης

Η ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους κρίνεται πολλές φορές απαραίτητη, όταν η αγορά δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά και να πετύχει τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Το κράτος λειτουργεί ως εγγυητής και προασπιστής του δημοσίου συμφέροντος και μέσω της ρύθμισης προσπαθεί να εξασφαλίσει την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς.

Δεν είναι δυνατό να απαριθμήσει κανείς όλους τους λόγους δημοσίου συμφέροντος για ρύθμιση καθώς όπως προαναφέρθηκε, η έννοια του δημοσίου συμφέροντος ποικίλει ανάλογα με το χρόνο, τόπο και τις ειδικότερες αξίες κάθε κοινωνίας (Ogus 1994).

Οι λόγοι που έχουν θεωρηθεί ως αίτια λήψης συλλογικών μέτρων με σκοπό την διόρθωση των ατελειών της αγοράς, μπορούν να διακριθούν σε οικονομικούς και μη οικονομικούς-νομικούς λόγους:

2.10.1 Οικονομικοί λόγοι

Στην πραγματικότητα, υπάρχουν λόγοι αποτυχίας της αγοράς που θεραπεύονται μέσω διατάξεων του ιδιωτικού δικαίου δηλαδή με εργαλεία που είναι συμβατά με το σύστημα της αγοράς, υπό την έννοια ότι η συλλογική δράση δεν είναι αναγκαία. Βέβαια, έχει παρατηρηθεί ότι το ιδιωτικό δίκαιο δεν μπορεί πάντα να προσφέρει την πιο αποδοτική λύση (Ogus 1994: 27-28). Όπου λοιπόν η αποτυχία της αγοράς συνοδεύεται από αποτυχία του ιδιωτικού δικαίου, υπάρχει ένας *prima facie* λόγος για ρυθμιστική παρέμβαση για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι μια ρυθμιστική παρέμβαση μπορεί να μην κριθεί ως επιτυχής ώστε να διορθώσει τις αναποτελεσματικότητες. Τότε εκτός από την αποτυχία της κρατικής πολιτικής (*government failure*), είναι πιθανό να έχουμε και αθέλητες συνέπειες σε άλλους οικονομικούς κλάδους ή ακόμα και για το σύνολο της οικονομίας.

Τα σημαντικότερα προβλήματα για τη λύση των οποίων κρίνεται αναγκαία η ρυθμιστική παρέμβαση είναι τα εξής:

Μονοπώλια και φυσικά μονοπώλια. Ο ανταγωνισμός είναι απαραίτητος για την ορθή λειτουργία της αγοράς. Όπου υπάρχουν αποκλίσεις από τον ανταγωνισμό εξαιτίας των μονοπωλίων και αθέμιτων πρακτικών, υπάρχει αποτυχία της αγοράς. Στην περίπτωση μονοπωλίου, ο παραγωγός πραγματοποιεί υπερκανονικά κέρδη, ενώ ο καταναλωτής λαμβάνει μικρές ποσότητες του αγαθού σε υψηλότερες τιμές σε σχέση με μια αγορά που λειτουργεί σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού (Dudley et Brito, 2012). Έτσι, στην

περίπτωση του μονοπωλίου, μια εταιρεία που προσφέρει ένα προϊόν, καταλαμβάνει όλο το μερίδιο της αγοράς, ενώ υπάρχουν εμπόδια για την είσοδο στην αγορά νέων εταιρειών (*barriers to entry*).

Υπάρχουν δύο είδη μονοπωλίων, τα τεχνητά και τα φυσικά: Τα τεχνητά μονοπώλια, δημιουργούνται στην αγορά, αν και υπάρχει δυνατότητα για αποδοτική λειτουργία περισσότερων εταιρειών, για διάφορους λόγους: επιχειρηματικοί συνασπισμοί, εξαγορές, συγχωνεύσεις, συμφωνίες, εκτόπιση ανταγωνιστών (Καράγιωργας 1979). Το δίκαιο του ανταγωνισμού είναι το κατεξοχήν εργαλείο για να επιλύσει αυτό το πρόβλημα μέσω ρυθμιστικών παρεμβάσεων (Ogus 1994). Επίσης, απαραίτητη είναι η ρύθμιση προκειμένου ν' αποφευχθούν οι επιπτώσεις της επιλογής πελατών (*cream-skimming*). Όπου η πρόσβαση είναι ελεύθερη, μια ανταγωνιστική εταιρεία έχει ως κίνητρο να συγκεντρώνει τις υπηρεσίες της στην αγορά όπου για γεωγραφικούς λόγους, το κόστος μεταφοράς είναι μικρό. Συνεπώς σε γεωγραφικά απομονωμένες και αραιοκατοικημένες περιοχές, οι εταιρείες θα έχουν ελάχιστο κέρδος αν προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ή τα προϊόντα τους (Ogus 1994), χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ακτοπλοϊκή σύνδεση με απομονωμένα νησιά.

Από την άλλη το φυσικό μονοπώλιο ενώ έχει τις ίδιες αρνητικές συνέπειες (υψηλότερες τιμές και μικρότερες ποσότητες σε σχέση με την ανταγωνιστική αγορά) με τα τεχνητά μονοπώλια, δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη διεύρυνση του ανταγωνισμού. Οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις είναι απαραίτητες για να ελεγχθούν οι συνέπειές του.

Το μονοπώλιο αναπτύσσεται «φυσικά» καθώς είναι πρόδηλο ότι μια μόνο εταιρεία θα μπορούσε να προμηθεύσει το συνολικό προϊόν μιας βιομηχανίας πιο φθηνά από περισσότερες από μια εταιρείες. Οι οικονομίες κλίμακας που δημιουργούνται, επιβάλλουν τη λειτουργία μιας μόνο επιχείρησης προκειμένου η αγορά να λειτουργήσει αποδοτικά (Θεοδωρόπουλος 2006: 28). Η ύπαρξη περισσότερων εταιρειών σε αυτή την αγορά θα προκαλούσε σπατάλη πόρων και απομάκρυνση από τις συνθήκες αποτελεσματικότητας. Αυτό χαρακτηριστικά συμβαίνει όπου τα πάγια έξοδα είναι πολύ υψηλά (για παράδειγμα δίκτυο ηλεκτρισμού, δίκτυο ύδρευσης, ενέργειας, σιδηρόδρομοι κτλ.).

Στην περίπτωση αυτή του φυσικού μονοπωλίου, η ρύθμιση θα πρέπει να έχει διπτό σκοπό: αφενός τη διασφάλιση της ποιότητας του προϊόντος και αφετέρου την τιμολόγηση κοντά στο οριακό κόστος, προκειμένου να αναπτυχθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε το φυσικό μονοπώλιο να παράγει, ως εάν λειτουργούσε σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού (Baldwin & Cave 1999).

Η δεύτερη περίπτωση αποτυχία της αγοράς προέρχεται από τα δημόσια αγαθά (*public goods*). Τα δημόσια αγαθά είναι αγαθά των οποίων η κατανάλωση προκαλεί «θετικές εξωτερικότητες» (Χατζής 2011α). Συνδυάζουν δύο χαρακτηριστικά: πρώτον η κατανάλωση από ένα άτομο δεν αφήνει λιγότερο για άλλους να καταναλώσουν και δεύτερον είναι αδύνατο ή πολύ δαπανηρό για τον προμηθευτή να αποκλείσει αυτούς που δεν πληρώνουν, από την ωφέλεια. Κλασικό παράδειγμα γνήσιου δημοσίου αγαθού είναι η εθνική άμυνα, καθώς ακόμα και αν κάποιος δεν θέλει να πληρώσει για αυτήν, καθώς πληρώνουν οι άλλοι, αναγκαστικά προστατεύεται και αυτός. Το ίδιο συμβαίνει με την αστυνομία, με το φωτισμό των δρόμων, με την απονομή της δικαιοσύνης, κλπ. Η αποτυχία της αγοράς, σ' αυτήν την περίπτωση, έγκειται στο ότι δεν δίνει το κίνητρο σε ιδιώτες να τα παράγουν, καθώς υπάρχει αδυναμία εφαρμογής της αρχής του αποκλεισμού και της αδιαιρετότητας. Έτσι, οι ιδιώτες που θα τα παράγουν θα υποστούν το κόστος χωρίς να μπορούν να ζητήσουν πληρωμή ή να μπορούν να αποκλείσουν την κατανάλωση από τρίτους. Το κράτος είναι αυτό που αναλαμβάνει να τα παράσχει στους πολίτες (Χατζής 2011α). Έτσι, η ρύθμιση αντιμετωπίζει το πρόβλημα μέσω της επιβολής φορολογίας στους πολίτες.

Εξάλλου, υπάρχουν και άλλα αγαθά που μπορεί να μην είναι γνήσια δημόσια αγαθά, ωστόσο περιλαμβάνουν μια έκφανση δημοσίου αγαθού-είναι τα λεγόμενα μη γνήσια δημόσια αγαθά ή ημιδημόσια αγαθά. Αυτά τα αγαθά μπορούν να προμηθευτούν και να αγοραστούν στην αγορά, αλλά αν δεν διορθωθεί, η παροχή τους από ρυθμιστικές παρεμβάσεις είναι αντικείμενο αποτυχίας της αγοράς. Έτσι, ενώ η αγορά μπορεί να τα παράγει, δεν τα παρέχει σε επαρκείς κοινωνικά ποσότητες. Η παιδεία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Η απλούστερη ρυθμιστική παρέμβαση σε αυτή την περίπτωση έγκειται στη δημόσια επιχορήγηση, η οποία θα αντανάκλα αυτή τη διαφορά μεταξύ ατομικής αξίας του προϊόντος και της κοινωνικής του αξίας (Ogus 1994).

Άλλη σχετική έννοια με τα δημόσια αγαθά, που χρήζει ρυθμιστικής παρέμβασης είναι τα κοινά αγαθά. Η αποτυχία στα κοινά αγαθά που χαρακτηριστικά ονομάζεται τραγωδία των κοινών ή κοινόχρηστων (tragedy of the commons, Garrett Hardin 1968). Σύμφωνα με τον Α. Χατζή, την τραγωδία των κοινοχρήστων την είχε περιγράψει πολύ νωρίτερα ο Αριστοτέλης «Ό,τι ανήκει σε όλους απολαμβάνει από αυτούς τη λιγότερη φροντίδα. Οι άνθρωποι ενδιαφέρονται περισσότερο γι' αυτό που τους ανήκει και λιγότερο γι' αυτό που ανήκει σε όλους. Ή σε κάθε περίπτωση ενδιαφέρονται μόνο στο βαθμό που τους αφορά». Όταν κάποια αγαθά δεν ανήκουν σε συγκεκριμένα άτομα, αλλά σε όλους (κοινά), τότε η εκμετάλλευσή τους αποφέρει ατομικά πλεονεκτήματα αλλά κοινά μειονεκτήματα. Επειδή τα μειονεκτήματα είναι κοινά, το μεμονωμένο άτομο δεν τα λαμβάνει υπόψη του αλλά αντίθετα επικεντρώνεται μόνο στα πλεονεκτήματα. Τα κοινά αγαθά τείνουν είτε στην υπερεκμετάλλευση (υπεραλεία) είτε σε έλλειψη (ιατρικές ανακαλύψεις που δεν αποφέρουν κέρδος λόγω πνευματικών δικαιωμάτων) (Dudley et Brito, 2012:13).

Άλλη περίπτωση που χρήζει ρυθμιστικής παρέμβαση είναι οι εξωτερικότητες ή εξωτερικές επιδράσεις (externalities). Με τον όρο εξωτερικότητες εννοούμε τις συνέπειες που μια δραστηριότητα έχει σε τρίτα πρόσωπα, η επίδραση των πράξεων ενός ανθρώπου στην ευημερία ενός τρίτου. Οι συνέπειες αυτές μπορούν να προέλθουν από μεμονωμένες ενέργειες ενός ατόμου ή ακόμα και από τις σχέσεις πολλών ατόμων. (Dudley et Brito, 2012). Υπάρχουν δύο είδη εξωτερικοτήτων: θετικές και αρνητικές ή αλλιώς εξωτερικές οικονομίες και επιβαρύνσεις αντίστοιχα.

Αν η δραστηριότητα ενός παραγωγού επιβάλλει κόστος σε τρίτους που δεν αντανakλώνται στις τιμές που χρεώνει για το προϊόντα του και αδυνατεί να ενσωματώσει το κοινωνικό κόστος, τότε καταλήγουμε σε κακή κατανομή πόρων. Οι διορθωτικές ρυθμιστικές παρεμβάσεις σε προβλήματα που προκαλούν οι εξωτερικότητες είναι κλασικό παραδείγματα αιτιών ρύθμισης: για παράδειγμα τα πρόστιμα που επιβάλλει το κράτος σε μια βιομηχανία που ρυπαίνει το περιβάλλον και τα γειτονικά του κτήματα (Coase 1960).

Από την άλλη, αν η αγορά αδυνατεί να εσωτερικεύσει στις τιμές το κοινωνικό όφελος που δημιουργείται από την παραγωγή ή κατανάλωση ενός αγαθού, τότε έχουμε θετικές εξωτερικότητες. Στην περίπτωση αυτή, καθώς το κοινωνικό όφελος είναι μεγαλύτερο από το ιδιωτικό, η ρυθμιστική παρέμβαση έχει ως σκοπό την ενίσχυση τέτοιων πρωτοβουλιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα θετικών εξωτερικοτήτων είναι η ενίσχυση της παιδείας (Θεοδωρόπουλος 2006: 30).

Ασύμμετρη πληροφόρηση και περιορισμένη ορθολογικότητα. Ο ισχυρισμός ότι η παρατηρούμενη συμπεριφορά στην αγορά υπό την μορφή των εκφρασμένων προτιμήσεων οδηγεί σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, εξαρτάται κυρίως από δύο βασικές υποθέσεις: αφενός ότι οι παίκτες στην αγορά έχουν επαρκή πληροφόρηση για τις διαθέσιμες εναλλακτικές, και των συνεπειών αυτών, επιλέγοντας με διάφορους τρόπους, και αφετέρου ότι είναι ικανοί να επεξεργάζονται τις πληροφορίες και να επιλέγουν «ορθολογικά» με τρόπο που μεγιστοποιείται η προσδοκώμενη ωφέλεια τους. Μια σημαντική αποτυχία μιας από τις δύο υποθέσεις, μπορεί να στοιχειοθετήσει μια *prima facie* υπόθεση για ρυθμιστική παρέμβαση.

Ειδικότερα, το πρόβλημα της ελλιπούς πληροφόρησης συναντάται συχνά στην αγορά είτε με τη μορφή της ανεπάρκειας είτε με τη μορφή της παραπλάνησης. Έτσι, προβλήματα μπορούν να δημιουργηθούν από την έλλειψη της τέλει πληροφόρησης που απαιτείται αλλά και της περιορισμένης ορθολογικότητας των ανθρώπων, δηλαδή της περιορισμένης ικανότητας των ατόμων να δέχονται, να αποθηκεύουν αλλά και επεξεργάζονται τις διάφορες πληροφορίες. Η κατάλληλη ρυθμιστική παρέμβαση είναι αναγκαία σε αυτές τις περιπτώσεις αδυναμίας της αγοράς (Akerlof 1970, Copeland et al 2004, Dudley et Brito 2012, Armstrong & Sappington 2005, Auronen 2003).

Ένα ακόμα πρόβλημα προκύπτει και από το γεγονός ότι ενώ η πληροφόρηση σχετικά με τις τιμές είναι εμφανής η πληροφόρηση για την ποιότητα των αγαθών είναι πιο δαπανηρή. Έτσι, παρόλο που οι καταναλωτές ορθολογικά είναι πρόθυμοι να πληρώσουν ακριβότερα για προϊόντα καλύτερης ποιότητας, εάν δεν υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση, μπορούν να διακρίνουν μόνο μεταξύ τιμών και όχι μεταξύ ποιοτήτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα

προμηθευτές και παραγωγοί με προϊόντα υψηλής ποιότητας θα εξωθηθούν εκτός αγοράς και γενικότερα θα υπάρξει πτώση του επιπέδου ποιότητας (Akerlof 1970). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η ρύθμιση μπορεί να θέσει τέλος στην αβεβαιότητα για την ποιότητα μέσω παρεμβάσεων όπως η θέσπιση εγγυήσεων, η ονομασία προέλευσης, τα πιστοποιητικά ποιότητας κλπ.

Προβλήματα Συντονισμού. Κάποια προβλήματα συντονισμού είναι τόσο σύνθετα και πολύπλοκα και συνεπάγονται τόσο υψηλό κόστος συναλλαγών, ώστε να είναι σαφώς προτιμότερο το κράτος να προσφέρει τον κατάλληλο μηχανισμό ελέγχου της συμπεριφοράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο κώδικας οδικής συμπεριφοράς (ΚΟΚ) (Sugden 2004). Τα οφέλη των ρυθμίσεων αυτών είναι ξεκάθαρα: πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο των κανόνων μπορούν πιο εύκολα να διοχετευτούν στους οδηγούς μέσω δημόσιων φορέων, οικονομίες κλίμακας μπορούν πιο εύκολα να επιτευχθούν από μια δημόσια υπηρεσία που θα είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο και την επιβολή, καθώς και ποινικές κυρώσεις θα μπορούν πιο εύκολα να επιβληθούν μέσω ενός δημόσιου μηχανισμού. Έτσι θα μπορεί να επιλυθεί το πρόβλημα διατήρησης των κινήτρων για τους οδηγούς (Ogus 1994: 42).

Εξαιρετικές περιπτώσεις στην αγορά και μακροοικονομικές εκτιμήσεις. Ορισμένα έκτακτα γεγονότα μπορούν να ρυθμιστούν με κατάλληλα μέτρα και παρεμβάσεις όπως οι ξαφνικές ελλείψεις της αγοράς. Οι ελλείψεις αυτές συνήθως οφείλονται σε έκτακτα γεγονότα (π.χ. πόλεμος, φυσικά αίτια) και έχουν ως αποτέλεσμα να εμφανισθούν στην αγορά φαινόμενα αισχροκέρδειας και υπερβολικά υψηλές τιμές καθώς και προβλήματα εφοδιασμού σε διάφορους τομείς. Σε αυτή την περίπτωση η ρύθμιση στοχεύει στην κατανομή των πόρων και των αγαθών που βρίσκονται σε έλλειψη με γνώμονα το δημόσιο συμφέρον. Έτσι, με τη ρυθμιστική παρέμβαση αποφεύγονται προβλήματα, τα οποία αδυνατεί να αντιμετωπίσει μόνος του βραχυπρόθεσμα ο μηχανισμός της αγοράς (Θεοδωρόπουλος 2006: 34).

Άλλες περιπτώσεις που χρήζουν ρυθμιστικής παρέμβασης είναι οι αδυναμίες της αγοράς που διαφαίνονται λόγω του κυκλικού χαρακτήρα της ζήτησης και της εποχικότητας. Κατά

τη διάρκεια των κύκλων, ο ανταγωνισμός μεταξύ των εταιρειών θα πιέσει τις τιμές προς τα κάτω, οδηγώντας τους να απολύσουν εργατικό δυναμικό ή να κλείσουν εργοστάσια. Αντίθετα όταν πάλι αυξηθεί η ζήτηση, θα είναι αναγκαίο να επαναπροσλάβουν εργατικό δυναμικό και να ξανανοίξουν τα κλεισμένα εργοστάσια (Heesterman 1974: 125). Αυτή η διαδικασία, όπως είναι φυσικό, έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες σε τομείς όπως είναι ο πληθωρισμός, η απασχόληση, η οικονομία ορισμένων περιοχών, η δημόσια υγεία κτλ, και μπορούν να αποφευχθούν με ρυθμιστικές παρεμβάσεις και μέτρα, όπως επιχορηγήσεις ή καθορισμός κατώτατων τιμών ή ανάληψη κόστους λειτουργίας. Έκτος, από τις ανωτέρω συνέπειες, αναπόφευκτες είναι και οι αρνητικές επιπτώσεις για τις ίδιες επιχειρήσεις.

Δυσμενής επιλογή (*adverse selection*). Άλλο πεδίο που χρήζει ρυθμιστικής παρέμβασης είναι το φαινόμενο της δυσμενούς επιλογής που συναντάται στα οικονομικά της «ασφάλισης». Όταν μια ασφαλιστική εταιρεία ασφαρίζει έναν κίνδυνο, δεν μπορεί να έχει τις πληροφορίες για να διακρίνει τους ασφαλισμένους σε ομάδες σύμφωνα με το κριτήριο ποιοι είναι πιο επιρρεπείς στον κίνδυνο (Γέμος 2001) . Από την άλλη, οι ασφαλισμένοι γνωρίζουν την πραγματική κατάσταση, δηλαδή σε ποια ομάδα ανήκουν σ' αντίθεση με την ασφαλιστική εταιρεία. Όπως είναι επόμενο, αυτοί που επιδιώκουν να ασφαλιστούν είναι αυτοί που είναι πιο επιρρεπείς στον κίνδυνο (πχ σε μια περίπτωση ασφάλεια ζωής, ένας καπνιστής θα επιδιώξει να ασφαλιστεί σε σχέση με έναν μη-καπνιστή), με αποτέλεσμα οι ασφαλιστικές εταιρείες να προσελκύουν πελάτες που πιθανόν θα τους ζημιώσουν, παρά αυτούς που δεν θα χρειαστούν ποτέ την αποζημίωση (Χατζής 2011α). Συνεπώς, μια ασφαλιστική εταιρεία, μη μπορώντας να διαχωρίσει μεταξύ υψηλού και χαμηλού κινδύνου, θα χρεώσει ένα μέσο ασφάλιστρο, το οποίο οι χαμηλού κινδύνου άνθρωποι θα θεωρήσουν πολύ υψηλό για τις ανάγκες τους, με αποτέλεσμα να μην ασφαλιστούν.

2.10.2 Μη οικονομικοί λόγοι

Διανεμητική Δικαιοσύνη: Είναι κοινή διαπίστωση ότι ο οικονομικός στόχος της αποτελεσματικότητας στοχεύει στην κοινωνική ευημερία. Η ρύθμιση μπορεί εκτός από λόγους οικονομικής αποτελεσματικότητας, να επιτυγχάνει και μια δίκαια διανομή πόρων.

Σύμφωνα με τον John Rawls (1971), το δίκαιο και το άδικο μπορούν καλύτερα να προσδιοριστούν αν οι άνθρωποι ορθολογικά συμφωνήσουν πίσω από ένα «πέπλο άγνοιας» σχετικά με το ρόλο και τη θέση που θα έχουν σε μια μελλοντική κοινωνία. Για τους φιλελεύθερους, η διανομή είναι δίκαια μόνο εφόσον η διαδικασία απόκτησης των πόρων ήταν δίκαια (Nozick 1974). Η σοσιαλιστική σκέψη έδωσε ώθηση σε διάφορες ιδέες διανεμητικής δικαιοσύνης. Κοινός τόπος σε όλες αυτές τις ιδέες είναι η αναζήτηση της ισότητας. Με τον όρο ισότητα εννοείται η άρση των προνομίων σε δύναμη, πλούτο και κατοχή σε πόρους ώστε όλα τα άτομα να συμμετέχουν ισότιμα στην κοινωνία. Η άμεση επιρροή των θεωριών αυτών μπορεί να γίνει αντιληπτή σε σχέση με τα ρυθμιστικά εργαλεία που έχουν αρχικά σχεδιαστεί προς αναζήτηση αναδιανεμητικών στόχων. Μειώνοντας την ανισότητα των εισοδημάτων και του πλούτου και προωθώντας την ισότητα των ευκαιριών είναι μερικοί από τους αναδιανεμητικούς στόχους που η ρύθμιση μπορεί να επιδιώκει (Ogus 1994: 48).

Έτσι, τα ρυθμιστικά μέτρα που σχεδιάστηκαν να διορθώσουν την οικονομική αναποτελεσματικότητα, είναι υποκείμενα σε περιορισμούς για λόγους διανεμητικής δικαιοσύνης. Η καθιέρωση κεκτημένων σε θέματα αξιοπρεπούς διαβίωσης, ελαχίστου εισοδήματος, υγειονομικής περίθαλψης, ασφάλειας και εκπαίδευσης θεωρούνται σ' όλο το σύγχρονο δυτικό κόσμο απαραίτητα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου και το σεβασμό της αξιοπρέπειας του και καθιερώνονται και προστατεύονται συνταγματικά (Ogus 1994). Βέβαια, πολλοί μπορούν να θεωρήσουν ότι και το αντίθετο μπορεί να ισχύει, δηλαδή ότι τα διανεμητικά ρυθμιστικά μέτρα μπορεί να περιοριστούν για λόγους οικονομικής αποτελεσματικότητας.

Νομικός πατερναλισμός: Πατερναλισμός είναι στην ουσία *«η παρέμβαση του κράτους στην ατομική ελευθερία δράσης, δικαιολογημένη από λόγους που αναφέρονται αποκλειστικά στην ευημερία, το καλό, την ευτυχία, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις αξίες του ατόμου που εξαναγκάζεται»* (Dworkin 1971: 108). Ο νομικός πατερναλισμός, με τη μορφή της ρυθμιστικής παρέμβασης συναντάται σε περιπτώσεις όπου υποτίθεται ότι δεν μπορεί να υπάρξει εμπιστοσύνη στην ορθολογικότητα των αποφάσεων και τη σοφία των ιδιωτών σε θέματα όπως για παράδειγμα η χρήση ζωνών ασφαλείας για την ασφάλεια στους δρόμους (Peltzman 1976, Baldwin & Cave 1999).

Η θεωρία του νομικού πατερναλισμού έχει προκαλέσει έντονες αντιδράσεις κυρίως στους κύκλους των φιλελευθέρων. Οι τελευταίοι υποστηρίζουν την πρωτοκαθεδρία της ατομικής επιλογής, ισχυρίζονται ότι όταν η λήψη αποφάσεων είναι πολύ δύσκολη, τα άτομα μπορούν ορθολογικά να μεταβιβάσουν τη λήψη αποφάσεων σε άλλους πιο ειδικούς (Barry 1965: 226-7, Sartorius 1983). Η θεωρία του πατερναλισμού έρχεται σε αντίθεση με τις ατομικές επιθυμίες και ελευθερίες, καθώς θεωρεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι ειδικοί γνωρίζουν καλύτερα τι εξυπηρετεί καλύτερα το άτομο και μπορεί να έχει αποτέλεσμα.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί και η πρόσφατη συμπεριφορική θεωρία του φιλελεύθερου πατερναλισμού των Sunstein και Thaler (2003 & 2008). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, είναι πιθανό και νόμιμο για ιδιωτικούς και δημόσιους θεσμούς να επηρεάσουν συμπεριφορές ενώ παράλληλα να σέβονται την ελευθερία επιλογής. Αυτό είναι δυνατό, στην περίπτωση που επιλογές των ατόμων έχουν σχηματιστεί από λανθασμένες πληροφορίες. Επίσης, αναδεικνύεται η σημασία που έχει στις επιλογές του ατόμου, οι κανόνες προεπιλογής, τα σημεία εκκίνησης και τα αποτελέσματα διαμόρφωσης, δίνοντας συγκεκριμένα παραδείγματα. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, υπό αυτές τις συνθήκες μια μορφή πατερναλισμού δεν μπορεί να αποφευχθεί. Στόχος των φιλελεύθερων πατερναλιστών είναι, βασισμένοι στις παραδοχές των ευρημάτων της περιορισμένης ορθολογικότητας και της περιορισμένης αυτοκυριαρχίας, να προσανατολίσουν τις επιλογές των ατόμων σε κατευθύνσεις που ενισχύουν την ευημερία τους, σεβόμενοι όμως την ελευθερία επιλογής τους. Φυσικά έχει ασκηθεί έντονη κριτική και σε αυτή τη θεωρία και όχι μόνο από φιλελεύθερους στοχαστές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η θεωρία αυτή έχει ως δεδομένο ότι οι φιλελεύθεροι πατερναλιστές είναι καλύτερα πληροφορημένοι από το ίδιο το άτομο για το τι είναι καλό και τι είναι κακό για τους ίδιους (Korobkin 2009), και ότι ακόμα και αν η ορθολογικότητα των ατόμων δεν ήταν περιορισμένη, πάλι μπορούσαν οι επιλογές τους να είναι ασυνεπείς (Sugden 2009), ή ότι οι αρχές που στηρίζεται η θεωρία είναι παραπλανητικές ως προς τι μπορεί να θεωρηθεί ήπιος πατερναλισμός, ως προς τα 'σκουντήματα' (nudging) και την αυτονομία του ατόμου (Anderson, 2010).

Κοινωνικές αξίες: Οι κοινωνικές αξίες μπορούν να επιβάλλουν ρυθμιστικές κρατικές παρεμβάσεις. Βέβαια, κοινωνικοί λόγοι καταδεικνύουν όχι μόνο το τι θέλει ένας άνθρωπος για τον εαυτό του αλλά και για την κοινωνία ως σύνολο (Ogus 1994: 54). Έτσι, είναι δικαιολογημένο και ορθολογικό και αν κάποιος δεν είναι λάτρης της κλασικής μουσικής, να επιθυμεί την ανέγερση ενός Μεγάρου Μουσικής στην πόλη του ή αν κάποιος δεν επιθυμεί να συναντήσει από κοντά άγρια ζώα, ωστόσο να επιθυμεί να ληφθούν μέτρα για την προστασία των άγριων ζώων για μια περίοδο στο μέλλον που θα εκτείνεται πέρα από τη δικιά του ζωή (Ogus 1994: 54). Η ρύθμιση μπορεί να δώσει στα μέλη μιας κοινωνίας τη δυνατότητα να αναπτύξουν και να αναζητήσουν διαφορετικές εκφάνσεις του γενικού καλού και του δημοσίου συμφέροντος με αυξημένη συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Stewart 1983: 1555-1590).

Μια αγορά χωρίς ρυθμίσεις, έχει περιορισμένες δυνατότητες να επιτύχει τέτοιου είδους στόχους. Πρώτον, αδυνατεί να λάβει υπόψη τη ζήτηση των μελλοντικών γενεών. Επίσης, παρά το ότι τα αλτρουιστικά κίνητρα δεν είναι άγνωστα στη διαδικασία της αγοράς, το πρόβλημα του λαθρεπιβάτη (*free rider*) μπορεί να ανακύψει. Πολλοί άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να απαρνηθούν μερικά από τα αγαθά τους για αλτρουιστικούς λόγους, μόνο αν και άλλοι άνθρωποι κάνουν το ίδιο (Ogus 1994: 54). Δεδομένου των προβλημάτων αυτών αλλά και του υψηλού κόστους του συντονισμού για να επιλυθούν τα προβλήματα αυτά, η ρυθμιστική παρέμβαση κρίνεται κάθε άλλο παρά αναγκαία.

2.11 Η απορρύθμιση

2.11.1 Τι είναι η απορρύθμιση;

Η περίοδος από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και έπειτα, μπορεί να ονομαστεί και ως «η εποχή της απορρύθμισης».⁷ Η απορρύθμιση είναι η διαδικασία κατάργησης ή μείωσης των κρατικών ρυθμίσεων, συνήθως στον οικονομικό τομέα. Εφαρμόστηκε κυρίως στις προηγμένες βιομηχανικές οικονομίες (Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ) στις δεκαετίες του 1970 και 1980 για τους παρακάτω λόγους:

- ως αποτέλεσμα των νέων τάσεων της οικονομικής σκέψης σχετικά με την ανεπάρκειες των κυβερνητικών ρυθμίσεων,
- ως απάντηση στις ειδικές μακρο-οικονομικές συνθήκες που επικράτησαν την περίοδο αυτή ιδίως μετά την πετρελαϊκή κρίση,
- ως αντίδραση στον κίνδυνο ότι οι ρυθμιστικοί οργανισμοί ελέγχονταν από τη ρυθμιζόμενη βιομηχανία προς όφελός της (ρυθμιστική ομηρία).

Δεν είναι ξεκάθαρο εάν οι διάφορες θεωρίες της ρύθμισης, προσφέρουν μια ικανοποιητική απάντηση για τα απορρυθμιστικά μέτρα που ακολούθησαν τις δεκαετίες του 1970-1980 (Ogus 1994: 75). Η θεωρία του δημοσίου συμφέροντος δεν μπορεί να εξηγήσει τα απορρυθμιστικά μέτρα της δεκαετίας του 1980. Αλλά ούτε η θεωρία της ρυθμιστικής ομηρίας αποτελεί ικανοποιητική απάντηση. Οργανωμένες δυνάμεις στάθηκαν ενάντια σε πολλές απορρυθμιστικές πρωτοβουλίες. Ωστόσο, οι νομοθέτες προχώρησαν θέτοντας υπόψη τους τι ήθελε το κοινό και ομάδες με γενικό ιδεολογικό προσανατολισμό ή τι επίτασσε η ιδεολογία τους (Eskridge 1988).

Άλλη άποψη, θεωρεί ότι η εξέλιξη των υποσυστημάτων από τα κλειστά συστήματα επιρροής σε πιο περίπλοκα συστήματα, επέτρεψε στις μικρότερες ομάδες συμφερόντων να επηρεάσουν περισσότερο τις αποφάσεις της πολιτικής. Έτσι, οι ρυθμιστικές υπηρεσίες

⁷ Σύμφωνα με τον Ogus ο όρος απορρύθμιση δεν είναι κατάλληλος και θεωρείται και παραπλανητικός (Ogus 1994: 10).

έδωσαν μεγαλύτερη προσοχή στις πολιτικές επιδιώξεις των ομάδων αυτών για λιγότερη ρύθμιση.

Επίσης, η σημαντική αύξηση του κόστους ζωής, αύξησε την πολιτική πίεση στην εκλεγμένη νομοθετική εξουσία να μειώσει τις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών. Αυτή η πίεση ανάγκασε τους ρυθμιστικούς οργανισμούς, ιδίως στις ΗΠΑ, να εξετάσουν τις ρυθμίσεις και τους κανονισμούς που συνέβαλαν σε υψηλότερες τιμές σε συγκεκριμένους τομείς. Έτσι, παρατηρήθηκε μια ξαφνική και ακραία κατάργησή των ρυθμίσεων σε συγκεκριμένους τομείς (Peltzman 1989: 2), όπως θα εξετάσουμε παρακάτω.

Η αιτιολογία για την εφαρμογή της απορρύθμισης είναι, ότι οι λιγότερες και απλούστερες ρυθμίσεις θα οδηγήσουν σε αυξημένα επίπεδα ανταγωνιστικότητας, κατά συνέπεια σε μεγαλύτερη παραγωγικότητα και αποτελεσματικότητα, χαμηλότερες τιμές για τους καταναλωτές στο σύνολό τους. Η απορρύθμιση με άλλα λόγια, μπορεί να οδηγήσει στην πολυπόθητη οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, η απορρύθμιση διαδόθηκε γιατί επικράτησε μια λανθασμένη εντύπωση ότι η κυβερνητική παρέμβαση δεν μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη. Επίσης οι πολιτικές συνθήκες άλλαξαν. Οι κυβερνήσεις που πρωτοστάτησαν στην απορρύθμιση ήταν δεξιές κυβερνήσεις που πίστευαν στην ελευθερία της οικονομίας της αγοράς, χωρίς κρατικό παρεμβατισμό. Ήταν επίσης η εποχή, όπου όλες σχεδόν οι απορρυθμιστικές προσπάθειες, είχαν θετικά αποτελέσματα.

Το κεντρικό επιχείρημα στην περίπτωση της απορρύθμισης, στηρίζεται στη θεώρηση, ότι ο δημόσιος τομέας περιορίζεται από το μεγάλο αριθμό κανόνων και νόμων και για αυτό δεν είναι αποτελεσματικός. Η κατάργηση νόμων και ρυθμίσεων, ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα την αντιστοιχία των ρυθμίσεων με τις σύγχρονες ανάγκες. Χαρακτηριστικό είναι και το κύριο σύνθημα της απορρυθμιστικής τάσης «Αφήστε τους μάνατζερ να διοικήσουν». Για παράδειγμα, οι διοικητές ενός δημοσίου οργανισμού, θα πρέπει να θεωρούνται ελεύθεροι από πολιτικές πιέσεις και κομματικούς δεσμούς και για αυτό πρέπει να δρουν όσο πιο ελεύθερα γίνεται (Osborne & Gaebler, 1992) χωρίς δεσμευτικές ρυθμίσεις. Όπως είναι λογικό, οι οικονομολόγοι γενικότερα ήταν και εξακολουθούν να είναι (συνήθως) υπέρ των απορρυθμιστικών πρωτοβουλιών.

Ωστόσο, η αντίθεση στην απελευθέρωση/ απορρύθμιση συνδέεται κυρίως με την μείωση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής προστασίας, την υγεία (όπως για παράδειγμα τυχόν κατάργηση των κανονισμών για το εμπόριο επικίνδυνων υλικών), την οικονομική αβεβαιότητα και τα μονοπώλια.

Στον αντίποδα της απορρύθμισης, βρίσκεται η μεταρρύθμιση των κανονιστικών ρυθμίσεων ή αλλιώς η καλή νομοθέτηση, που εξετάζεται σε αυτή την διατριβή, και αποτελεί παράλληλη εξέλιξη με την απορρύθμιση.

2.11.2 Ηνωμένο Βασίλειο

Η συντηρητική κυβέρνηση της Margaret Thatcher ξεκίνησε ένα πρόγραμμα απορρύθμισης και ιδιωτικοποίησης μετά τη νίκη της στις εκλογές του 1979. Έτσι, με την νέα της πολιτική, η συντηρητική κυβέρνησή του Ηνωμένου Βασιλείου άσκησε κριτική σε όλες τις επικρατούσες πρακτικές εντός των δημοσίων υπηρεσιών και έδωσε έμφαση στον ρόλο της αγοράς για την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Οι πρωτοβουλίες για απορρύθμιση μπορούν να θεωρηθούν μέρος αυτού του πλαισίου. Αν και δεν είναι σωστό και μπορεί να θεωρηθεί παραπλανητικό να ισχυρίζεται κανείς ότι οι επιχειρήσεις θα έχουν μειωμένο κέρδος αν συμμορφωθούν με μια ρύθμιση – αντίθετα οι καταναλωτές θα έρθουν αντιμέτωποι με υψηλότερες τιμές καθώς οι επιχειρήσεις θα μετακυλήσουν το κόστος – η πρωτοβουλία αυτή ακολουθήθηκε πιστά από τις κυβερνήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου (Andrews 2007:52).

Μέρος των πρωτοβουλιών αυτών, ήταν η υποχρέωση των κυβερνητικών υπηρεσιών να χρησιμοποιούν εργαλεία ανάλυσης πολιτικής, κυρίως μέτρησης του κόστους συμμόρφωσης σε μια ρύθμιση (cost compliance assessment). Η διαδικασία ξεκίνησε με την πρωτοβουλία 'Lifting the Burden' το 1985, η οποία εκδόθηκε από το Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας και είχε ως αποτέλεσμα την κατάργηση μεγάλου αριθμού ελέγχων.

Ωστόσο κάποιοι τομείς των κοινωνικών ρυθμίσεων εξακολούθησαν να αναπτύσσονται, ειδικότερα οι σχετικοί με το περιβάλλον και τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Οι πιο συγκλονιστικές εξελίξεις είναι στον τομέα των οικονομικών ρυθμίσεων. Οι ιδιωτικοποιήσεις των δημοσίων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας υποχρέωσαν για κάποια μορφή εξελιγμένης ρυθμιστικής δομής, οι οποίες μπορεί να θεωρηθούν πιο σύγχρονες και εξελιγμένες από αυτές που ίσχυαν.

Ορίστηκε ένα Τμήμα αρμόδιο για την απορρύθμιση με οριζόντιο ρόλο σε όλες τις διευθύνσεις, καθώς και μια Υπουργική Επιτροπή αρμόδια για τη ρύθμιση. Οι κυριότερες απορρυθμιστικές πρωτοβουλίες αφορούσαν:

- στις μεταφορές (long distance, express coach-Transport Act 1980), στις υπηρεσίες για τα τοπικά λεωφορεία και για τα εθνικά λεωφορεία (Transport Act 1985), στην ιδιωτικοποίηση των λεωφορείων στο Λονδίνο (1984),
- στις τηλεπικοινωνίες (ιδιωτικοποίηση της British Telecom) που ολοκληρώθηκαν το 1984,
- στις αερομεταφορές (1987), με την ιδιωτικοποίηση της British Airways και της αρχής των αεροδρομίων (Airport Authority),
- στους σιδηρόδρομους (British Rail Hotels 1982, Railways Act 1993). Χαρακτηριστικό όλων αυτών των ιδιωτικοποιήσεων είναι ότι οι μετοχές τους διατέθηκαν στο κοινό με δημόσια πρόσκληση (Pera 1989).
- στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Το Big Bang αναφέρεται στην ημέρα της απελευθέρωσης της αγοράς κινητών αξιών στο Λονδίνο το 1986, κατά την οποία το Χρηματιστήριο του Λονδίνου (LSE) έγινε ιδιωτική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης. Επίσης, κατήργησε τις ελάχιστες σταθερές προμήθειες στις συναλλαγές. Σταμάτησε τον διαχωρισμό μεταξύ εκείνων που διαπραγματεύονταν μετοχές και εκείνων που συμβούλευαν τους επενδυτές. Επέτρεψαν σε ξένες επιχειρήσεις να έχουν τους δικούς τους χρηματιστηριακούς σύμβουλους στο Ηνωμένου Βασιλείου⁸.

⁸ <http://www.bbc.com/news/business-37751599>

Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες πρωτοβουλίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως καθαρά απορρυθμιστικές, καθώς ως σκοπό είχαν την επιβολή λιγότερο παρεμβατικών μεθόδων. Για παράδειγμα, τα πρότυπα που υπήρχαν στον τομέα της υγείας και της ασφάλειας έγιναν λιγότερο περιγραφικά, λεπτομερείς υποχρεωτικές προϋποθέσεις αντικαταστάθηκαν από γενικούς στόχους, στους εργοδότες και παραγωγούς δόθηκε η δυνατότητα είτε να συμμορφωθούν με τα προτεινόμενα πρότυπα είτε μέσω εναλλακτικών τρόπων να πετύχουν το ίδιο αποτέλεσμα (ΟΟΣΑ 2015).

Νέα ώθηση στην απορρύθμιση δόθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο με το νομοθέτημα 'Deregulation and Contracting Out Bill' (1994) και κάποιες άλλες σχετικές πρωτοβουλίες που εξετάζουμε στην ενότητα για την ανάλυση των επιπτώσεων των ρυθμίσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σκοπό είχε, αφενός την διευκόλυνση της απορρύθμισης μέσω της μείωσης των διαδικασιών και αφετέρου τη θέσπιση ταχειών διαδικασιών για τη μείωση των κανονιστικών βαρών, που προκαλούνται από την πρωτογενή και δευτερογενή νομοθεσία. Το 1997 με την αλλαγή της κυβέρνησης και την επικράτηση των εργατικών (Tony Blair), μετατέθηκε η έμφαση από την απορρύθμιση στην καλή νομοθέτηση και ιδίως στη μείωση του βάρους για τις μικρές εταιρείες. Τέλος, η πρωτοβουλία One in, two out, (2010) επιβάλλει στις Διευθύνσεις με νομοπαρασκευαστική πρωτοβουλία να αναζητήσουν απορρυθμιστικά μέτρα, να εμποδίσουν τη θέσπιση νέας νομοθεσίας όπου είναι δυνατό και να ενισχύσουν τον ανταγωνισμό.

2.11.3 Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Στις ΗΠΑ, η απορρύθμιση συνδέθηκε κυρίως με την μείωση του διοικητικού βάρους. Οι πρωτοβουλίες μείωσης του διοικητικού βάρους ξεκίνησαν ήδη από την δεκαετία του 1970. (Radaelli & Schrefler 2010). Τη συζήτηση για τη ρύθμιση, μονοπώλησαν πληροφορίες σχετικά με το κόστος των ρυθμίσεων των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών. Πέρα από το διοικητικό βάρος, το πρόβλημα που ενθάρρυνε την απορρύθμιση στις ΗΠΑ, ήταν η διαδικασία, γνωστή ως «ρυθμιστική ομηρία», δηλαδή ο τρόπος που οι υπό ρύθμιση βιομηχανίες ελέγχαν την κυβέρνηση προς την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Έτσι, η απορρύθμιση απέκτησε ιδιαίτερη δυναμική στη δεκαετία του 1970, επηρεασμένη από την

έρευνα της Σχολής Οικονομικών του Σικάγου και των θεωριών του George Stigler και άλλων οικονομολόγων. Οι νέες ιδέες υιοθετήθηκαν ευρέως, τόσο από τους φιλελεύθερους όσο και από τους συντηρητικούς. Δύο κορυφαίες ομάδες προβληματισμού στην Ουάσινγκτον, το Ινστιτούτο Brookings και το Αμερικανικό Ινστιτούτο Επιχειρήσεων, δραστηριοποιήθηκαν για τη διοργάνωση σεμιναρίων και τη δημοσίευση μελετών που υποστήριζαν πρωτοβουλίες απορρύθμισης σε όλη τη δεκαετία του 1970 και του 1980. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η απορρύθμιση δεν αποτελεί λύση για τη ρυθμιστική ομηρία, καθώς παρόμοιες καταστάσεις παρατηρήθηκαν και με την ίδια τη διαδικασία απορρύθμισης. Για παράδειγμα, οι παραγωγοί πιέζουν για απορρύθμιση, ιδίως στις περιπτώσεις όπου η συμμόρφωση με κάποια ρύθμιση τους επιβάλλει κάποιο πρόσθετο κόστος χωρίς κανένα όφελος, όπως η συμμόρφωση με κάποια πρότυπα τα οποία όμως δεν αποτελούν εμπόδια εισόδου στην αγορά ανταγωνιστών/παραγωγών τρίτων χωρών.

Οι κυριότερες απορρυθμιστικές πρωτοβουλίες στις ΗΠΑ αφορούσαν στον τομέα των μεταφορών, στην ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και γενικότερα στους νομικούς περιορισμούς των δημόσιων οργανισμών σχετικά με τους υπαλλήλους. Μέσω της απορρύθμισης, πραγματοποιήθηκε η μετάβασή τους, από βιομηχανίες που λειτουργούσαν με αυστηρό κυβερνητικό έλεγχο, σε αγορές που λειτουργούσαν ελεύθερα με περιορισμένη κανονιστική παρέμβαση.

Συγκεκριμένα, η πρώτη ολοκληρωμένη πρόταση για την απελευθέρωση μιας μεγάλης βιομηχανίας στις Ηνωμένες Πολιτείες, ήταν αυτή των μεταφορών. Ξεκίνησε κατά την προεδρία του Νίξον το 1971. Η πρόταση αυτή αναπτύχθηκε από μια ομάδα αλληλεγγύης, που συμπεριελάμβανε το Συμβούλιο Οικονομικών Συμβούλων, το Γραφείο Καταναλωτών του Λευκού Οίκου, τα Υπουργεία Δικαιοσύνης και Μεταφορών, Τμήμα Εργασίας και άλλες υπηρεσίες. Η πρόταση αφορούσε τόσο τους σιδηρόδρομους και τις χερσαίες μεταφορές (φορτηγά), αλλά όχι τις αεροπορικές μεταφορές. Οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη αυτής της νομοθεσίας, επιδίωξαν να καλλιεργήσουν ευρεία συναίνεση από «χρήστες» υπηρεσιών μεταφορών, οργανώσεις καταναλωτών, οικονομολόγους και περιβαλλοντικούς ηγέτες. Αυτός ο συνασπισμός «κοινωνίας των πολιτών», έγινε ένα πρότυπο συνασπισμού

που επηρέασε τις προσπάθειες για την απελευθέρωση των φορτηγών και των αεροπορικών μεταφορών στη διάρκεια της δεκαετίας.

Στη συνέχεια, εκδόθηκαν οι ακόλουθοι νόμοι:

- ο νόμος περί ανασυγκρότησης των σιδηροδρόμων και κανονιστικής μεταρρύθμισης του 1976 (Railroad Revitalization and Regulatory Reform Act),
- ο νόμος απορρύθμισης των αερομεταφορών, Airline Deregulation Act (24 Οκτωβρίου 1978), Staggers Rail Act (που υπογράφηκε στις 14 Οκτώβριου 1980),
- ο νόμος σχετικά με τις μεταφορές Motor Carrier Act of 1980 (που υπογράφηκε στις 1 Ιουλίου του 1980).

Το κυρίαρχο κοινό στοιχείο αυτών των πράξεων, ήταν η μείωση των εμποδίων εισόδου στην αγορά των μεταφορών και η προώθησή μιας πιο ανταγωνιστικής τιμολόγησης μεταξύ των παρόχων υπηρεσιών μεταφορών. Ωστόσο, εξαιτίας της απελευθέρωσης, θεσπίστηκαν ειδικοί κανονισμοί για την ενδυνάμωση του ανταγωνισμού.

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Ρόναλντ Ρέιγκαν, υπήρξε υπέρμαχος της απορρύθμισης. Χαρακτηριστικό της πεποίθησης του είναι ότι κατά την ομιλία της ορκωμοσίας του στις 20 Ιανουαρίου του 1981 είπε *«Η κυβέρνηση δεν είναι λύση για το πρόβλημα, η κυβέρνηση είναι το πρόβλημα»*⁹. Η αφοσίωσή του στις οικονομικές πεποιθήσεις του Μίλτον Φρίντμαν, τον οδήγησε να προωθήσει την απελευθέρωση της οικονομίας εν γένει, της γεωργίας και των μεταφορών. Συγκεκριμένα, το 1982 και 1986 προώθησε τις πρωτοβουλίες για τα διαπολιτειακά λεωφορεία και τους μεταφορείς εμπορευμάτων αντίστοιχα, που περιλαμβάνονται στον νόμο περί κανονιστικής μεταρρύθμισης των λεωφορείων. Οι θαλάσσιες μεταφορές αντιμετωπίστηκαν τελευταίες. Αυτό έγινε σε δύο πράξεις, με το Ocean Shipping Act του

⁹Government is not the solution to our problem, government is the problem.

1984 και το Ocean Shipping Reform Act του 1998¹⁰. Τέλος, ο νόμος περί απορρύθμισης των αεροπορικών εταιρειών, αποτελεί παράδειγμα μιας πράξης απορρύθμισης, η επιτυχία της οποίας αμφισβητήθηκε.

Η απελευθέρωση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας στις ΗΠΑ ξεκίνησε το 1992. Ο νόμος περί ενεργειακής πολιτικής του 1992, εξάλειψε τα εμπόδια για τον ανταγωνισμό χονδρικής κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά η απελευθέρωση υπήρξε ημιτελής καθώς δεν έχει ακόμη θεσπιστεί σε όλες τις πολιτείες.

Σχετικά με τις τηλεπικοινωνίες, η απελευθέρωση ξεκίνησε ήδη από τη δεκαετία του 1960. Ωστόσο το 1971, επιτράπηκαν οι ιδιωτικές γραμμές σύνδεσης. Το 1980, η Ομοσπονδιακή Αρχή Τηλεπικοινωνιών επέβαλλε όρια στις αρμοδιότητες ρύθμισης των 'βασικών υπηρεσιών'.

Τέλος, ο χρηματοπιστωτικός τομέας στις Η.Π.Α., έχει εξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό τις τελευταίες δεκαετίες, κατά τη διάρκεια των οποίων σημειώθηκαν ορισμένες κανονιστικές αλλαγές αλλά και η δημιουργία νέων χρηματοπιστωτικών προϊόντων, όπως η τιτλοποίηση δανειακών υποχρεώσεων διαφόρων ειδών και οι συμβάσεις αντιστάθμισης πιστωτικού κινδύνου. Μεταξύ των σημαντικότερων κανονιστικών αλλαγών, υπήρξε ο νόμος που θεσπίστηκε το 1980 περί απορρύθμισης και νομισματικού ελέγχου των ιδρυμάτων καταθέσεων, ο οποίος κατήργησε μέρος του νόμου Glass-Steagall του 1933, σχετικά με τη ρύθμιση των επιτοκίων μέσω της λιανικής τραπεζικής. Ο νόμος του 1999 για τον εκσυγχρονισμό των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, κατήργησε μέρος του νόμου Glass-Steagall. Σύμφωνα με το νέο νόμο, εξαλείφθηκαν τα εμπόδια στην αγορά μεταξύ των τραπεζικών εταιρειών, των εταιρειών κινητών αξιών και των ασφαλιστικών εταιρειών, που απαγόρευαν σε ένα ίδρυμα να ενεργεί ως οποιοσδήποτε συνδυασμός επενδυτικής τράπεζας, μια εμπορική τράπεζα και μια ασφαλιστική εταιρεία.

¹⁰ Με αυτές οι πράξεις, η ναυτιλία εγκατέλειψε το σύστημα «διασκέψεων» στον διεθνή ωκεανό, μια πολιτική που προσομοιάζε ιστορικά με μηχανισμό καρτέλ. Ωστόσο, οι εν λόγω πράξεις επέτρεψαν την ανεξάρτητη κατάρτιση συντελεστών από τους συμμετέχοντες στη διάσκεψη και ο νόμος του 1998 επέτρεπε τα μυστικά συμβόλαια, τα οποία έτειναν να υπολείπονται της συλλογικής τιμολόγησης φορέα. Σύμφωνα με την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Ναυτιλίας των Ηνωμένων Πολιτειών, σε μια αξιολόγηση το 2001, φαίνεται ότι η απορρύθμιση αυτή αύξησε τον ανταγωνισμό στις θαλάσσιες μεταφορές με ωφέλιμα οικονομικά αποτελέσματα.

Μια σύντομη περιγραφή των κυριότερων απορρυθμιστικών πρωτοβουλιών διακρίνεται στην εικόνα παρακάτω, καθώς και των οφελών που προέκυψαν για τους καταναλωτές.

Table 1. Effects of Deregulation in the United States

Sector	Nature of Deregulation	Consumer Benefits
Airlines	Total	33% reduction in real fares
Trucking	Total	35-75% reduction in real rates
Railroads	Partial; rate ceilings and floors on "monopoly" routes	More than 50% decline in real rates
Natural Gas	Partial; distribution still regulated	30% decline in consumer prices
Telecommunications	Partial; local rates and interstate access still regulated	More than 50% decline in long distance rates
Banking	Consumer rates deregulated; entry liberalized	Increased interest on consumer deposits; improved productivity

Sources: Winston (1993) and (1998); Crandall and Ellig (1997)

Χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο στη δεκαετία του 1990 τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις από τα τριάντα μέλη του ΟΟΣΑ ανήλθαν στο αστρονομικό ποσό των 600 δισεκατομμυρίων δολαρίων (Financial Market Trends N. 82, OECD June 2002).

2.11.4 Παρατηρήσεις για την Απορρύθμιση

Η μείωση των τιμών για τους καταναλωτές, και όχι σε όλες τις περιπτώσεις¹¹, δεν είναι όμως αρκετή για να θεωρηθεί η πολιτική της απορρύθμισης επιτυχής. Για παράδειγμα, από την απελευθέρωση των αερομεταφορών στις ΗΠΑ, οι πραγματικές τιμές για τα αεροπορικά ταξίδια μειώθηκαν κατά περισσότερο από το μισό και οι ταξιδιώτες έχουν

¹¹ Shocking electricity prices follow deregulation <http://abcnews.go.com/Business/story?id=3465534>

περισσότερες επιλογές. Ωστόσο υπήρξαν ερωτηματικά σχετικά με τη συνέπεια των υπηρεσιών, τις συντάξεις των εργαζομένων και την έλλειψη σύνδεσης με τις μικρότερες πόλεις.

Είναι αυτονόητο ότι η πιο εύκολη λύση στη ρυθμιστική πολιτική είναι η κατάργηση κάποιων ρυθμίσεων εν γένει. Η κύρια κριτική στην απορρύθμιση επικεντρώνεται στην έλλειψη λογοδοσίας. Η έλλειψη νομοθεσίας σημαίνει, ότι η απόδοση ευθυνών καθίσταται δυσχερής και ότι θα πρέπει να εφαρμοσθούν άλλοι τρόποι ελέγχου, που δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη διαχείριση παρά στην πολιτική διάσταση της διοίκησης (Peters 2000). Η μη ουσιαστική διάκριση μεταξύ πολιτικών και διοικητών, είναι ένα άλλο σημείο όπου το μοντέλο αυτό μπορεί να δεχτεί κριτική, καθώς σε πολλά πολιτικά συστήματα, οι ρόλοι εναλλάσσονται και η αντικειμενικότητα των διοικητών δεν είναι εγγυημένη (Λάδη & Νταλάκου 2016).

Επίσης, η απορρύθμιση σε περιπτώσεις ιδιωτικοποιημένου μονοπωλίου, χαρακτηρίζεται ιδιαίτερος προβληματική (McAleese 2004) καθώς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι αυτό το μοντέλο μπορεί να προσφέρει καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών σε ανταγωνιστικές τιμές. Επίσης, δεν μπορεί κάποιος να ισχυρισθεί ότι η απορρύθμιση, ως δόγμα πολιτικής, έφερε θετικά αποτελέσματα, ως προς την διανομή του εισοδήματος, την ποιότητα, την δυνατότητα εισαγωγής καινοτομιών, την αύξηση του ανταγωνισμού και τις επιλογές στον καταναλωτή.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτυχίας της πλήρους απορρύθμισης είναι στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Υπάρχει σοβαρή ανησυχία για τη συγκέντρωση της ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης, λόγω της χαλάρωσης των ελέγχων της ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ποικιλομορφίας και της ελευθερίας έκφρασης.

Οι αποτυχίες της απορρύθμισης φάνηκαν ξεκάθαρα με την χρηματοπιστωτική κρίση. Το φθινόπωρο του 2008, έχοντας απορρυθμίσει σημαντικά το κλάδο των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, εθνικές κυβερνήσεις αναγκάζονται να παρέμβουν για να σώσουν το

τραπεζικό σύστημα και τις αγορές. Στις Ηνωμένες Πολιτείες και στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αναζήτησαν την κρατική αρωγή και αναγκάστηκαν να αποδεχθούν τη συμμετοχή του κράτους, στο μετοχικό κεφάλαιό τους. Πέραν της μερικής κρατικοποίησής τους, τα εν λόγω ιδρύματα, αποδέχθηκαν αυστηρότερους κανόνες και νόμους για τη λειτουργία τους.

Η ευρεία παραδοχή ότι η απορρύθμιση ήταν η αιτία της μεγαλύτερης οικονομικής καταστροφής από την εποχή της Μεγάλης κρίσης του '30, λόγω της συστηματικής απορρύθμισης στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που πραγματοποιήθηκε σταδιακά, αναζωπύρωσε τη συζήτηση για την ισορροπία μεταξύ της ελευθερίας της αγοράς και της κυβερνητικής παρέμβασης. Η καλή νομοθέτηση ή αλλιώς η κανονιστική μεταρρύθμιση μπορεί να λάβει πολλές μορφές και δεν αποκλείει την απορρύθμιση. Η καλή νομοθέτηση έχει ως στόχο να διασφαλίσει, ότι οι κανονισμοί αυτοί ανταποκρίνονται στις επικρατούσες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Έτσι η καλή νομοθέτηση μπορεί να σημαίνει απορρύθμιση, ιδιωτικοποίηση ή περαιτέρω ρύθμιση. Η κανονιστική μεταρρύθμιση μπορεί να σημαίνει αύξηση και όχι μείωση των ρυθμίσεων. Ανάλογα με τα δεδομένα της αγοράς και με εκτίμηση της κάθε κατάστασης, ο ρόλος της ρύθμισης μπορεί να μειωθεί και να φτάσει ως την απορρύθμιση, όταν οι συνθήκες ανταγωνισμού το επιτρέπουν, δηλαδή στις περιπτώσεις που δεν χρειάζονται την υποστήριξη της νομοθετικής παρέμβασης (Θεοδωρόπουλος 2006: 91).

Στην περίπτωση της κοινωνικής ρύθμισης, η κανονιστική μεταρρύθμιση γενικά σημαίνει βελτίωση της ευελιξίας και της αποδοτικότητας των κανονισμών. Όσον αφορά τη διοικητική ρύθμιση, η κανονιστική μεταρρύθμιση συνήθως κατευθύνεται προς τον εξορθολογισμό και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των κανονισμών.

Σε περιπτώσεις όπου κυριαρχεί η απορρύθμιση, είναι δυνατόν να επηρεαστεί αρνητικά η τεχνολογική ανάπτυξη και η καινοτομία, αν μια εταιρεία δεσπόζει στην αγορά και εμποδίζει την είσοδο της συναγωνιστές. Ένας νέος τύπος ρυθμιστικής παρέμβασης χρειάζεται τότε,

για τους τομείς που πλήττονται από αυτές τις εξωτερικές επιπτώσεις.¹² Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, στην περίπτωση των ρυθμίσεων σχετικά με το περιβάλλον, την υγεία και την ασφάλεια, η απορρύθμιση δεν είναι ο ενδεδειγμένος δρόμος μια και η ρύθμιση μπορεί να πετύχει τους στόχους της πιο αποδοτικά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η απελευθέρωση του τομέα λιανικής διανομής, συμπεριλαμβανομένης της απελευθέρωσης των ωρών λειτουργίας των καταστημάτων, τη χαλάρωση των περιορισμών σε καταστήματα μεγάλης κλίμακας και τη τροποποίηση των κανόνων διαχωρισμού ζωνών, εφαρμόζεται ήδη στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ. Η απορρύθμιση θα ήταν επιτυχής εάν η παραγωγή και η απασχόληση αυξανόταν, οι τιμές πέφταν, εξαλείφονταν οι εμπορικοί φραγμοί και ενισχυόταν η καινοτομία. Όμως η απορρύθμιση θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με έλεγχο της εφαρμογής των ρυθμίσεων των εργασιακών δικαιωμάτων.

Με άλλα λόγια, η απορρύθμιση ως επιλογή πρέπει να υπάρχει. Ωστόσο, είναι αποδεκτό ότι η σωστή σχεδίαση και εφαρμογή των ρυθμίσεων και όχι η μείωση του όγκου τους είναι καθοριστική για την αποτελεσματικότητά τους. Η καλή νομοθέτηση, μπορεί να φέρει σημαντικά οφέλη στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Αντίθετα η κακή σχεδίαση και η ελλιπής εφαρμογή των ρυθμίσεων, μπορεί να έχει καταστροφικά αποτελέσματα. Είναι αποδεδειγμένο ότι η καλή νομοθέτηση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της οικονομικής ευημερίας μιας χώρας (Parker 2016).

2.12 Επίλογος

Στον παρόν κεφάλαιο επιχειρήσαμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά τη θεωρία της ρύθμισης και της απορρύθμισης και κυρίως τους δικαιολογητικούς λόγους της και τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν για να την περιγράψουν, να την εξηγήσουν και να την προβλέψουν. Είναι φανερό ότι η ιδέα της ρύθμισης αποτελεί ουσιαστικά την προσπάθεια οργανωμένης

¹² <https://www.oecd.org/sti/inno/2102514.pdf>

και αποτελεσματικής παρέμβασης του κράτους στην οικονομία. Όμως για το λόγο αυτό έχει συνδεθεί και με την παθογένεια αυτής της παρέμβασης. Οι περισσότερες θεωρίες συγκλίνουν σε μάλλον αρνητικά συμπεράσματα για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα αυτής της παρέμβασης. Επιπλέον όμως έχουν τεθεί σοβαρά ζητήματα δικαιοσύνης, καθώς η ρύθμιση έχει συνδεθεί αναπόφευκτα με εξυπηρέτηση συγκεκριμένων συμφερόντων και έχει συχνά αποτελέσει όργανο κατάργησης του ανταγωνισμού και δικαίωσης της προσοδοθηρικής δραστηριότητας. Όμως τα προβλήματα αυτά δεν οδηγούν απαραίτητα στην συνολική απαξίωση της ρύθμισης καθώς αυτή είναι απαραίτητη για τη διόρθωση των ατελειών της αγοράς, για τον συντονισμό της συλλογικής δράσης αλλά και για το σύγχρονο κοινωνικό κράτος δικαίου.

Η θεωρία της ρύθμισης είναι χρήσιμη για να εξηγήσει πότε είναι πιθανή η έκδοση μιας ρύθμισης και να προβλέψει τι μορφή θα έχει. Η θεωρία επίσης εξηγεί ότι οι νομοθέτες είναι άνθρωποι και έχουν και αυτοί διάφορα κίνητρα για την υιοθέτηση της κάθε ρύθμισης, με βασικότερο την αύξηση της επιρροής τους πολλές φορές εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος και του γενικού συνόλου (Dudley et Brito 2012: 20). Έτσι, δεν πρέπει να θεωρείται τυχαία **η προώθηση της ανάλυσης επιπτώσεων των ρυθμίσεων σε παγκόσμια κλίμακα.**

3 Συγκριτική Επισκόπηση

Προτού εξετάσουμε το ελληνικό σύστημα και τι θα μπορούσε η οικονομική ανάλυση δικαίου να προσφέρει στο σύστημα αυτό, χρήσιμο είναι να εξετάσουμε τα κυριότερα και τα πιο πετυχημένα μοντέλα στον παγκόσμιο χάρτη.

3.1 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

3.1.1 Εισαγωγή

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής είναι η πρώτη χώρα στον κόσμο που υιοθέτησε την ανάλυση επιπτώσεων.

Στις ΗΠΑ, το άρθρο I, τμήμα 1, του Συντάγματος δίδει στο Κογκρέσο την αποκλειστική αρμοδιότητα να νομοθετεί. Οι νόμοι πρέπει να περάσουν σε πανομοιότυπη μορφή τόσο από το Κογκρέσο (τη Βουλή των Αντιπροσώπων) όσο και από τη Γερουσία, και πρέπει να υπογράφουν από τον Πρόεδρο, προκειμένου να τεθούν σε ισχύ. Με την πάροδο του χρόνου, το Κογκρέσο έχει περάσει μια σειρά από νόμους, με τους οποίους διάφοροι ρυθμιστικοί οργανισμοί ιδρύθηκαν. Στους οργανισμούς αυτούς, ανατέθηκε ως αποστολή κάποια εκτελεστική εξουσία. Υπάρχουν πάνω από 100 ομοσπονδιακοί οργανισμοί και υποοργανισμοί οι οποίοι εξουσιοδοτήθηκαν από το Κογκρέσο να παράγουν κανονιστικές ρυθμίσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματά είναι ο Οργανισμός Τροφίμων και Φαρμάκων (US FDA) των ΗΠΑ και η αμερικανική Υπηρεσία Περιβαλλοντικής Προστασίας (EPA).

Ένα από τα κύρια εργαλεία των οργανισμών αυτών, προκειμένου να εκπληρώσουν την αποστολή τους είναι οι κανόνες και οι ρυθμίσεις, οι οποίες μόνο όταν ολοκληρωθούν, έχουν την ισχύ του νόμου. Οι κανονισμοί είναι σχεδόν πάντα πολύ πιο λεπτομερείς από ό,τι οι νόμοι που επιτρέπουν την έκδοσή τους. Στην πραγματικότητα, αυτό είναι συχνά και μια από τις δικαιολογίες που χρησιμοποιούνται για την υιοθέτηση της χρήσης των κανονισμών. Για την εκπλήρωση της αποστολής τους, οι ρυθμιστικοί οργανισμοί έχουν την

υποχρέωση (είτε από το νόμο, είτε από την πολιτική κατεύθυνση του Προέδρου, ο οποίος είναι επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας) να καταδείξουν ότι οι κανόνες που υιοθετούν, έχουν μια λογική βάση.

Στις ΗΠΑ, η RIA (Regulatory Impact Assessment) παράγεται από τη ομοσπονδιακή ρυθμιστική υπηρεσία-οργανισμό που εξουσιοδοτείται μέσω της νομοθεσίας για τη ρύθμιση ενός συγκεκριμένου θέματος. Η RIA έχει ως στόχο να αξιολογήσει τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για την οικονομία και την κοινωνία, και μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό στοιχείο στο δικαστήριο για να αποδείξει ότι ο τελικός κανονισμός έχει μια λογική βάση. Οι ρυθμιστικοί οργανισμοί παράγουν μια πλήρη έκθεση RIA για τους προτεινόμενους κανόνες, η οποία στη συνέχεια μπορεί να τροποποιηθεί, μαζί με τον ίδιο τον κανόνα, μετά από δημόσιο σχολιασμό (δημόσια διαβούλευση) και αναδημοσιεύεται ως τελική ρύθμιση.

Με απλά λόγια, στις ΗΠΑ η ανάλυση επιπτώσεων εκπονείται προκειμένου να εφαρμοστούν με το πιο αποτελεσματικό τρόπο οι νόμοι που ψηφίστηκαν από το Κογκρέσο, με τη μορφή ενός κανόνα ή κανονισμού.

Από το πεδίο της RIA εξαιρούνται οι ρυθμίσεις των ανεξάρτητων υπηρεσιών και του Κογκρέσου. Συγκεκριμένα εξαιρούνται α) η πρωτογενής νομοθεσία που παράγεται από το Κογκρέσο με την αιτιολογία ότι το Κογκρέσο έχει αρκετά εργαλεία μέσω των επιτροπών και των ακροάσεων να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις και β) η νομοθεσία που παράγεται από τις ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές (Dunlop et al. 2010).

Αξίζει να σημειωθεί ότι είχε προκληθεί μεγάλη συζήτηση στις ΗΠΑ, η επέκταση μέσω των εκτελεστικών διαταγμάτων που θα αναλυθούν παρακάτω, της εξουσίας του Προέδρου στις ρυθμιστικές αρχές αλλά και στις ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές και η νομιμότητα και η συνταγματικότητα των πράξεων αυτών, τη σχέση της εκτελεστικής με τη νομοθετική εξουσία αλλά και ο ρόλος των δικαστηρίων (Rosenberg 1981, Shane 1981, Raven-Hansen 1983, Silverglade 1984, Cross 1988).

3.1.2 Προεδρίες Νίξον, Φόρντ και Κάρτερ

Η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων πρωτοεσήχθη στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής υπό την προεδρία του Ρόναλντ Ρέιγκαν (Hahn et al. 2000). Είχαν προηγηθεί οι πρώτες προσπάθειες ένταξης της οικονομικής ανάλυσης στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία ήδη από τις προεδρίες Νίξον, Φόρντ και Κάρτερ (Viscusi, Harrington & Vernon 2005: (39-48).

Συγκεκριμένα, υπό την προεδρία του Νίξον (1969-1973), ξεκίνησε μια άτυπη διαδικασία με τον τίτλο «Quality of Life Review» (Οκτώβριος του 1971). Στόχος αυτής της προσπάθειας ήταν να αποτιμηθεί το κόστος και οι οικονομικές επιβαρύνσεις των σπουδαιότερων νομοθετικών ρυθμίσεων στις επιχειρήσεις, ώστε να μειωθούν οι πιθανές «αντιδράσεις» του επιχειρηματικού κόσμου σε επικείμενες νομοθετικές αλλαγές. Η όλη προσπάθεια εμποπευόταν από το Γραφείο Διαχείρισης και Προϋπολογισμού (Office of Management and Budget-OMB). Η νέα διαδικασία αναθεώρησης απαιτούσε από τους οργανισμούς να εξετάσουν διάφορες εναλλακτικές και το κόστος τους κατά την ανάπτυξη μιας «σημαντικής» ρύθμισης (Graham et al. 2006). Ωστόσο, πολλοί οργανισμοί αγνόησαν τη διαδικασία και γενικά, το κύρος του OMB ήταν πολύ περιορισμένο. Επίσης, η όλη αναθεώρηση η οποία σχεδιάστηκε ως ένας προνομιακός δίαυλος δημόσιας διαβούλευσης, σύντομα κατέληξε να ενισχύσει τον κίνδυνο επιρροής ιδιωτικών συμφερόντων, αφήνοντας νομοθετικές πρωτοβουλίες ειδικότερα, στον τομέα του περιβάλλοντος λεία των καλά οργανωμένων ιδιωτικών συμφερόντων (Hahn & Litan 2004: 475).

Οι ανησυχίες του προέδρου Τζέραλντ Φορντ (1974-1976) σχετικά με τις πληθωριστικές επιπτώσεις των ομοσπονδιακών κυβερνητικών ρυθμίσεων, σηματοδότησε την έναρξη μιας οργανωμένης, ολοκληρωμένης προσπάθειας μεταρρύθμισης του ρυθμιστικού πλαισίου. Συγκεκριμένα, ο Πρόεδρος Φόρντ τυποποίησε την προηγούμενη ανεπίσημη πρακτική με το εκτελεστικό διάταγμα (*executive order*) No. 11821 (Νοέμβριος του 1974)¹³. Το

¹³ <http://www.foreffectivegov.org/files/regs/library/eo11821.pdf>

εκτελεστικό αυτό διάταγμα ορίζει ότι, οι νομοπαρασκευαστικές υπηρεσίες πρέπει για κάθε σημαντικό νόμο που εκδίδουν να προετοιμάζουν έκθεση επιπτώσεων στον πληθωρισμό (Inflation Impact Assessment) με ιδιαίτερη έμφαση στην παραγωγικότητα και τον ανταγωνισμό. Επίσης, κατά την προεδρία Φόρντ, ιδρύθηκε το Συμβούλιο για τη Σταθερότητα των Αμοιβών και των Τιμών (Council on Wage and Price Stability- CWPS) τον Αύγουστο του 1974, μια νέα υπηρεσία ενταγμένη στο Λευκό Οίκο με καθ' ύλη αρμοδιότητα να επιθεωρεί αυτήν την προσπάθεια και συγκεκριμένα να επανεξετάζει τις δηλώσεις επιπτώσεων των διαφόρων εκτελεστικών οργανισμών σε περίπτωση που το Συμβούλιο έκρινε, ότι οι προτεινόμενες ρυθμίσεις ήταν πιθανό να επιδράσουν ανοδικά στις ονομαστικές τιμές. Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις θα μπορούσαν να απορριφθούν λόγω ελλιπούς ή ανεπαρκούς αξιολόγησης των πληθωριστικών επιπτώσεων (Graham et al. 2006).

Η έκθεση επιπτώσεων στον πληθωρισμό μπορεί πράγματι να θεωρηθεί ως μια πρώτη εκδοχή της (RIA). Μάλιστα, οι οικονομολόγοι του Συμβουλίου για τη Σταθερότητα των Αμοιβών και των Τιμών μετέτρεπαν σταδιακά από απλή εκτίμηση των πληθωριστικών επιπτώσεων σε μια πραγματική ανάλυση κόστους-οφέλους, που μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως «αντεπιχείρημα» κατά τη διάρκεια των διαδικασιών δημόσιας διαβούλευσης σύμφωνα με την Πράξη της Διοικητικής Διαδικασίας του 1946 (Administrative Procedure Act) (Renda 2011).

Τον Δεκέμβριο του 1976, το Πρόγραμμα των επιπτώσεων του πληθωρισμού επεκτάθηκε από το εκτελεστικό διάταγμα 11949, το οποίο άλλαξε το όνομα της απαιτούμενης ανάλυσης της μελέτης των οικονομικών επιπτώσεων (Economic Impact Statement). Κατά την εφαρμογή των δύο εκτελεστικών διαταγμάτων, πολλές επαχθείς κανονιστικές προτάσεις που αποτέλεσαν αντικείμενο εξέτασης, είτε αναβλήθηκαν, είτε αναθεωρήθηκαν είτε τελικά εγκαταλείφθηκαν. Η πρωτοβουλία αυτή συνεχίστηκε με δύο σημαντικές βελτιώσεις. Καταρχήν, ο Πρόεδρος Κάρτερ (1977-1981) σύστησε (Φεβρουάριος 1978) μια Ομάδα Επιθεώρησης Νομοθετικής Ανάλυσης (Regulatory Analysis Review Group), η οποία προήλθε από το Συμβούλιο για τη Σταθερότητα των Αμοιβών και των Τιμών και από το Συμβούλιο των Οικονομικών Συμβούλων του Προέδρου των ΗΠΑ. Κατά δεύτερον, εξέδωσε το εκτελεστικό διάταγμα No. 12044 (Μάρτιος 1978), με την οποία αντικαθιστώντας τη μελέτη των

οικονομικών επιπτώσεων του Ford με την κανονιστική ανάλυση, εισάγαγε ένα τεστ κόστους-αποτελεσματικότητας (*cost effectiveness*) που συνόδευε την έκθεση επιπτώσεων στον πληθωρισμό. Η ανάλυση επιπτώσεων που εκπονείτο όφειλε να αποδείξει ότι είχε προτιμηθεί η λιγότερο επαχθής από τις εναλλακτικές προτάσεις.¹⁴ Σύμφωνα με το διάταγμα οι οργανισμοί κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας, δημοσιοποιούσαν τον κανονισμό και το έθεταν στη διάθεση του κοινού προς διαβούλευση κατά τη διάρκεια της νομοπαρασκευής. Επίσης, στην ανάλυση περιλαμβάνονται και μια περιγραφή του προβλήματος, προσδιορισμό των διαφόρων εναλλακτικών τρόπων επίτευξης του στόχου πολιτικής, καθώς και ανάλυση των πιθανών οικονομικών επιπτώσεων του εν λόγω κανονισμού (Graham et al. 2006).

Το OMB ήταν υπεύθυνο για να εξετάσει την συμμόρφωση των οργανισμών στην οδηγία του προέδρου και είχε ανατεθεί στο CWPS η επανεξέταση των εισηγήσεων ανά οργανισμό. Για όλες τις νέες ρυθμίσεις που θα είχαν οικονομικό αντίκτυπο των 100 εκατ. δολαρίων και άνω, το πρόγραμμα απαιτούσε την προσκόμιση της κανονιστικής ανάλυσης πριν από την δημοσίευση του κανονισμού στο Federal Register.

Κατά το τελευταίο έτος της προεδρίας του Κάρτερ, δύο σημαντικές μεταρρυθμίσεις λάβανε χώρα, πρώτον, η Πράξη Κανονιστικής Ευελιξίας (Regulatory Flexibility Act, 1980) με την οποία γινόταν υποχρεωτική η εξέταση των επιπτώσεων επί των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και δεύτερον η Μείωση της Γραφειοκρατίας (Paperwork Reduction Act, 1980). Με την πράξη αυτή δημιουργήθηκε το Γραφείο Πληροφόρησης και Κανονιστικών Θεμάτων (Office of Information and Regulatory Affairs) εντός του OMB (Graham et al. 2006).

3.1.3 Προεδρία του Ρέιγκαν

Με τον τρόπο αυτό, είχαν ήδη τεθεί οι βάσεις για μεταρρυθμίσεις και έτσι, κατά την Προεδρία του Ρέιγκαν θεσμοθετήθηκαν πρωτοποριακές αλλαγές στον μηχανισμό νομοθετικής ανάλυσης (Bagby 1999). Η κανονιστική μεταρρύθμιση ήταν μια από τις βασικές

¹⁴ “the least burdensome of acceptable alternatives has been chosen.”

συνιστώσες της οικονομικής πολιτικής του Προέδρου Reagan, συγκεκριμένα ήταν μία από τους «τέσσερις πυλώνες» του αρχικού προγράμματος του για την οικονομική ανάκαμψη.

Μία από τις σημαντικότερες δράσεις του Ρέιγκαν ήταν η δημιουργία μιας ομάδας υψηλού επιπέδου για να επιβλέπει την προσπάθεια, η Task Force για την κανονιστική μεταρρύθμιση (Task Force on Regulatory Relief), υπό την προεδρία του τότε Αντιπροέδρου Τζορτζ Μπους του πρεσβύτερου. Το Φεβρουάριο του 1981 εκδόθηκε το εκτελεστικό διάταγμα 12291¹⁵ όπου αναφερόταν «Κανονιστική δράση δεν πρέπει να πραγματοποιείται εκτός εάν τα δυνητικά οφέλη για την κοινωνία από τον κανονισμό υπερτερούν του δυνητικού κόστους για την κοινωνία»¹⁶.

Έτσι, για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε ο έλεγχος κόστους-οφέλους στην νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Επίσης, τα τεστ που διενεργούνταν πήραν αυστηρότερη μορφή και μετατράπηκαν από ελέγχους κόστους-αποτελεσματικότητας (cost-effectiveness) σε ελέγχους κόστους-οφέλους (cost-benefit) με την ανωτέρω απόφαση.

Σύμφωνα με το εκτελεστικό διάταγμα αυτό απαιτείτο από τους ρυθμιστικούς οργανισμούς να αποδείξουν ότι τα οφέλη του προτεινόμενου κανονισμού υπερβαίνουν τα κόστη. Επίσης, μεταφέρθηκαν οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου για τη Σταθερότητα των Αμοιβών και των Τιμών στον OIRA (Office of Information and Regulatory Affairs-Υπηρεσία Πληροφόρησης και Ρυθμιστικών Υποθέσεων) το οποίο συστήθηκε εντός του OMB (Office of Management and Budget-Υπηρεσία Διοίκησης και Προϋπολογισμού) (Copeland 2005).

Ο OIRA είχε τόσο αυξημένες αρμοδιότητες που μπορούσε να αναστείλει την έναρξη ισχύος των νόμων, μέχρι να λάβει μια εμπειριστατωμένη ανάλυση κόστους-οφέλους από την αρμόδια υπηρεσία. Συνεπώς, ο OIRA είχε εξουσία να καθυστερήσει την θέσπιση κανόνων ώστε να διασφαλιστεί ότι τα ευρύτερα οικονομικά ζητήματα αντιμετωπίστηκαν

¹⁵ Για την ιστορία της οδηγίας δεξ ενδεικτικά και http://www.thecre.com/pdf/20120806_ExecutiveOrder12291.pdf

¹⁶ "Regulatory action shall not be undertaken unless the potential benefits to society from the regulation outweigh the potential costs to society."

κατάλληλα από τους ρυθμιστικούς οργανισμούς πριν από την έκδοση ενός νέου κανονισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ κυβέρνησης και OMB, ο Αντιπρόεδρος με μια ομάδα εντεταλμένη για αυτόν τον σκοπό (Task Force on Regulatory Relief), διαμεσολαβούσε για την επίλυση της διαφοράς.

Με τις ενέργειες αυτές (ειδικότερα το εκτελεστικό διάταγμα 12291 και τη Task Force), η κυβέρνηση του Reagan κατά τη διάρκεια της πρώτης θητεία της πέτυχε τον στόχο για λιγότερο κόστος από νέες ρυθμίσεις.¹⁷ Η κυβέρνηση Ρέιγκαν κατηγορήθηκε ότι είχε δραστικά μειώσει τον προϋπολογισμό και το προσωπικό των ομοσπονδιακών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα την ουσιαστική μείωση του κόστους της ρύθμισης, αλλά με ταυτόχρονη μείωση του αριθμού των προτάσεων πολιτικής. Κατά συνέπεια, το 1983, η Task Force καταργήθηκε και δόθηκε πάλι στο OMB ο κυρίαρχος ρόλος στη κανονιστική ατζέντα στις ΗΠΑ.

Το 1985, ένα δεύτερο εκτελεστικό διάταγμα, προέβλεπε ότι οι οργανισμοί όφειλαν να παρέχουν στον OMB λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τη ρυθμιστική ατζέντα τους στο τέλος κάθε έτους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, την εδραίωση μιας πρακτικής που ισχύει έως σήμερα, την ετήσια έκθεση του OMB προς το Κογκρέσο σχετικά με το κόστος και τα οφέλη των ομοσπονδιακών κανονισμών.

3.1.4 Προεδρία του Μπους του πρεσβύτερου

Υπό την Προεδρία του Μπους του πρεσβύτερου (1989-1992) δεν σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι γενικά παρέκκλινε από το κανονιστικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της προεδρίας Ρέιγκαν. Οι αρμοδιότητες που ασκούσε η Task Force on Regulatory Relief μεταβιβάστηκαν στο Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας (Council on Competitiveness-Μάρτιος 1989) υπό την προεδρεία και πάλι του Αντιπροέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών (Richard Quayle), με την εντολή να καταργεί όλους τους ομοσπονδιακούς νόμους που θα μπορούσαν να πλήξουν την ανταγωνιστικότητα των αμερικανικών

¹⁷ Για μια πιο λεπτόμερη αποτίμηση βλ.: <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/regulation/1991/1/reg20n1a.html>

εταιρειών. Το καταστατικό του επέτρεψε να εξετάσει όλες τους ομοσπονδιακούς κανονισμούς με στόχο την εξάλειψη εκείνων που δημιουργούσαν προβλήματα στην ανταγωνιστικότητα των ΗΠΑ.

Αυτή η επαναστατική για τα τότε δεδομένα, προσπάθεια επικρίθηκε έντονα από τους Δημοκρατικούς, από οικονομολόγους, από ομοσπονδιακές υπηρεσίες, από επιτροπές του Κογκρέσο, από περιβαλλοντικές οργανώσεις, που παραπονέθηκαν ότι το OMB (και, ειδικότερα, το OIRA) ασκούσε υπερβολική και χωρίς δυνατότητα αμφισβήτησης εξουσία σχετικά με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις. Ορισμένοι σχολιαστές παραπονέθηκαν ότι ο OIRA και ο Λευκός Οίκος είχε συλληφθεί από ισχυρές ομάδες συμφερόντων, με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις τους να «σκληρύνουν» και να καταργήσουν απαραίτητους κανονισμούς, μειώνοντας έτσι τη διαφάνεια της ομοσπονδιακής νομοπαραγωγής. Η θεσμική ένταση κορυφώθηκε όταν το Κογκρέσο αρνήθηκε να επικυρώσει μια πολιτική απόφαση διορισμού διευθυντή οργανισμού (Renda 2011: 26).

Τον Ιανουάριο του 1992, μετά από την ουσιαστική κριτική από υποστηρικτές της κανονιστικής μεταρρύθμισης, ο Μπους όρισε ένα μορατόριουμ τριών μηνών για την έκδοση των νέων κανονισμών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ρυθμιστικοί οργανισμοί κλήθηκαν να αξιολογήσουν όλους τους υφιστάμενους κανονισμούς με στόχο να εξαλείψουν κάθε περιττό ρυθμιστικό κόστος.¹⁸

3.1.5 Προεδρία του Κλίντον

Η προεδρία του Κλίντον ανακάλεσε τα εκτελεστικά διατάγματα που ίσχυαν έως τότε και κατήργησε το Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας. Η κανονιστική μεταρρύθμιση ήταν στην ατζέντα του προέδρου Κλίντον (Kagan 2001), ως βασικό στοιχείο της πρωτοβουλίας «επιναφεύρεση του κράτους»¹⁹. Έτσι, ο Πρόεδρος Κλίντον με το εκτελεστικό διάταγμα Νο.

¹⁸ Υπήρχαν εξαιρέσεις στο μορατόριουμ σε θέματα δικαστικής προστασίας, δημόσιας υγείας και ασφάλειας, οικονομική ανάπτυξη, διεθνείς σχέσεις και εθνική άμυνα.

¹⁹ Reinventing the state

12866²⁰ άφησε το δικό του στίγμα (Hahn 1998) δίνοντας έμφαση στην ανάλυση κόστους και οφέλους και στην καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, αλλά τονίζοντας επίσης ότι πολλά από τα αποτελέσματα κάθε νομοθετήματος δεν μπορούν να καταμετρηθούν ποσοτικά, καθώς είναι ποιοτικά. Ακόμη, ο Πρόεδρος Κλίντον περιόρισε την ανάλυση μόνο στα πιο πολυδάπανα νομοθετήματα, ορίζοντας ως κατώφλι για τις σχετικές κανονιστικές αναλύσεις τα 100 εκατομμύρια δολάρια. Αν και το κατώφλι αυτό θεωρήθηκε αυθαίρετο (Wiener 2003: 222).

Συγκεκριμένα, στο εκτελεστικό διάταγμα 12866 αναφέρονται, σε σχετικό τμήμα, τα εξής: «Σημαντική ρυθμιστική δράση»: κάθε ρυθμιστική δράση η οποία είναι πιθανό να οδηγήσει σε ρύθμιση που μπορεί να:

- (1) Έχει οικονομικό αντίκτυπο ανά έτος του ύψους των \$100 εκατ. ή περισσότερο ή επηρεάζει αρνητικά κατά ουσιαστικό τρόπο την οικονομία, ένα τομέα της οικονομίας, την παραγωγικότητα, τον ανταγωνισμό, την απασχόληση, το περιβάλλον, τη δημόσια υγεία ή την ασφάλεια ή το κράτος, τις τοπικές ή φυλετικές κυβερνήσεις ή κοινότητες,
- (2) Δημιουργεί μια σοβαρή ασυμβατότητα ή με άλλο τρόπο παρεμβαίνει στα μέτρα που λαμβάνονται ή σχεδιάζονται από άλλο οργανισμό,
- (3) Μεταβάλλει ουσιωδώς τον δημοσιονομικό αντίκτυπο των δικαιωμάτων, των επιχορηγήσεων, τα τέλη χρήστη, ή τα προγράμματα δανείου ή τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των δικαιούχων αυτών,
- (4) Προκαλεί νέα νομικά ή πολιτικά ζητήματα που απορρέουν από νομικές διατάξεις, τις προτεραιότητες του Προέδρου, ή τις αρχές που ορίζονται στο παρών εκτελεστικό διάταγμα²¹.

²⁰ <http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/pdf/12866.pdf>

²¹ “Significant regulatory action” means any regulatory action that is likely to result in a rule that may:

- (1) Have an annual effect on the economy of \$100 million or more or adversely affect in a material way the economy, a sector of the economy, productivity, competition, jobs, the environment, public health or safety, or State, local, or tribal governments or communities;
- (2) Create a serious inconsistency or otherwise interfere with an action taken or planned by another agency;
- (3) Materially alter the budgetary impact of entitlements, grants, user fees, or loan programs or the rights and obligations of recipients thereof; or
- (4) Raise novel legal or policy issues arising out of legal mandates, the President's priorities, or the principles set forth in this Executive order.” (Executive Order No. 12,866 § 3(f), 3 C.F.R. at 641–42).

Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, πολλές ομοσπονδιακές ρυθμίσεις δεν υπόκεινται σε έλεγχο υπό τον ΟΙΡΑ, επειδή δεν επιφέρουν υψηλό κόστος, είναι ρυθμίσεις απλές και είναι απίθανο να προσελκύσουν ενδιαφέρον από άλλες υπηρεσίες. Αν όμως, μια ρύθμιση έχει οικονομικό αντίκτυπο \$100 εκατ. και άνω σε ένα μόνο έτος, είναι οικονομικά σημαντική, είναι αυτομάτως υποψήφια προς έλεγχο υπό τον ΟΙΡΑ. Το ιδιότυπο αυτό τεστ, το οποίο είναι σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, υποχρεώνει τις αρχές των ΗΠΑ να διασφαλίζουν ότι οι πόροι κατευθύνονται προς αυτούς τους κανόνες που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν την οικονομία των ΗΠΑ. Το κατώφλι των \$100 εκατ. ήταν χρήσιμο και λόγω μειωμένου προσωπικού και μη δυνατότητας πλήρους εφαρμογής του διατάγματος. Έτσι, είναι φανερό ότι κατά την πρώτη χρονιά εφαρμογής του διατάγματος 12866, ο ΟΙΡΑ εξέτασε 900 προτάσεις με σημαντικό αντίκτυπο, 60% λιγότερες από το προηγούμενο έτος που εξέτασε 2.200 υπό το καθεστώς του προηγούμενου διατάγματος και από αυτές τις 2.200 προτάσεις, μόνο το 15% ήταν οικονομικά σημαντικές.

Επίσης, θεσμοθετήθηκε ότι σε περίπτωση διαφωνίας, το ΟΜΒ είχε 90 ημέρες προθεσμία να επιλύσει το θέμα, μετά το πέρας της οποίας, αναλάμβανε είτε ο Πρόεδρος είτε ο Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ να επιληφθεί του ζητήματος. Γενικά, όταν ένας οργανισμός υποβάλλει μια ρύθμιση προς εξέταση, ο ΟΙΡΑ έχει προθεσμία ενενήντα ημερών να αντιδράσει, εκτός αν δοθεί μια παράταση. Πριν ή μετά τη λήξη της προθεσμίας των ενενήντα ημερών, ο ΟΙΡΑ έχει δυνατότητα είτε να (1) ολοκληρώσει την εξέταση, μετά την οποία ο κανόνας δημοσιεύεται στην *Federal Register*, είτε με είτε χωρίς καμία αλλαγή (2) «επιστρέφει τη ρύθμιση» στον οργανισμό προς επανεξέταση μέσω επίσημης επιστολής, τις γνωστές ως *'return letter'* (3) ενθαρρύνει τον οργανισμό να αποσύρει την προτεινόμενη ρύθμιση λόγω αντιδράσεων άλλων οργανισμών, 4) συνεργάζεται με τον διευθυντή της ΟΜΒ να λάβει παράταση έως τριάντα ημέρες ή (5) προσπαθεί να επιτύχει παράταση σε συνεργασία με τον οργανισμό σε διάρκεια που θεωρεί σκόπιμη.

3.1.6 Προεδρία του Μπους του νεότερου

Κατά την Προεδρία του Μπους του νεότερου μέχρι το 2002 το σύστημα της ανάλυσης επιπτώσεων της προεδρίας Κλίντον δεν υπέστη μεταβολή. Το 2003, όμως, με το εκτελεστικό διάταγμα Νο. 13258 ο Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ απομακρύνθηκε από την αναθεωρητική νομοθετική διαδικασία, κατόπιν αντιδράσεων, ενώ αντίθετα ενισχύθηκαν οι αρμοδιότητες του OIRA. Η απομάκρυνση του Αντιπροέδρου ήρθε ως απάντηση στις κριτικές για παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στη νομοθετική αλλά και λόγοι ανησυχίας αύξησης των διαδικαστικών δαπανών λόγω συμμετοχής του Αντιπροέδρου.

Ο OIRA, ισχυροποιήθηκε μέσω της πρόσληψης προσωπικού. Έτσι, ο OIRA είχε 90 μέλη του προσωπικού το 1981, 69 επί Ρέιγκαν, 60 υπό τον Μπους τον πρεσβύτερο και 47 κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Κλίντον. Ο Τζορτζ Μπους ο νεότερος προσέλαβε επτά νέα μέλη, διαφόρων ειδικοτήτων, όπως για παράδειγμα μηχανικούς και γενικά επιστήμονες με υπόβαθρο που δεν υπήρχε έως τότε στον OIRA.

Ο διαχειριστής τότε του OIRA John Graham άρχισε να εκδίδει «άμεσες επιστολές» (*prompt letters*), τα οποία καταδεικνύουν στους οργανισμούς τις νομοθετικές προτεραιότητες που οφείλουν να έχουν (Graham et al. 2006). Η καινοτομία αυτή έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από έγκυρους μελετητές όπως ο Bob Hahn και Cass Sunstein (που επί προεδρίας Ομπάμα θα γινόταν διάδοχος του Graham – βλ. Hahn & Sunstein 2001).

Σύμφωνα με αναφορές ο ρόλος του OIRA έγινε από «συνεργάτης» των ομοσπονδιακών οργανισμών στα χρόνια του Κλίντον σε «φύλακα» στα χρόνια του Μπους (Renda 2011: 28).

Ο West (2005: 19) επιβεβαιώνει αυτή τη στροφή και αναφέρει ότι κατά μέσο όρο ετησίως 106 κανόνες είτε επιστράφηκαν είτε αποσύρθηκαν κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών του Μπους του πρεσβύτερου, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος ήταν μόλις 20,5 υπό τον Κλίντον και εκτοξεύτηκε και πάλι σε 172 στα χρόνια του Μπους του νεότερου.

Ο ενισχυμένος ρόλος του OIRA οδήγησε στην προσεκτική εξέταση των αναλύσεων κόστους-οφέλους και σε σημαντική μείωση του εκτιμώμενου κόστους των νέων κανόνων. Το

μέσο ετήσιο κόστος των νέων κανόνων μειώθηκε από 8,5 δισ. δολάρια για την πρώτη κυβέρνηση Μπους σε 5,7 δισ. δολάρια για την κυβέρνηση Κλίντον και σε 1,5 δισ. δολ. τα τρία πρώτα έτη της κυβέρνησης του Μπους του νεότερου. Αυτό η σταδιακή μείωση του κόστους των ρυθμίσεων ήταν επίσης το αποτέλεσμα του πολλαπλασιασμού των πρωτοβουλιών της κυβέρνησης για την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών, με στόχο τον εξορθολογισμό του ρυθμιστικού περιβάλλοντος, την διευκόλυνση του διαλόγου με τις μικρές επιχειρήσεις και γενικότερα τη μείωση της γραφειοκρατίας (Renda 2011: 29).

Το 2007, υπογράφηκε και το εκτελεστικό διάταγμα 13422, από τον πρόεδρο Μπους, η οποία επέκτεινε τις διατάξεις του εκτελεστικού διατάγματος 12866 στα έγγραφα καθοδήγησης, σε συνδυασμό με τον κανονισμό. Επιπλέον, το νέο εκτελεστικό διάταγμα αφορούσε και τις ανεξάρτητες ρυθμιστικές υπηρεσίες, οι οποίες δεν ενέπιπταν στο σύνολο των διατάξεων του εκτελεστικού διατάγματος 12866 και σίγουρα όχι στην κεντρική επανεξέταση από τον OIRA (Renda 2011).

3.1.7 Προεδρία Ομπάμα

Ο πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα ανακάλεσε το εκτελεστικό διάταγμα Νο. 13422 του προκατόχου του με το εκτελεστικό διάταγμα Νο. 13497 (2009). Επίσης, υιοθέτησε το εκτελεστικό διάταγμα Νο. 13563²² υπό τον τίτλο: «Καλύτερη Νομοθέτηση και Αναθεώρηση». Με την απόφαση αυτή επανάφερε το σύστημα της ανάλυσης επιπτώσεων όπως είχε κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης Κλίντον.²³ Η απόφαση αυτή μαζί με το το εκτελεστικό διάταγμα Νο 12866 αποτελούσαν πλέον τις βάσεις για την ανάλυση επιπτώσεων στις ΗΠΑ.

Σύμφωνα με τις γενικές αρχές που αναλύονται στο άρθρο 1 του υπ' αρ. 13563 εκτελεστικού διατάγματος *‘το ρυθμιστικό σύστημα των ΗΠΑ οφείλει να προστατεύει τη δημόσια υγεία, την ευημερία, την ασφάλεια και το περιβάλλον, καθώς και την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, της καινοτομίας, της ανταγωνιστικότητας και τη δημιουργία θέσεων*

²²<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/18/improving-regulation-and-regulatory-review-executive-order>

²³ http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/assets/memoranda_fy2009/m09-13.pdf

εργασίας. Θα πρέπει να βασίζεται στις βέλτιστες διαθέσιμες επιστημονικές γνώσεις. Πρέπει να επιτρέπει τη συμμετοχή του κοινού και την ανοιχτή ανταλλαγή ιδεών. Πρέπει να προάγει την προβλεψιμότητα και τη μείωση της αβεβαιότητας. Πρέπει να αναγνωρίσει και να χρησιμοποιήσει το καλύτερο, πιο καινοτόμο και λιγότερο επαχθή μέσο για την επίτευξη του ρυθμιστικών στόχου. Πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα οφέλη και το κόστος, τόσο με ποσοτική ανάλυση όσο και με ποιοτική. Πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι κανονισμοί είναι προσβάσιμοι, συνεπείς, γραμμένοι σε απλή γλώσσα, και εύκολο να κατανοηθούν. Θα πρέπει να μετρήσει, και να προσπαθήσει να βελτιώσει τα πραγματικά αποτελέσματα των ρυθμιστικών απαιτήσεων.²⁴

Το διάταγμα αυτό είναι συμπληρωματικό και επιβεβαιώνει τις αρχές, τις δομές και τους ορισμούς που διέπουν την σύγχρονη αναθεώρηση του κανονιστικού πλαισίου που καθιερώθηκαν με το Εκτελεστικό Διάταγμα 12866 της 30ης Σεπτεμβρίου 1993.

Πιο στοχευμένες στην ex post ανάλυση των επιπτώσεων, αλλά χρήσιμο να αναφερθούν είναι τα εκτελεστικά διατάγματα 13579 «Ρύθμιση και ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές»²⁵ και 13610 «Αναγνωρίζοντας και περιορίζοντας τα ρυθμιστικά εμπόδια»²⁶, στις οποίες προτείνεται η σημασία της ex post ανάλυσης. Στόχος της απόφασης είναι να συνεχισθεί η προσπάθεια για αναθεώρηση, εκσυγχρονισμού και θεσμοθέτησής μιας τακτικής αξιολόγησης των σημαντικών ρυθμίσεων και από τις ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές.

²⁴ Our regulatory system must protect public health, welfare, safety, and our environment while promoting economic growth, innovation, competitiveness, and job creation. It must be based on the best available science. It must allow for public participation and an open exchange of ideas. It must promote predictability and reduce uncertainty. It must identify and use the best, most innovative, and least burdensome tools for achieving regulatory ends. It must take into account benefits and costs, both quantitative and qualitative. It must ensure that regulations are accessible, consistent, written in plain language, and easy to understand. It must measure, and seek to improve, the actual results of regulatory requirements.

²⁵Executive Order 13579--Regulation and Independent Regulatory Agencies
<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/07/11/executive-order-13579-regulation-and-independent-regulatory-agencies>

²⁶ Executive Order 13610, "Identifying and Reducing Regulatory Burdens." May 10, 2012
 . <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/05/10/executive-order-identifying-and-reducing-regulatory-burdens>

Ο Ομπάμα επεδίωξε με τα νέα εκτελεστικά διατάγματα τη διασφάλιση της πολιτικής συνέπειας του νομοθετικού έργου με τις προεδρικές προτεραιότητες (Mendelson & Wiener 2014:459).

Με το διορισμό του Cass R. Sunstein ως διαχειριστή του Λευκού Οίκου στο OMB (Γραφείο Πληροφόρησης και Κανονιστικών Υποθέσεων), η ρυθμιστική πολιτική προσανατολίστηκε στην οικονομική ανάλυση της συμπεριφοράς, στην ανάλυση των ατομικών κινήτρων και τη συμπεριφορά του καταναλωτή, δηλαδή γενικά τις πιο ποιοτικές μεθόδους (OECD 2015). Σύμφωνα με τον ίδιο, βασικός στόχος του ήταν να εξανθρωπίσει το θεσμό της RIA.

Ο Cass Sunstein εξέτασε τους κανόνες εφαρμογής του νέου συστήματος υγείας του προέδρου Ομπάμα (Obamacare) και την οικονομική ρυθμιστική μεταρρύθμιση Dodd – Frank. Ο ίδιος υποστήριξε σημαντικές περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες, συμπεριλαμβανομένων των υψηλότερων προτύπων απόδοσης καυσίμου για τα αυτοκίνητα και τα φορτηγά και τα νέα όρια τοξικών εκπομπών για σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Ενέκρινε την αλλαγή στην απεικόνιση της προώθησης της σωστής διατροφής (ποσότητα δημητριακών, κρεατικών, φρούτων κλπ.), αντί για μια πυραμίδα τροφίμων, υπάρχει ένα επίπεδο πιάτο, την ενίσχυση των κανόνων σχετικά με τη σαλμονέλα στα αυγά και την καταστολή των βιασμών στη φυλακή. Διαμεσολάβησε για τη συμφωνία μεταξύ των κατασκευαστών ηλεκτρικών συσκευών και του Υπουργείου Ενέργειας ώστε τα ψυγεία να είναι ενεργειακά πιο αποδοτικά.²⁷

Από την άλλη, λίγες προτάσεις ξέφυγαν από το πεδίο κριτικής του. Από τις εκατοντάδες ρυθμίσεις που εκδόθηκαν από τη διοίκηση ως τα τέλη του 2011, τα τρία τέταρτα άλλαξαν στον OIRA, συχνά, μετά από παρότρυνση εταιρικών συμφερόντων. Σύμφωνα με μια ανάλυση από το Κέντρο για την Προοδευτική Μεταρρύθμιση (Center for Progressive Reform), διαπιστώθηκε ότι οι κανόνες που θεσπίζονται από την Υπηρεσία Προστασία του Περιβάλλοντος (Environmental Protection Agency), οι τελικές ρυθμίσεις τροποποιούνταν

²⁷ <http://www.nytimes.com/2012/08/04/science/earth/cass-sunstein-to-leave-top-regulatory-post.html>

σε ποσοστό κοντά στο 80%. Σύμφωνα με την ίδια κριτική, ο κανόνας σχεδόν πάντα αποδυναμωνόταν.²⁸

Επίσης, το σύστημα επιδέχεται κριτικές όσο αφορά το κανονιστικό βάρος που προκαλεί. Σύμφωνα με έρευνα το κανονιστικό βάρος αυξήθηκε για τους Αμερικανούς κατά σχεδόν \$70 δισ. κατά την πρώτη θητεία του προέδρου Ομπάμα. Κατά την διάρκεια της οποίας οι ομοσπονδιακοί οργανισμοί προώθησαν 131 νέους κανονισμούς. Το 2012 μόνο, η διοίκηση εξέδωσε συνολικά \$23,5 δισ. σε νέο νομοθετικό κόστος από 25 μεγάλα νομοθετήματα. Μόνο για δύο κανόνες του 2012 παρατηρήθηκε μείωση του βάρους. Επίσης, αναμένονται πολλές ρυθμίσεις για την πλήρη εφαρμογή των Dodd-Frank και Obamacare.²⁹

Ωστόσο, αξίζει να τονισθεί ότι δεν συνοδεύονται όλοι οι κανονισμοί στις ΗΠΑ από μια ανάλυση επιπτώσεων. Γενικά έχει αποδειχθεί ότι ο OMB εξετάζει περίπου 600 προτεινόμενες και τελικές ρυθμίσεις ανά έτος, και μόνο περίπου το 10-15 τοις εκατό των κανονισμών θεωρήθηκαν οικονομικά σημαντικές. Σύμφωνα με ανάλυση του πρώην προέδρου του OIRA Cass R. Sunstein, κατά τη διάρκεια της Προεδρίας του, το ποσοστό των ετήσιων ρυθμίσεων που υπήχθησαν σε πλήρη έλεγχο από τον OIRA σε σχέση με το σύνολο των ετησίων ρυθμίσεων, είναι κάτω του 20%. Συνεπώς, ποσοστό περίπου 80% των ρυθμίσεων δεν συνοδεύονται από μια αναλυτική έκθεση συνεπειών ρυθμίσεων με σύγκριση κόστους-οφέλους σε ανάλυση κόστους-οφέλους.

Παρά την επιτυχία του, και το σύστημα των ΗΠΑ, επιδέχεται διάφορες κριτικές. Μια από τις σημαντικότερες είναι ότι δε τηρεί την προθεσμία των 90 ημερών και υπάρχουν πολλές καθυστερήσεις. Μετά την παραίτηση του Cass Sunstein (τον Αύγουστο του 2012), πρόεδρος του OIRA είναι ο Howard Shelanski. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι ο διαχειριστής του OIRA ορίζεται από τον Πρόεδρο με τη σύμφωνη γνώμη της Γερουσίας. Ο OIRA έχει περίπου 50 εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης, οι οποίοι στην πλειοψηφία είναι δημόσιοι υπάλληλοι καριέρας και όχι πολιτικό προσωπικό (West 2016). Ιστορικά, ο OIRA είχε οικονομολόγους, πολιτικούς αναλυτές και στατιστικολόγους. Λόγω της τάσης

²⁸ http://www.progressivereform.org/articles/OIRA_Meetings_1111.pdf

²⁹ <http://www.heritage.org/research/reports/2013/05/red-tape-rising-regulation-in-obamas-first-term>

των ρυθμίσεων ο OIRA έχει προσθέσει νέο προσωπικό με εμπειρία στη δημόσια υγεία, τις μεταφορές, τη δημόσια διοίκηση, την τοξικολογία, την επιδημιολογία, τη μηχανική, τη γεωργία, την ενέργεια, τους φυσικούς πόρους, τη στατιστική και άλλους τεχνικούς τομείς (West 2016:323).

Η προσέγγιση των ΗΠΑ λαμβάνει όλες τις επιπτώσεις υπόψη και ενσωματώνει περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις σε μια ανάλυση κόστους-οφέλους (CBA) ή κόστους-αποτελεσματικότητας ανάλυση (CEA). Η εγκύκλιος A-4³⁰ του OMB που δίδει τις κατευθυντήριες οδηγίες για την εκπόνηση της έκθεσης, αντλεί την προσέγγισή του από τους δεδηλωμένους στόχους του εκτελεστικού διατάγματος, το οποίο αναφέρει ότι ο στόχος της ρύθμισης πρέπει να είναι η μεγιστοποίηση του καθαρού οφέλους για την κοινωνία. Η A-4 αναφέρει ότι *«όπου όλα τα οφέλη και το κόστος μπορεί να ποσοτικοποιηθεί και να εκφράζονται σε νομισματικές μονάδες, η ανάλυση οφέλους-κόστους παρέχει στους φορείς λήψης αποφάσεων σαφή ένδειξη προς την πιο αποτελεσματική εναλλακτική λύση, δηλαδή, η εναλλακτική λύση που δημιουργεί τα μεγαλύτερα καθαρά οφέλη για την κοινωνία»*. Η A-4, ασφαλώς δεν αποκλείει μια ξεχωριστή ανάλυση από τον εντοπισμό, για παράδειγμα, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις ξεχωριστά. A-4, ωστόσο, απαιτεί ότι η CBA και CEA είναι ο πρωταρχικός τρόπος με τον οποίο οι αναλύσεις παρουσιάζουν τα αποτελέσματα τους.

Στην πράξη, ωστόσο, υπάρχουν συχνά οφέλη (και μερικές φορές κόστος) που είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να ποσοτικοποιηθούν και να αποτιμηθούν σε χρήμα. Σε περιπτώσεις όπως αυτή, τα κόστη και τα οφέλη που δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν, οι υπάλληλοι θα πρέπει να χρησιμοποιούν την επαγγελματική τους κρίση για να αποφασίσουν εάν υπάρχουν σημαντικό μη μετρήσιμο κόστος και όφελος που θα μπορούσε να αλλάξει την προσέγγιση της η ανάλυση που βασιζόταν σε μεγέθη μετρήσιμα. Έτσι, είναι εφικτό στις ΗΠΑ ότι η ποιοτική περιβαλλοντική ή κοινωνική (και μάλιστα, ακόμα και οικονομικές) ανάλυση επιπτώσεων να οδηγήσει σε μια επιλογή που δεν θα κρινόταν ως καλύτερη εάν είχαν ληφθεί υπόψη μόνο οι επιπτώσεις που είχαν ποσοτικοποιηθεί και αποτιμηθεί σε

³⁰ <http://www.whitehouse.gov/omb/circulars/a004/a-4.pdf>

χρήμα. Συνεπώς, θεωρητικά η προσέγγιση των ΗΠΑ εξετάζει κάθε πιθανή επίπτωση του κανονισμού.

3.1.8 Η προεδρία του Τραμπ

Ο πρόεδρος Τραμπ, ήδη από την πρώτη εβδομάδα του στο Λευκό Οίκο, εξέδωσε το εκτελεστικό διάταγμα Νο. 13771 η οποία είχε ως σκοπό «να διαχειριστεί το κόστος που σχετίζονται με την κρατική επιβολή των ιδιωτικών δαπανών που απαιτούνται για τη συμμόρφωσή με τους ομοσπονδιακούς κανονισμούς» και «απαιτεί ότι για κάθε νέο κανονισμό που εκδίδεται, δυο κανονισμοί πρέπει να εντοπίζονται για κατάργηση και ότι το κόστος των σχεδιαζόμενων κανονισμών πρέπει να υπόκειται σε συνετή διαχείριση και έλεγχο μέσω μιας διαδικασίας κατάρτισης προϋπολογισμού». Αυτό είναι αναμφίβολα η πιο δραματική αλλαγή στην κανονιστική πολιτική από την προεδρία του Reagan που υιοθέτησε την ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων ως απαραίτητο στάδιο προτού της δημοσίευσης των κανονισμών.

Το εκτελεστικό διάταγμα Νο. 13777, το οποίο υπεγράφη στις 24 Φεβρουαρίου 2017, κάνει ένα ακόμα βήμα προς την κατεύθυνση της αλλαγής των κινήτρων των ρυθμιστικών αρχών. Συγκεκριμένα, δημιουργεί σε κάθε τμήμα και υπηρεσία μια ομάδα εργασίας, με επικεφαλής έναν υπεύθυνο για τη μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού φορέα, υπεύθυνος για τον εντοπισμό τρόπων αναθεώρησης και μεταρρύθμισης του ήδη υπάρχοντος κανονιστικού πλαισίου. Αυτό μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο βήμα για την αλλαγή της κουλτούρας των οργανισμών -καθιστώντας τους να εστιάσουν όχι μόνο στην εξεύρεση νέων προβλημάτων προς επίλυση για την εφαρμογή των κανονιστικών εργαλείων τους, αλλά και να σταματήσουν και να εξετάσουν κατά πόσον οι προηγούμενες κανονιστικές ενέργειες είχαν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Τα αποτελέσματα ήταν εξαιρετικά θεαματικά. Συγκεκριμένα για το φορολογικό έτος του 2017, οι οργανισμοί εξέδωσαν 67 απορρυθμιστικές δράσεις και μόνο 3 ρυθμιστικές δράσεις. Αποταμιεύτηκαν 8,1 δισεκατομμύρια δολάρια σε ρυθμιστικό κόστος ή 570,4

εκατομμύρια δολάρια ετησίως³¹. Για το φορολογικό έτος 2018 και στο πλαίσιο της προσπάθειας για τη συνέχιση της μείωσης των περιπτώσεων, παράνομων και αναποτελεσματικών ρυθμιστικών επιβαρύνσεων, οι οργανισμοί συνεργάστηκαν με τον OIRA για να προσδιορίσουν ένα ρυθμιστικό κόστος ή ανώτατο όριο για το έτος 2018. Κατά το οικονομικό έτος 2018, σε όλη την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, οι οργανισμοί αναμένουν να εξοικονομήσουν 9,8 δισ. Δολαρίων σε ρυθμιστικό κόστος, ή 686,6 εκατ. Δολάρια ετησίως.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις 7 Απριλίου 2017, ο Πρόεδρος Donald Trump όρισε την Νεομι Ράο, καθηγήτρια νομικής, ως πρόεδρος του OIRA στο Γραφείο Διαχείρισης και Προϋπολογισμού. Στις 10 Ιουλίου 2017, η Γερουσία επικύρωσε την απόφαση του Προέδρου.

3.1.9 Η ανάλυση επιπτώσεων στις ΗΠΑ στην πράξη

Η ανάλυση επιπτώσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής εστιάζεται κυρίως στην ανάλυση του κόστους και του οφέλους των εναλλακτικών προτάσεων όπως απαιτείται από το Εκτελεστικό Διάταγμα 13563, Εκτελεστικό Διάταγμα 12866, Εκτελεστικό Διάταγμα 13771, Εκτελεστικό διάταγμα 13777 και την εγκύκλιο A- 4.

Από τον πρόεδρο Ρέιγκαν έως και στον πρόεδρο Ομπάμα, από τους συντηρητικούς ως τους δημοκρατικούς, υπερίσχυσε η διαπίστωση ότι η βάση της ανάλυσης επιπτώσεων στις ΗΠΑ είναι η ανάλυση κόστους-οφέλους (Sunstein: 2013)³². Η ανάλυση κόστους-οφέλους παρέχει ένα συστηματικό πλαίσιο για την αξιολόγηση του αντικτύπου των εναλλακτικών επιλογών. Δίδει τη δυνατότητα στους οργανισμούς να αξιολογούν διάφορες ρυθμιστικές επιλογές με ποικιλία χαρακτηριστικών αποτιμώντας τα σύμφωνα με ένα κοινό μέτρο – το χρήμα και στη συγκεκριμένη περίπτωση το δολάριο. Φυσικά υπάρχουν περιπτώσεις όπου σημαντικά οφέλη και κόστος δεν μπορούν να υπολογισθούν σε χρήμα ή με οποιοδήποτε τρόπο, η ανάλυση κόστους οφέλους και σε αυτή την περίπτωση, μπορεί να παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τα πλεονεκτήματα της ρύθμισης.

³¹ https://www.reginfo.gov/public/pdf/eo13771/FINAL_TOPLINE_All_20171207.pdf

³² <http://www.bloombergvew.com/articles/2012-09-12/the-stunning-triumph-of-cost-benefit-analysis>

Επίσης, το σύστημα των ΗΠΑ στηρίζεται κυρίως στη θεωρία εντολέα-εντολοδόχου (principal-agent), όπου μέσω της RIA η κεντρική διοίκηση επιχειρεί να ελέγξει τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες με αρμοδιότητα νομοπαραγωγής (Posner 2001).

Στο σύστημα των ΗΠΑ τα βήματα μιας ανάλυσης είναι³³:

- Περιγραφή της ανάγκης για ρυθμιστική δράση
- Ορισμός βάσης εκκίνησης
- Ρύθμιση του χρονικού ορίζοντα της ανάλυσης
- Προσδιορισμός των εναλλακτικών προτάσεων
- Προσδιορισμός των συνεπειών των ρυθμιστικών εναλλακτικών
- Ποσοτικοποίηση και αποτίμηση σε χρήμα του οφέλους και του κόστους
- Έκπτωση των μελλοντικών οφελών και του κόστους
- Αξιολόγηση των μη – ποσοτικοποιημένων οφελών και κόστους
- Ανάλυση Αβεβαιότητας για τα οφέλη, το κόστος και τα καθαρά κέρδη

Ακολουθεί η ανάλυση του συστήματος των ΗΠΑ, ως του πιο εξελιγμένου συστήματος ανάλυσης παγκοσμίως ώστε και κατά αντιπαράβολή να φανούν καθαρά οι διαφορές με τα λοιπά συστήματα και ιδίως το ελληνικό σύστημα ανάλυσης επιπτώσεων.

Βήμα 1: Περιγραφή της ανάγκης για ρυθμιστική δράση

Η ανάλυση στις ΗΠΑ αρχίζει με μια λεπτομερή περιγραφή της ανάγκης για ρυθμιστική δράση και μια εξήγηση για το πώς η ρυθμιστική δράση ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του προβλήματος. Η ρυθμιστική δράση μπορεί να είναι επιτακτική για διάφορους λόγους: να αντιμετωπίσει μια σημαντική αποτυχία της αγοράς (π.χ. εξωτερικότητα, δημόσια αγαθά, την ανεπαρκή ή ασύμμετρη πληροφόρηση, κλπ.), ή για να επιτελεστεί κάποια άλλη επιτακτική ανάγκη του κοινού: όπως η βελτίωση κυβερνητικών και διοικητικών διαδικασιών ή την προώθηση αρχών: όπως η προστασία της ιδιωτικής ζωής ή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (κοινωνικοί σκοποί). Αν η ρύθμιση έχει σχεδιαστεί για να παρέμβει προς επίλυση μιας αποτυχίας της αγοράς, η εγκύκλιος απαιτεί την ποιοτική και όπου είναι εφικτό την

³³ <https://www.whitehouse.gov/sites/whitehouse.gov/files/omb/circulars/A4/a-4.pdf>

ποσοτική περιγραφή της αποτυχίας της αγοράς. Αν μια ρύθμιση απαιτείται από το νόμο ή δικαστική απόφαση, η έκθεση οφείλει να περιέχει με σαφήνεια την ειδική αρχή, την έκταση της διακριτικής ευχέρειας του οργανισμού και τις εξουσιοδοτικές διατάξεις³⁴.

Βήμα 2: Ορισμός εκκίνησης – βάσης

Η εκκίνηση-βάση είναι απαραίτητη ώστε να εκτιμήσει ο κάθε οργανισμός για το πώς θα ήταν ο κόσμος εάν έλειπε ή εάν λείπει η ρυθμιστική δράση (μη δράση). Για να καθοριστεί η βάση, ο Οργανισμός μπορεί να χρειαστεί να εξετάσει ένα ευρύ φάσμα παραγόντων και να επιχειρήσει να προβλέψει το πώς θα αλλάξει ο κόσμος στο μέλλον, με ιδιαίτερη έμφαση στους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τα αναμενόμενα οφέλη και το κόστος του κράτους. Για παράδειγμα, παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σύμφωνα με την εγκύκλιο είναι η αύξηση του πληθυσμού, η οικονομική ανάπτυξη κ.α.

Για να καθοριστεί η βάση σε περίπτωση για παράδειγμα μιας αλλαγής σε ένα υπάρχον ρυθμιστικό σύστημα, ως βάση ορίζεται το ρυθμιστικό σύστημα ως έχει, προκειμένου να αξιολογηθούν οι λοιπές εναλλακτικές λύσεις³⁵.

Βήμα 3: Καθορισμός του χρονικού ορίζοντα της ανάλυσης

Οι οργανισμοί που εκπονούν την έκθεση οφείλουν επίσης να καθορίσουν το χρονικό διάστημα της ανάλυσης. Με άλλα λόγια αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εκτιμήσουν για πόση χρονική διάρκεια η ρύθμιση αναμένεται να έχει οικονομικές επιπτώσεις. Το χρονικό πλαίσιο για τις αναλύσεις πρέπει να καλύπτει αρκετό διάστημα ώστε να μπορεί να περιέχει όλα τα σημαντικά οφέλη και το κόστος που ενδεχομένως να προκύψει από την ρύθμιση. Ωστόσο, ο Οργανισμός πρέπει επίσης να εκτιμήσει το διάστημα όπου μπορεί να προβλέψει λογικά το μέλλον (κάτι που δεν είναι εύκολο εγχείρημα) και να θέσει ως όριο της ανάλυσης αυτό το διάστημα³⁶.

³⁴ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

³⁵ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

³⁶ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

Βήμα 4: Προσδιορισμός των εναλλακτικών προτάσεων

Σύμφωνα με την εγκύκλιο κάθε οργανισμός πρέπει να εξετάζει όλες τις δυνητικά αποτελεσματικές και λογικά εφικτές εναλλακτικές λύσεις. Οι σχετικές εναλλακτικές λύσεις μπορεί να περιλαμβάνουν διαφορετικές προσεγγίσεις, με διαφορετικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ο κάθε οργανισμός πρέπει να ερευνά για εναλλακτικές λύσεις οι οποίες είναι εφικτές και εν δυνάμει αποτελεσματικές για την επίτευξη του ρυθμιστικού στόχου. Επίσης, ενθαρρύνονται οι οργανισμοί να βρουν λύσεις οι οποίες είναι διαφορετικές «προσεγγίσεις», από την κλασική νομοθεσία όπως η παροχή οικονομικών κινήτρων για την ενθάρρυνση της επιθυμητής συμπεριφοράς: όπως τέλη χρήσης ή εξαγοράσιμες άδειες ή η παροχή ενημέρωσης στους πολίτες ώστε με την σειρά τους να έχουν όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες ώστε να αποφασίζουν.³⁷

Σύμφωνα με το Εκτελεστικό Διάταγμα 13563, τμήμα 4, ένας οργανισμός θα μπορούσε να εξετάσει ευέλικτες προσεγγίσεις οι οποίες όμως στηρίζουν την ελευθερία επιλογής.³⁸

Επιπλέον εξετάζονται τα ακόλουθα κατά τη διαδικασία ανάπτυξης των ρυθμιστικών εναλλακτικών λύσεων:

- *Μεταφορά της ρύθμισης σε επίπεδο Πολιτείας ή σε τοπικό επίπεδο*³⁹.
- *Προσεγγίσεις προσανατολισμένες προς την αγορά αντί άμεσων ελέγχων*⁴⁰.

³⁷ Αν, για παράδειγμα, ένας οργανισμός εξετάζει την απαγόρευση της πώλησης ενός προϊόντος το οποίο θεωρείται μη ασφαλές, θα μπορούσε, να εξετάσει και τη λύση της γνωστοποίησης των κινδύνων για τη δημόσια υγεία, αντί της απαγόρευσης. Στην περίπτωση που οργανισμός μπορεί να προσδιορίσει τη λιγότερη επαχθή προσέγγιση, τότε θα είναι στη θέση να επιλέξει την εναλλακτική λύση που θα μεγιστοποιεί τα καθαρά οφέλη, με τη συνδρομή της ανάλυσης κόστους-οφέλους των διαφόρων εναλλακτικών επιλογών.

³⁸ Sec. 4. Flexible Approaches. Where relevant, feasible, and consistent with regulatory objectives, and to the extent permitted by law, each agency shall identify and consider regulatory approaches that reduce burdens and maintain flexibility and freedom of choice for the public. These approaches include warnings, appropriate default rules, and disclosure requirements as well as provision of information to the public in a form that is clear and intelligible.

³⁹ Στην ουσία, εξετάζεται εάν η ρύθμιση πρέπει να είναι σε ομοσπονδιακό επίπεδο ή όχι. Συνήθως, προβλήματα που είναι εντοπισμένα σε μια Πολιτεία, μπορούν να αντιμετωπιστούν πιο αποτελεσματικά σε τοπικό επίπεδο σε αντίθεση με προβλήματα για παράδειγμα διαπολιτειακού εμπορίου, που μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα σε ομοσπονδιακό επίπεδο.

⁴⁰ Σύμφωνα με την εγκύκλιο, οι οργανισμοί οφείλουν να εξετάζουν λύσεις προσανατολισμένες προς την αγορά αντί να νομοθετούν επιπλέον ελέγχους. Έτσι, επιτάσσεται η χρήση οικονομικών κινήτρων προς την επίτευξη των στόχων και μεγαλύτερη ευελιξία προς συμμόρφωση. Οι προσεγγίσεις αυτές μπορεί να είναι ανάμεσα σε άλλα, διάφορα τέλη, κυρώσεις, επιδοτήσεις, αντισταθμιστικά οφέλη, αλλαγές στους κανόνες περί ευθύνης ή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, ασφάλειες ή εγγυήσεις. Στον τομέα της προστασίας του

- *Πρότυπα απόδοσης (performance standards) αντί πρότυπα σχεδιασμού (design standards)⁴¹.*
- *Ενημερωτικά μέτρα⁴².*
- *Κανόνες προεπιλογής (default rules) αντί εντολών (mandates)⁴³.*
- *Μέθοδοι εφαρμογής-συμμόρφωσης⁴⁴.*

Διαφορετικές βαθμίδες αυστηρότητας⁴⁵.

- *Διαφορετικές ημερομηνίες έναρξης ισχύος-συμμόρφωσης⁴⁶.*

Διαφορετικές απαιτήσεις με βάση το μέγεθος της επιχείρησης⁴⁷.

περιβάλλοντος, για παράδειγμα, η εμπορία εκπομπών ρύπων μπορεί να είναι καλύτερη λύση από την θέσπιση απαγόρευσης, ως μια προσέγγιση που μπορεί να οδηγήσει στο ίδιο όφελος με σημαντικά χαμηλότερο κόστος.

⁴¹ Τα Πρότυπα αποδόσεων εκφράζουν τις απαιτήσεις όσον αφορά τα αποτελέσματα, για παράδειγμα, απαίτηση την επίτευξη ενός συγκεκριμένου επιπέδου εκπομπών. Αντίθετα, το πρότυπο σχεδιασμού καθορίζει το μέσο για την επίτευξη του στόχου, για παράδειγμα, να απαιτείται η εγκατάσταση μιας συγκεκριμένης τεχνολογίας ελέγχου των εκπομπών σε ένα εργοστάσιο. Τα πρότυπα απόδοσης προτιμούνται, διότι επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να έχουν την ευελιξία να επιλέγουν τις πιο αποδοτικές μεθόδους για την κανονιστική επίτευξη του στόχου και παράλληλα δημιουργούν κίνητρο για καινοτόμες λύσεις.

⁴² Σύμφωνα με την εγκύκλιο, στην περίπτωση που η ρυθμιστική δράση είναι αναγκαία προκειμένου να αντιμετωπίσουν μια αποτυχία της αγοράς που δημιουργείται από ανεπαρκή ή ασύμμετρη πληροφόρηση ή κακή επεξεργασία πληροφοριών, τα ενημερωτικά μέτρα θα πρέπει να προτιμούνται σύμφωνα με τις αρχές της ανάλυσης κόστους-οφέλους.

⁴³ Σύμφωνα με την εγκύκλιο, οι οργανισμοί οφείλουν να εξετάζουν κατά πόσο είναι πιθανό οι κανόνες προεπιλογής να είναι καλύτερο μέσο από ό,τι οι εντολές για την επίτευξη της επιδιωκόμενης ρύθμισης. Αν, για παράδειγμα, υπάρχει σημαντική ετερογένεια του πληθυσμού που καλύπτεται, ένας κανόνας προεπιλογής μπορεί να είναι προτιμότερος από μια εντολή επειδή επιτρέπει στους ανθρώπους να ενεργούν με τρόπους που ταιριάζουν στις δικές τους διαφορετικές καταστάσεις.

⁴⁴ Είναι λογικό ότι οι διάφορες εναλλακτικές ως προς την τήρηση των ρυθμίσεων (αρμοδιότητα π.χ., ομοσπονδιακές, κρατικές ή τοπικές αρχές) και οι μέθοδοι (π.χ., σε επιτόπιους ελέγχους, την περιοδική υποβολή εκθέσεων, καθώς και κυρώσεις λόγω μη συμμόρφωσης) μπορεί να διαφέρουν σημαντικά όσον αφορά τα οφέλη και το κόστος τους.

⁴⁵ Συνήθως τόσο τα οφέλη όσο και το κόστος που συνδέεται με μια ρύθμιση είναι ανάλογα με το επίπεδο της αυστηρότητας. Οι οργανισμοί οφείλουν να μελετήσουν εναλλακτικά επίπεδα αυστηρότητας και να καταλήξουν στο επίπεδο που επιδιώκεται η μεγιστοποίηση του καθαρού οφέλους.

⁴⁶ • Οι οργανισμοί οφείλουν να εξετάζουν και την ημερομηνία έναρξης ισχύος-συμμόρφωσης μιας ρύθμισης καθώς από αυτή μπορεί να έχει σημαντική επίδραση στα καθαρά οφέλη σε ετήσια βάση. Οι οργανισμοί θα πρέπει να εξετάζουν διαφορετικές ημερομηνίες, επειδή για παράδειγμα μια μεταγενέστερη ημερομηνία θα μπορούσε, σε ορισμένες περιπτώσεις, να προωθήσει την προβλεψιμότητα και παράλληλα να μειώσει σημαντικά το κόστος συμμόρφωσης, χωρίς ωστόσο να μειώνει τα οφέλη.

⁴⁷ • Εάν διαφέρουν τα αναμενόμενα κόστη ή τα αναμενόμενα οφέλη της συμμόρφωσης με βάση το μέγεθος της επιχείρησης, μπορεί να ρυθμιστούν διαφορετικές απαιτήσεις για τις μεγάλες και τις μικρές επιχειρήσεις. Οι οργανισμοί πρέπει να εξετάζουν εάν είναι δυνατόν να δοθεί μεγαλύτερη ευελιξία για τις μικρές επιχειρήσεις, με τη μορφή της καθυστέρησης των ημερομηνιών συμμόρφωσης ή μερική ή πλήρης απαλλαγής. Ωστόσο, παράλληλα, οι οργανισμοί οφείλουν να εξετάζουν εάν τυχόν διαφορές στη ρυθμιστική μεταχείριση παρέχει σε μια ομάδα των επιχειρήσεων ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων, ή δημιουργούν τεχνητά κίνητρα για να μη επεκταθεί μια επιχείρηση τα διαφυγόντα οφέλη να υπερβαίνουν τα κόστη που εξοικονομήθηκαν για τις επιχειρήσεις που εξαιρούνται.

- Διαφορετικές απαιτήσεις σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές⁴⁸.

Γενικά, η εγκύκλιος απαιτεί ως ελάχιστο, από τους διάφορους οργανισμούς να συγκρίνουν την προτιμώμενη επιλογή τους, με μια πιο αυστηρή και με μια λιγότερο αυστηρή εναλλακτική λύση, με ανάλυση κόστους και οφέλους, ώστε αυτή που μεγιστοποιεί τα μεγαλύτερα καθαρά οφέλη να προτιμάται⁴⁹.

Βήμα 5: Προσδιορισμός των συνεπειών των ρυθμιστικών εναλλακτικών

Σύμφωνα με το αμερικάνικο σύστημα οι οργανισμοί οφείλουν να προσδιορίσουν πιθανά οφέλη και το κόστος για κάθε εναλλακτική λύση και το χρονοδιάγραμμα του.

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες οφέλους και κόστους:

- Σε αυτά που μπορούν να ποσοτικοποιηθούν και να αποτιμηθούν σε χρήμα
- Σε αυτά που μπορούν να ποσοτικοποιηθούν αλλά όχι να αποτιμηθούν σε χρήμα
- Σε αυτά που δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν

Εκτός από τα άμεσα οφέλη και το κόστος της κάθε εναλλακτικής λύσης, στις ΗΠΑ πρέπει να ερευνηθούν και όλες τις παράπλευρες θετικές ή αρνητικές συνέπειες της ρύθμισης. Αναφορικά με τα διανεμητικά αποτελέσματα της ρύθμισης καθώς συνήθως είναι διαφορετικά άτομα αυτά που θα επιβαρυνθούν από το κόστος μιας ρύθμισης με αυτούς που επωφελούνται από τη ρύθμιση. Έτσι σύμφωνα με το εκτελεστικό διάταγμα 13563 και 12866, κάθε ρύθμιση πρέπει να εξετάζεται ως προς την « αναδιανεμητική της επίδραση». Με τον όρο αυτό, αναφέρεται στις επιπτώσεις μια ρύθμισης στον πληθυσμό και την οικονομία, οι οποίες κατανέμονται με διάφορους τρόπους (π.χ., εισοδηματικές ομάδες, τη φυλή, το φύλο, βιομηχανικό τομέα, γεωγραφία). Οι ρυθμιστικές αρχές οφείλουν να αναλύουν και να περιγράφουν τις διάφορες διανεμητικές επιπτώσεις δηλαδή, πώς τόσο τα οφέλη όσο και το κόστος κατανέμεται μεταξύ των πληθυσμιακών υπό-ομάδων), έτσι ώστε στο επίπεδο του δυνατού να εξετάζονται ως προς την οικονομική τους αποδοτικότητα. Όταν οι διανεμητικές

⁴⁸ • Όταν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στα οφέλη και τα κόστη σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές, οι οργανισμοί οφείλουν να διερευνούν τη δυνατότητα καθορισμού διαφορετικών απαιτήσεων ανά περιφέρεια.

⁴⁹ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

επιπτώσεις είναι σημαντικές, οι επιπτώσεις των διαφόρων εναλλακτικών κανονιστικών πρέπει να περιγράφονται ποσοτικά στο μέτρο του δυνατού, να συμπεριλαμβάνεται το μέγεθος, η πιθανότητα και η σοβαρότητα των επιπτώσεων σε συγκεκριμένες ομάδες.

Σύμφωνα με την εγκύκλιο, παραδείγματα των διανεμητικών επιπτώσεων που θα μπορούσαν ενδεχομένως να ποσοτικοποιηθούν περιλαμβάνουν:

- οφέλη προς την υγεία, κυρίως, σε χαμηλά εισοδήματα
- νομοθετικό κόστος, που επιβάλλεται σε ομάδες χαμηλού εισοδήματος
- μειώσεις στις πωλήσεις από ένα τομέα επιχειρήσεων που αντιστοιχεί σε αυξήσεις στις πωλήσεις σε άλλο τομέα.
- μειώσεις ευημερίας για ορισμένους καταναλωτές που είναι αντίστοιχες με αυξήσεις για τους άλλους (μεταφορά της ευημερίας για τους καταναλωτές)

Διανεμητικές επιπτώσεις μπορούν να προκύψουν και από «μεταβιβαστικές πληρωμές» που απορρέουν από την κανονιστική δράση. Μεταβιβαστικές πληρωμές είναι χρηματικές πληρωμές από μια ομάδα προς μία άλλη χωρίς να μειώνονται οι συνολικοί πόροι που διατίθενται για την κοινωνία (π.χ. τέλη και φόροι). Είναι σημαντικό για το αμερικάνικο σύστημα να υπάρχει διάκριση μεταξύ πραγματικού κόστους και μεταβιβαστικής πληρωμής για την ανάλυση του αντίκτυπου της ρύθμισης καθώς οι μεταβιβαστικές πληρωμές δεν έχουν αντίκτυπο στα καθαρά οφέλη της ρύθμισης.

Παραδείγματα κόστους:

- Κόστος συμμόρφωσης ως προς τη ρύθμιση
- Μείωση τις ευημερίας του καταναλωτή και του παραγωγού λόγω ρύθμισης που επηρεάζει την τιμή ή την ποσότητα
- Πρόωρος θάνατος, ασθένεια ή αναπηρία

Αντίθετα παραδείγματα των μεταβιβαστικών πληρωμών περιλαμβάνουν:

- Η πληρωμή από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση για αγαθά ή υπηρεσίες που παρέχονται από τον ιδιωτικό τομέα

- τέλη σε κυβερνητικές υπηρεσίες για αγαθά ή υπηρεσίες που παρέχονται από την υπηρεσία⁵⁰.

Βήμα 6: Ποσοτικοποίηση και αποτίμηση σε χρήμα του οφέλους και του κόστους

Ο κάθε οργανισμός υποχρεούται να χρησιμοποιεί τις βέλτιστες επιστημονικές, τεχνικές, οικονομικές και άλλες πληροφορίες για την ποσοτικοποίηση του ενδεχόμενου κόστους και τα οφέλη της κάθε ρυθμιστικής εναλλακτικής λύσης. Παρουσιάζοντας την ποσοτικοποίηση των οφελών και του κόστους σε φυσικές μονάδες εκτός από νομισματικές μονάδες θα βελτιώσει τη διαφάνεια της ανάλυσης. Για παράδειγμα, τα οφέλη ενός κανονισμού που μειώνει τις εκπομπές ρύπων της ατμόσφαιρας ρύπανσης μπορεί να ποσοτικοποιηθεί από την άποψη του αριθμού της αποφυγής των πρόωρων θανάτων, τον αριθμό της αποφυγής των μην θανατηφόρων ασθενειών και νοσηλειών, τον αριθμό της αποφυγής των χαμένων ωρών εργασίας ή ημερών σχολείου, τις βελτιώσεις στην ορατότητα σε ορισμένες περιοχές, καθώς και τις βελτιώσεις στην υγεία των οικοσυστημάτων όπως μετράται από ειδικούς δείκτες (π.χ. όξυνση της λίμνης). Ορισμένες αντισταθμιστικές δαπάνες πρέπει επίσης να ποσοτικοποιηθούν με παρόμοιο τρόπο πριν να αποτιμηθούν σε χρήμα.

Οι οργανισμοί οφείλουν, στο βαθμό που είναι εφικτό, να υπολογίσουν την οικονομική αξία των παροχών και το κόστος της κάθε κανονιστικής εναλλακτικής λύσης. Και τα οφέλη και το κόστος μετριοούνται βάσει της αξίας που οι ιδιώτες αποδίδουν στην αλλαγή που θα επιφέρει η νομοθεσία. Αυτή η αξία αποτιμάται πιο εύκολα όσον αφορά το ποσό των χρημάτων το άτομο θα πληρώσει βάσεις της «προθυμίας να πληρώσει» (WTP -willingness to pay σημαίνει ουσιαστικά: θέλω και μπορώ, επιθυμώ κάτι αλλά έχω και την οικονομική δύναμη να το αγοράσω) ή να απαιτήσει ως αποζημίωση «προθυμία να δεχθεί» (WTA-willingness to accept), ώστε το άτομο να μην ενδιαφέρεται αν αλλάξει η τρέχουσα κατάσταση ή όχι.

Στο μέτρο του δυνατού, οι οργανισμοί οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις εκτιμήσεις των ανθρώπων περί του κόστους και του οφέλους σύμφωνα με τις μελέτες αποκαλυπτόμενων προτιμήσεων (revealed preference methods). Οι μελέτες προτιμήσεων μπορούν να

⁵⁰ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

δώσουν πραγματικά στοιχεία σχετικά με το πόσο αποτιμάται η αξία αγαθών ή υπηρεσιών βάσει πραγματικών επιλογών καταναλωτών, εργαζομένων και άλλων συμμετεχόντων στην αγορά. Αν ο συμμετέχων στην αγορά είναι καλά ενημερωμένος και μπορεί πραγματικά να επιλέξει και το κάνει βασισμένος στη σωστή επεξεργασία των πληροφοριών, τότε μπορεί να είναι εφικτό να αποτιμήσεις με ακρίβεια την νομισματική αξία που συνδέεται με μια εναλλακτική λύση.

Βέβαια, είναι σύνηθες τα αγαθά που επηρεάζονται από τη ρύθμιση, π.χ. όπως η διατήρηση του περιβάλλοντος ή της πολιτιστικής κληρονομιάς – να μην πωλούνται στην αγορά, τότε δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι μελέτες προτίμησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η αξία των αγαθών μπορούν να προκύψουν από τη χρήση και τη μη χρήση. «Αξίες χρήσης» προκύπτουν όταν ένα άτομο προσλαμβάνει ικανοποίηση που προέρχεται από τη χρήση των πόρων, είτε τώρα είτε στο μέλλον, για παράδειγμα ζουν ή μετακομίζουν σε μια γειτονιά με καθαρό αέρα ή νερό. «Μη χρήσης αξίες» προκύπτουν όταν ένα άτομο αποτιμά κάποια αξία σε έναν πόρο, αγαθό ή υπηρεσία, ακόμα και αν δεν τη χρησιμοποιήσει ποτέ, για παράδειγμα, την προστασία των άγριων ζώων σε απομακρυσμένες περιοχές.

Στην απουσία μιας οργανωμένης αγοράς, είναι δύσκολο να εκτιμηθούν οι αξίες χρήσης και μη χρήσης. Όταν υπάρχουν μελέτες πάνω σε αυτές τις αξίες, οι οργανισμοί οφείλουν να επιδεικνύουν μεγάλη προσοχή ως προς την αβεβαιότητα. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να παραμερίζονται οι αξίες, καθώς σίγουρα επηρεάζουν το τελικό αποτέλεσμα.

Ιδιαίτερη μνεία δίδεται στην αποτίμηση σε χρήμα των εξής:

- Μείωση ή αύξηση του κόστους συμμόρφωσης του ιδιωτικού τομέα
- Μείωση ή αύξηση του διοικητικού κόστους του δημόσιου τομέα
- Μείωση ή αύξηση του πλεονάσματος των καταναλωτών ή των παραγωγών
 - Μείωση ωφελιμότητας λόγω της δυσφορίας ή της αναστάτωσης (discomfort or inconvenience) που θα προκαλέσει η ρύθμιση
- Οφέλη ή κόστος στο χρόνο εργασίας, ψυχαγωγίας και / ή μετακίνηση / ρυθμίσεις ταξιδιού.

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την περίπτωση αποτίμησης των επιπτώσεων υγείας και ασφάλειας μέσω των εργαλείων της αξίας της στατιστικής ζωής (*value of statistical life-VSL*), δηλαδή πόσο αποτιμάται η αξία της ανθρώπινης ζωής. Τυπικά αναφέρεται στο ποσό των χρημάτων που το άτομο είναι πρόθυμο να ανταλλάξει για μια μικρή αλλαγή σε μια πιθανότητα επιβίωσης του. Ένα άλλο αναλυτικό εργαλείο είναι η αξία της στατιστικής ζωής ανά έτος (*value of statistical life-year- VSLY -VSL is the value that an individual places on a marginal change in their likelihood of death*), η οποία χρησιμοποιεί την επίδραση μιας ρύθμισης στο προσδόκιμο ζωής.⁵¹

Βήμα 7: Έκπτωση του μελλοντικού οφέλους και του κόστους

Τα οφέλη και το κόστος της κανονιστικής δράσης λαμβάνουν χώρα στο μέλλον. Επίσης, ενδέχεται και να μη συμβούν ταυτόχρονα. Για να είναι η αξιολόγηση όσο το δυνατόν ακριβέστερη ένας οργανισμός οφείλει να χρησιμοποιεί την έκπτωση. Τα ποσοστά έκπτωσης είναι είτε 3% είτε 7%. Το 7% στηρίζεται σε ιστορικά στοιχεία στην πρόβλεψη του μέσου προ-φόρου επιστροφής του ιδιωτικού κεφαλαίου στην οικονομία των ΗΠΑ (*before tax rate of return to private capital*). Πρόκειται για ένα ευρύ μέτρο που να αντικατοπτρίζει τις αποδόσεις των ακινήτων και των μικρών επιχειρηματικών κεφαλαίων, καθώς και του εταιρικού κεφαλαίου. Το 3% χρησιμοποιείται στις περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει κεφάλαιο (π.χ. μελλοντική κατανάλωση). Το 3 τοις εκατό ποσοστό έκπτωσης βασίζεται στην αναγνώριση ότι οι επιπτώσεις της ρύθμισης δεν εμπίπτουν πάντα αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο στην κατανομή των κεφαλαίων.

Ειδικά ζητήματα εγείρονται κατά τη σύγκριση οφέλους και κόστους μεταξύ διαφορετικών γενεών. Αν και οι περισσότεροι άνθρωποι εκφράζουν κάποια προτίμηση όσο αφορά τη δική τους καταναλωτική συμπεριφορά, μπορεί να μην είναι κατάλληλο για την κοινωνία να

⁵¹https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

Δες πιο αναλυτικά στο μνημόνιο που απέστειλε το 2003 ο τότε Διοικητής του OMB Graham προς το Συμβούλιο Διοίκησης του Προέδρου http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/pmc_benefit_cost_memo.pdf

επιδείξουν την ίδια προτίμηση όταν αποφασίζουν ανάμεσα στην ευημερία των σημερινών και των μελλοντικών γενεών.⁵²

Βήμα 8: Αξιολόγηση των μη – ποσοτικοποιημένων οφελών και κόστους

Όπου είναι εφικτό, το αμερικάνικο σύστημα προτιμά τις ποσοτικές από τις ποιοτικές περιγραφές του οφέλους και του κόστους, καθώς δίδουν ακριβέστερη εικόνα περί των μεγεθών τους. Ωστόσο, πρόδηλο είναι ότι ορισμένα σημαντικά οφέλη και κόστος (όπως η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας ή της ιδιωτικής ζωής, βλ. Εκτελεστικό Διάταγμα 13563, σημείο 1 (γ)), είναι δύσκολο και προβληματικό να ποσοτικοποιηθούν. Συνεπώς στις περιπτώσεις αυτές οι οργανισμοί οφείλουν να προβούν σε ποιοτική αξιολόγηση.

Οφέλη και κόστος που είναι δύσκολο να αποτιμηθούν σε χρήμα: Αν η αποτίμηση σε χρήμα δεν ήταν δυνατή, ο οργανισμός οφείλει να προβεί σε ποσοτική ανάλυση σύμφωνα με όλα τα διαθέσιμα ποσοτικά στοιχεία. Για παράδειγμα, ένας οργανισμός δεν μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα αν μια ρύθμιση σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και την προστασία της αξιοπρέπειας. Ωστόσο μπορεί να ποσοτικοποιήσει τον αριθμό των δικαιούχων.

Οφέλη και κόστος που είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν: Εάν ο οργανισμός δεν μπορεί να ποσοτικοποιήσει το όφελος ή το κόστος, οφείλει να δώσει εξηγήσεις και να υποβάλει τυχόν διαθέσιμες ποσοτικές πληροφορίες. Για παράδειγμα, ο οργανισμός δεν μπορεί να ποσοτικοποιήσει τον αριθμό των ατόμων που εκτίθενται σε πιθανό κίνδυνο μετά τη ρύθμιση αλλά θα μπορεί να ποσοτικοποιήσει το μέγεθος του κινδύνου. Ο οργανισμός οφείλει επίσης να δώσει λεπτομερή ποιοτική περιγραφή των μη ποσοτικοποιημένων στοιχείων όπως πχ η ποιότητα της ζωής.

Όταν τα μη ποσοτικοποιημένα οφέλη ή κόστη επηρεάζουν την επιλογή πολιτικής, οι οργανισμοί οφείλουν να παρέχουν μια σαφή εξήγηση της λογικής πίσω από την επιλογή. Μια τέτοια εξήγηση θα μπορούσε να περιλαμβάνει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τη φύση, το χρονοδιάγραμμα, την πιθανότητα, τη θέση, και την κατανομή των μη

⁵² https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

ποσοτικοποιημένων οφελών και του κόστους. Οι οργανισμοί οφείλουν να περιλαμβάνουν ένα συνοπτικό πίνακα με όλα τα σημαντικά μη ποσοτικοποιημένα οφέλη και κόστος, υπογραμμίζοντας αυτά που είναι σημαντικότερα κατά την άποψη τους.

Ανάλυση νεκρού σημείου (*break even analysis*). Όταν η ποσοτικοποίηση και η αποτίμηση σε χρήμα δεν είναι δυνατή, τότε προτείνεται κάποιου είδους ανάλυσης ή οποία να θεωρεί ότι το κόστος της ρύθμισης ισοσταθμίζει το όφελος. Η προσέγγιση αυτή απαντά στο ερώτημα, «Πόσο πρέπει να είναι η αξία των μη ποσοτικών οφελών ώστε το αποτέλεσμα να είναι θετικό όσον αφορά τα καθαρά οφέλη».⁵³

Ανάλυση κόστους-αποτελεσματικότητας. Η ανάλυση κόστους-αποτελεσματικότητας (*CEA cost effectiveness analysis*), μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο απόδειξης της πιο αποτελεσματικής χρήσης των διαθέσιμων πόρων (χωρίς να απαιτείται νομισματοποίηση του συνόλου των σχετικών δαπανών και οφέλη). Σε γενικές γραμμές, η ανάλυση κόστους-αποτελεσματικότητας έχει σχεδιαστεί για να συγκρίνει μια σειρά κανονιστικών δράσεων με το ίδιο αποτέλεσμα. Η προσέγγιση αυτή παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για την σχετική απόδοση των ρυθμιστικών εναλλακτικών λύσεων. Παράλληλα, η σύγκριση κόστους-οφέλους τα οποία είναι αποτιμημένα σε χρήμα, είναι απαραίτητη ώστε να βρεθεί η εναλλακτική που μεγιστοποιεί τα καθαρά οφέλη.

Όταν η ανάλυση κόστους-αποτελεσματικότητας εφαρμόζεται σε ρυθμίσεις περί δημόσιας υγείας και ασφάλειας, ένας δείκτης μέτρησης της αποτελεσματικότητας πρέπει να επιλέγεται ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση των κανονιστικών εναλλακτικών λύσεων. Οι οργανισμοί χρησιμοποιούν μια ποικιλία μέτρων αποτελεσματικότητας, όπως ο αριθμός ζώων που σώθηκαν. Υπάρχουν επίσης, πιο περιεκτικοί, ολοκληρωμένοι δείκτες μέτρησης της

⁵³ Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι μια ρύθμιση που προστατεύει το κόστος της ποιότητας του νερού κοστίζει €100 ετησίως, και ότι επίσης, έχει σημαντικές θετικές επιπτώσεις στη μείωση της ρύπανσης σε ποτάμια και ρέματα. Είναι σαφές ότι τα οφέλη της ρύθμισης θα υπερέβαιναν το κόστος, αν και μόνο αν τα αποτελέσματα αυτά θα μπορούσαν εύλογα να αποτιμώνται σε €100 ή περισσότερο.

αποτελεσματικότητας: όπως ο αριθμός των «ισοδυνάμων ζωών» (ELS) και ο αριθμός της «προσαρμοσμένη ποιότητας ζωής» (QALYs) που διασώθηκαν⁵⁴.

Βήμα 9: Ανάλυση Αβεβαιότητας για τα οφέλη, το κόστος και τα καθαρά κέρδη

Η Ρυθμιστική ανάλυση απαιτεί προβλέψεις για το μέλλον. Αβέβαιο είναι το τι επιφυλάσσει το μέλλον, τόσο, για το σενάριο αναφοράς όσο και για το πλαίσιο της κανονιστικής εναλλακτική λύσης υπό εξέταση. Συνεπώς, οι οργανισμοί οφείλουν να προβούν σε κάποια ανάλυση αβεβαιότητας που συνδέεται με τις διάφορες ρυθμιστικές επιλογές. Στόχος της ανάλυσης αβεβαιότητας είναι να παρουσιάσει μια εκτίμηση η οποία να αντανακλά τις κυριότερες αβεβαιότητες που συνδέονται με τις ρυθμιστικές αποφάσεις, την αναμενόμενη αξία του οφέλους και του κόστους του κράτους, καθώς και μια περιγραφή της διακύμανσης του πιθανού οφέλους ή κόστους, βάσει των οποίων οι υπεύθυνοι φορείς για τη λήψη της απόφασης μπορούν να ενημερωθούν.

Στην ανάπτυξη μιας ανάλυσης αβεβαιότητας, οι οργανισμοί οφείλουν να ακολουθήσουν τα εξής βήματα:

- Καθορισμός των πιθανών σεναρίων
- Υπολογισμός του οφέλους και του κόστους του κάθε σεναρίου. Σε αυτό το σημείο προτείνεται οι οργανισμοί να επιχειρήσουν μια ανάλυση ευαισθησίας (*sensitivity analysis*).⁵⁵
- Δημιουργία πιθανής δέσμης αξιών. Όταν ο οργανισμός δεν μπορεί να προσδιορίσει πιθανότητες για τα σχετικά σενάρια, ο οργανισμός οφείλει να κατασκευάσει ένα κεντρικό σενάριο για τη γραμμή εκκίνησης και των εναλλακτικών για κάθε ρυθμιστική εναλλακτική λύση για τις πιθανές συνέπειες τους. Αυτό είναι το ελάχιστο που απαιτείται για κάθε ανάλυση.

Όταν είναι εφικτό, οι οργανισμοί οφείλουν επίσης να προχωρούν σε ανάλυση πιθανοτήτων και υπολογισμό των αναμενόμενων τιμών: Αφού καθορίζεται το σύνολο των πιθανών

⁵⁴ https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf

⁵⁵ Δηλαδή πώς το όφελος και το κόστος αλλάζει εάν μια μεταβλητή κλειδί αλλάξει και αυτή.

σεναρίων, τα οφέλη και το κόστος που συνδέεται με κάθε σενάριο και οι πιθανότητες του κάθε σεναρίου, ο οργανισμός οφείλει να υπολογίσει τις αναμενόμενες αξίες για τα οφέλη και το κόστος για κάθε κανονιστική εναλλακτική λύση. Η Εγκύκλιος A-4, απαιτεί επίσημη ποσοτική ανάλυση της αβεβαιότητας για τους κανόνες που υπερβαίνουν το \$1 δισ. όριο σε ετήσιο όφελος ή κόστος.

Προκειμένου να εκτιμηθεί η ποιότητα της ανάλυσης αλλά και να βοηθήσει τους εκπονούντες της έκθεσης να περιλαμβάνουν στην ανάλυση τα βασικά στοιχεία, δημιουργήθηκε μια λίστα ελέγχου για την ανάλυση του κανονιστικού αντικτύπου:⁵⁶

- Περιλαμβάνει η έκθεση μια αρκετά λεπτομερή περιγραφή της ανάγκης προς ρυθμιστική δράση,⁵⁷
- Περιλαμβάνει η έκθεση, εξηγήσεις για το πώς η ρυθμιστική δράση θα καλύψει αυτή την ανάγκη,
- Χρησιμοποιεί η έκθεση την κατάλληλη αφετηρία (δηλαδή, καλύτερη εκτίμηση του πώς ο κόσμος θα ήταν στην απουσία της προτεινόμενης δράσης),
- Είναι τα στοιχεία και οι πληροφορίες που στηρίζεται η έκθεση τα βέλτιστα δυνατά σε επιστημονικό, τεχνικό και οικονομικό επίπεδο και παρουσιάζεται με ακρίβεια, σαφήνεια, πληρότητα και αμεροληψία,
- Είναι τα δεδομένα, οι πηγές και οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν στην έκθεση προσβάσιμα στο Διαδίκτυο, έτσι ώστε ένα ειδικευμένο πρόσωπο να μπορεί να αναπαράγει την ανάλυση,
- Στο βαθμό που είναι εφικτό, η έκθεση ποσοτικοποιεί και αποτιμά σε χρήμα τα προσδοκώμενα οφέλη από την ρυθμιστική δράση,
- Στο βαθμό που είναι εφικτό, η έκθεση ποσοτικοποιεί και αποτιμά σε χρήμα το προσδοκώμενο κόστος από την ρυθμιστική δράση,

⁵⁶ http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/regpol/RIA_Checklist.pdf

⁵⁷ Required under Executive Order 12866, Section 6(a)(3)(B)(i): "The text of the draft regulatory action, together with a reasonably detailed description of the need for the regulatory action and an explanation of how the regulatory action will meet that need." Circular A-4 states: "If the regulation is designed to correct a significant market failure, you should describe the failure both qualitatively and (where feasible) quantitatively." (p. 4)

- Μπορεί η έκθεση να εξηγήσει και να υποστηρίξει μια αιτιολογημένη απόφαση ότι τα οφέλη από την προβλεπόμενη ρύθμιση δικαιολογούν το κόστος (αναγνωρίζοντας ότι ορισμένα οφέλη και το κόστος είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν),
- Η έκθεση αξιολογεί τις δυνητικές αποτελεσματικές και λογικά εφικτές εναλλακτικές λύσεις ;
 - Η έκθεση αξιολογεί τα οφέλη και το κόστος των διαφόρων κανονιστικών διατάξεων, εφόσον η ρύθμιση περιλαμβάνει μια σειρά από διαφορετικές διατάξεις,
 - Η έκθεση αξιολογεί τουλάχιστον μία εναλλακτική λύση η οποία είναι λιγότερο αυστηρή και μία που είναι αυστηρότερη,
 - Η έκθεση εξετάζει δυνατότητα καθορισμού διαφορετικών απαιτήσεων για τις μεγάλες και τις μικρές επιχειρήσεις,
- Η προτιμώμενη επιλογή έχει τα υψηλότερα καθαρά οφέλη (συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στην οικονομία, στο περιβάλλον, στη δημόσια υγεία, στην ασφάλεια καθώς και άλλα οφέλη όπως διανεμητικές επιπτώσεις, ισότητα), εκτός αν ένας νόμος απαιτεί μια διαφορετική προσέγγιση,
- Η έκθεση εξηγεί γιατί η σχεδιαζόμενη ρυθμιστική δράση είναι προτιμότερη από τις λοιπές πιθανές εναλλακτικές λύσεις,
- Η έκθεση χρησιμοποιεί τα κατάλληλα προεξοφλητικά επιτόκια για τα οφέλη και το κόστος που αναμένεται να προκύψουν στο μέλλον,
- Η έκθεση περιλαμβάνει αν είναι σκόπιμο, την κατάλληλη ανάλυση αβεβαιότητας
- Η έκθεση περιλαμβάνει, αν και, κατά περίπτωση, μια ξεχωριστή περιγραφή των διανεμητικών επιπτώσεων και της ισότητας,
 - Η έκθεση παρέχει μια περιγραφή / λογιστική απεικόνιση των μεταβαστικών πληρωμών,
 - Η έκθεση αναλύει τις σχετικές συνέπειες για τις μειονεκτούσες ή ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού (π.χ. άτομα με ειδικές ανάγκες ή άποροι),
- Η έκθεση περιλαμβάνει μια απλή και σαφή περίληψη- σύνοψη, συμπεριλαμβανομένης και μιας λογιστικής απεικόνισης που συνοψίζει το όφελος και το κόστος της

ρυθμιστικής δράσης, συμπεριλαμβανομένων των ποιοτικών και μη αποτιμημένων σε χρήμα οφελών και κόστους,

- Η έκθεση περιλαμβάνει έναν πίνακα με τα αναμενόμενα οφέλη και το κόστος (ποσοτικά και ποιοτικά)⁵⁸, στο μέτρο του εφικτού. (δες παρακάτω).

⁵⁸ Όλα τα παραπάνω αναφέρονται στην εγκύκλιο A4 (Circular A-4) . Επίσης Δες *2010 Report to Congress on the Benefits and Costs of Federal Regulations and Unfunded Mandates on State, Local, and Tribal Entities*, p. 51 (http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/legislative/reports/2010_Benefit_Cost_Report.pdf)

OMB #: Agency/Program Office:
 Rule Title:
 RIN#: Date:

<i>Category</i>	<i>Primary Estimate</i>	<i>Minimum Estimate</i>	<i>Maximum Estimate</i>	<i>Source Citation (RIA, preamble, etc.)</i>
<i>BENEFITS</i>				
monetized benefits				
Annualized quantified, but unmonetized, benefits				
(unquantified) benefits				
<i>COSTS</i>				
Annualized monetized costs				
Annualized quantified, but unmonetized, costs				
Qualitative (unquantified) costs				
<i>TRANSFERS</i>				
Annualized monetized transfers: "on budget"				
from whom to whom?				
Annualized monetized transfers: "off-budget"				
From whom to whom?				
<i>Category</i>	<i>Effects</i>			<i>Source Citation (RIA, preamble, etc.)</i>
Effects on State, local, and/or tribal governments				
Effects on small businesses				
Effects on wages				
Effects on growth				

Εικόνα(1)

Σύστημα

ΗΠΑ

Πηγή: (Renda:2006)

Πέρα από την κύρια αυτή η ανάλυση, μπορεί να απαιτούνται και άλλες επιμέρους αναλύσεις που απορρέουν από άλλα διατάγματα, όπως ανάλυση επιπτώσεων για τις μικρές επιχειρήσεις και άλλων μικρών φορέων (Impact on Small Businesses and Other Small Entities) ανάλυση των μη χρηματοδοτούμενων Εντολών (Analysis of Unfunded Mandates), ανάλυση για τη γραφειοκρατία (Information Collection, Paperwork, and Record-keeping Burdens Information Quality Guidelines) ανάλυση για το περιβάλλον (Environmental Impact Statements) και ανάλυση αντικτύπου για τα παιδιά (Impacts on Children).

Το σύστημα των ΗΠΑ υπηρετεί τη διαφάνεια και το εκτελεστικό διάταγμα 12866 επιβάλλει τόσους στους ομοσπονδιακούς οργανισμούς όσο και στο OIRA να παρέχουν στο κοινό όλες τις απαραίτητες πληροφορίες από το πώς πρώτο-κατατέθηκε μια RIA και πως κατέληξε (Renda 2011: 38-39).

Γενικά, το σύστημα αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων των ΗΠΑ είναι γενικά αποδεκτό, διαδομένο σε όλο το φάσμα της διοίκησης και υποστηρίζεται από όλες τις Αμερικάνικες

κυβερνήσεις, ανεξάρτητα από το κόμμα που κυβερνά. Βέβαια, στηρίζεται σε μια μακρόχρονη εμπειρία εφαρμογής και γενικά αποδοχής της ανάλυσης κόστους- οφέλους ως κύριο κορμό της ανάλυσης επιπτώσεων στις ΗΠΑ (McGarity 1991, Revesz and Livermore 2008, Schwartz 2010). Η ακαδημαϊκή συζήτηση σχετικά με τις αναλύσεις στις ΗΠΑ είναι πολύ πιο αναπτυγμένη από την ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Επίσης, η δικαστική αρχή έχει ενεργό ρόλο στην ανάλυση των συνεπειών των ρυθμίσεων. Τα δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν ακόμα και την ποιότητα της ανάλυσης κόστους-οφέλους (Alemanno 2016), με πολύ θετικές συνέπειες ως προς την ποιότητα των εκθέσεων (Renda 2011).

Το σύστημα της ανάλυσης επιπτώσεων από την εποχή του Reagan έως το 2011 υπολογίζεται ότι αποφέρει οφέλη της τάξης των 10-20 δις \$ ετησίως σύμφωνα με κυβερνητικές πηγές (Renda: 2011:43). Ωστόσο, εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι έχει χώρο για βελτιώσεις.

Σύμφωνα με αναλύσεις του Ινστιτούτου AEI-Brookings, σε λιγότερες από το 1/3 των περιπτώσεων (Hahn et Litan 2000) ποσοτικοποιήθηκαν το κόστος και τα οφέλη. Σημαντικό ποσοστό των αναλύσεων δεν περιέχουν κάποιες βασικές οικονομικές πληροφορίες (όπως καθαρά οφέλη και εναλλακτικές) και άνω του 70% των αναλύσεων δεν περιέχουν κανένα ποσοτικό στοιχείο για τα καθαρά οφέλη (Jacobs 2006). Παρόμοια αποτελέσματα είχε και η έρευνα 55 εκθέσεων από διάφορες διοικήσεις (Reagan, Bush Sr. Clinton) (Hahn et Dudley 2004). Οι Hahn & Tetlock (2008) σε μελέτη τους έκριναν ότι οι αναλύσεις στις RIA είναι μεν σχετικά σταθερές όσον αφορά την ποιότητα, ωστόσο δεν αντανακλούν τις επιταγές των κατευθυντηρίων οδηγιών. Σύμφωνα με κυβερνητικά στοιχεία, οι αναλύσεις που εκπονούνται από τις ρυθμιστικές αρχές τα τελευταία 10 χρόνια δεν είναι υψηλής ποιότητας καθώς δεν περιέχουν στοιχεία για το κόστος και τα πιθανά οφέλη της ρύθμισης⁵⁹. Επίσης, με άλλη πρόσφατη μελέτη (Miller 2015), η ex post αναθεώρηση που επιδιώκεται με τα τελευταία εκτελεστικά διατάγματα της προεδρίας του Ομπάμα, και παρά τις κατευθυντήριες οδηγίες που έχουν εκδοθεί δεν πραγματοποιείται σχεδόν ποτέ. Η εμπειρική

⁵⁹ <http://truthonthemarket.com/2015/10/15/time-to-apply-office-of-management-and-budget-regulatory-review-to-independent-agencies/>

μελέτη εξέτασε όλες τις σημαντικές ρυθμίσεις για το έτος 2014 και κατέληξε ότι σε καμία από αυτές δεν υπάρχει κάποιο σχέδιο αναθεώρησης της ρύθμισης.

Επίσης, αντικείμενο κριτικής είναι και το γεγονός ότι εκτός του συστήματος ανάλυσης συνεπειών των ρυθμίσεων είναι οι ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές, όπως η Federal Communications Committee (FCC), η Federal Trade Commission (FTC) και η Securities and Exchange Commission (SEC).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κάθε έτος το Γραφείο Διοίκησης και Προϋπολογισμού εκδίδει την ετήσια αναφορά ⁶⁰για τα οφέλη και το κόστος των Ομοσπονδιακών Νόμων που αποστέλλεται στο Κογκρέσο, μια αναφορά που λαμβάνεται σοβαρά υπόψη και αναλύεται από ακαδημαϊκούς και ινστιτούτα (Hahn & Litan 2000, 2003 and 2004),

3.2 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΟΟΣΑ)

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού και συγκεκριμένα στο Παρίσι, ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) υπήρξε ο πρωτοπόρος διεθνής οργανισμός ο οποίος συνέδεσε άμεσα την ανάπτυξη με την καλή νομοθέτηση/ρύθμιση (*better regulation*). Το πρόγραμμα του ΟΟΣΑ με τον τίτλο «Κανονιστική Μεταρρύθμιση» (*regulatory reform*) έχει στόχο να βοηθήσει τα κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ να βελτιώσουν την ποιότητα των νομοθετημάτων τους, δίνοντας έμφαση αφενός στον κοινωνικό διάλογο και τη διαφάνεια και αφετέρου στην Ανάλυση Κανονιστικών Επιπτώσεων (*Regulatory Impact Assessment- RIA*).

Επιδίωξη του προγράμματος είναι η τροποποίηση των νόμων και των κανόνων που εγείρουν εμπόδια στον ανταγωνισμό, στις μεταρρυθμίσεις, στο εμπόριο, στις επενδύσεις και στην ανάπτυξη, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι νόμοι και οι κανονισμοί αυτοί υπηρετούν κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς σκοπούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόγραμμα

⁶⁰ Βλ. http://www.whitehouse.gov/omb/inforeg_regpol_reports_congress/

της Κανονιστικής Μεταρρύθμισης συζητείται στα πλαίσια της Επιτροπής για τη Ρυθμιστική Πολιτική (Regulatory Policy Committee).

Γενικά, ο ΟΟΣΑ προωθεί την κανονιστική μεταρρύθμιση, πέρα από την ανάλυση των επιπτώσεων των νομοθετημάτων, μέσω καλών πρακτικών και συστάσεων διαμόρφωσης πολιτικής, επιθεωρήσεων κρατών-μελών, θεματικών συζητήσεων (συμπεριλαμβανομένων θεματικών ενοτήτων, της δημιουργίας μιας διεθνούς νομοθετικής βάσης δεδομένων, κυβερνητικές υποδομές και εργαλεία για βελτίωση της ποιότητας των νομοθετημάτων) και συνεργασίας με μη κράτη-μέλη. Επίσης, ο ΟΟΣΑ ξεκινώντας από τις γενικές συστάσεις, ξεχωριστά σύμφωνα πάντα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους αλλά και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσα από περιοδικές εκθέσεις εξέλιξης.

Εξάλλου, πρέπει να σημειωθεί ότι ο ΟΟΣΑ χρησιμοποιεί μια ευρεία έννοια του όρου ρύθμιση καθώς στα οικονομικά και νομικά δεν υπάρχει ενιαία ερμηνεία του όρου ρύθμιση. Κατά τον ΟΟΣΑ, ο όρος ρύθμιση αφορά οποιοδήποτε εργαλείο που χρησιμοποιούν οι κυβερνήσεις προκειμένου να επιβάλλουν υποχρεώσεις πολίτες και επιχειρήσεις. Ο ευρύς ορισμός του ΟΟΣΑ περιλαμβάνει νόμους, προεδρικά διατάγματα, κανονιστικές διοικητικές πράξεις, ατομικές διοικητικές πράξεις, εγκυκλίους καθώς και κανόνες που θεσπίζουν αυτοδιοικούμενοι οργανισμοί με νομοθετική πρωτοβουλία.

Η επιρροή του ΟΟΣΑ ήταν καταλυτική στη διάδοσή της RIA (De Francesco 2012, Radaelli 2005, Turnpenny et al. 2008).

Οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ χρησιμοποιούν σήμερα το εργαλείο RIA όπως επίσης και πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, μη μέλη του ΟΟΣΑ (Adele et al. 2015, Kirkpatrick et al. 2004). Κατά τον ΟΟΣΑ, η εμπειρία σε πολλές χώρες δείχνει ότι η RIA μπορεί να είναι ένα ισχυρό εργαλείο για να ωθήσει την ποιότητα των ρυθμίσεων. Ο ορισμός του ΟΟΣΑ για την ανάλυση επιπτώσεων είναι όπως αναμένεται ευρύς, καθώς υπό τον ίδιο ορισμό προσπαθεί να περιλάβει διαφορετικά συστήματα των κρατών μελών του. Έτσι, κατά τον ΟΟΣΑ η ανάλυση επιπτώσεων είναι *μία συστηματική προσέγγιση να αξιολογήσει κριτικά τις θετικές και αρνητικές συνέπειες των προτεινόμενων και υπαρχουσών ρυθμίσεων και μη*

*ρυθμιστικών εναλλακτικών*⁶¹. Ο ΟΟΣΑ συστηματικά προωθεί την κανονιστική μεταρρύθμιση και την ανάλυση επιπτώσεων. Παρακολουθεί τα συστήματα των κρατών-μελών του και λοιπών κρατών και συνεισφέρει σημαντικά με εκδόσεις και ομάδες εργασίας στην ανάπτυξη της συζήτησης για την κανονιστική μεταρρύθμιση. Ο ΟΟΣΑ θεωρεί ότι η ανάπτυξη κάθε κράτους εξαρτάται από τους κανονισμούς τους οποίους παράγει. Αν και αυτή η ιδέα αμφισβητείται έντονα από Αμερικανούς οικονομολόγους όπως θα δούμε και παρακάτω.

Ο ρυθμιστικός ποιοτικός πίνακας ελέγχου του ΟΟΣΑ του 1995 που θεωρείται σημείο σταθμός για την ανάλυση επιπτώσεων και την κανονιστική μεταρρύθμιση. Μπορούν και να θεωρηθούν ως οι «δέκα εντολές» της καλής νομοθέτησης.

Πίνακας 1

The OECD RIA Checklist

1. Is the problem correctly defined?
2. Is government action justified?
3. Is regulation the best form of government action?
4. Is there a legal basis for regulation?
5. What is the appropriate level (or levels) of government for this action?
6. Do the benefits of regulation justify the costs?
7. Is the distribution of effects across society transparent?

⁶¹ http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/governance/regulatory-policy-in-perspective/regulatory-impact-assessment-and-regulatory-policy_9789264241800-5-en#page1

8. Is the regulation clear, consistent, comprehensible, and accessible to users?
9. Have all interested parties had the opportunity to present their views?
10. How will compliance be achieved?

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, 12 κράτη-μέλη είχαν υιοθετήσει κάποιο σύστημα RIA. Το 2000, 20 από τα 28 μέλη και πλέον σήμερα όλα τα κράτη- μέλη του ΟΟΣΑ έχουν υιοθετήσει κάποιο σύστημα RIA. (ΟΟΣΑ 2015: 43). Ωστόσο, η σύγκριση των διαφόρων συστημάτων είναι να σαν να συγκρίνεις «μήλα με αχλάδια», όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Radaelli (2009: 31-48). Στην Ευρώπη, συμβολικοί κυρίως λόγοι και συμμόρφωσης ως προς τις επιταγές του ΟΟΣΑ έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την ευρεία υιοθέτηση του συστήματος (Radaelli 2005).

Σύμφωνα με εμπειρικές μελέτες, η 'κοινωνικοποίηση' των κρατών μελών στα πλαίσια του ΟΟΣΑ, είχε ως αποτέλεσμα την διάδοση της κανονιστικής μεταρρύθμισης (Wiener 2013). Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί αμφιβολίες ως προς το ρόλο του ΟΟΣΑ, πέρα από την αρχική υιοθέτηση του συστήματος (De Francesco 2013).

Στο πλαίσια αυτά, κινήθηκε και η πρώτη έκθεση του ΟΟΣΑ για την κανονιστική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα που εκδόθηκε το 2001, όπου εκτός από την περιγραφή της κατάστασης περιέχει και αρκετές προτάσεις για την προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης και την καλύτερη νομοθέτηση στην χώρα μας (ΟΟΣΑ 2001).

Στη συνέχεια στα πλαίσια του προγράμματος EU-15 ο ΟΟΣΑ εκπόνησε εκθέσεις για 15 μέλη της ΕΕ σχετικά με τα εσωτερικά προγράμματα κανονιστικής μεταρρύθμισης της κάθε χώρας (ΟΟΣΑ 2012), ανάμεσα τους και η Ελλάδα. Και οι δύο εκθέσεις, καθώς και οι συστάσεις τους θα παρουσιαστούν αναλυτικά στο κεφάλαιο για την Ελλάδα.

Το 2014 εξέδωσε την έκθεση του ο ΟΟΣΑ σχετικά με την μέτρηση και την μείωση των διοικητικών βαρών στην Ελλάδα (ΟΟΣΑ 2014). Χρησιμοποιήθηκε το διεθνώς

αναγνωρισμένο Τυποποιημένο Μοντέλο Κόστους για τη μέτρηση των διοικητικών βαρών στις επιχειρήσεις, τα οποία πηγάζουν από τους νόμους και τους κανονισμούς, αναφορικά με τους παρακάτω 13 τομείς προτεραιότητας:

1. Γεωργία και γεωργικές επιδοτήσεις
2. Ετήσιοι λογαριασμοί/εταιρικό δίκαιο
3. Ενέργεια
4. Περιβάλλον
5. Αλιεία
6. Ασφάλεια τροφίμων
7. Φαρμακευτική νομοθεσία
8. Δημόσιες συμβάσεις
9. Στατιστική
10. Φορολογικό Δίκαιο (Φ.Π.Α.)
11. Τηλεπικοινωνίες
12. Τουρισμός
13. Εργασιακό περιβάλλον/εργασιακές σχέσεις

Ποσοτικοποιήθηκαν τα διοικητικά βάρη που απορρέουν από το 20% των νόμων και των κανονισμών αυτών των κλάδων, τα οποία προσδιορίστηκαν ως τα πλέον επαχθή και/ή ενοχλητικά. Τα συνολικά διοικητικά βάρη που εντοπίστηκαν ανήλθαν σε 3,28 δισεκατομμύρια ευρώ και το διοικητικό κόστος σε 4,08 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Ποσοστό μεγαλύτερο των τριών τετάρτων των διοικητικών βαρών που μετρήθηκαν συγκεντρώνονται σε τρεις τομείς προτεραιότητας: Φορολογία (ΦΠΑ), Εταιρικό Δίκαιο και Ετήσιοι Λογαριασμοί και Δημόσιες Προμήθειες. Η έκθεση περιέχει 87 συγκεκριμένες συστάσεις για τη μείωση περιττών διοικητικών βαρών και/ή σημείων τριβής για τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα (ΟΟΣΑ 2014)⁶².

⁶² http://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/Greece_administrative_burdens_overview_report_GR.pdf

Η συστηματική χρήση της ανάλυσης επιπτώσεων θεωρήθηκε ως εργαλείο κλειδί για την προώθηση της εμπειριστατωμένης και συντονισμένης νομοθέτησης. Η συστηματική χρήση των εκθέσεων αναγνωρίζεται ως απαραίτητο μέσο για τη βελτίωση της αποδοτικότητας, της διαφάνειας και της λογοδοσίας της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας (ΟΟΣΑ 2015). Έως το 2015, και τα 34 μέλη του ΟΟΣΑ δήλωσαν ότι είχαν κάποιου είδους συστηματός ανάλυσης των επιπτώσεων.

3.3 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΟ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

3.3.1 Ιστορική Αναδρομή

Παραμένοντας στην Ευρώπη, και μιλώντας για κανονιστική μεταρρύθμιση, θα πρέπει να σημειωθεί το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου. Η χώρα αυτή, είναι πρωτοπόρος σε θέματα οικονομικής ανάλυσης νομοθετημάτων και έχει καταρτίσει και εφαρμόσει σημαντικές σχετικές νομοθετικές μεταρρυθμιστικές πολιτικές τις τελευταίες δεκαετίες (Renda 2006, ΟΟΣΑ 2010).

Οι πρώτες απόπειρες ένταξης ενός ολοκληρωμένου συστήματος *ex ante* ανάλυσης των επιπτώσεων των ρυθμίσεων συναντάται επί της πρωθυπουργίας της Μάργκαρετ Θάτσερ. Ωστόσο, σε εκείνη τη χρονική φάση και συγκεκριμένα το 1986, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου περιορίστηκε στην υιοθέτηση μιας πιο απλοποιημένης διαδικασίας. Συγκεκριμένα, για κάθε προτεινόμενη ρύθμιση πραγματοποιείτο μια ανάλυση σχετικά με το κόστος που αυτή επέφερε στις επιχειρήσεις, δηλαδή μια αξιολόγηση του κόστους συμμόρφωσης των επιχειρήσεων στο νέο νομικό πλαίσιο (*compliance cost assessment*). Αξίζει να σημειωθεί ότι το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν το κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εισήγαγε πρώτο μια διαδικασία αξιολόγησης επιπτώσεων των ρυθμίσεων κατά την ευρωπαϊκή νομοπαρασκευαστική διαδικασία, όταν ανέλαβε την προεδρία του Συμβουλίου το 1986. Η διαδικασία αυτή ονομάστηκε Αξιολόγηση Αντίκτυπου στις Επιχειρήσεις (*business impact assessment-BIA*) και μοιάζει με τη βρετανική αξιολόγηση κόστους συμμόρφωσης. Είχε στόχο την αξιολόγηση του κόστους που θα έπρεπε να επωμιστούν οι

επιχειρήσεις προκειμένου να συμμορφωθούν με την νέα κοινοτική νομοθεσία (Renda 2011).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, η κυβέρνηση της Μάργκαρετ Θάτσερ, κατάρτισε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα απορρύθμισης της οικονομικής ζωής της χώρας, με κύριο σύνθημα ότι οι ρυθμίσεις αποτελούν τροχοπέδη της ανάπτυξης. Χαρακτηριστικά συνθήματα της εποχής ήταν «χτίστε επιχειρήσεις όχι εμπόδια» και «άρση του βάρους» 'building businesses—not barriers' and 'lifting the burden'. Το 1985, το Ηνωμένο Βασίλειο ακολουθώντας το παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών, ξεκίνησε την πρώτη ex-ante αξιολόγηση του κόστους συμμόρφωσης (Baldwin & Cave 1999) ως τμήμα του προγράμματος απορρύθμισης που είχε ξεκινήσει.

Αρχικά υπεύθυνο για τις πρώτες αναλύσεις ήταν το Τμήμα των Επιχειρήσεων (Enterprise Unit) εντός του Υπουργείου Απασχόλησης (Department of Employment), με στόχο την άρση των ρυθμιστικών βαρών στις επιχειρήσεις. Έως το 1986, το Τμήμα των Επιχειρήσεων (Enterprise Unit) και το Τμήμα Απορρύθμισης (Deregulation Unit) που υπάγονταν στο Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας καθώς και οκτώ (8) Ομάδες εργασίας για την καλύτερη νομοθέτηση (Business Task Forces) είχαν την ευθύνη της μείωσης των βαρών στις επιχειρήσεις αλλά και στις οργανώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Επίσης, για κάθε νέα ρύθμιση το Τμήμα εκπονούσε και επέβλεπε την Αξιολόγηση Κόστους Συμμόρφωσης (Compliance Cost Assessment-CCA) και διενεργούσε διαβουλεύσεις με τις επιχειρήσεις αναφορικά με το κόστος (NAO 2001). Η έκθεση αυτή, θα συμπληρωνόταν από τους νομοθέτες πριν από την τελική έγκριση του Υπουργικού Συμβουλίου (De Francesco 2006).

Ωστόσο, ως τα μέσα του 1990, το σύστημα αξιολόγησης κόστους συμμόρφωσης είχε δείξει σημαντικές δυσλειτουργίες, καθώς ούτε οι επιχειρήσεις, ούτε οι κοινωνικοί εταίροι αλλά ούτε και η δημόσια διοίκηση, ο καθένας για τους δικούς τους λόγους, ήταν ευχαριστημένοι από το πρόγραμμα (Cordona-Novion 2009). Έτσι, στα μέσα του 1990, επήλθαν σημαντικές αλλαγές. Το Τμήμα Απορρύθμισης μεταφέρθηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο και οι ομάδες εργασίας για την καλύτερη νομοθέτηση απορροφήθηκαν από το τμήμα

Απορρύθμισης. Επίσης, το 1996 η ανάλυση κινδύνου (risk assessment) προστέθηκε στη διαδικασία. Οι Υπουργοί υποχρεούνταν να υπογράψουν τις αναλύσεις κινδύνου και τις αξιολογήσεις κόστους συμμόρφωσης ώστε να πιστοποιήσουν ότι τα οφέλη και το κόστος ήταν καταλλήλως ισορροπημένα. Στα πλαίσια των ανωτέρω αλλαγών, το Τμήμα Απορρύθμισης μετονομάστηκε σε Τμήμα Καλύτερης Νομοθέτησης (Better Regulation Unit) και μετέπειτα σε Τμήμα Νομοθετικού Αντίκτυπου (Regulatory Impact Unit), υπαγόμενο στο Υπουργικό Συμβούλιο, ώστε να έχει μια πιο κεντρική αντίληψη του νομοθετικού έργου. Το 1997 ιδρύθηκε η Ομάδα εργασίας για την καλύτερη νομοθέτηση (Better Regulation Task Force) με συμβουλευτικό χαρακτήρα, ρόλος της οποίας, ήταν να υποβοηθά το Τμήμα Νομοθετικού Αντίκτυπου.

Το 1998 η Αξιολόγηση Κόστους Συμμόρφωσης αντικαταστάθηκε από ένα περιεκτικό σύστημα ανάλυσης κανονιστικών επιπτώσεων (Regulatory Impact Assessment-RIA), το οποίο επέβαλλε να αξιολογείται όχι μόνο το κόστος συμμόρφωσης για τις επιχειρήσεις αλλά και να συνεκτιμάται και τυχόν κόστος που επιβάλλεται μέσω της νομοθεσίας στη διοίκηση και τους πολίτες-καταναλωτές. Επίσης, για πρώτη φορά συνυπολογίζονται τα οφέλη της κάθε ρύθμισης. Η νέα πολιτική όριζε ότι τα μεγέθη στις αναλύσεις κανονιστικών επιπτώσεων θα πρέπει να ποσοτικοποιούνται και να εκφράζονται σε νομισματικούς όρους. Το πεδίο της ανάλυσης εμπεριείχε τόσο τη πρωτογενή όσο και τη δευτερογενή νομοθεσία (ΟΟΣΑ 2002). Επίσης, οι διαδικασίες διαβούλευσης με τα ενδιαφερόμενα μέρη ενδραιωθήκαν περισσότερο. Έτσι, το 1998 επί της πρωθυπουργίας του Τόνου Μπλερ (Tony Blair) εισήχθη ένα ολοκληρωμένο σύστημα ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων, με αξιολογήσεις όλων των ειδών κόστους και οφέλους που αναγνωρίζονται, των διαφόρων εναλλακτικών επιλογών, καθώς και της επιλογής της μη παρέμβασης. Ειδικότερα, ο Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου, ανακοίνωσε ότι καμία πρόταση για ρύθμιση δεν θα εισάγεται προς συζήτηση, αν δεν συνοδεύεται από έκθεση ανάλυσης επιπτώσεων. Ως αποτέλεσμα, εκδόθηκαν κατευθυντήριες οδηγίες για τη σύνταξη των εκθέσεων που εμπεριείχαν ανάλυση κινδύνου, ανάλυση κόστους και οφέλους, όχι μόνο για τις επιχειρήσεις αλλά και ευρύτερα. Μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στην απλούστευση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος, με τη δημιουργία της Υπηρεσίας για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (Small Business Service)

και της Ειδικής Επιτροπής για την κανονιστική υποχρέωση λογοδοσίας στο Υπουργικό Συμβούλιο (Panel for Regulatory Accountability).

Το 2000 αναθεωρηθήκαν οι κατευθυντήριες οδηγίες με τον οδηγό υπό τον τίτλο Καλή Χάραξη Πολιτικής: Ένας οδηγός για την ανάλυση των κανονιστικών επιπτώσεων (Good Policy Making: A Guide to Regulatory Impact Assessment). Στη συνέχεια, το 2001, το Εθνικό Ελεγκτικό Συνέδριο (National Audit Office) με την έκθεση του Καλύτερη Νομοθέτηση: Κάνοντας καλή χρήση των αναλύσεων κανονιστικών επιπτώσεων (Better Regulation: Making Good Use of Regulatory Impact Assessments) έκανε μια σειρά από συστάσεις για τη βελτίωση της χρήσης και της αποτελεσματικότητας του εργαλείου της ανάλυσης επιπτώσεων. Οι κυριότερες από αυτές τις συστάσεις ήταν:

- υποβολή της αρχικής ανάλυσης στους Υπουργούς, προτού επιλέξουν την τελική πρόταση,
- διαβούλευση με μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ),
- έμφαση για διαβούλευση σε αρχικό στάδιο με αυτούς που πιθανόν να επηρεαστούν από τη ρύθμιση,
- μεγαλύτερη έμφαση στον καθορισμό μη ρυθμιστικών επιλογών,
- πιο αναλυτική αξιολόγηση των οφελών και του κόστους και
- μια δήλωση στο τέλος κάθε έκθεσης από τον κάθε αρμόδιο Υπουργό για τη ρύθμιση ότι «τα οφέλη δικαιολογούν το κόστος». (UK Cabinet Office 2000; 2003)

Το 2001 η ανάλυση επιπτώσεων ήταν πλέον ένα επίσημο εργαλείο οικονομικής ανάλυσης κόστους-οφέλους. Με στόχο την ενσωμάτωση παρόμοιων εργαλείων που υπήρχαν στα χέρια της κυβέρνησης και ιδίως των Διευθύνσεων Περιβάλλοντος, Μεταφορών και Περιφερειών, η ανάλυση επιπτώσεων επεκτάθηκε και συμπεριέλαβε και κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές επιπτώσεις. Στη συνέχεια, η ανάλυση επιπτώσεων ενσωμάτωσε επιπτώσεις ως προς την υγεία, το φύλο, τη φυλή, τη βιωσιμότητα, την αγροτική ανάπτυξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τους ηλικιωμένους.

Ωστόσο, παρά την επιτυχία που σημείωνε το πρόγραμμα καλής νομοθέτησης στο Ηνωμένο Βασίλειο, η κυβέρνηση συναντούσε έντονο σκεπτικισμό από το επιχειρηματικό κόσμο. Λόγω αυτού του κλίματος, η κυβέρνηση αποφάσισε να προχωρήσει σε αναδιαμόρφωση του συστήματος ανάλυσης κανονιστικών επιπτώσεων. Δύο εκθέσεις ενίσχυσαν την απόφαση της κυβέρνησης για την αναγκαιότητα αυτής της αλλαγής (Less Is More & Hampton Report 2005). Η πρώτη έκθεση τόνιζε την ανάγκη να μειωθούν τα διοικητικά βάρη στις επιχειρήσεις, ενώ η δεύτερη έδινε έμφαση στην αναγκαιότητα των νομοθετών να προσανατολιστούν στην εκτίμηση κινδύνου και στην ιεράρχηση των ρυθμιστικών παρεμβάσεων (ΟΟΣΑ 2010). Οι αλλαγές κινούνταν προς την κατεύθυνση της νέας τάσης του προγράμματος της καλής νομοθέτησης αυτής- της «έξυπνης νομοθέτησης» (smart regulation) (Baldwin 2005). Επίσης, το Ελεγκτικό Συνέδριο, με έκθεση του αναγνώρισε ως συνέπεια του συστήματος την έλλειψη ενσωμάτωσης της ανάλυσης κανονιστικών επιπτώσεων στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Οι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι και οι Υπουργοί είχαν την τάση να αγνοούν τις αναλύσεις κανονιστικών επιπτώσεων και να τις χρησιμοποιούν ως *ex post* δικαιολόγηση των ήδη ειλημμένων αποφάσεων τους, με αποτέλεσμα οι αναλύσεις κανονιστικών επιπτώσεων να μην εντάσσονται εγκαίρως στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Το παλιό σύστημα ήταν επίσης περίπλοκο και οι διάφορες Διευθύνσεις είχαν μεγάλη διακριτική ευχέρεια κατά την εκπόνησή των εκθέσεων. Επίσης, ο ΟΟΣΑ εξέφρασε την ανησυχία, ότι υπήρχε τάση υπερνομοθέτησης λόγω αυξανόμενων πιέσεων διαφόρων κοινωνικών και περιβαλλοντικών ομάδων.

Μεταξύ Ιουλίου 2006 και Απριλίου 2007, η Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης επιχείρησε σε απάντηση στις ετήσιες εκθέσεις του Εθνικού Ελεγκτικού Συνεδρίου μέσω δημόσιας διαβούλευσης να επαναξιολογήσει το σύστημα αξιολόγησης επιπτώσεων και τις Κατευθυντήριες Οδηγίες και να το αναθεωρήσει⁶³. Οι κυβερνητικοί στόχοι του πρωθυπουργού Γκόρντον Μπράουν (Gordon Brown) για το αναθεωρημένο σύστημα ήταν:

- να ενσωματωθούν οι αξιολογήσεις του αντίκτυπου στο κέντρο της χάραξης πολιτικής, και στα πιο αρχικά στάδιά του,

⁶³ Το αναθεωρημένο σύστημα ξεκίνησε από το Μάιο του 2007, και ήταν πλήρως λειτουργικό από το Νοέμβριο του 2007.

- να βελτιωθεί η ποιότητα της οικονομικής και κάθε άλλης ανάλυσης που υποστηρίζει τις επιλογές πολιτικής,
- να αυξηθεί η διαφάνεια και
- να καταστούν οι Διευθύνσεις υπεύθυνες για την υποστήριξη της κάθε πολιτικής.

Η εμπάθουση της κανονιστικής μεταρρύθμισης αντικατοπτρίζεται από την απάλειψη του R (Regulatory) στη χρήση του όρου RIA (Regulatory Impact Assessment) και τη μετονομασία σε IA (Impact Assessment), γεγονός που αποδεικνύει τη βούληση για διεύρυνση της χρήσης αυτού του εργαλείου σε ευρύτερο πεδίο και όσο το δυνατόν νωρίτερα στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Είναι σημαντικό ότι η ευθύνη επίβλεψης μετατέθηκε από την Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης του Υπουργικού Συμβουλίου στο Υπουργείο Επιχειρήσεων, Επιχειρηματικότητας και Κανονιστικής Μεταρρύθμισης που πλέον έχει μετονομαστεί σε Υπουργείο για τις Επιχειρήσεις, την Πρωτοπορία και των Δεξιοτήτων (Department for Business, Innovation and Skills-BIS). Η μεταφορά των αρμοδιοτήτων από το Υπουργικό Συμβούλιο στην BIS έδωσε έμφαση στη σύνδεση της ανάλυσης επιπτώσεων με τις επιχειρήσεις και την οικονομία εν γένει. Η κυβέρνηση δεσμεύτηκε να συνεχίσει τη χρήση της IA έχοντας ως στόχο «να βεβαιώνει ότι τα Υπουργεία και οι νομοθέτες ρυθμίζουν μόνο όταν είναι απαραίτητο αλλά και κάθε νέα πρόταση είναι αναλογική και βασισμένη σε αποδείξεις» (UK Government 2007).

Το σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου ενδυναμώθηκε με τη δημοσίευση του πρώτου Κώδικα Πρακτικής Πάνω στη Νομοθετική Καθοδήγηση (BIS 2009), στη ζήτηση της επανεξέτασης Anderson (πάνω στη νομοθετική καθοδήγηση) αλλά και ίδρυση του τοπικού γραφείου για την καλύτερη νομοθέτηση (Local Better Regulation Office). Εξάλλου, σημαντικό βήμα για την ενδυνάμωση της ατζέντας της καλής νομοθέτησης είναι και η ίδρυση της Επιτροπής Ρυθμιστικής Πολιτικής (Regulatory Policy Committee-RPC) που εξετάζει την ποιότητα των εκθέσεων (Schizas 2013).

Οι στόχοι του πρωθυπουργού Ντέιβιντ Κάμερον (David Cameron) μέσω του συστήματος της IA και της καλύτερης νομοθέτησης είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και τη μείωση της γραφειοκρατίας. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο

πρωθυπουργός τον Ιανουάριο του 2014, επιθυμεί η κυβέρνηση του μέσω των προγραμμάτων για την καλύτερη νομοθέτησή να είναι η πρώτη που θα μειώσει το κανονιστικό κόστος για τις επιχειρήσεις⁶⁴ με διάφορες πρωτοβουλίες ανάμεσα τους και η ανάλυση επιπτώσεων με ιδιαίτερη έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις⁶⁵. Στην κατεύθυνση αυτή, μπορεί να κριθεί και η απόφαση του πρωθυπουργού το Νοέμβριο του 2012, να καταργήσει τις ειδικές αξιολογήσεις επιπτώσεων σχετικά με τη φυλή, την αναπηρία και την ισότητα (equality impact assessment)⁶⁶.

Όπως είναι εμφανές, η καλύτερη νομοθέτηση είχε και έχει κεντρικό ρόλο στην κυβερνητική οικονομική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η Κυβέρνηση νομοθετεί/ρυθμίζει⁶⁷ ώστε να επιτύχει τις πολιτικές επιδιώξεις μόνο εάν:

- (i) αποδείξει ότι ικανοποιητικά αποτελέσματα πετυχαίνει μόνο με την εν λόγω ρύθμιση και όχι με εναλλακτικές αυτορυθμιστικές ή απορρυθμιστικές προσεγγίσεις,
- (ii) όταν η ανάλυση κόστους οφέλους αποδεικνύει ότι η ρυθμιστική προσέγγιση είναι καθαρά ανώτερη από εναλλακτικές αυτορυθμιστικές ή απορρυθμιστικές προσεγγίσεις,
- (iii) όταν η ρύθμιση και το πλαίσιο συμμόρφωσής της να είναι συγκεκριμένο και να μπορεί να εφαρμοστούν σύμφωνα με τις αρχές της αναλογικότητας, της λογοδοσίας, της συνέπειας και της διαφάνειας.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχει η γενική τάση ότι η ρύθμιση δεν πρέπει να επιβάλλει βάρη και υποχρεώσεις στις επιχειρήσεις και εν γένει στους πολίτες εάν δεν υπάρχει σοβαρός

⁶⁴ We will be the first government in modern history to have reduced – rather than increased – domestic business regulation during our time in office

⁶⁵ <https://www.gov.uk/government/news/supporting-business-david-cameron-announces-new-plans>

⁶⁶ <http://www.bbc.com/news/uk-politics-20400747>

⁶⁷ Η δομή των ρυθμίσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι η εξής: Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει γραπτό Σύνταγμα. Το Σύνταγμα υπάρχει ως σύνολο νόμων, εθιμικό δίκαιο, στηριζόμενο σε δικαστικές αποφάσεις και δεδικασμένο και συμβάσεις. (citation). Δευτερογενείς ρυθμίσεις που προέρχονται από πρωτογενείς κανόνες δικαίου παίζουν το σημαντικότερο ρόλο στην αγγλική έννομη τάξη. Γενικότερα, η αγγλική έννομη τάξη αποτελείται από το συνταγματικό δίκαιο πρωτογενές δίκαιο, την ευρωπαϊκή νομοθεσία, τη δευτερογενή νομοθεσία (soft law, devolved law, local by laws). Η Βουλή είναι η ανώτερη νομοθετική εξουσία και οι σημαντικότερες ρυθμίσεις θέλουν την έγκριση της.

λόγος. Χαρακτηριστικό της τάσης αυτής για ελάφρυνση των επιχειρήσεων είναι η υιοθέτηση αρχικά του κανόνα «ένας μέσα, ένας έξω» (One-in, One-out) που πλέον έγινε δύο έξω (One-in, Two-out) (Better Regulation Framework Manual, 2015).

3.3.2 Το σύστημα ΙΑ στο Ηνωμένο Βασίλειο

Σε όλη αυτήν την προσπάθεια, κεντρικό ρόλο στο πρόγραμμα της καλής νομοθέτησης έχει η ανάλυση επιπτώσεων. Σύμφωνα με το σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου η ανάλυση επιπτώσεων είναι:

- Από τη μια πλευρά, μια συνεχής διαδικασία με σκοπό να δώσει βοήθεια σε αυτούς που χαράσσουν την πολιτική να αναλογιστούν και να κατανοήσουν τις επιπτώσεις από τις παρεμβάσεις στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

- Από την άλλη πλευρά, ένα εργαλείο που επιτρέπει στην κάθε κυβέρνηση να σταθμίσει και να υποβάλλει τα στοιχεία σχετικά με τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις αυτών των παρεμβάσεων, μεταξύ άλλων με επανεξέταση των επιπτώσεων των πολιτικών μετά την εφαρμογή τους (Better Regulation Framework Manual, 2016:56).

Κεντρικό ρόλο στο σύστημα των αναλύσεων έχει η Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης (*Better Regulation Executive - BRE*). Η Υπηρεσία αποτελεί τμήμα του Υπουργείου Επιχειρηματικότητας, Καινοτομίας και Δεξιοτήτων (*Department for Business, Innovation and Skills-BIS*) και έχει ηγετικό ρόλο στην προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης σε όλη την κυβέρνηση. Έχει την ευθύνη του κεντρικού συντονισμού της προετοιμασίας και της εφαρμογής της ανάλυσης επιπτώσεων και επιβλέπει τις Διευθύνσεις που εμπλέκονται στις διαδικασίες εκπόνησης εκθέσεων ΙΑ. Ειδικότερα, η Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης (BRE), συνεργάζεται με τις άλλες Υπηρεσίες και παρέχει συνεχή πρακτική υποστήριξη σε φορείς χάραξης πολιτικής. Επίσης, λειτουργεί και ως τεχνική γραμματεία που στόχο έχει να παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες και στήριξη κατά τη διάρκεια εκπόνησης μιας ανάλυσης επιπτώσεων, αξιολογώντας την ποιότητά τους. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκτιμήσεις της Υπηρεσίας δεν έχουν τη δύναμη να εμποδίσουν τις εκθέσεις αντίκτυπου και να μπλοκάρουν τη διαδικασία, δεν έχει δηλαδή η Υπηρεσία τη δύναμη του veto. Οι υπηρεσίες οφείλουν να συνεργάζονται με την Υπηρεσία Καλύτερης

Νομοθέτησης το νωρίτερο δυνατόν, δηλαδή κατά τη διάρκεια των αρχικών σταδίων ανάπτυξης πολιτικής, ώστε να μεγιστοποιηθεί η προστιθέμενη αξία και η αποτελεσματικότητα αυτής της δέσμευσης.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης αποτελεί ένα από τα καλύτερα παραδείγματα μιας αποτελεσματικής κεντρικής μονάδας για τη καλύτερη νομοθέτηση ανάμεσα στις χώρες ΟΟΣΑ, καθώς τοποθετεί όλα τα ζητήματα της ατζέντας της καλύτερης νομοθέτησης «υπό κοινή στέγη» (ΟΟΣΑ 2010: 7).

Άλλο σημαντικό όργανο για την ανάλυση επιπτώσεων είναι και η **Υπό-Επιτροπή για τη μείωση των ρυθμίσεων (Reducing Regulation Sub-Committee - RRC)**. Η Υπο-Επιτροπή ιδρύθηκε με σκοπό τη διαχείριση του κυβερνητικού κανονιστικού προγράμματος. Όλες οι νέες ρυθμίσεις (συμπεριλαμβανομένων και των οδηγιών της ΕΕ) υποβάλλονται στην Υπό-Επιτροπή για έγκριση. Αυτή η διαδικασία πραγματοποιείται σε όλα τα στάδια της ρυθμιστικής διαδικασίας, όπως για παράδειγμα πριν από τη δημόσια διαβούλευση ή την οριστική έγκριση της πολιτικής. Οι εκθέσεις επιπτώσεων, αφού έχουν πάρει την έγκριση της Επιτροπής Ρυθμιστικής Πολιτικής (εκκαθαριστεί «κατάλληλα για το σκοπό» - clearance 'fit for purpose'), υποβάλλονται στην έγκριση της Υπό-Επιτροπής.

Ενώ το εποπτικό όργανο για τις εκθέσεις είναι η **Επιτροπή Ρυθμιστικής Πολιτικής (Regulatory Policy Committee - RPC)**. Η RPC είναι ένα ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο που χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Επιχειρήσεων, Καινοτομίας και Δεξιοτήτων και ιδρύθηκε το 2009 και το 2012 έγινε ανεξάρτητη συμβουλευτική υπηρεσία⁶⁸. Η Επιτροπή RPC, είναι επιφορτισμένη με τον έλεγχο όλων των κανονιστικών μέτρων που προτείνει η κυβέρνηση.

Ο ενισχυμένος της ρόλος (Parker 2016) είναι να διασφαλίζει ότι οι Υπουργοί λαμβάνουν αποφάσεις επί των προτεινόμενων νέων ρυθμίσεων βάσει μιας ισχυρής, τεκμηριωμένης διαδικασίας χάραξης πολιτικής. Η Επιτροπή Ρυθμιστικής Πολιτικής εξετάζει την ανάλυση και τα αποδεικτικά στοιχεία που στηρίζουν μια πρόταση πολιτικής. Ειδικότερα, εξετάζει αν

⁶⁸ <https://www.gov.uk/government/organisations/regulatory-policy-committee/about>

οι κίνδυνοι έχουν ληφθεί δεόντως υπόψη, αν οι εναλλακτικές επιλογές και το σχετικό κόστος και όφελος τους έχουν προσδιοριστεί και καθοριστεί ορθά, δηλαδή αν ο αντίκτυπος της προτεινόμενης νομοθεσίας κατά την εφαρμογή της ρύθμισης έχει συνεκτιμηθεί. Το πλήρες φάσμα της ανάλυσης της Επιτροπής δεν περιορίζεται στη μείωση του διοικητικού βάρους και την ανάλυση κινδύνου αλλά σε όλες τις επιπτώσεις που σχετίζονται με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον. Επίσης η Επιτροπή εξετάζει τις εκτιμήσεις σχετικά με το Ισοδύναμο Ετήσιο καθαρό κόστος για Επιχειρήσεις (EANCB). Είναι το πρώτο όργανο που υποβάλλει κάθε νέα κανονιστική πρόταση σε ανεξάρτητο και εξωτερικό δημόσιο έλεγχο. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι ο ρόλος της Επιτροπής είναι καθαρά συμβουλευτικός. Η ευθύνη για τη λήψη αποφάσεων διατηρείται από τους Υπουργούς. Η Επιτροπή αποτελείται από ένα μείγμα από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες με ένα ευρύ φάσμα εμπειρίας και γνώσεων στον τομέα των επιχειρήσεων, τις εργασιακές σχέσεις και τα δικαιώματα του καταναλωτή. Οι υπηρεσίες επισυνάπτουν τις γνώμες της Επιτροπής Ρυθμιστικής Πολιτικής μαζί με τις προτάσεις πολιτικής για να εισέλθει στην Υπό-Επιτροπή για τη μείωση των ρυθμίσεων. Έτσι, κάθε ρύθμιση αποστέλλεται στην Υπό-Επιτροπή για τη μείωση των ρυθμίσεων για εκκαθάριση όταν η Επιτροπή Ρυθμιστικής Πολιτικής έχει συμφωνήσει ότι η αξιολόγηση του αντίκτυπου είναι «κατάλληλη για το σκοπό» ('fit for purpose'), και μεταξύ άλλων, ότι το καθαρό κόστος για τις επιχειρήσεις έχει επαρκώς κοστολογηθεί. Αυτό περιλαμβάνει εκτιμήσεις επιπτώσεων για όλες τις ρυθμίσεις ενσωμάτωσης της κοινοτικής νομοθεσίας. Αν και το RPC εξετάζει όλες τις επιπτώσεις που αξιολογούνται σε μια έκθεση (συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου τομέα και των καταναλωτών), η τελική έκθεση μπορεί να αξιολογηθεί μόνο ως μη κατάλληλη για το σκοπό (*non fit for purpose*) εάν υπάρχουν ενστάσεις όσον αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία και την ανάλυση του κόστους για τις επιχειρήσεις και όχι ενστάσεις σχετικά με άλλους τομείς (ΟΟΣΑ 2015). Η Επιτροπή Ρυθμιστικής Πολιτικής συνεργάζεται στενά με την Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης, με τη διαφορά όμως ότι η Επιτροπή RPC παρέχει ανεξάρτητη εξέταση των στοιχείων που στηρίζουν πολιτικές αποφάσεις της κυβέρνησης (Parker 2016), ενώ η Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης είναι επιφορτισμένη με την προώθηση της καλύτερης νομοθέτησης στο εσωτερικό της κυβέρνησης.

Σε κάθε Υπουργείο απαιτείται να υπάρχει ένας Υπουργός για την καλή νομοθέτηση (*Better Regulation Minister*) που υπογράφει τις IAs αλλά και ένα Τμήμα Καλύτερης Νομοθέτησης (*Better Regulation Unit*) που συνήθως αποτελείται από έναν έως τέσσερις (1-4) εμπειρογνώμονες ειδικευμένους στα οικονομικά. Απεικονίζοντας την ισχυρή έμφαση στην ανάλυση κόστους-οφέλους και την αποτίμηση τους σε χρήμα, η νέα προσέγγιση υπογραμμίζει την υποστήριξη από το δίκτυο των οικονομολόγων που ενσωματώνονται σε κάθε τμήμα. Οι υπηρεσιακές μονάδες καλύτερης νομοθέτησης (BRUs) διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στο συντονισμό και την καθοδήγηση των ανώτερων υπαλλήλων μέσα στα τμήματα, παράλληλα με την Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης. Όμως, τα Τμήματα είναι ελεύθερα να αναπτύσσουν την προσέγγισή τους σε αυτό, παραδείγματος χάριν πότε και πώς να επέμβουν στην ανάπτυξη μιας αξιολόγησης αντίκτυπου. Επίσης, έχουν δημιουργηθεί στα τμήματα ομάδες αξιολόγησης, που συντονίζονται από τις υπηρεσιακές μονάδες καλύτερης νομοθέτησης (BRUs) και τους υπηρεσιακούς οικονομολόγους. Το πεδίο της αξιολόγησης της ανάλυσης επιπτώσεων από την άποψη της θεσμικής κάλυψης περιλαμβάνει τις κεντρικές κυβερνητικές υπηρεσίες και μερικές ρυθμιστικές αρχές, ανάλογα με τη σπουδαιότητα τους.

Ο επίσημος ρόλος του Κοινοβουλίου όσον αφορά την ανάλυση των επιπτώσεων, έχει εξελιχθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Διαφαίνεται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον του Κοινοβουλίου για την ύπαρξη και την ποιότητα της ανάλυσης επιπτώσεων καθώς και για κάθε άλλο συνοδευτικό υλικό όπως τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων. Η τελική ανάλυση επιπτώσεων είναι συνδεδεμένη με τα σχέδια νόμου που εισάγονται προς συζήτηση και ψήφιση στο Κοινοβούλιο.

Οι αναλύσεις των επιπτώσεων πρέπει να εκπονούνται για όλες τις πολιτικές προτάσεις με πιθανές ρυθμιστικές επιδράσεις, συμπεριλαμβανομένης της επίσημης νομοθεσίας, τους κώδικες συμπεριφοράς ή τις εκστρατείες πληροφόρησης. Ειδικότερα, η εκπόνηση της έκθεσης αξιολόγησης **απαιτείται** στις περιπτώσεις που αφορά ρύθμιση ή απορρύθμιση στον τομέα των επιχειρήσεων **και** το μέτρο που προτείνεται δεν είναι απορρυθμιστικό ή έχει ακαθάριστο ετήσιο κόστος στις επιχειρήσεις άνω των £5 εκ.

Ειδικά στην περίπτωση που το μέτρο είναι απορρυθμιστικό ή το ακαθάριστο ετήσιο κόστος είναι κάτω των £1 έκτοτε ακολουθεί η διαδικασία **fast track** χωρίς να χρειάζεται η εκπόνηση έκθεσης ανάλυσης επιπτώσεων.

Το Ηνωμένο Βασίλειο χρησιμοποιεί το σύστημα των εκθέσεων αξιολόγησης και για την **ευρωπαϊκή νομοθεσία**. Ειδικότερα, εξετάζονται οι επιδράσεις των νομοθετικών προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσο το δυνατό νωρίτερα στην διαδικασία ανάπτυξης πολιτικής⁶⁹.

Αξιολογήσεις αντίκτυπου δεν απαιτούνται και οι αρχές της καλής νομοθέτησης δεν εφαρμόζονται εάν η ρύθμιση δεν αφορά τις επιχειρήσεις⁷⁰:

Η αρχή της αναλογικότητας τηρείται πλήρως στις διαδικασίες ανάλυσης τους, δημιουργώντας ένα πολυεπίπεδο σύστημα ανάλυσης. Το βάθος της ανάλυσης ποικίλλει ανάλογα με το πιθανό αντίκτυπο της κάθε πρότασης. Τα επίπεδα της ανάλυσης διακρίνονται σε πέντε:

- Επίπεδο 1: Αναγνώριση των ομάδων που θα επηρεαστούν από τις ρυθμίσεις.
- Επίπεδο 2: Πλήρης περιγραφή του κόστους και του οφέλους.
- Επίπεδο 3: Ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων.
- Επίπεδο 4: Μερική Αποτίμηση σε χρήμα. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου μόνο το κόστος μπορεί να εκφραστεί σε χρηματικούς όρους.
- Επίπεδο 5: Πλήρης Αποτίμηση του κόστους και του οφέλους σε χρήμα.

⁶⁹ Υπάρχουν τρία βασικά στάδια στη διαδικασία:

1. Όταν η Επιτροπή δημοσιεύει το πρόγραμμα εργασίας της και τα συνοδευόμενα σχέδια δράσης (Roadmaps), τα τμήματα πρέπει να υπολογίσουν τις πιθανές επιδράσεις όσο το δυνατόν καλύτερα.

2. Όταν η Επιτροπή δημοσιεύει μια πρόταση, τα τμήματα πρέπει να εκπονούν μια αξιολόγηση του αντίκτυπου που θα συνοδεύσει την αλληλογραφία που ζητά από την Υπουργική επιτροπή την διαμόρφωση της διαπραγματευτικής της θέσης.

3. Όταν μια νομοθεσία συμφωνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι απαραίτητο να εκπονηθεί μια ανάλυση επιπτώσεων ώστε να υποδείξει την καλύτερη προσέγγιση στη εφαρμογή της.

⁷⁰ Does my measure regulate or deregulate business, or concern the regulation of business? (BETTER REGULATION FRAMEWORK MANUAL, Practical Guidance for UK Government Officials 2016:6).

Η ανάλυση σε επίπεδο ένα και δύο θεωρείται η ελάχιστη απαίτηση και εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις.

Άλλος σημαντικός στόχος της καλύτερης νομοθέτησης στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι η μείωση της πολυνομίας και του διοικητικού βάρους με τον **κανόνα «ένας μέσα, ένας έξω»** (*one in, one out*) που πλέον έγινε «δύο έξω» (*one in, two out*).

Ο κανόνας 'One-in, One-out' υιοθετήθηκε το φθινόπωρο του 2010 αυστηροποιήθηκε αρχές του 2013 και πλέον ισχύει το One-in, Two-out. Ο κανόνας αυτός απαιτούσε από κάθε Τμήμα να αξιολογεί το καθαρό κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων ('in')⁷¹ με την προτεινόμενη ρύθμιση και να βρίσκει ένα απορρυθμιστικό μέτρο ('out')⁷² που θα άρει από τις επιχειρήσεις το ίδιο ή πλέον διπλό καθαρό κόστος. Η Επιτροπή Ρυθμιστικής Πολιτικής (Regulatory Policy Committee-RPC) ελέγχει τους υπολογισμούς αυτούς των διαφόρων Τμημάτων (Parker 2016).

Ο κύριος στόχος του κανόνα One-in, Two-out είναι να μειώσει το κόστος στις επιχειρήσεις και τον όγκο των ρυθμίσεων στην οικονομία, και να προσπαθήσει μακροπρόθεσμα την αλλαγή κουλτούρας, ενθαρρύνοντας τη χρήση της ρύθμισης μόνο ως έσχατη λύση⁷³.

Το πεδίο εφαρμογής του κανόνα αυτού σημαίνει ότι απαγορεύεται η θέσπιση νέας πρωτογενούς ή δευτερογενούς νομοθεσίας, η οποία επιβάλλει κόστος στις επιχειρήσεις ή τους πολίτες χωρίς τον εντοπισμό της υφιστάμενης ρύθμισης με διπλά ισοδύναμη αξία (ως προς το καθαρό κόστος για τις επιχειρήσεις), η οποία μπορεί να αφαιρεθεί.

Η ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους είναι μέρος του πυρήνα της διαδικασίας. Η αξιολόγηση εναλλακτικών επιλογών είναι το κύριο στοιχείο της ανάλυσης. Αυτό

⁷¹ "in" είναι ένα μέτρο που επιβάλλει άμεσα καθαρό οικονομικό κόστος συμμόρφωσης για τις επιχειρήσεις.

⁷² "out" είναι ένα μέτρο με άμεσο καθαρό όφελος για τις επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα της άρσης ή της αναδιατύπωσης της ρύθμισης.

⁷³ <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-business-regulation/2010-to-2015-government-policy-business-regulation>

περιλαμβάνει την εύρεση των στοιχείων για να υποστηριχθούν διάφορες πολιτικές επιλογές και την ανάλυση κόστους οφέλους για να προσδιοριστεί η αποτελεσματικότερη επιλογή.

Η νέα μορφή ξεκινά με μια περίληψη, η οποία είναι η σημαντικότερη καινοτομία⁷⁴. Τα τμήματα που εκπονούν την έκθεση, συνοψίζουν το πρόβλημα υπό εξέταση, εξετάζουν γιατί η κυβερνητική παρέμβαση είναι απαραίτητη, ποιοι οι πολιτικοί στόχοι και τα προοριζόμενα αποτελέσματα, ποιες πολιτικές επιλογές έχουν εξεταστεί, αιτιολογούν την προτινόμενη επιλογή, δηλώνουν το χρόνο που αναμένουν να εξετάσουν την πιθανή αναθεώρηση της πολιτικής και περιλαμβάνουν μια περίληψη των αποτελεσμάτων της ανάλυσης κόστους-οφέλους (συμπεριλαμβανομένου του καθαρού αντίκτυπου στο διοικητικό βάρος). Υπάρχει δυνατότητα για παραρτήματα που παρέχουν ενισχυτικά στοιχεία και τις λεπτομέρειες των συγκεκριμένων τεστ αντίκτυπου, αλλά και για τα τμήματα για να προσθέσει μια ποιοτική ανάλυση. Επίσης, υπάρχει πρόβλεψη για ειδικές αξιολογήσεις των επιπτώσεων, όπως για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Η Υπηρεσία Καλύτερης Νομοθέτησης (BRE) έχει φτιάξει μια εργαλειοθήκη στο internet που βοηθά τους νομοθέτες να προετοιμάσουν βήμα βήμα τις IA (Impact Assessment Toolkit & Green Book)⁷⁵.

3.3.3 Τα στάδια ανάλυσης

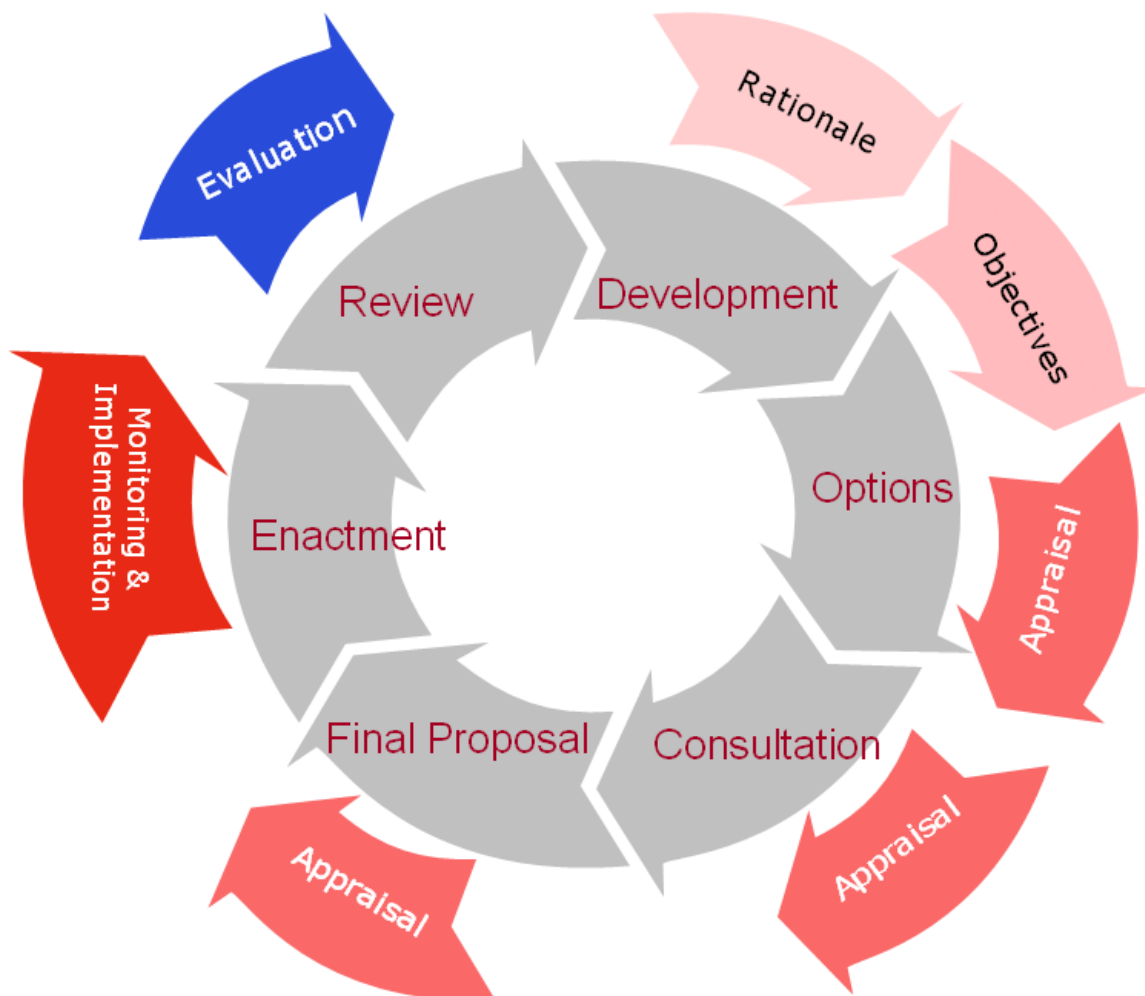
Τα στάδια μιας διαδικασίας ανάλυσης επιπτώσεων (IA) εξειδικεύονται πλήρως στις Οδηγίες που έχουν εκδοθεί για τις αναλύσεις. Τα στάδια στη διαδικασία ανάλυσης επιπτώσεων μπορούν να είναι επαναλαμβανόμενα και επομένως μπορούν να μην ακολουθηθούν διαδοχικά. Συμφωνούν ευρέως με τα στάδια του κύκλου χάραξης πολιτικής γνωστού ως ROAMEF, η οποία προκύπτει από τα αρχικά rationale, objectives, appraisal, monitoring & implementation, evaluation (λογική, στόχοι, αξιολόγηση, έλεγχος και εφαρμογή και

⁷⁴ <https://www.gov.uk/government/publications/impact-assessment-template-for-government-policies>

⁷⁵ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/220541/green_book_complete.pdf

επαναξιολόγηση), όπως καθορίζονται στην πράσινη βίβλο. Το συνιστώμενο επίπεδο ανάλυσης σε κάθε στάδιο καθορίζεται επίσης. Η διαδικασία προετοιμασίας μιας ανάλυσης επιπτώσεων αποτελείται από τα εξής βήματα:

Εικόνα (2) Κύκλος νομοθέτησης στο Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ)

Πηγή: Better Regulation, Framework Manual, 2015

1. Στάδιο ανάπτυξης (*Development stage*).⁷⁶ Σ' αυτό το στάδιο καθορίζεται και αξιολογείται το πρόβλημα, εξετάζεται η λογική πίσω από τη κυβερνητική παρέμβαση, προσδιορίζονται οι πολιτικοί στόχοι, συγκεντρώνονται τα στοιχεία και εντοπίζονται οι γενικές επιπτώσεις (κόστος, οφέλη) για τις κύριες ομάδες που πλήττονται.

⁷⁶ Το στάδιο αυτό ταυτίζεται με τα δύο πρώτα στάδια του κύκλου χάραξης πολιτικής ROAMEF (*rationale and options*).

2. Στάδιο επιλογών (*Options stage*).⁷⁷ Σε αυτό το στάδιο προσδιορίζονται και περιγράφονται αναλυτικά οι διάφορες λύσεις στο πρόβλημα. Εξετάζονται, οι επιλογές με τη βοήθεια μιας αρχικής διαδικασίας διαβούλευσης με την ευρεία συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών και μιας αρχικής εκτίμησης των επιλογών του κόστους και του οφέλους που συνδέονται με τις διαφορετικές επιλογές. Στόχος είναι ο προσδιορισμός της επιλογής που θα μεγιστοποιούσε τις θετικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες και θα ελαχιστοποιούσε τις αρνητικές.

3. Στάδιο διαβουλεύσεων (*Consultation stage*).⁷⁸ Σε αυτό στο στάδιο πραγματοποιούνται οι επίσημες δημόσιες διαβουλεύσεις. Άτυπη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορεί να πραγματοποιηθεί σε διάφορα σημεία διαμόρφωσης πολιτικής. Το στάδιο αυτό επικεντρώνεται στην αποσαφήνιση επιλογών που εξετάζονται, φροντίζοντας να υπάρχει μεγαλύτερη ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους της κάθε επιλογής. Η διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορεί να αποκαλύψει προτάσεις για επανεξέταση καθώς και νέες εκτιμήσεις σχετικά με το κόστος και τα οφέλη της ρύθμισης.

4. Στάδιο τελικής πρότασης (*Final Proposal stage*).⁷⁹ Αφού ληφθούν υπόψη τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης, διαμορφώνεται η τελική πρόταση. Προσδιορίζεται επακριβώς το κόστος και το όφελος της προτεινόμενης επιλογής. Οι απαντήσεις στη διαβούλευση χρησιμοποιούνται συνήθως για την ενημέρωση της πρότασης. Επίσης, καθορίζεται το σχέδιο αναθεώρησης μετα-εφαρμογής, το οποίο περιγράφει πότε και πώς το μέτρο θα επανεξετασθεί, με την επιφύλαξη της αρχής της αναλογικότητας.

5. Στάδιο εφαρμογής (*Enactment stage*).⁸⁰ Αυτό το στάδιο ενσωματώνει στην τελική πρόταση τις αναθεωρήσεις προκειμένου να απεικονίσει καλύτερα το τελικό περιεχόμενο του νόμου, του ρυθμιστικού μέτρου, με τις αλλαγές που έχουν εισαχθεί κατά τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής διαδικασίας. Όταν η νομοθεσία τεθεί σε ισχύ, η αναθεωρημένη εκτίμηση των επιπτώσεων πρέπει να δημοσιεύεται.

⁷⁷ Το στάδιο αυτό ταυτίζεται με το τρίτο στάδιο του κύκλου χάραξης πολιτικής ROAMEF (appraisal).

⁷⁸ Το στάδιο αυτό ταυτίζεται με το τρίτο στάδιο του κύκλου χάραξης πολιτικής ROAMEF (appraisal).

⁷⁹ Αυτό το στάδιο είναι σε γενικές γραμμές ισοδύναμο με αυτό που ROAMEF περιγράφει ως «την ανάπτυξη μιας λύσης» στο τέλος της αξιολόγησης στάδιο (*appraisal*).

⁸⁰ Αυτό το στάδιο είναι παρόμοιο με την παρακολούθηση και το στάδιο υλοποίησης στο ROAMEF (*Monitoring and implementing*).

6. Στάδιο επαναξιολόγησης (*Review stage*).⁸¹ Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιείται στην αναθεώρηση και δημοσίευση της έκθεσης μετα-εφαρμογής (*post-implementation review-PIR*). Σημαντικό στοιχείο της ανάλυσης επιπτώσεων είναι η αξιολόγηση της πολιτικής μετά την εφαρμογή. Μέσω αυτού του εργαλείου, γίνεται φανερό ο πραγματικός αντίκτυπος των πολιτικών, ο τρόπος που εφαρμόζονται, τι θα μπορούσε να βελτιωθεί, και πώς οι άλλοι μπορούν να μάθουν από τις χρησιμοποιούμενες προσεγγίσεις. Μια *ex post* ανάλυση επιπτώσεων θα πρέπει να συνταχθεί για κάθε ρύθμιση, για την οποία η τελική αξιολόγηση των επιπτώσεων παρήχθη. Η ημερομηνία επανεξέτασης τίθεται στο τελικό στάδιο εφαρμογής. Η πρώτη αξιολόγηση της πολιτικής μετά την εφαρμογή θα πραγματοποιείται συνήθως τρία με πέντε (3-5) χρόνια μετά την εφαρμογή. Σε περιπτώσεις όπου οι παρεμβάσεις θεωρούνται ότι έχουν σημαντικό αντίκτυπο, στην επανεξέταση θα πρέπει να απαντώνται τα ακόλουθα ερωτήματα: αν η πολιτική πέτυχε τους στόχους της; Αν και σε ποιο βαθμό υπήρξαν ανεπιθύμητες συνέπειες; Αν υπάρχουν περιθώρια για απλοποίηση, βελτίωση ή απορρύθμιση; Ποια είναι τα κόστη και τα οφέλη, εκ των υστέρων; Αν η κυβερνητική παρέμβαση είναι ακόμη απαιτητή, υπό το πρίσμα των μεταβαλλόμενων συνθηκών; Αν τα επίπεδα συμμόρφωσης απέδειξαν ότι ο μηχανισμός που επελέγη είναι κατάλληλος; Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι η νέα χάραξη πολιτικής ή μια προτεινόμενη αλλαγή πολιτικής που προκλήθηκε από την ανασκόπηση μετά την εκτέλεση θα πρέπει να ενεργοποιήσει μια νέα εκτίμηση των επιπτώσεων.

7. Στάδιο επικύρωσης (*Validation stage*): Για τα μέτρα *fast track* και στα πλαίσια του κανόνα ΟΙΤΟ, όταν δηλαδή δεν υπάρχει τελική και ολοκληρωμένη ανάλυση επιπτώσεων, επιβάλλεται ένα στάδιο επικύρωσης της αρχικής ανάλυσης επιπτώσεων. Αυτή η ανάλυση θα περιέχει το κόστος και το όφελος των επιχειρήσεων και θα παρέχει και μια έκθεση EANCB (*Equivalent Annual Net Cost to Business*)⁸²- Ισοδύναμο Ετήσιο καθαρό κόστος για Επιχειρήσεις).

⁸¹ Το στάδιο αυτό είναι ουσιαστικά ισοδύναμο προς το τελικό στάδιο αξιολόγησης του ROAMEF (*evaluation*).

⁸² the annualised value of the present value of net costs to business, calculated with reference to the counterfactual / η ετήσια αξία της παρούσας αξίας του καθαρού κόστους για τις επιχειρήσεις

Η διαδικασία ανάλυσης επιπτώσεων είναι μια συνεχής διαδικασία, ωστόσο υπάρχουν συγκεκριμένα στάδια της διαδικασίας όπου είναι υποχρεωτικό να δημοσιεύεται η ανάλυση. Συγκεκριμένα πρέπει να δημοσιεύεται στα ακόλουθα στάδια:

- Στάδιο διαβούλευσης (εάν έλαβε χώρα διαβούλευση)
- Στάδιο τελικής πρότασης
- Στάδιο εφαρμογής (κατά περίπτωση)
- Στάδιο επαναξιολόγησης (κατά περίπτωση)
- Στάδιο επικύρωσης, (κατά περίπτωση) (Better Regulation, Framework Manual, 2015).

Επίσης, πέρα από τις διατυπώσεις δημοσιότητας απαιτείται η έγκριση και η υπογραφή της έκθεσης από τον αρμόδιο Υπουργό. Ειδικότερα απαιτείται:

- i. Κατά το στάδιο διαβούλευσης ο αρμόδιος Υπουργός θα υπογράψει μια δήλωση ότι βάσει των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων, έλαβε μια εύλογη εικόνα του πιθανού κόστους, οφέλους και των επιπτώσεων από τις κορυφαίες επιλογές.⁸³
- ii. Κατά το στάδιο της τελικής πρότασης/εφαρμογής της ανάλυσης των επιπτώσεων, ο αρμόδιος Υπουργός θα υπογράψει μια δήλωση ότι διάβασε την εκτίμηση των επιπτώσεων και διαπίστωσε ότι (α) αντιπροσώπευε μια δίκαιη και εύλογη λύση ενόψει του αναμενόμενου κόστους, οφέλους και επιπτώσεων και (β) ότι τα οφέλη δικαιολογούν το κόστος.⁸⁴
- iii. Κατά το στάδιο της αναθεώρησης της ανάλυσης επιπτώσεων, ο αρμόδιος Υπουργός θα υπογράψει μια δήλωση ότι έχει διαβάσει την έκθεση και είναι ικανοποιημένος ότι αποτελεί μια δίκαια και αναλογική ανάλυση του αντίκτυπου της πολιτικής.⁸⁵

⁸³ “I have read the Impact Assessment and I am satisfied that, given the available evidence, it represents a reasonable view of the likely costs, benefits and impact of the leading options.”

⁸⁴ “I have read the Impact Assessment and I am satisfied that (a) it represents a fair and reasonable view of the expected costs, benefits and impact of the policy, and (b) that the benefits justify the costs.”

⁸⁵ “I have read the Impact Assessment and I am satisfied that it represents a fair and proportionate assessment of the impact of the policy.”

Η BRE δημοσιεύει όλες τις τελικές εκθέσεις αξιολόγησης στον ιστότοπο της <http://www.legislation.gov.uk/ukia>

Εντός του προγράμματος καλύτερης νομοθέτησης και απλούστευσης των ρυθμίσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι η μέτρηση και η μείωση του διοικητικού βάρους. Για τον υπολογισμό αυτό χρησιμοποιείται το τυποποιημένο μοντέλο κόστους (standard cost model-SCM), που αναπτύχθηκε στην Ολλανδία και τώρα χρησιμοποιείται σε όλη την Ευρώπη. Η στρατηγική της κυβέρνησης για τη μείωση του διοικητικού βάρους 'Red Tape Challenge', υπάγεται στον έλεγχο του Υπουργικού Συμβουλίου και του Υπουργείου Επιχειρηματικότητας, Καινοτομίας και Δεξιοτήτων. Επίσης από το 2013, λειτουργεί και το σύστημα κανονιστικής διαχείρισης «ένας μέσα, δύο έξω» (One-in, Two-out). Έως το Μάρτιο του 2015, τα μέτρα αυτά είχαν μαζί εξοικονομήσει περίπου 10 δισεκατομμύρια στερλίνες για τις επιχειρήσεις (ΟΟΣΑ, 2015).

3.3.4 Επίλογος

Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι η τρέχουσα πολιτική έχει ως κεντρικό άξονα τις επιχειρήσεις και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους (Parker 2016). Το σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου ΙΑ συγκαταλέγεται ανάμεσα στα πιο προηγμένα συστήματα ανάλυσης επιπτώσεων και αποτελεί ένα παράδειγμα της ορθής εφαρμογής και πρακτικής ενός εργαλείου πολιτικής που βελτιώνει συνεχώς την ποιότητα των ρυθμίσεων. Η επιτυχία του εγχειρήματος αποτυπώνεται και από την κατάταξη του Ηνωμένου Βασιλείου στην πρόσφατη έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας «ease of doing business» καταλαμβάνει την 6^η από τις 185 χώρες (παλαιότερα ήταν στην 4^η θέση), ενώ στην αντίστοιχη έρευνα η Ελλάδα καταλαμβάνει την 60^η (ενώ παλαιότερα κατείχε και την 109^η) θέση (Doing Business 2016)⁸⁶.

⁸⁶ <http://www.doingbusiness.org/rankings>

Σύμφωνα με μελέτη της προηγούμενης κυβέρνησης (2010-2015), εξοικονομήθηκαν 1 δις στερλίνες από νομοθετικά κόστη μέσω των διάφορων πρωτοβουλιών (BIS 2013b).

Η τελευταία τάση στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι η έντονη κριτική προς την Ε.Ε. ως προς το υψηλό κόστος των ρυθμίσεων μέσω της νομοθεσίας που επιβάλλει στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με μια μελέτη, μιας δεξαμενής σκέψης, περίπου το 70% του κόστους των ρυθμίσεων του Ηνωμένου Βασιλείου απορρέει από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η τάση αυτή μετουσιώθηκε και στην έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το επανομαζόμενο BREXIT.

Σύμφωνα με την έρευνα, αυτή από το 1998, κάθε ρύθμιση που έχει εισαχθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει κοστίσει στην οικονομία £176 δις. Από το ποσό αυτό, £124 δις., ή αλλιώς 71%, έχει την προέλευσή του στην ΕΕ (Gaskell & Persson 2010). Εκτιμήθηκε ότι η σχέση οφέλους-κόστους κατ' αναλογία των κανονισμών που μελετήθηκαν είναι 1.58. Με άλλα λόγια, εκτιμήθηκε ότι για κάθε £1 κόστος που καθιερώνεται με μια ρύθμιση από το 1998, έχει £1,58 όφελος. Ωστόσο, αν διακρίνεις τις ρυθμίσεις από την προέλευση τους, η σχέση οφέλους-κόστους είναι £1,02 αυτές που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ ο δείκτης του Ηνωμένου Βασιλείου είναι £2.35. Με άλλα λόγια, οι ρυθμίσεις προέλευσης του Ηνωμένου Βασιλείου είναι πιο αποδοτικές για τη δεξαμενή σκέψης του Ηνωμένου Βασιλείου.

Αυτό σημαίνει ότι οι ρυθμίσεις προέλευσης Ηνωμένου Βασιλείου επιφέρουν όφελος περίπου 2,5 φορές υψηλότερο από ό,τι κατά μέσο όρο των ρυθμίσεων που προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ότι οι αναλύσεις κόστους οφέλους της Ένωσης είναι κοντά στο κόστος να υπερτερεί του οφέλους. Βέβαια, υπάρχουν και άλλοι. Υπάρχουν κ άλλες μελέτες όπως το Burdens Barometer (2010).

Γενικά, οι αναλύσεις επιπτώσεων του Ηνωμένου Βασιλείου είναι πολύ υψηλού επιπέδου. Φυσικά, υπάρχει πλούσια αρθρογραφία και βιβλιογραφία όχι μόνο από ερευνητές (Humpherson 2007) αλλά και από τις ex post αξιολογήσεις του Ελεγκτικού Συνεδρίου της χώρας (NAO 2004, 2005, 2005, 2006, 2009, 2010) της ποιότητας των εκθέσεων του

Ηνωμένου Βασιλείου. Οι περισσότερες καταλήγουν ότι υπάρχουν αδυναμίες στα κάτωθι (Schizas 2013):

- Ποσοτικοποίηση των αμέσων και εμμέσων κόστων και οφελών της ρύθμισης
- Αναζήτηση εναλλακτικών συμπεριλαμβανομένης της μη ρύθμισης
- Ζητήματα εφαρμογής και συμμόρφωσης
- Σχέση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία
- Μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Επίσης, μια ‘εκνευριστική’ αλήθεια που αποκάλυψε μια από τις αξιολογήσεις (ΝΑΟ 2010) είναι ότι περίπου οι μισοί από τους ερωτηθέντες υπαλλήλους που εμπλέκονταν στη χάραξη πολιτικής, δεν πίστευαν ότι η ΙΑ είναι χρήσιμο στάδιό της. Ωστόσο, παρά τις αδυναμίες τους, οι εκθέσεις επιπτώσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι υψηλού επιπέδου. Η πολυπλοκότητα του μοντέλου του Ηνωμένου Βασιλείου έχει αυξηθεί με την πάροδο του χρόνου, όμως οι διοικήσεις είναι πλέον εξοικειωμένες με τις νέες εξελίξεις και ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στις νέες προκλήσεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι εντός του Υπουργικού Συμβουλίου, υφίσταται μια ομάδα πρόβλεψης συμπεριφοράς (Behaviour Insights Team- ‘nudge unit’) η οποία αναζητά και σχεδιάζει μη ρυθμιστικές προσεγγίσεις σε θέματα πολιτική βάσει των συμπεριφορικών οικονομικών (Parker 2016). Αυτό αποδείχθηκε και στα πλαίσια του προγράμματος ENBR (*European Network for Better Regulation*), το οποίο προέβη στην αξιολόγηση των αναλύσεων της υπηρεσίας υγείας και ασφάλειας (*Health and Safety Executive*) μέσω της διαδικασίας scorecard. Οι αξιολογήσεις (δεκατέσσερις στον αριθμό) απέδειξαν ότι οι αναλύσεις της υπηρεσίας ποσοτικοποίησαν και αποτίμησαν σε χρήμα τα περισσότερα οφέλη και κόστη, αλλά επιδέχονταν βελτιώσεις για παράδειγμα ως προς την σαφήνεια και την περιεκτικότητα των περιλήψεων. Παράδειγμα συμπληρωμένου scorecard για νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου στο παράρτημα 4.

Η επιτυχημένη πολυετής εμπειρία έχει συντελέσει στην αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του συστήματος και στη δημιουργία ενός εργαλείου για την διαμόρφωση πολιτικής, καθιστώντας έτσι, το Ηνωμένο Βασίλειο, πρωτοπόρο χώρα εντός Ε.Ε. σε θέματα κανονιστικής μεταρρύθμισης.

3.4 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

3.4.1 Ιστορική αναδρομή

3.4.1.1 Προπομποί της καλής νομοθέτησης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπορούσε παρά να ακολουθήσει τις εξελίξεις. Έτσι, η ανάλυση επιπτώσεων των ρυθμίσεων αποτέλεσε και αποτελεί προτεραιότητα μέγιστης σημασίας στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Radaelli 2010).

Πέρα από την Αξιολόγηση Αντίκτυπου στις Επιχειρήσεις (business impact assessment-BIA) που υιοθετήθηκε από την ΕΕ, κατά τη διάρκεια της Προεδρίας του Ηνωμένου Βασιλείου το 1986, και είχε ως στόχο την αξιολόγηση του κόστους που θα έπρεπε να επωμιστούν οι επιχειρήσεις προκειμένου να συμμορφωθούν με την νέα κοινοτική νομοθεσία, ακολούθησαν άλλα δύο προγράμματα-προπομποί του συστήματος της καλής νομοθέτησης και της ανάλυσης συνεπειών των ρυθμίσεων. Το πρόγραμμα SLIM (Simpler Legislation for the Internal Market-1996), το οποίο είχε ως αντικείμενο τη διενέργεια ex-post αξιολογήσεων της νομοθεσίας και το πρόγραμμα BEST (Business Environment Simplification Task Force-1997), και το πάνελ (Business Test Panel) το οποίο λειτουργούσε σαν πλατφόρμα διαβούλευσης επιχειρήσεων που πλήττονταν από την νομοθεσία (Renda 2011).

Στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Γκέτεμποργκ (Ιούλιος 2001) και του Λάακεν (Δεκέμβριος 2001) κατατέθηκαν δύο πολιτικές προτάσεις:

- να εξετάζεται ο αντίκτυπος κάθε νομοθετικής πρότασης σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντολογικό επίπεδο και
- να απλοποιηθεί και να βελτιωθεί το ρυθμιστικό περιβάλλον

Πρωτοβουλίες όπως η Λευκή Βίβλος για την Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2001), η έκθεση Kaufmann του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η έκθεση της

διακρατικής ομάδας Mandelken (2001) και το Σχέδιο Δράσης της Επιτροπής για καλύτερη νομοθέτηση, εδραίωσαν την πεποίθηση στους κόλπους της Ε.Ε. πως η κανονιστική μεταρρύθμιση αποτελεί κλειδί για την βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας και κατά επέκταση συντελεί στην τόνωση της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Προτού προχωρήσουμε, χρήσιμο είναι να αναφερθούν κάποια στοιχεία για την διακρατική ομάδα Mandelkern, που πήρε το όνομα της από το Γάλλο δημόσιο υπάλληλο (Dieudonne Mandelkern). Το σημαντικό επίτευγμα της ομάδας όμως ήταν η αναγνώριση των πεδίων του προγράμματος της καλύτερης νομοθέτησης, ανάμεσα στα οποία και η ανάλυση επιπτώσεων.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί η κοινή δήλωση των τεσσάρων επικείμενων προεδρείων του Συμβουλίου, της Ιρλανδίας, της Ολλανδίας, του Λουξεμβούργου και του Ηνωμένου Βασιλείου το 2004 που ρητώς δήλωσαν ως προτεραιότητα το πρόγραμμα για την καλύτερη νομοθέτηση (Radaelli & Meuwese 2009).

3.4.1.2 Καλή νομοθέτηση

Στο δρόμο της αναγνώρισης της σπουδαιότητας της καλύτερης νομοθέτησης ως εργαλείο τόνωσης της ευρωπαϊκής οικονομίας, έχουμε δύο κύριους σταθμούς, τη **Διοργανική συμφωνία** (του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) του 2003 (2003/C321/01), στην οποία τέθηκαν κοινές δεσμεύσεις και στόχοι και συμφωνήθηκε με πανηγυρικό τρόπο ότι οι αξιολογήσεις του αντίκτυπου συμβάλλουν στη βελτίωση της κοινοτικής νομοθεσίας, όσον αφορά τόσο το πεδίο εφαρμογής όσο και το περιεχόμενό της και την κοινή προσέγγιση των τριών οργάνων το 2005. Συγκεκριμένα, στο τέλος του 2005 τα τρία όργανα αποφάσισαν εκ νέου μια **«Κοινή προσέγγιση στην ανάλυση επιπτώσεων»**. Η κοινή προσέγγιση περιέχει ένα σύνολο κανόνων που τα όργανα οφείλουν να ακολουθούν ώστε να προετοιμάζουν και να διενεργούν ορθές και εμπειριστωμένες αναλύσεις επιπτώσεων κατά τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία.

Μέσα στα πλαίσια του προγράμματος για την καλύτερη νομοθέτηση και τη στρατηγική για την βιώσιμη ανάπτυξη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβη σε συγκεκριμένες ενέργειες προκειμένου να βελτιώσει τους τρόπους σχεδίασης της ευρωπαϊκής πολιτικής μέσω της ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων. Η Ε.Ε. στόχευσε την βελτίωση της ποιότητας των οδηγιών και των κανονισμών που θεσπίζει, δίνοντας μεγάλη έμφαση στην ανάγκη για καλύτερη διακυβέρνηση και μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα στις διεθνείς αγορές. Αυτή η προσπάθεια ήταν ενσωματωμένη στην περίφημη **ατζέντα της Λισσαβόνας** (*Lisbon agenda*), το δεκαετές πρόγραμμα (2000-2010) για την αναδιαμόρφωση και την προώθηση της ευρωπαϊκής οικονομίας. Βασική επιδίωξη της ατζέντας αυτής ήταν η προώθηση της ανάπτυξης και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας μέσω της ενδυνάμωσης της ευρωπαϊκής οικονομίας και της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της Ε.Ε. στις διεθνείς αγορές (Radaelli 2007). Έτσι, στα πλαίσια του προγράμματος καλύτερης νομοθέτησης αλλά και σε άμεση σύνδεση με την στρατηγική για την βιώσιμη ανάπτυξη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εισάγει μια **ολοκληρωμένη προσέγγιση-διαδικασία ανάλυσης επιπτώσεων ήδη από το 2003**.

Αντικατέστησε την προηγούμενη μεμονωμένη και ανά τομέα ανάλυση και εξετάζει τον αντίκτυπο κάθε μελλοντικής νομοθεσίας σε οικονομικό (όπου περιλαμβάνεται και η ανταγωνιστικότητα), κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Στην αρχική του μορφή, το 2003, το νέο σύστημα επέβαλε σε όλες τις σπουδαίες νέες πολιτικές πρωτοβουλίες και νομοθετικές προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που περιλαμβάνονται στο Ετήσιο Πρόγραμμα Νομοθεσίας και Εργασίας να υποβάλλονται σε μια προκαταρκτική αξιολόγηση επιπτώσεων (Preliminary Impact Assessment-PIA). Βασιζόμενοι στην προκαταρκτική έκθεση, το Κολλέγιο των Επιτρόπων αποφάσιζε αν ήταν απαραίτητη και μια εκτεταμένη αξιολόγηση επιπτώσεων (Extended Impact Assessment-ExIA) (Renda 2006, Radaelli & Meuwese 2009).

Το 2005 το σύστημα αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων αναθεωρήθηκε. Έτσι, ο διαχωρισμός μεταξύ προκαταρκτικών και εκτεταμένων αξιολογήσεων καταργήθηκε. Αντ' αυτού, οι λεγόμενοι Οδικοί Χάρτες (Roadmaps) αντικατέστησαν τις προκαταρκτικές εκθέσεις, και ολοκληρωμένες εκθέσεις αξιολόγησης επιπτώσεων απαιτούνται για όλες τις νομοθετικές

προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που περιλαμβάνονται στο Ετήσιο Πρόγραμμα Νομοθεσίας και Εργασίας (Commissions Annual Legislative and Work Programme -CLWP). Επίσης, προβλέπεται ότι και άλλες προτάσεις, που αν και δεν περιλαμβάνονται στο Ετήσιο Πρόγραμμα, ωστόσο πιθανολογείται ότι θα έχουν σημαντικό αντίκτυπο, θα πρέπει να συνοδεύονται από ανάλυση επιπτώσεων.

Όπως είναι φυσικό, ο χρόνος για κάθε ανάλυση αλλά και το βάθος της έρευνας που απαιτείται, διαφέρει από περίπτωση σε περίπτωση (αρχή της αναλογικότητας). Έτσι, προκειμένου να βοηθήσει τις αρμόδιες υπηρεσίες της, η Ε. Επιτροπή συνέταξε Κατευθυντήριες Οδηγίες ώστε να οριστούν με πιο μεγάλη σαφήνεια οι διαδικασίες και τα βήματα που απαιτούνται για μια ορθή ανάλυση επιπτώσεων. Επίσης, σε συμφωνία με την Πρωτοβουλία του 2005 για την Ανάπτυξη και την Εργασία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από το Μάρτιο του 2006 ενσωμάτωσε ένα πρότυπο μετρήσεως του διοικητικού βάρους στις αναλύσεις επιπτώσεων.

Στις αρχές του 2005 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την πρόθεσή της να διεξάγει μια ανεξάρτητη εκτίμηση του συστήματος αξιολόγησης ρυθμίσεων. Στη συνέχεια, τον Αύγουστο του 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέθεσε την προώθηση μιας ανεξάρτητης αξιολόγησης από εξωτερικούς συνεργάτες σχετικά με το σύστημα ανάλυσης επιπτώσεων όπως έχει εξελιχθεί από το 2002 που πρωτοξεκίνησε έως τότε. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης δημοσιεύτηκαν τον Απρίλιο του 2007. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της αξιολόγησης, αναδείχθηκαν τα πεδία που επιδέχονται βελτίωση και συγκεκριμένα:

- η ανάγκη διασαφήνισης της έννοιας της αναλογικότητας στην ανάλυση,
- εύρεση των εναλλακτικών που πρέπει να αξιολογηθούν,
- η πραγματοποίηση των αναλύσεων επιπτώσεων σε προγενέστερο στάδιο από αυτό της διαδικασίας εκπόνησης στρατηγικών,
- η βελτίωση της ποιότητας, περιλαμβανομένης της πρόσβασης στις πηγές δεδομένων,
- η ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου ποιότητας των εκθέσεων καθώς και
- η περαιτέρω υποστήριξη στους εκπονούντες την έκθεση.

Δίκτυα εμπειρογνομόνων επίσης δημιουργήθηκαν, ένα με εμπειρογνώμονες σε εθνικό επίπεδο για να εξετάζει τις εξελίξεις σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο και ένα ακόμη με εμπειρογνώμονες ειδικούς σε θέματα καλής νομοθέτησης για την παροχή συμβουλών και κατευθύνσεων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Renda 2016).

Προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα του ελέγχου της ανάλυσης επιπτώσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήδη δημιούργησε μια υπηρεσία εσωτερικής ποιότητας ελέγχου το Νοέμβριο του 2006. Η Επιτροπή Εκτίμησης Επιπτώσεων (Impact Assessment Board-IAB) είναι ένα ανεξάρτητο όργανο, που εργαζόταν, υπαγόμενο ιεραρχικά στον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Radaelli & Meuwese 2010). Τα μέλη της Επιτροπής ήταν υψηλοί αξιωματούχοι προερχόμενοι από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με άμεση σχέση με τους τρεις πυλώνες της ανάλυσης-δηλαδή οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς. Αρμοδιότητα της Επιτροπής ήταν η εξέταση των σχεδίων των αναλύσεων που έχουν εκπονηθεί από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι γνώμες που διατυπώνει το Συμβούλιο δημοσιεύονταν επίσης, στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σχετικά με τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής Εκτίμησης Επιπτώσεων (IAB), αξίζει να σημειωθεί ότι δεν ήταν μια εύκολη διαδικασία και έδωσε κίνητρο στις διευθύνσεις να βελτιώσουν την ποιότητα των εκθέσεων τους (Alemanno 2008:70). Ο υπεύθυνος για την έκθεση την απέστειλε σχεδόν ένα μήνα πριν από την ειδική συνεδρίαση, η IAB έστειλε τα σχόλια της στη Γενική Διεύθυνση (μαζί με τη «λίστα ελέγχου ποιότητας»), η αρμόδια Γενική Διεύθυνση απαντούσε στα σχόλια της IAB κατά τη συνεδρίαση. Μετά τη συνεδρίαση, συνήθως μέσα σε μια εβδομάδα, η IAB απέστειλε τη γνώμη της. Αν απαιτείτο, η Γενική Διεύθυνση αναθεωρούσε την έκθεση. Η τελική γνώμη της IAB δημοσιευόταν στο διαδικτυακό χώρο Eurora, μετά την υιοθέτηση της πρωτοβουλίας από την Ε. Επιτροπή, εκτός αν οι πληροφορίες θεωρούνταν ευαίσθητες ή εμπιστευτικές. Η Επιτροπή Εκτίμησης Επιπτώσεων έως το τέλος της λειτουργίας του εξέτασε άνω των 700 εκθέσεων και ζήτησε την αναθεώρηση των εκθέσεων σε ποσοστό 40%.

Επίσης, βάσει των πορισμάτων της αξιολόγησης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανταποκρίθηκε τον Ιανουάριο του **2008**, με τη **2η στρατηγική επισκόπηση για την καλύτερη**

νομοθέτηση στην ΕΕ (Second Strategic Review of Better Regulation in the European Union) ανακοινώνοντας τις ακόλουθες βελτιώσεις:

- Ενίσχυση της ανάλυσης επιπτώσεων στη διαδικασία εκπόνησης πολιτικών
- Συγκέντρωση των πόρων στα θέματα που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη

προστιθέμενη αξία

- Μεγαλύτερη στήριξη της διαδικασίας
- Διασφάλιση αυστηρού ελέγχου ποιότητας

Ακολούθησε η αναθεώρηση των κατευθυντήριων γραμμών της Ε.Επιτροπής για την ανάλυση επιπτώσεων που ολοκληρώθηκε, μετά την επανεξέταση της προόδου για τη βελτίωση της νομοθεσίας από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Μάρτιο του 2008. **Οι κατευθυντήριες οδηγίες αναθεωρήθηκαν το 2009.**

Όπως παρατηρείται στη θέση του οδηγού για την κανονιστική μεταρρύθμιση βρίσκεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι τα κράτη- μέλη δεν συμμετέχουν ή και πολλές φορές δεν υποδεικνύουν την κατεύθυνση των μεταρρυθμίσεων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η Γερμανική Προεδρία του πρώτου εξαμήνου του 2007, σε συνεργασία και συνεννόηση και με τις επόμενες προεδρίες (τόσο την Πορτογαλικής του δεύτερου εξαμήνου του 2007 όσο και τη Σλοβενικής του πρώτου εξαμήνου του 2008), προσέδωσε νέα ώθηση στην πρωτοβουλία καλύτερης νομοθέτησης. Το πρόγραμμα καλύτερης νομοθέτησης θεωρείται εξαιρετικά σημαντικό για την βελτίωση του πλαισίου δράσης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και την μείωση των διοικητικών αχθών. Έτσι, το πρώτο μέλημα της Προεδρίας είναι να μειωθούν τα διοικητικά άχθη που επιβάλλει η ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ολλανδίας, της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Για τον σκοπό αυτό, αποφασίστηκε να εφαρμοσθεί η μέτρηση των διοικητικών βαρών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επίσης, επιδίωξη όλων των Προεδριών είναι η απλούστευση της ισχύουσας νομοθεσίας.

Εξάλλου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ενσωματώσει μια *εξέταση εσωτερικής αγοράς* στους μηχανισμούς της βελτίωσης του ρυθμιστικού περιβάλλοντος ώστε να διασφαλιστεί ότι οι νομοθέτες λαμβάνουν υπόψη τους τις επιπτώσεις

των πρωτοβουλιών τους στις τέσσερις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς,⁸⁷ παράλληλα, με άλλες πτυχές, κυρίως τις αρχές της αειφορείας και της απασχόλησης.

Δεν αμφισβητείται ότι η κανονιστική μεταρρύθμιση και ειδικότερα η ανάλυση των συνεπειών των ρυθμίσεων εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα της Ε.Ε. Ωστόσο παρατηρήθηκε στο τέλος της προηγούμενης δεκαετίας η στροφή σε πιο απτά εργαλεία όπως η μέτρηση του διοικητικού βάρους. Χαρακτηριστικά της σημασίας που αποδίδεται στο έγχειρημα αυτό, είναι τα αποτελέσματα της συνεδρίασης της 8^{ης}-9^{ης} Μαρτίου 2007 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με την βελτίωση του κανονιστικού περιβάλλοντος που απασχόλησε τους τότε 27 Αρχηγούς Κρατών και Κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την εαρινή Σύνοδο Κορυφής. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη ότι η μείωση του διοικητικού άχθους αποτελεί σημαντικό μέτρο για την τόνωση της οικονομίας ιδίως λόγω του αντίκτυπου που έχει στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε τη μείωση των διοικητικών δαπανών που απορρέουν από την κοινοτική νομοθεσία κατά 25% έως το 2012, (Radaelli & Meuwese 2009) στόχος ο οποίος επιτεύχθηκε σε ενωσιακό επίπεδο⁸⁸. Η εκτιμώμενη ετήσια εξοικονόμηση λόγω της μείωσης αυτής ανήλθε στα 30,8 δις Ευρώ για τις ευρωπαϊκές εταιρίες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2012). Επομένως, με την απόφαση αυτή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταδεικνύει ότι στις αναλύσεις για προτεινόμενες ρυθμίσεις που εκπονήθηκαν, θα πρέπει να συνεκτιμάται και η μείωση των διοικητικών βαρών. Εξάλλου, σε αυτό το πλαίσιο, και με δεδομένες τις διαφορετικές παραδόσεις και τα διαφορετικά σημεία εκκίνησης κάθε χώρας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε τα κράτη-μέλη να θέσουν, ως το 2008, εθνικούς στόχους «συγκρίσιμης φιλοδοξίας». Επίσης, κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 14 Δεκεμβρίου 2008, αναγνωρίστηκε από όλα τα κράτη-μέλη η αδιαμφισβήτητη πρόοδος που έχει συντελεστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο προς το στόχο του 25% μείωσης του διοικητικού άχθους ως το 2012 και πρότρεψε όσα κράτη-μέλη δεν το έχουν ήδη πράξει να θέσουν τους εθνικούς τους στόχους⁸⁹.

⁸⁷ Κεφαλαίων, ανθρώπων, εμπορευμάτων και υπηρεσιών.

⁸⁸ http://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/Greece_administrative_burdens_overview_report_GR.pdf

⁸⁹ Για όλο το κεφάλαιο http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/index_en.htm

Παρατηρείται από όλες τις δηλώσεις κατά την περίοδο 2007-2008 τη στροφή του ενδιαφέροντος από την ανάλυση συνεπειών των ρυθμίσεων στη μείωση του διοικητικού άχθους. Όπως είναι λογικό, η μείωση των διοικητικών βαρών αποτέλεσε μια πολιτική που μπορούσε να διαδοθεί και να υποστηριχθεί πιο εύκολα σε πολιτικό επίπεδο από ότι η ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων με τη χρήση της ανάλυσης κόστους-οφέλους (Radaelli 2009).

3.4.1.3 Από την καλή στην έξυπνη νομοθέτηση

Τον Οκτώβριο του **2010** η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με ανακοίνωσή της⁹⁰ προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, έκανε ένα βήμα προς τα εμπρός και από την καλύτερη νομοθέτηση προχώρησε στην έξυπνη νομοθέτηση (smart regulation). Αιτία αυτού του βήματος ήταν η κρίση που το χρονικό εκείνο διάστημα μάστιζε την Ευρώπη για δύο μόλις χρόνια αλλά και η προώθηση της στρατηγικής «Ευρώπη 2020 για την έξυπνη διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» (2010). Σύμφωνα με την ανακοίνωση *«η κρίση κατέδειξε την ανάγκη αντιμετώπισης των ατελών, αναποτελεσματικών και μειωμένης απόδοσης κανονιστικών ρυθμίσεων, καθώς και το γεγονός ότι, σε πολλές περιπτώσεις, η ανάγκη αυτή είναι επείγουσα»*.

Προπομπός αυτής της πρωτοβουλίας ήταν και η κοινή δήλωση τριών κρατών-μελών και συγκεκριμένα της Δανίας του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ολλανδίας (Μάρτιος 2010), τα οποία υποστήριξαν την ανάγκη μετάβασης από την καλύτερη στην έξυπνη νομοθέτηση που ήδη είχε αναγγελθεί από τον Πρόεδρο Μπαρόζο (Hix 2007). Η πρωτοβουλία αυτών των κρατών-μελών που μπορούν να θεωρηθούν ως πρωτοπόροι στην κανονιστική μεταρρύθμιση, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «αθώα» (Montin 2013: 78) αλλά αντίθετα ήθελε να δώσει το στίγμα αυτών των χωρών στη νέα προσέγγιση. Η κοινή δήλωση τους χωρίζεται σε τρία κεφάλαια με τρεις καίριες ερωτήσεις:

⁹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0543:EN:NOT>

- Πώς μπορεί ο τελικός χρήστης της ρύθμισης να επικοινωνήσει πιο εύκολα τις απόψεις του και να κατανοήσει τι συμβαίνει;
- Πώς μπορεί ο τελικός χρήστης να είναι σίγουρος ότι η συνεισφορά του χρησιμοποιήθηκε στο κύκλο χάραξης πολιτικής και είχε απτά αποτελέσματα;
- Πώς μπορεί ο τελικός χρήστης να δει την αυθεντική ποσοτική και ποιοτική πρόοδο που έχει συντελεστεί;

Με απλά λόγια, η δήλωση έδωσε βαρύτητα στον τελικό χρήστη της ρύθμισης είτε είναι εργαζόμενος, καταναλωτής, επιχείρηση ή άλλος οργανισμός και καλύπτει τόσο τον πληγέντα όσο και τον ευεργετηθέντα. Δόθηκε έμφαση στην απλοποίηση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τόνισε την ανάγκη της ενίσχυσης του ρόλου του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου στην ατζέντα της κανονιστικής μεταρρύθμισης.

Στη συνέχεια, διοργανώθηκε η δημόσια διαβούλευση της Ε.Επιτροπής (Μάιος-Ιούνιο) και στις 8 Οκτωβρίου 2010 δημοσιεύθηκε η ανακοίνωση της Επιτροπής (COM 2010/543) για την έξυπνη νομοθέτηση δίνοντας έμφαση στο πώς η Ε. Επιτροπή επιδιώκει να «πατήσει το γκάζι» ώστε η καλύτερη νομοθέτηση να γίνει έξυπνη. Ως «έξυπνη νομοθεσία» νοείται η διαμόρφωση ενωσιακών πολιτικών και νόμων που αποφέρουν το μεγαλύτερο δυνατό όφελος στους πολίτες και τις επιχειρήσεις με τον αποτελεσματικότερο τρόπο.

Αυτή η νέα πρωτοβουλία εντάχθηκε στα πλαίσια του προγράμματος για την Ευρώπη 2020 (Europe 2020) και στις δράσεις για την ενίσχυση της ενιαίας αγοράς με έμφαση στην υιοθέτηση κανονισμών αντί οδηγιών, ex-post ανάλυση της υπάρχουσας νομοθεσίας, επίβλεψη της αγοράς, μείωση των διοικητικών βαρών, μείωση των φορολογικών εμποδίων, βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος με ειδική μνεία για τις ΜΜΕ.

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα από την ανακοίνωση της Επιτροπής για την έξυπνη νομοθέτηση, αποτυπώνουν καθαρά την κατάσταση όπως διαμορφώνεται με το πέρασμα από την καλύτερη στην έξυπνη νομοθέτηση: *«Πρώτον, η έξυπνη νομοθεσία πρέπει να διατρέχει ολόκληρο τον κύκλο πολιτικής, από την εκπόνηση ενός νομοθετήματος έως την*

εφαρμογή, την επιβολή της τήρησης, την αξιολόγηση και την αναθεώρηση⁹¹.... Η πολιτική της καλύτερης νομοθέτησης εστίαζε στην προώθηση καλής ποιότητας προτάσεων κυρίως νέων. Αντίθετα η πολιτική της έξυπνης νομοθεσίας εστιάζει στην ολοκλήρωση του κύκλου και στο κλείσιμο τυχόν κενού πολιτικής επενδύοντας περισσότερο σε πολιτικές αξιολόγησης και απλοποίησης της νομοθεσίας.»⁹²

Στη συνέχεια αποτυπώνεται η πρόοδος που έχει συντελεστεί με την έκθεση επιπτώσεων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και οι δρόμοι προς τα εμπρός:

«Το Ελεγκτικό Συνέδριο επιβεβαίωσε μιν ότι η ΕΕΑ [Impact Assessment Board] παράγει ουσιαστικό έργο, αλλά ο Πρόεδρος ενίσχυσε περαιτέρω τον ρόλο της, έτσι ώστε να απαιτείται καταρχήν θετική γνώμη της ΕΕΑ πριν από την υποβολή οποιασδήποτε πρότασης για την έκδοση απόφασης από την Επιτροπή. Η ανεξαρτησία της ΕΕΑ καταδεικνύεται από τις ευθαρσείς απόψεις που διατυπώνει στις γνώμες της και από το γεγονός ότι δεν διστάζει να ζητά από τις υπηρεσίες της Επιτροπής, οσάκις το κρίνει απαραίτητο, να προβούν σε εκ νέου ανάλυση. Συνεπώς, η Επιτροπή δεν θεωρεί αναγκαίο τον έλεγχο των εκτιμήσεων του αντικτύπου που εκπονεί από εξωτερικό φορέα, όπως έχουν εισηγηθεί ορισμένοι

⁹¹ Πρέπει να στηριχτούμε στα πλεονεκτήματα του συστήματος εκτίμησης του αντίκτυπου για τη θέσπιση νέας νομοθεσίας. Συγχρόνως, όμως, πρέπει να συνοδεύσουμε την επένδυση αυτή με ανάλογες προσπάθειες για τη διαχείριση και εφαρμογή του συνόλου της ισχύουσας νομοθεσίας, έτσι ώστε να διασφαλίσουμε ότι προσπορίζει τα επιδιωκόμενα οφέλη. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται να κατανοήσουν όλοι οι παράγοντες καλύτερα ότι η ορθή εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας και η τροποποίησή της με γνώμονα την κτηθείσα πείρα είναι εξίσου σημαντικές με τη νέα νομοθεσία που υποβάλλουμε προς θέσπιση. Κατά δεύτερον, η έξυπνη νομοθεσία πρέπει να παραμείνει υπό την επιμερισμένη ευθύνη των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών. Οι παράγοντες αυτοί έχουν πραγματοποιήσει άριστη πρόοδο, και η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να εργάζεται από κοινού μαζί τους για να εξασφαλισθεί ότι όλες οι πλευρές θα προσπαθήσουν ενεργά για την επίτευξη των σχετικών στόχων. Η προσπάθεια αυτή πρέπει να συνοδευθεί από τη μεγαλύτερη αναγνώριση του ότι η έξυπνη νομοθεσία δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Πρέπει να αποτελέσει αναπόσπαστο στοιχείο των συλλογικών μας προσπαθειών σε όλους τους τομείς πολιτικής. Κατά τρίτον, οι απόψεις όσων επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις κανονιστικές ρυθμίσεις καλούνται να διαδραματίσουν καίριο ρόλο σε σχέση με την έξυπνη νομοθεσία. Η Επιτροπή έχει πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα προόδου για το άνοιγμα στους ενδιαφερομένους της διαδικασίας χάραξης πολιτικής που ακολουθεί. Είναι, ωστόσο, δυνατό να συντελεσθεί και περαιτέρω πρόοδος σε αυτόν τον τομέα, και η Επιτροπή θα επιμηκύνει τον χρόνο που διατίθεται για τις διαβουλεύσεις της και θα επανεξετάσει τις μεθόδους διαβούλευσης που εφαρμόζει προκειμένου να εξεύρει τρόπους για να λαμβάνονται υπόψη ακόμη περισσότερο οι απόψεις των πολιτών και των ενδιαφερομένων. Τούτο θα συμβάλει στην έμπρακτη εφαρμογή των διατάξεων της συνθήκης της Λισσαβόνας περί συμμετοχικής δημοκρατίας. Έτσι, σύμφωνα με τη νέα πολιτική η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολογεί τον αντίκτυπο της νομοθεσίας της ΕΕ σε κάθε στάδιο, από τον σχεδιασμό μιας πολιτικής μέχρι την εφαρμογή και την αναθεώρησή της

⁹² COM (2010) 543 of 8 October 2010

ενδιαφερόμενοι. Επίσης φρονεί ότι ένας εξωτερικός φορέας δεν θα συμβιβαζόταν με το δικαίωμα πρωτοβουλίας της Επιτροπής, ούτε με τους θεσμικούς ρόλους του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, δηλαδή των οργάνων που φέρουν την ευθύνη για την εξέταση, την τροποποίηση και, εν τέλει, την υιοθέτηση των προτάσεων της Επιτροπής. Οι εκτιμήσεις του αντικτύπου είναι μέρος της εσωτερικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων της Επιτροπής, και θα ήταν επίσης ανάρμοστο να παραχωρηθεί σε συγκεκριμένη ομάδα εξωτερικών εμπειρογνομόνων ή ενδιαφερομένων προνομιακή πρόσβαση σε αυτές.

(ii) Έχει μεγάλη σημασία να είναι διαφανής ο προγραμματισμός των εργασιών που αφορούν τις εκτιμήσεις του αντικτύπου, έτσι ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να συμμετάσχουν στην όλη διαδικασία όσο το δυνατόν ενωρίτερα. Σε ό,τι αφορά το 2010, η Επιτροπή δημοσιεύει χάρτες πορείας για όλες τις προτάσεις που είναι πιθανό να έχουν σοβαρές επιπτώσεις, περιλαμβανομένων των κατ' εξουσιοδότηση και των εκτελεστικών πράξεων, με διευκρίνιση του κατά πόσον σχεδιάζεται ή όχι εκτίμηση του αντικτύπου και γιατί. Οι υπηρεσίες της Επιτροπής διαβουλεύονται με τους ενδιαφερόμενους και τους ενημερώνουν ποικιλοτρόπως σε διάφορα στάδια της διαδικασίας εκτίμησης του αντικτύπου, με στόχο τη διασφάλιση της πληρότητας, της συνέπειας και της ακρίβειας της ανάλυσης. Στην ενότητα 4 προσδιορίζονται ορισμένες περαιτέρω βελτιώσεις που πρέπει να επέλθουν στη διαδικασία διαβουλεύσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δεν θεωρεί ότι είναι αναγκαία η πραγματοποίηση διαβουλεύσεων επί των σχεδίων εκτιμήσεων του αντικτύπου, όπως έχουν ζητήσει ορισμένοι ενδιαφερόμενοι.

(iii) Με στόχο την ενίσχυση της σφαιρικής εκτίμησης του αντικτύπου, η Επιτροπή έχει επεξεργασθεί συγκεκριμένες οδηγίες για την εκτίμηση των κοινωνικών επιπτώσεων και έχει δημιουργήσει ειδική υπηρεσία παροχής βοήθειας σε σχέση με τον διοικητικό φόρτο.

(iv) Προκειμένου να ληφθεί υπόψη το νέο νομικό καθεστώς του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, η Επιτροπή θα ενισχύσει την εκτίμηση του αντικτύπου για τα θεμελιώδη δικαιώματα και θα επεξεργασθεί ειδικές οδηγίες για το συγκεκριμένο θέμα.

(v) Οι εκτιμήσεις του αντικτύπου πρέπει στο μέτρο του δυνατού να περιλαμβάνουν ποσοτικοποίηση του οφέλους και του κόστους. Η Επιτροπή θα συνεχίσει τις προσπάθειες που καταβάλλει για βελτιώσεις στον υπόψη τομέα, με την επισήμανση, ωστόσο, ότι οι δυνατότητες ποσοτικοποίησης δεν είναι απεριόριστες στο επίπεδο των 27 κρατών μελών: συχνά τα διαθέσιμα στοιχεία είναι περιορισμένα, και ο αντίκτυπος της νομοθεσίας της ΕΕ

εξαρτάται σε πολλές περιπτώσεις από τον τρόπο που την εφαρμόζουν οι εθνικές διοικήσεις. Τούτο σημαίνει επίσης ότι η άθροιση των αριθμητικών δεδομένων για τα οφέλη και το κόστος της νομοθεσίας της ΕΕ σε βάθος χρόνου, όπως έχουν ζητήσει ορισμένοι ενδιαφερόμενοι, δεν θα είχε πολύ νόημα. Παρόλα αυτά, εκτιμάται ότι η βελτίωση της διαδικασίας διαβουλεύσεων (βλ. την ενότητα 4) θα συνέτεινε στην παροχή καλύτερων δεδομένων, και η Επιτροπή θα αναζητήσει πρακτικούς τρόπους για τη βελτίωση της διαθεσιμότητας δεδομένων, π.χ. μέσω της Επιτροπής των Περιφερειών και του δικτύου που αυτή διαθέτει για την πραγματοποίηση διαβουλεύσεων με τις τοπικές και περιφερειακές αρχές⁹³.» [COM (2010) 543, 8/10/2010]

Συμπερασματικά, η στροφή προς την έξυπνη νομοθέτηση τόνισε:

- την ανάγκη ενδυνάμωσης της χρήσης της ex post αξιολόγησης και ανάλυσης επιπτώσεων,
- τη δημοσίευση χαρτών πορείας στους οποίους περιγράφονται οι προγραμματισμένες πρωτοβουλίες που ενδέχεται να έχουν σημαντικό αντίκτυπο,
- την αξιολόγηση των πλαισίων διαφόρων πολιτικών που ήδη έχουν τεθεί σε εφαρμογή-έλεγχοι καταλληλότητας (*fitness tests*),
- την ανάγκη για θετική αξιολόγηση από την Επιτροπή Ανάλυσης Επιπτώσεων, προτού ξεκινήσει η διαδικασία της δι-υπηρεσιακής διαβούλευσης (*interservice consultation*).

3.4.1.4 Τελευταίες εξελίξεις-Νέο Πακέτο καλύτερης νομοθέτησης

Στις 19 Μαΐου του 2015 (19.5.2015), η Ευρωπαϊκή επιτροπή εξέδωσε το νέο πακέτο καλύτερης νομοθέτησης η οποία περιείχε 4 βασικά στοιχεία: την Ανακοίνωση «Καλύτερη νομοθέτηση για καλύτερα αποτελέσματα» ('Better regulation for better results' COM (2015) 215), την πρόταση για μια νέα Διοργανική Συμφωνία⁹⁴, νέες κατευθυντήριες

⁹³ Οι υπογραμμίσεις δικές μου, COM (2010) 543, 8/10/2010.

⁹⁴ http://ec.europa.eu/smart-regulation/better_regulation/documents/com_2015_216_en.pdf

οδηγίες και εργαλειοθήκη και την πρόταση για ίδρυση της Επιτροπής Ρυθμιστικού Ελέγχου (Regulatory Scrutiny Board). Το νέο πακέτο αυτό έμεινε γνωστό ως πακέτο Τιμμέρμανς, ονομαζόμενο από τον αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Φρανς Τιμμέρμανς.

Η επικαιροποίηση της διοργανικής Συμφωνίας και η αναθεώρησης της κοινής διοργανικής προσέγγισης των εκτιμήσεων επιπτώσεων θεωρείται επιτακτική ανάγκη. Με την νέα πρόταση γίνεται προσπάθεια να εξαλειφθούν οι αδυναμίες του συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα έως σήμερα, εάν γινόταν τροποποίηση του προτεινόμενου από την Επιτροπή νομοθετικού κειμένου (κανονισμού ή οδηγία), δεν τροποποιόταν ανάλογα και η έκθεση επιπτώσεων. Αυτό πλέον αλλάζει με την πρόταση, και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο έχουν υποχρέωση να αξιολογήσουν τον αντίκτυπο των ουσιαστικών τροποποιήσεων και της τελικής συμφωνία εάν αυτή διαφέρει ουσιαστικά από την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Άλλα στοιχεία της πρότασης είναι:

- η δυνατότητα εκπόνησης της έκθεσης από ανεξάρτητη επιτροπή,
- τα σχόλια και οι απαντήσεις στη δημόσια διαβούλευση θα αποστέλλονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο και
- η συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση όλων των πράξεων.

Οι κατευθυντήριες οδηγίες⁹⁵ αναθεωρήθηκαν και καλύπτουν όλο τον κύκλο χάραξης πολιτικής, δηλαδή την σχεδίαση, την ανάλυση επιπτώσεων, την εφαρμογή και μεταφορά στο εθνικό δίκαιο, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση, τους ελέγχους καταλληλότητας και τη δημόσια διαβούλευση. Επίσης, η ανανεωμένη εργαλειοθήκη⁹⁶ για την εκπόνηση της έκθεσης είναι αναρτημένη στο διαδίκτυο με συγκεκριμένες οδηγίες και συμβουλές.

Την 1^η Ιουλίου 2015 η Επιτροπή Ρυθμιστικού Ελέγχου (Regulatory Scrutiny Board) αντικατέστησε την Επιτροπή Εκτίμησης Επιπτώσεων (impact assessment board), κεντρικό όργανο επιφορισμένο με την υποστήριξη και τον έλεγχο της ποιότητας των εκτιμήσεων επιπτώσεων και των αξιολογήσεων της Επιτροπής. Συστάθηκε την 1^η Ιουλίου 2015

⁹⁵ http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/toc_guide_en.htm

⁹⁶ http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/toc_tool_en.htm

(C(2015) 3263 final). Πλέον, όλα τα σχέδια εκθέσεων σχετικά με εκτιμήσεις των επιπτώσεων πρέπει να υποβάλλονται για ποιοτικό έλεγχο στην Επιτροπή Ρυθμιστικού Ελέγχου. Για να προχωρήσει μια πρωτοβουλία που συνοδεύεται από εκτίμηση επιπτώσεων απαιτείται κατ' αρχήν η θετική γνώμη της Επιτροπής Ρυθμιστικού Ελέγχου. Οι γνωμοδοτήσεις της επιτροπής αυτής δημοσιεύονται μαζί με την πρόταση και την τελική έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων, τη στιγμή της έγκρισης⁹⁷.

Η Επιτροπή Ρυθμιστικού Ελέγχου εξετάζει και εκδίδει γνώμες για όλα τα σχέδια εκτιμήσεων επιπτώσεων της Επιτροπής, καθώς και για τις σημαντικότερες αξιολογήσεις και τους «ελέγχους καταλληλότητας» της ισχύουσας νομοθεσίας. Κατ' αρχήν, απαιτείται θετική γνώμη της επιτροπής ρυθμιστικού ελέγχου προκειμένου μια πρωτοβουλία, συνοδευόμενη από εκτίμηση επιπτώσεων, να υποβληθεί από την Επιτροπή προς έγκριση. Η γνώμη συνοδεύει το σχέδιο της πρωτοβουλίας μαζί με την εκτίμηση επιπτώσεων καθ' όλη τη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων της Επιτροπής. Όλες οι εκτιμήσεις επιπτώσεων και οι σχετικές γνώμες της Επιτροπής Ρυθμιστικού Ελέγχου δημοσιεύονται μετά την έγκριση της σχετικής πρότασης από την Επιτροπή. Δημοσιεύονται επίσης οι εκθέσεις αξιολογήσεων/«ελέγχου καταλληλότητας» και οι σχετικές γνώμες.

Η Επιτροπή Ρυθμιστικού Ελέγχου είναι ανεξάρτητη από τις υπηρεσίες χάραξης πολιτικής. Η επιτροπή απαρτίζεται από τον πρόεδρο (σε επίπεδο γενικού διευθυντή), τρία υψηλόβαθμα στελέχη της Επιτροπής και τρία μέλη που προσλαμβάνονται εκτός Επιτροπής, τα οποία επιλέγονται με βάση την εμπειρογνώσιά τους. Όλα τα μέλη της επιτροπής είναι πλήρους απασχόλησης και δεν έχουν καμία άλλη αρμοδιότητα πολιτικής. Μέχρις ότου διοριστούν όλα τα μέλη της επιτροπής, τα μέλη της προηγούμενης επιτροπής εκτίμησης επιπτώσεων θα εκτελούσαν χρέη προσωρινών μελών της επιτροπής⁹⁸.

Συνολικά, οι νέες αλλαγές στο σύστημα της ανάλυσης επιπτώσεων μπορούν να διακριθούν σε αλλαγές ως προς το περιεχόμενο και ως προς την διαδικασία. Έτσι, ως προς το περιεχόμενο της έκθεσης παρατηρείται η σύνδεση της ανάλυσης με την αξιολόγηση, η

⁹⁷ http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/index_el.htm

⁹⁸ http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/iab/iab_el.htm

ενδυνάμωση των δημοσίων διαβουλεύσεων, μεγαλύτερη έμφαση σε ορισμένες πτυχές της ανάλυσης όπως επικουρικότητα και αναλογικότητα, ψηφιακή εποχή, ΜΜΕ, ανταγωνιστικότητα και εμπόριο, καλύτερη καθοδήγηση με την εργαλειοθήκη, υποχρεωτικά παραρτήματα στην έκθεση (διαδικασία, δημόσια διαβούλευση, εντοπισμός ενδιαφερόμενων μερών, οικονομετρικά μοντέλα που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση), νέα τυποποιημένη περίληψη. Ως προς τη διαδικασία, εισάγεται η ανάλυση επιπτώσεων κατά την Σύλληψη (Inception Impact Assessment), οι οποίες αντικαθιστούν τους Οδικούς Χάρτες (Roadmaps) και αποτελούν προκαταρκτική αξιολόγηση του αναμενόμενου αντικτύπου. Ενισχύονται οι διαδικασίες διαβούλευσης και διαφάνεια κατά την διαβούλευση τόσο στην προκαταρκτική έκθεση όσο και στην τελική έκθεση. Τέλος, ενισχύεται ο ρόλος της διευθύνουσας ομάδας εκτίμησης επιπτώσεων (Impact Assessment Steering Group-IASC).

Η αυξανόμενη σημασία που δίνεται στην ανάλυση επιπτώσεων φαίνεται και από τη δημιουργία ειδικής διεύθυνσης τον Ιανουάριο του 2012 στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την ενίσχυση της θεσμικής αυτονομίας και των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου⁹⁹. Ο στόχος αυτός πραγματοποιείται με την αναγνώριση, την ποσοτικοποίηση και τη δικαιολόγηση γενικών προτεραιοτήτων πολιτικής, καθώς και με τη βελτίωση της ικανότητας αξιολόγησης της πολιτικής. Στην πραγματικότητα, αιτία της δημιουργίας αυτής της διεύθυνσης υπήρξε η ανάγκη 'ελέγχου' της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το Κοινοβούλιο. Αυτό, με τη σειρά του, υποστηρίζει το συνολικό στόχο της βελτίωσης της νομοθεσίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2012)¹⁰⁰.

Επίσης, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με Ψηφίσματα του,¹⁰¹ παρακολουθεί από κοντά την πρόοδο της Ε. Επιτροπής και προσπαθεί να συμμετάσχει στις εξελίξεις. Ωστόσο, χαρακτηριστικό είναι ότι ενώ μεταξύ του 2007 και του 2014 η Ε. Επιτροπή εκπόνησε 700 εκθέσεις, την ίδια περίοδο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αξιολόγησε τον αντίκτυπο 20

⁹⁹ European Parliament, Committee on Legal Affairs, 'Report on guaranteeing independent impact assessments (2010/2016(INI))', 18.4.2011

¹⁰⁰ http://www.europarl.europa.eu/the-secretary-general/en/activities/recent_activities/articles/articles-2012/articles-2012-october/articles-2012-october-2.html

¹⁰¹ Για παράδειγμα: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0311+0+DOC+XML+V0//EL>

τροποποιήσεών του, ενώ το Συμβούλιο καμία (COM 2015). Από την άλλη το Συμβούλιο εμφανίζεται πιο διστακτικό να δεσμευτεί σε ανάλυση επιπτώσεων όταν προτείνει τροποποιήσεις της νομοθεσίας (Renda, 2016).

3.4.2 Το σύστημα ΙΑ στην Ευρώπη

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, στο επίκεντρο του προγράμματος καλύτερης νομοθέτησης (better regulation) βρίσκεται η ανάλυση των επιπτώσεων των ρυθμίσεων (impact assessment). Η ανάλυση των επιπτώσεων των προτεινόμενων ρυθμίσεων, υπό την ευρωπαϊκή σκοπιά, προσφέρει βοήθεια στην λήψη πολιτικών αποφάσεων, ωστόσο δεν θα πρέπει να λειτουργεί ως υποκατάστατό τους. Έτσι, η ανάλυση επιπτώσεων προσφέρει πληροφορίες σε αυτούς που λαμβάνουν τις αποφάσεις (με την επιμέτρηση του αναμενόμενου κόστους και οφέλους των προτεινόμενων μέτρων) αλλά, σε κάθε περίπτωση, τους αφήνει την πρωτοβουλία να αποφασίσουν αν και πως θα νομοθετήσουν. Η ανάλυση επιπτώσεων εξετάζει κατά πόσον υπάρχει ανάγκη για δράση της ΕΕ, και αναλύει τον πιθανό αντίκτυπο των διαθέσιμων λύσεων. Η εκτίμηση αυτή πραγματοποιείται κατά τη φάση της προετοιμασίας, προτού να διατυπώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόταση για νέα νομοθεσία. Παρέχει στοιχεία που αξιοποιούνται κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η ανάλυση επιπτώσεων πραγματοποιείται για πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αναμένεται να έχουν σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές ή περιβαλλοντικές συνέπειες. Οι πρωτοβουλίες αυτές μπορεί να είναι:

- νομοθετικές προτάσεις
- μη νομοθετικές πρωτοβουλίες (π.χ. προγράμματα χρηματοδότησης, συστάσεις για διαπραγματεύσεις διεθνών συμφωνιών)
- εκτελεστικές πράξεις και πράξεις κατ' εξουσιοδότηση.

Τα πορίσματα της διαδικασίας εκτίμησης επιπτώσεων συνοψίζονται στην έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων. Η ποιότητα κάθε έκθεσης ελέγχεται από ανεξάρτητο φορέα, την Επιτροπή Ρυθμιστικού Ελέγχου, η οποία γνωμοδοτεί σχετικά.

Η έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων πρέπει να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

- τον περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο, συμπεριλαμβανομένου του αντικτύπου στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και την ανταγωνιστικότητα, καθώς και ρητή δήλωση σε περίπτωση που κάποιος από αυτούς τους αντικτύπους δεν θεωρείται σημαντικός,
- ποιους επηρεάζει η πρωτοβουλία και με ποιον τρόπο,
- τη στρατηγική διαβούλευσης και τα επιτευχθέντα αποτελέσματα.

Οι εκθέσεις εκτίμησης επιπτώσεων δημοσιεύονται μαζί με τις προτάσεις ή τις άλλες πράξεις που εκδίδονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επίσης, αποστέλλονται στους νομοθέτες της ΕΕ - δηλαδή το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο - καθώς αυτοί αποφασίζουν σχετικά με την έγκριση ή μη μιας προτεινόμενης νομοθετικής πράξης.

Οι εκτιμήσεις επιπτώσεων αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του θεματολογίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη βελτίωση της νομοθεσίας, το οποίο αποβλέπει στον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των νομοθετικών πράξεων και των πολιτικών της ΕΕ με τρόπο ώστε να επιτυγχάνουν τους στόχους τους όσο γίνεται αποτελεσματικότερα και αποδοτικότερα.

Οι κατευθυντήριες γραμμές για τη βελτίωση της νομοθεσίας παρέχουν καθοδήγηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τον τρόπο διενέργειας των εκτιμήσεων επιπτώσεων. Οι οδηγίες αυτές συνοδεύονται από εργαλειακή η οποία παρέχει συμπληρωματική καθοδήγηση.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξετάζει αρχικά το πρόβλημα, τους στόχους πολιτικής και τις διάφορες λύσεις, καθώς και τον πιθανό αντίκτυπο της πρωτοβουλίας, εκδίδοντας αρχικές εκτιμήσεις επιπτώσεων για τις οποίες τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να διατυπώσουν παρατηρήσεις.

Μετά τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη για όλα τα σημαντικά θέματα μέσω ανοικτής δημόσιας διαβούλευσης, ακολουθεί η εκτίμηση επιπτώσεων.

Μόλις οριστικοποιηθεί η νομοθετική πρόταση - η οποία συνοδεύεται από έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων - και δημοσιοποιηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι πολίτες και τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν μια δεύτερη ευκαιρία να υποβάλουν τις απόψεις τους για την πρόταση, όταν αυτή υποβληθεί στους νομοθέτες της ΕΕ.

Το σύστημα της ανάλυσης των επιπτώσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιδιώκει να βοηθήσει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην βελτίωση της ποιότητας αλλά και της διαφάνειας των προτάσεων της μέσω:

- της ανάλυσης πιθανών επιπτώσεων
- της επιλογής διαφόρων πολιτικών (ακόμα και την πιθανότητα της μη παρέμβασης)
- της επιδίωξης ενισχυμένης διαφάνειας (όλες οι αναλύσεις επιπτώσεων δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής)
- της μετάφρασης των περιλήψεων των αναλύσεων σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εικόνα (3) Κύκλος νομοθέτησης στην ΕΕ

Πηγή ΕΕ

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες¹⁰² (2015:18) η έκθεση χωρίζεται στα εξής βήματα:

1. Ποιο είναι το πρόβλημα και γιατί υπάρχει πρόβλημα¹⁰³;
2. Γιατί πρέπει να δράσει η ΕΕ (αρχή της επικουρικότητας)¹⁰⁴;
3. Καθορισμός στόχων¹⁰⁵

¹⁰² http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/docs/swd_br_guidelines_en.pdf

¹⁰³ Περιγράψτε τη φύση και την έκταση του προβλήματος.

- Αναγνωρίστε τις διακινδυνεύσεις.
- Αναγνωρίστε τους βασικούς παίκτες/πληγέντες πληθυσμούς.
- Αναγνωρίστε τα βαθύτερα αίτια που δημιουργούν το πρόβλημα.
- Πώς εξελίχθηκε το πρόβλημα;

Αναπτύξτε ένα σαφές σενάριο αφετηρίας, συμπεριλαμβανομένων, όπου απαιτείται, ανάλυση ευαισθησίας και αξιολόγηση διακινδύνευσης.

Η ΕΕ δίδει ιδιαίτερη σημασία στην περιγραφή του προβλήματος, καθώς ο τρόπος που περιγράφετε το πρόβλημα σε οδηγεί και στην όποια λύση του. Συνεπώς, είναι ενδεδειγμένη η σχηματική απεικόνιση του προβλήματος (problem tree): αίτια προβλήματος, πρόβλημα, συνέπειες.

¹⁰⁴ Είναι το πρόβλημα στην αρμοδιότητα της Ένωσης να δράσει; Η δράση της Ε.Ε είναι δικαιολογημένη και απαραίτητη;

¹⁰⁵ Θέστε τους στόχους που αντιστοιχούν στο πρόβλημα και τις βασικές αιτίες του.

- Θέστε τους στόχους σε διάφορα επίπεδα, από το γενικό στο ειδικό/λειτουργικό.
- Βεβαιωθείτε ότι οι στόχοι είναι συνεπείς με τις υφιστάμενες πολιτικές και στρατηγικές της ΕΕ, όπως η στρατηγική της Λισσαβώνας και η βιώσιμη ανάπτυξη, του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς και τις κύριες προτεραιότητες και τις προτάσεις της Επιτροπής.

Ιδιαίτερη σημασία η θέση στόχων σχετικά με την πολιτική. Οι στόχοι αυτοί διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: γενικούς (εξέταση αντικτύπου-πώς συνδέεται αυτή η πολιτική με τις υπάρχουσες πολιτικές), ειδικούς

4. Ανάπτυξη κύριων επιλογών πολιτικής¹⁰⁶
5. Ανάλυση επιπτώσεων των επιλογών-Προσδιορισμός των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων - Προσδιορίστε ποιος επηρεάζεται¹⁰⁷
6. Σύγκριση επιλογών¹⁰⁸
7. Παρακολούθηση και αξιολόγηση πολιτικής¹⁰⁹

(εξέταση αποτελέσματος-τι επιθυμεί με την παρούσα πολιτική στο ειδικό πεδίο) και λειτουργικούς (εξέταση απόδοσης-πώς μπορεί να γίνει).

¹⁰⁶ Προσδιορισμός των πολιτικών επιλογών, ενδεχομένως διάκριση μεταξύ των επιλογών για το περιεχόμενο και τις επιλογές για τους μηχανισμούς παράδοσης (κανονιστική / μη ρυθμιστικές προσεγγίσεις).

- Ελέγξτε την αρχή της αναλογικότητας.
- Αρχίστε να περιορίσετε το εύρος μέσω του προσυμπτωματικού ελέγχου για τεχνικούς και άλλους περιορισμούς, και μέτρησης με βάση τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας και της συνοχής.
- Καταγράψτε τις δυνητικά έγκυρες επιλογές για περαιτέρω ανάλυση.

Η Ε.Ε. προτρέπει να προτείνονται μόνο οι αξιόπιστες λύσεις. Και αποτρέπει να αναλύονται μόνο η μη δράση και ένα ακραίο σενάριο που δεν είναι ρεαλιστικό. Οι πολιτικές πρέπει να είναι ανάλογες και στοχευμένες. Επίσης, η εκ βαθέων ανάλυση πρέπει πάντα να περιέχει τη μη δράση γιατί οι λοιπές πολιτικές θα συγκριθούν με αυτή ως εκκίνηση.

¹⁰⁷ Προσδιορισμός (άμεσα και έμμεσα) των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων και το πώς αυτά συμβαίνουν (αιτιότητα).

- Προσδιορίστε ποιος επηρεάζεται (εντός και εκτός της ΕΕ) και με ποιο τρόπο (δυσανάλογος/ άδικος αντίκτυπος μεταξύ των κρατών-μελών ή διαφόρων περιοχών ή διαφόρων εθνικών /κοινωνικών ομάδων σε γείτονες χώρες).
- Εκτίμηση των επιπτώσεων από τη γραμμή βάσης σε ποιοτικές, ποσοτικές και νομισματικές μονάδες. Αν η ποσοτικοποίηση δεν είναι δυνατή εξηγήστε το γιατί. Αν δεν υπάρχουν αξιόπιστα δεδομένα, χρησιμοποιήστε εκτιμήσεις, περιστασιακές αποδείξεις, ανάλυση ευαισθησίας.
- Εντοπισμός και αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων του διοικητικού βάρους/ απλοποίηση (ή να παρέχει αιτιολόγηση, αν αυτό δεν γίνεται).
- Εξετάστε τους κινδύνους και τις αβεβαιότητες ως προς τις επιλογές πολιτικής, περιλαμβανομένων των εμποδίων μεταφοράς / συμμόρφωσης.

Ιδιαίτερη σημασία επίσης, δίνετε στις επιπτώσεις πάνω στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ), ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, απασχόληση και κοινωνικός αντίκτυπος, θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Οικονομικές επιπτώσεις θεωρούνται κυρίως: ανάπτυξη, τιμές και σταθερότητα, πληθωρισμός, δημοσιονομικά, πρωτοπορία, εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού κλπ. Κοινωνικές επιπτώσεις θεωρούνται κυρίως: κοινωνική συνοχή, ποιότητα απασχόλησης, υγειονομικά συστήματα και ασφάλεια, κοινωνική προστασία και κοινωνικές επιχειρήσεις κλπ.

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις θεωρούνται οι επιπτώσεις πάνω στον αέρα, νερό, έδαφος, κλίμα, ανανεώσιμες πηγές, βιοποικιλότητα, χλωρίδα, πανίδα, χρήση γης κλπ.

¹⁰⁸ Να συγκρίνετε τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις για κάθε επιλογή βάσει κριτηρίων που σαφώς συνδέονται με τους στόχους.

- Όπου είναι εφικτό, να παρουσιάζετε συγκεντρωτικά και αναλυτικά αποτελέσματα βάσει ενός πίνακα όπου βάσει κριτηρίου βαθμολογούνται οι διάφορες επιλογές. Η σύγκριση φυσικά ξεκινά από την αφετηρία.
- Παρούσιαστε συγκρίσεις μεταξύ των επιλογών με κατηγορίες των επιπτώσεων ή πληγετές πληθυσμοί.
- Εντοπισμός, όπου αυτό είναι δυνατό και σκόπιμο, μιας προτιμώμενης επιλογής.

¹⁰⁹ • Προσδιορισμός των βασικών δεικτών προόδου για τους βασικούς στόχους της πιθανής παρέμβασης.

- Παροχή περιγράμματος των πιθανών ρυθμίσεων παρακολούθησης και αξιολόγησης

Εικόνα (4)¹¹⁰ Διάγραμμα της διαδικασίας της ανάλυσης επιπτώσεων στην ΕΕ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Μερικά άλλα χρήσιμα στοιχεία, που αξίζουν να σημειωθούν είναι τα εξής:

Η τελική έκθεση ΙΑ είναι μια αυτόνομη έκθεση από 30 έως 50 σελίδες. Μια περίληψη όχι παραπάνω των δέκα (10) σελίδων ήταν απαραίτητο να τη συνοδεύει. Πλέον με την τελευταία αναθεώρηση των οδηγιών η περίληψη πρέπει να είναι μόλις δύο (2) σελίδες. Η ανάλυση πολιτικής και η δημόσια διαβούλευση προηγείται ή τουλάχιστον γίνεται παράλληλα με τη διαμόρφωση της πολιτικής πρότασης. Ειδικά για τη δημόσια διαβούλευση είναι αναγκαίο να διαρκέσει τουλάχιστον τρεις μήνες. Ένα ρεαλιστικό σενάριο για τη διάρκεια εκπόνησης μιας έκθεσης είναι ένα έτος, αν εξαιρέσουμε βέβαια τις περιπτώσεις όπου η Ε. Επιτροπή διορίζει εξωτερικούς συμβούλους για να συλλέξουν στοιχεία ή να εκπονήσουν μέρος της ανάλυσης. Η διευθύνουσα ομάδα εκτίμησης επιπτώσεων (*Impact Assessment Steering Group-IASC*) αποτελείται από αντιπροσώπους των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών Γενικών Διευθύνσεων, ώστε να καλύπτονται όλα τα ζητήματα που θίγει μία έκθεση.

¹¹⁰ Αποτυπώνει το προηγούμενο σύστημα με το ΙΑΒ

Το σύστημα της ανάλυσης επιπτώσεων της Ε. Επιτροπής έχει αξιολογηθεί πολλές φορές τόσο εσωτερικά (Ελεγκτικό Συνέδριο¹¹¹ το 2010, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο¹¹² το 2011) όσο και εξωτερικά (συμβουλευτική εταιρεία¹¹³ το 2007, ΟΟΣΑ¹¹⁴ το 2012, πανεπιστήμιο του Έξετερ με το ερευνητικό κέντρο ευρωπαϊκής πολιτικής¹¹⁵ το 2012)¹¹⁶. Το σύστημα ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων αλλά και όλη η ατζέντα καλής νομοθέτησης αποτέλεσε πηγή συστηματικής έρευνας τόσο από ανεξάρτητους ερευνητές και ακαδημαϊκούς (Cecot et al. 2008) όσο και από χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ έργα (ENBR, EVIA 2008).

Στο μέλλον αναμένονται περαιτέρω βήματα μέσω μιας κοινής δράσης της Ε. Επιτροπής, του Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου αλλά και των κρατών μελών λόγω της επικαιροποίησης της διοργανικής Συμφωνίας.

Η νέα διοργανική συμφωνία (2016) για τη βελτίωση της νομοθεσίας, η οποία υπεγράφη τον Απρίλιο του 2016, αναγνωρίζει ότι οι αναλύσεις επιπτώσεων συμβάλλουν θετικά στη βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας της ΕΕ.

Με βάση τη συμφωνία αυτή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο λαμβάνουν πλήρως υπόψη τις αναλύσεις επιπτώσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με νομοθετικές προτάσεις. Η απαραίτητη αλλαγή που επήλθε με τη νέα Συμφωνία είναι ότι οι συννομοθέτες μπορούν επίσης να διενεργούν αναλύσεις επιπτώσεων για ουσιαστικές τροποποιήσεις κατά τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας. Η εκτίμηση ποια τροποποίηση είναι ουσιαστική και ποια όχι, επαφίεται στο κάθε συννομοθέτη.

¹¹¹ http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/docs/coa_report_3_2010_en.pdf

¹¹² [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/453179/IPOL-JURI_ET\(2011\)453179_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/453179/IPOL-JURI_ET(2011)453179_EN.pdf)

¹¹³ http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/key_docs/docs/tep_eias_final_report.pdf

¹¹⁴ [http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Sustainability%20in%20impact%20assessment%20SG-SD\(2011\)6-FINAL.pdf](http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Sustainability%20in%20impact%20assessment%20SG-SD(2011)6-FINAL.pdf)

¹¹⁵ <https://www.ceps.eu/publications/regulatory-quality-european-commission-and-uk-old-questions-and-new-findings>

¹¹⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα μέλη της τελευταίας αξιολόγησης το 2012 από το πανεπιστήμιο του Έξετερ και το ερευνητικό κέντρο συμμετείχαν επίσης στο πρόγραμμα European Network for Better Regulation, που συμμετείχαμε και εμείς με τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Α. Χατζή.

Ιδιαίτερή σημασία αποδίδεται στην ορθή εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας (μη παρέμβαση της Ένωσης όταν ένα ζήτημα μπορεί να ρυθμιστεί αποτελεσματικά από τα κράτη μέλη) και της αναλογικότητας (η δράση της ΕΕ δεν πρέπει να υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη των στόχων) κατά τη χάραξη πολιτικών αξιολογείται στο πλαίσιο της εκτίμησης επιπτώσεων.

4 Η Ανάλυση Επιπτώσεων των Ρυθμίσεων στην Ελλάδα

4.1 Νομοθετική διαδικασία

Η ανάλυση επιπτώσεων στην Ελλάδα βρίσκεται σε πρώιμη φάση. Μέχρι πρόσφατα, δεν υφίστατο καμία νομικά θεσμοθετημένη διαδικασία εφαρμογής αυτού του εργαλείου κατά την νομοπαρασκευαστική διαδικασία παρά μόνο ανεπίσημες και μεμονωμένες απόπειρες.

Αναμφισβήτητα, η ελληνική νομική επιστήμη ασχολείται σχεδόν αποκλειστικά με ζητήματα κατά την εφαρμογή του κανόνα δικαίου και την ερμηνεία αυτού (Παραράς 1985). Ο τρόπος με τον οποίο τίθεται-θεσπίζεται ένας κανόνας δικαίου δεν εξετάζεται σχεδόν καθόλου στις Νομικές Σχολές των Ελληνικών Πανεπιστημίων. Εξάλλου, η συζήτηση περί νομοθετικής θεωρίας ή νομοθετικής επιστήμης στην Ελλάδα είναι περιορισμένη, αν και «*η θέσις του δικαίου είναι η πρώτη λειτουργία της νομικής σκέψεως*» (Γαζής 1965: 381-2) ή έστω οφείλει να είναι.

Το ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει διεξοδικά τόσο τα όργανα που ασκούν τη νομοθετική εξουσία όσο και τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 1 του Συντάγματος, η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Επομένως, «*το νομοθετικό όργανο που είναι αρμόδιο για τη θέσπιση τυπικών νόμων είναι ένα σύνθετο όργανο, που απαρτίζεται από δύο επιμέρους άμεσα όργανα του κράτους: τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας*» (Βενιζέλος 1991: 133) και περιλαμβάνει δύο φάσεις σύμφωνα με το Σύνταγμα: τη συζήτηση και τη ψήφιση του τυπικού νόμου και την έκδοση και δημοσίευση του.

Ο όρος νόμος βέβαια συναντάται στην νομική επιστήμη αλλά και στο Σύνταγμα με διττή έννοια: μπορεί να αναφέρεται είτε στον ουσιαστικό είτε στον τυπικό νόμο. Ο τυπικός νόμος, που μας ενδιαφέρει στην παρούσα μελέτη καθώς για αυτόν υποχρεούται κατά κύριο λόγο, η εκπόνηση της έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών της ρύθμισης, «*είναι κάθε κανόνας δικαίου που ψηφίζεται από τη Βουλή σύμφωνα με τη διαδικασία των άρθρων 70 έως 77*

Σ. Και στη συνέχεια εκδίδεται και δημοσιεύεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατία κατά το άρθρο 42Σ» (Βενιζέλος 1991: 133).

Στην πρώτη φάση (συζήτηση και ψήφιση του νόμου) ανήκει και η νομοθετική πρωτοβουλία, δηλαδή η εκκίνηση της νομοθετικής λειτουργίας της Βουλής με την κατάθεση ενός νομοσχεδίου (από την Κυβέρνηση, μέσω του αρμοδίου Υπουργού) ή προτάσεις νόμων (βουλευτές είτε του κυβερνώντος κόμματος ή της αντιπολίτευσης). Στην πράξη όμως, η νομοθετική πρωτοβουλία ανήκει σχεδόν πάντα στην Κυβέρνηση. Στη δεύτερη φάση ανήκει η έκδοση του νόμου από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και η δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (τεύχος Α').

Ωστόσο, η έναρξη της διαδικασίας νομοθέτησης δε ξεκινά από τη διαδικασία που περιγράφεται στο Σύνταγμα (αρ. 73 και επ.) αλλά πολύ πιο πριν: από το μυαλό του νομοθέτη. Αυτή η αρχή της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας μπορεί να διακριθεί σε εσωτερική και εξωτερική (Παραράς 1975).

Η εσωτερική νομοθέτηση αναφέρεται στις διαδικασίες αυτές που είναι χρήσιμες, ώστε ο νομοθέτης να καταλήξει στην πιο αποτελεσματική λύση. Πρόκειται για μια εσωτερική διεργασία που ακολουθεί η πορεία της σκέψης του νομοθέτη (Γαζής 1980: 489), έως ότου βρεθεί η πιο κατάλληλη πολιτική λύση για την αντιμετώπιση του εκάστοτε προβλήματος.

Ο νομοθέτης κατά τη διαδικασία της εσωτερικής νομοθέτησης, θα πρέπει να κάνει χρήση των αρχών της καλής νομοθέτησης και του εργαλείου της ανάλυσης επιπτώσεων.¹¹⁷

¹¹⁷ Δηλαδή:

- της αναγκαιότητας, κατά πόσο είναι αναγκαία η παρέμβαση,
- της καταλληλότητας, με την εύρεση εναλλακτικών,
- της ανάλυσης των συνεπειών, οι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, διοικητικές αλλά και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της ρύθμισης,
- της νομιμότητας, μέσω της έρευνας της ισχυούσας νομοθεσίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό κυρίως αλλά και της νομολογίας τόσο της ημεδαπής όσο και της αλλοδαπής.
- της επιλογής της πιο αποτελεσματικής λύσης και τέλος,
- το κείμενο του νόμου να συνταχθεί σύμφωνα με τους νομοτεχνικούς κανόνες.

Όπως αναφέρει ο Παραράς (1985: 348): «*Η εσωτερική διαδικασία νομοθετήσεως είναι ένα σύνολο λογικών σκέψεων που προηγούνται ή και αναπτύσσονται παράλληλα με την εξέλιξη της νομοθετημένης διαδικασίας παραγωγής του νόμου, δηλαδή της εξωτερικής διαδικασίας νομοθετήσεως. Δεν είναι απαραίτητο να τελειώσει η εσωτερική διαδικασία και κατόπιν να αρχίσει η εξωτερική διαδικασία νομοθετήσεως*».

Η εξωτερική διαδικασία νομοθέτησης αναφέρεται στους τύπους και τις διαδικασίες που περιγράφονται στο Σύνταγμα και μέσω αυτών μετουσιώνουν ένα γραπτό κείμενο σε νόμο του κράτους. Η εξωτερική διαδικασία κατάρτισης τυπικών νόμων με πρωτοβουλία της Κυβέρνησης μπορεί να διακριθεί σε τρία στάδια: την προδικασία, την κύρια διαδικασία και την τελική διαδικασία κατάρτισης του νόμου. Η πρακτική αξία αυτής η διάκρισης έγκειται στο γεγονός ότι τα δύο πρώτα στάδια θεωρούνται κατά τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων (ΣΤΕ 1814/69, 1852/77) ως *interna corporis* της Βουλής και ως εκ τούτου δεν ελέγχονται δικαστικά, σε αντίθεση με το τρίτο στάδιο που επιδέχεται δικαστικό έλεγχο.

Η προδικασία της κατάρτισης νόμου περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που προηγούνται της κατάθεσης του νομοσχεδίου στη Βουλή. Σε αυτό το στάδιο ανήκει και η συγκρότηση της ομάδας (σύμβουλοι είτε δημόσιοι υπάλληλοι των υπηρεσιών του αρμόδιου Υπουργείου) που θα αποτελέσουν την συντακτική ομάδα του νομοσχεδίου, η συλλογή στοιχείων που θα κριθούν απαραίτητα για την κατάρτιση του κ.α.

Επίσης, στην προδικασία περιλαμβάνεται και η πρακτική που ισχύει στην Ελλάδα να συνοδεύονται υποχρεωτικά όλοι οι νόμοι από διάφορα συνοδευτικά έγγραφα όπως και οι τροπολογίες, η αιτιολογική έκθεση και μια έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους περί του κόστους.

Το άρθρο 75 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζει ότι:

Κάθε νομοσχέδιο και κάθε πρόταση νόμου που συνεπάγονται επιβάρυνση του προϋπολογισμού, εφόσον υποβάλλεται από Υπουργού, δεν εισάγεται για συζήτηση, αν δεν

συνοδεύεται από έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους που καθορίζει τη δαπάνη, εφόσον υποβάλλεται από βουλευτές, διαβιβάζεται πριν από κάθε συζήτηση στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, που υποχρεούται να υποβάλει στη Βουλή σχετική έκθεση μέσα σε δεκαπέντε ημέρες. Αν η προθεσμία αυτή περάσει άπρακτη, η πρόταση νόμου εισάγεται για συζήτηση και χωρίς έκθεση.

Τα νομοσχέδια τυγχάνουν επεξεργασίας από την Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή¹¹⁸ (ΚΕΝΕ) και την Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής¹¹⁹, κατά το στάδιο της προδικασίας. Αυτός ο έλεγχος όμως, περιορίζεται σε έλεγχο νομιμότητας, συνταγματικότητας, συμβατότητας με το κοινοτικό δίκαιο. Επίσης προβαίνει και σε νομοτεχνική ανάλυση, χωρίς να προχωρά σε έλεγχο ουσίας και σκοπιμότητας.

Συνεπώς, όλα τα στάδια που προηγούνται της συζήτησης και της ψήφισης του νόμου εντάσσονται στη νομοθετική προδικασία, και η **τήρησή τους παραμένει ανέλεγκτη από τα ελληνικά διοικητικά δικαστήρια**. Ερωτηματικό παραμένει κατά πόσο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα δικαστήρια η έκθεση ανάλυσης επιπτώσεων ενός νόμου ως απόδειξη της ιστορικής ερμηνείας του νομοθέτη κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας του νομοθέτη από τα ελληνικά δικαστήρια.

¹¹⁸ Αρμοδιότητες της ΚΕΝΕ είναι: (α) Η επεξεργασία όλων των σχεδίων νόμων και των πράξεων νομοθετικού περιεχομένου που υποχρεωτικώς παραπέμπονται σε αυτήν, από άποψη συστηματική και νομοτεχνική, καθώς και η αρτιότερη διατύπωση του κειμένου τους. (β) Η διερεύνηση της συνταγματικής νομιμότητας των προτεινόμενων ρυθμίσεων και της συμβατότητάς τους με το κοινοτικό και το διεθνές δίκαιο, ιδιαίτερα δε με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α) και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων (Ε.Δ.Δ.Α). (γ) Η επισήμανση των ειδικότερων συνεπειών ή προεκτάσεων που ενδέχεται να έχουν οι προτεινόμενες ρυθμίσεις σε οικονομικό ή κοινωνικό επίπεδο. (δ) Η υπόδειξη στη Διοίκηση της ανάγκης λήψεως περαιτέρω νομοθετικών μέτρων για την άρση τυχόν συγκρούσεων ή την εναρμόνιση της νομοθεσίας προς την συνταγματική, κοινοτική και διεθνή έννομη τάξη. (ε) Η μελέτη κάθε θέματος στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, που παραπέμπεται σε αυτήν από τον Πρωθυπουργό ή τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης.

¹¹⁹ Η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής υπάγεται απευθείας στον Πρόεδρο της Βουλής. Στις αρμοδιότητες ανήκουν, μεταξύ άλλων: (α) Η επιστημονική επεξεργασία νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων που ανήκουν στην Ολομέλεια της Βουλής, στις Διαρκείς Κοινοβουλευτικές Επιτροπές και στο Τμήμα Διακοπής των εργασιών της Βουλής, σύμφωνα με τα άρθρα 162 παρ. 3 εδ. α' και 92 του Κανονισμού της Βουλής (Μέρος Κοινοβουλευτικό). (β) Η επιστημονική επεξεργασία νομοσχεδίων που κατατίθενται προς ψήφιση με την ειδική διαδικασία επιψήφισης δικαστικών ή διοικητικών κωδίκων, σύμφωνα με τα άρθρα 76 παρ. 6 του Συντάγματος και 111 του Κανονισμού της Βουλής (Μέρος Κοινοβουλευτικό).

Χαρακτηριστική αναφορά στο ζήτημα αυτό γίνεται και στην έκθεση επί του νομοσχεδίου «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση» της Β' Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών, Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας Σχεδίων και Προτάσεων Νόμων της Βουλής των Ελλήνων (2012).

Συγκεκριμένα αναφέρει:

Το Σύνταγμα και ο Κανονισμός της Βουλής (ΚτΒ) περιέχουν αρκετές διατάξεις που αναφέρονται στην προ-κοινοβουλευτική διαδικασία και την τεχνική προπαρασκευής του Νσχ (και της πρότασης νόμου). Ειδικότερα, το άρθρο 73 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζει πως τα συνταξιοδοτικά Νσχ υποβάλλονται από τον Υπουργό Οικονομικών ύστερα από γνωμοδότηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το άρθρο 73 παρ. 5 του Συντάγματος ορίζει ότι τα Νσχ διά των οποίων επιβάλλονται τοπικοί ή ειδικοί φόροι ή βάρη οποιασδήποτε φύσεως υπέρ οργανισμών ή νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, πρέπει να προσυπογράφονται από τους Υπουργούς Συντονισμού ή Οικονομικών, το άρθρο 75 παρ. 1 του Συντάγματος, κατά το οποίο, Νσχ που συνεπάγονται επιβάρυνση του προϋπολογισμού δεν εισάγονται για συζήτηση, αν δεν συνοδεύονται από έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους που καθορίζει τη δαπάνη, τα άρθρα 74 παρ. 1 του Συντάγματος και 85 παρ. 3 και 4 του ΚτΒ ορίζουν πως κάθε Νσχ συνοδεύεται υποχρεωτικώς από αιτιολογική έκθεση, τα άρθρα 74 παρ. 4 του Συντάγματος και 85 παρ. 3 δεύτερο εδ. και 4 του ΚτΒ ορίζουν ότι δεν εισάγεται για συζήτηση Νσχ που αποσκοπεί στην τροποποίηση διάταξης νόμου, αν δεν έχει καταχωρηθεί στην αιτιολογική έκθεση ολόκληρο το κείμενο της διάταξης που τροποποιείται, και στο κείμενο του νομοσχεδίου ολόκληρη η νέα διάταξη, όπως διαμορφώνεται με την τροποποίηση, το άρθρο 74 παρ. 5 δεύτερο εδ. του Συντάγματος ορίζει ότι νομοσχέδιο που περιέχει διατάξεις άσχετες με το κύριο αντικείμενό του, δεν εισάγεται προς συζήτηση, όπως και το άρθρο 85 παρ. 2 του ΚτΒ που ορίζει ότι τα νομοσχέδια δεν πρέπει να περιέχουν διατάξεις άσχετες προς το κύριο αντικείμενό τους, και, τέλος, το άρθρο 85 παρ. 3 δεύτερο εδ. του ΚτΒ το οποίο ορίζει ότι τα Νσχ συνοδεύονται υποχρεωτικώς από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσής τους.

Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι ο έλεγχος της τήρησης των συνταγματικών κανόνων που διέπουν την κοινοβουλευτική διαδικασία κατάθεσης, επεξεργασίας, συζήτησης και ψήφισης των νόμων (εσωτερική τυπική συνταγματικότητα) ανήκει στην ίδια τη Βουλή, για

λόγους που ανάγονται στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών και συνδέονται με την αυτονομία της Βουλής. Ειδικώς ως προς τη διάταξη του άρθρου 73 παρ. 2 του Συντάγματος που προβλέπει γνωμοδότηση του Ελεγκτικού Συνεδρίου πριν από τη συζήτηση και ψήφιση των συνταξιοδοτικών Νσχ, κατά πάγια νομολογία του ΕλΣ (βλ., ενδεικτικώς, ΕλΣ Ολ 983/1998), η θεσπιζόμενη γνωμοδοτική αρμοδιότητά του είναι εξαιρετικής φύσεως, αναγόμενη στην αρμοδιότητα των οργάνων και, επομένως, συναπτόμενη προς την εξωτερική τυπική συνταγματικότητα και την υπόσταση του νόμου.

Συνεπώς με την εξαίρεση της γνωμοδότησης του Ελεγκτικού Συνεδρίου για τα συνταξιοδοτικά νομοσχέδια, ο έλεγχος της τήρησης των συνταγματικών και νομοθετικών κανόνων που διέπουν την κοινοβουλευτική διαδικασία κατάθεσης, επεξεργασίας, συζήτησης και ψήφισης των νόμων (εσωτερική τυπική συνταγματικότητα) και συνεπώς και η υποχρέωση εκπόνησης έκθεσης αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης, αποτελεί *interna corporis* της Βουλής, ανήκει στην ίδια τη Βουλή και είναι ανέλεγκτη από τα ελληνικά δικαστήρια.

Όσον αφορά τα κανονιστικά διατάγματα, η επεξεργασία τους ανήκει στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Επικρατείας (Σ 95§1). Η επεξεργασία αυτή όμως αφορά στη συνταγματικότητα, νομιμότητα και στη σκοπιμότητα των διατάξεων και δεν ασχολείται με κανένα είδους ερώτημα οικονομικής φύσης ούτε φυσικά εκπονεί ανάλυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Εξάλλου, η υπέρμετρη διόγκωση της πρόβλεψης έκδοσης κανονιστικών διαταγμάτων έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική επιβάρυνση του έργου του Συμβουλίου της Επικρατείας και την προφανή καθυστέρηση στη ρύθμιση των αντίστοιχων θεμάτων. Πέρα του ότι κάνει τη νομική σαφήνεια άπιαστο όνειρο.

Είναι φανερό, ότι τα όργανα αυτά (ΚΕΝΕ, ΣτΕ) δεν είναι δυνατόν να διαθέτουν ενιαία μεθοδολογία αποτίμησης της ποιότητας των κανονιστικών ρυθμίσεων και πέρα από τη διάσπαση της αρμοδιότητάς τους, περιορίζονται στο νομοτεχνικό ή νομικό έλεγχο, δίχως να υπεισέρχονται σε βασικές αρχές της καλής νομοθέτησης και άλλες πιο ουσιώδεις παραμέτρους, που αν αφορούν για παράδειγμα την αναγκαιότητα, το κόστος, τη διαφάνεια στην κατάρτιση, το εύρος της κοινωνικής διαβούλευσης.

4.2 Πρωτοβουλίες για την καλή νομοθέτηση

Η κατάσταση στη Ελλάδα από παλαιότερα επίτεινε την ανάγκη δημιουργίας ενός θεσμικού πλαισίου για τον έλεγχο της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων (Καρκατσούλης 1990, 2004) ή αλλιώς για την καλύτερη νομοθέτηση. Εντός του πλαισίου αυτού, η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων θεωρείτο επιτακτική ανάγκη καθώς το κανονιστικό πλαίσιο της Δημόσιας Διοίκησης παρουσίαζε και παρουσιάζει σοβαρές δυσλειτουργίες και αγκυλώσεις, οι οποίες είχαν επισημανθεί ήδη από τη δεκαετία του 1950 (!) – χαρακτηριστικές είναι οι εκθέσεις Βαρβαρέσου (1952), Langrod (1964), Κανελλόπουλου (1990), Σπράου (1997), ΟΟΣΑ (2001), διαΝεοσις (2016) - όπου παρουσιάζουν τα κακώς κείμενα της ελληνικής πραγματικότητας:

- πολυνομία
- πολυπλοκότητα των ρυθμίσεων
- ασάφειες των ρυθμίσεων
- αντιφάσεις μεταξύ των ρυθμίσεων
- αποσπασματικότητα παραγωγής ρυθμίσεων
- ύπαρξη απαρχαιωμένων ρυθμίσεων οι οποίες δεν έχουν προσαρμοσθεί προς τα σύγχρονα τεχνολογικά δεδομένα και τις νέες κοινωνικό-οικονομικές απαιτήσεις
- ύπαρξη ρυθμίσεων που το κόστος εφαρμογής τους υπερβαίνει το δημόσιο όφελος
- ύπαρξη περιττών ρυθμίσεων
- τυπολατρική εφαρμογή των ρυθμίσεων από τις δημόσιες υπηρεσίες¹²⁰
- έλλειψη κωδικοποίησης
- προχειρότητα και κακή ποιότητα σύνταξης
- πληθώρα κανονιστικών πράξεων
- κακός σχεδιασμός λήψης αποφάσεων

¹²⁰ Έκθεση της Επιτροπής Δεκλερή σε Μακρυδημήτρη & Μιχαλοπούλου (2000: 679-698).

Είναι γεγονός μάλιστα, ότι όλο αυτό το δαιδαλώδες σύστημα προκαλούσε γραφειοκρατικό βάρος της τάξης του ότι το 6,8% του ΑΕΠ, δηλαδή 15 δις. Ευρώ κόστιζε ετησίως η γραφειοκρατία στην Ελλάδα - σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2007 (Νικολακόπουλος 2007), και σήμερα υπολογίζεται από πολιτικό κόμμα περίπου στα 12 δις. Ευρώ¹²¹.

Η πρώτη νύξη για την εισαγωγή ενός συστήματος βελτίωσης της ποιότητας των νέων κανόνων, μέσω της καθιέρωσης της «ανάλυσης επιπτώσεων (Regulatory impact analysis) για την βελτίωση της πληροφορίας, στην οποία οι αποφάσεις στηρίζονται» εντός της ελληνικής έννομης τάξης, πραγματοποιήθηκε από την έκθεση της Επιτροπής για την εξέταση της Μακροπρόθεσμης Οικονομικής Πολιτικής ή αλλιώς έκθεση Σπράου το 1998.¹²² Πέρα των άλλων προτάσεων, στην έκθεση αυτή περιγραφόταν η κατάσταση της δημόσιας διοίκησης αλλά και οι αρνητικές επιπτώσεις της πληθώρας κανονιστικών και νομοθετικών παρεμβάσεων στην ελληνική έννομη τάξη.

Επί κυβερνήσεως του Κωνσταντίνου Σημίτη συστάθηκε ειδική επιτροπή υπό την προεδρία του Αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας Μιχαήλ Βροντάκη, η οποία συνέταξε σχέδιο νόμου «περί των νόμων», όπου γινόταν μια συστηματική προσπάθεια βελτίωσης της ποιότητας των κανονιστικών ρυθμίσεων, καθώς και του σχεδιασμού της απαιτούμενης διοικητικής δομής για την προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης, την παρακολούθηση της εφαρμογής και την αξιολόγησή της. Ωστόσο, παρότι η επιτροπή ολοκλήρωσε το νομοσχέδιο και το κατέθεσε στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, η πρωτοβουλία αυτή δεν προχώρησε.

Το σχέδιο νόμου υπό τον τίτλο, «Έλεγχος ποιότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων», παρέμεινε στο συρτάρι για πολλά έτη, αν και είχε αναγγελθεί πολλές φορές ιδίως

¹²¹ <http://topotami.gr/erotimatologio/>

¹²² Σπράος (1997) σε Μακροδημήτρη & Μιχαλόπουλου (2000).

από τον τότε Υπουργό Π. Παυλόπουλο (Karkatsoulis 2013, Ναλπαντίδου & Χατζής 2009, Hatzis & Nalrantidou 2007), συνεχώς αναβαλλόταν η ψήφιση του¹²³.

Έτσι παρά τις εξαγγελίες, η ψήφιση του νόμου δεν πραγματοποιήθηκε αν και επιτασσόταν τόσο από τη Στρατηγική της Λισαβόνας για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας όσο και από τις επιταγές του ΟΟΣΑ. Η αντίσταση του πολιτικού κόσμου ήταν σθεναρή (Karkatsoulis 2013).

4.3 Η Εγκύκλιος για την καλή νομοθέτηση

Μετά από πολλά έτη αδράνειας και δυσπραγίας, στις 18 Ιουλίου 2006 ο τότε Πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής εξέδωσε την υπ' αρ. Υ190 εγκύκλιο¹²⁴ προς όλους τους Υπουργούς και Υφυπουργούς, τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης, τους Γενικούς Γραμματείς Υπουργείων, τους Γενικούς Γραμματείς που προϊστάται Γενικών Γραμματειών Υπουργείων και τους Γενικούς Γραμματείς Περιφερειών με θέμα την νομοθετική πολιτική και την αξιολόγηση ποιότητας και αποτελεσματικότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην ανωτέρω εγκύκλιο, η κυβερνητική πρωτοβουλία αυτή, έχει στόχο *«την προσπάθεια περιορισμού της πολυνομίας, την βελτίωση και τη διασφάλιση της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, την*

¹²³ Ενδεικτικά αναφέρονται το Δελτίο τύπου της 17ης Αυγούστου 2004: «Μετά τη συνεδρίαση της Κυβερνητικής Επιτροπής, ο Υπουργός Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης Καθηγητής κ. Προκόπης Παυλόπουλος δήλωσε τα εξής: «Στην σημερινή Κυβερνητική Επιτροπή συζητήθηκαν κυρίως θέματα του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Συζητήθηκαν ειδικότερα: - Πρώτον, οι βασικοί άξονες του σχεδίου νόμου για τον έλεγχο της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων. Κατά το σχέδιο νόμου οι νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις θα υφίστανται συστηματική επεξεργασία ιδίως ως προς την αναγκαιότητά τους, τις οικονομικές τους επιπτώσεις και τη διαφάνεια και τη δημοκρατική τους νομιμοποίηση. Πέραν τούτου θα παρακολουθούνται, κατά τρόπο οργανωμένο, τα αποτελέσματα και οι επιπτώσεις εφαρμογής τους. Κατά το σχέδιο νόμου θα υφίσταται Κεντρική Υπηρεσία με τις αντίστοιχες αρμοδιότητες, και θα υπάγεται στον Πρωθυπουργό, και ειδικότερες υπηρεσίες ανά Υπουργείο και Περιφέρεια. Το σχέδιο νόμου θα εισαχθεί προς ψήφιση στη Βουλή στις αρχές του ερχόμενου Οκτωβρίου». Στις 16.6.2005 επανέρχεται ο αρμόδιος Υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης κ. Προκόπης Παυλόπουλος, σε εκδήλωση του ΣΕΒ με θέμα «Για αποτελεσματικότερη νομοθεσία και ρυθμίσεις – Επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα και το κόστος» και χαρακτηριστικά αναφέρει ότι *«κάθε ρύθμιση θα πρέπει:*

A) Να εξετάζεται σε σχέση με την αναγκαιότητα που την επιβάλλει

B) Να αξιολογείται ως προς τις κοινωνικές και οικονομικές της επιπτώσεις

Γ) Να προωθείται με διαφάνεια και με διαδικασίες συνεννόησης» Ανακοίνωση τύπου (16/6/2005), Σημεία Ομιλίας του Υπουργού ΕΣ.Δ.Δ.Α. στην εκδήλωση του ΣΕΒ με θέμα «Για αποτελεσματικότερη νομοθεσία και ρυθμίσεις –Επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα και το κόστος».

¹²⁴ Αρ. Πρωτ. Υ190/18.7.2006

κατάργηση περιττών ρυθμίσεων και, γενικά, την απλούστευση των ισχυόντων κανόνων δικαίου». Η εγκύκλιος υιοθέτησε μια ευρεία και φιλόδοξη προσέγγιση προς την κανονιστική πολιτική. Αναφερόταν στις «Αρχές του ΟΟΣΑ για την ποιότητα των κανονιστικών ρυθμίσεων» και τη «Διοργανική Συμφωνία για την βελτίωση της νομοθεσίας» της ΕΕ.

Ειδικότερα, αναφέρεται στην εγκύκλιο:

«Ως χαρακτηριστικά της ελληνικής έννομης τάξης, που πρέπει να συνεχίσουν να διορθώνονται, καταγράφονται ιδίως τα ακόλουθα:

α) Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού εξαιρετικά λεπτομερειακών ρυθμίσεων, κυρίως νομοθετικών.

β) Η ρύθμιση, με διατάξεις που είναι διάσπαρτες στη νομοθεσία, θεμάτων που ανήκουν στην ίδια ενότητα.

γ) Η υπέρμετρη διόγκωση της πρόβλεψης έκδοσης κανονιστικών διαταγμάτων, με αποτέλεσμα τη σημαντική επιβάρυνση του έργου του Συμβουλίου της Επικρατείας και την προφανή καθυστέρηση στη ρύθμιση των αντίστοιχων θεμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 2 του Συντάγματος, προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό, επιτρέπεται εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων και από άλλα όργανα της Διοίκησης»¹²⁵.

Επίσης, γίνεται αναφορά στα παραδείγματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών ενδεικτικά η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Φινλανδία, η Δανία, η Ολλανδία κ.α., αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδιαίτερα της Γενικής Γραμματείας της Επιτροπής στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισαβόνας.

Συγκεκριμένα, ο τότε Πρωθυπουργός προέκρινε ως αρχές της καλής νομοθέτησης ιδίως:

α. την αναγκαιότητα, την καταλληλότητα και την αναλογικότητα των ρυθμίσεων για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού,

β. την απλότητα και τη σαφήνεια του περιεχομένου τους,

¹²⁵ Αρ. Πρωτ. Υ190/18.7.2006, σελ. 1

- γ. την πλήρη εναρμόνιση τους με το ισχύον εθνικό κοινοτικό και διεθνές δίκαιο, καθώς και με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου,
- δ. την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα και την αποφυγή περιττών οικονομικών δαπανών κατά την εφαρμογή τους,
- ε. τη διαφάνεια και τον προσδιορισμό των υπεύθυνων οργάνων εφαρμογής των σχετικών ρυθμίσεων.

Στην εγκύκλιο, πέρα από τις αρχές, περιγράφονται και οι διαδικασίες καλής νομοθέτησης, που συνοψίζονται ως εξής:

- α. Τον προσδιορισμό του θέματος, για το οποίο γίνεται ρύθμιση, ποια δηλαδή προβλήματα πρόκειται να λύσει ή να αντιμετωπίσει η ρύθμιση.
- β. Την αξιολόγηση των συνεπειών των ρυθμίσεων, και κυρίως των οικονομικών, των κοινωνικών, καθώς και των συνεπειών στο περιβάλλον. Ιδίως αξιολογείται το όφελος, τα κόστος και οι τυχόν κίνδυνοι που προκαλούνται από την επιδιωκόμενη ρύθμιση.
- γ. Τη στάθμιση εναλλακτικών επιλογών και τη συγκριτική εμπειρία, κατά την περιγραφή της οποίας θα αιτιολογείται ο λόγος για τον οποίο η προτεινόμενη ρύθμιση έχει προκριθεί έναντι άλλων ενδεχόμενων επιλογών.
- δ. Την κατά το δυνατόν ευρύτερη κοινωνική συναίνεση και συμμετοχή.¹²⁶

Και παράλληλα προτείνει την δημιουργία ενός μηχανισμού «καλής νομοθέτησης» με τα κάτωθι εργαλεία-διαδικασίες:

- την εκπόνηση έκθεσης αξιολόγησης για κάθε νέα αλλά και παλαιότερη νομοθετική και κανονιστική ρύθμιση - έτσι κάθε Υπουργείο που προτείνει μία νέα ρύθμιση συντάσσει υποχρεωτικά «Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων»
- την αξιολόγηση αποτελεσμάτων εφαρμογής διατάξεων και

¹²⁶ Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο ρόλο της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (Ο.Κ.Ε.), που προβλέπεται στο (άρθρο 82 παρ. 3 του Συντάγματος) για τη διατύπωση αιτιολογημένης γνώμης επί των νομοσχεδίων που παραπέμπονται σε αυτήν. Η έκφραση γνώμης της Ο.Κ.Ε. είναι υποχρεωτική, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 του ν. 2232/1994 (ΦΕΚ Α 140) πριν την ψήφιση τυπικών νόμων που αφορούν θέματα ιδιαίτερης σπουδαιότητας (εργασιακές σχέσεις, κοινωνική ασφάλιση, φορολογικά μέτρα, κοινωνικοοικονομική πολιτική, θέματα περιφερειακής ανάπτυξης, επενδύσεων, εξαγωγών, προστασίας καταναλωτή και ανταγωνισμού, εξαιρουμένου όμως του προϋπολογισμού).

- την κωδικοποίηση των διατάξεων που ήδη ισχύουν.

Όσον αφορά την έκθεση αξιολόγησης συνεπειών των ρυθμίσεων η εγκύκλιος αναφέρει τα ακόλουθα: *«Την αξιολόγηση των συνεπειών των ρυθμίσεων, και κυρίως των οικονομικών, των κοινωνικών, καθώς και των συνεπειών στο περιβάλλον. Ιδίως αξιολογείται το όφελος, το κόστος και οι τυχόν κίνδυνοι που προκαλούνται από την επιδιωκόμενη ρύθμιση.*

Ειδικότερα, για τις οικονομικές συνέπειες, ενδείκνυται να γίνεται ανάλυση του αντικτύπου που κάθε ρύθμιση αναμένεται να έχει στην ανταγωνιστικότητα, στις αγορές, στο εμπόριο, στις υπηρεσίες, στις επενδύσεις, στο άμεσο και έμμεσο κόστος, καθώς και στις διοικητικές απαιτήσεις και τα διοικητικά βάρη που βαρύνουν τις επιχειρήσεις, και ιδιαίτερα τις μικρομεσαίες, τις συνέπειες στους καταναλωτές, σε κλάδους της οικονομίας, στις δημόσιες υπηρεσίες και, πάντως, κυρίως στους εργαζόμενους.

Για τις κοινωνικές συνέπειες, ενδείκνυται να αναλύονται τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της κάθε ρύθμισης στην απασχόληση και στην αγορά εργασίας, στην ποιότητα των θέσεων εργασίας, στη βελτίωση της ισότητας μεταχείρισης και των ευκαιριών, στην ισότητα των δύο φύλων, στα κοινωνικά δικαιώματα, στα δικαιώματα των καταναλωτών, στη δημόσια υγεία και ασφάλεια, στην πρόσβαση στην παιδεία, στην κοινωνική προστασία και στις υπηρεσίες.

Τέλος, θα πρέπει να αναλύονται όλες οι πτυχές των συνεπειών που η κάθε ρύθμιση μπορεί να έχει στο περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη και να διατυπώνονται σαφείς προτάσεις για τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων».

Η εγκύκλιος καταλήγει στο εξής συμπέρασμα *«Η βελτίωση της ποιότητας των κανονιστικών ρυθμίσεων θα συμβάλλει αποφασιστικά στην ασφάλεια δικαίου, προκειμένου ο πολίτης να γνωρίζει με σαφήνεια τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του και η Διοίκηση τις ευθύνες και τις αρμοδιότητες της».*

Ωστόσο, η εγκύκλιος δεν αναφέρει σαφώς αν η μη συμμόρφωση με την εγκύκλιο επιφέρει κάποια μορφή ευθύνης και δεν αναθέτει καμία αρμοδιότητα βάσει της οποίας τα σχέδια νόμων θα μπορούν να απορριφθούν λόγω μη συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις της εγκυκλίου ως προς την εκπόνηση της έκθεσης.

Αναμφισβήτητα, η εισαγωγή του νέου συστήματος στην Ελλάδα ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Ένας από τους βασικούς της στόχους ήταν η βελτίωση της ποιότητας και της συνοχής της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας δια μέσου της αξιολόγησης των κανονιστικών επιπτώσεων και άλλων κανονιστικών εργαλείων. Όμως, αξίζει να σημειωθεί ότι το νέο σύστημα δεν εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη με νόμο αλλά με εγκύκλιο (*soft law*), γεγονός που υποδεικνύει την έλλειψη απόδοσης αναγκαστικού χαρακτήρα από πλευράς του νομοθέτη και στην συγκεκριμένη περίπτωση του πρωθυπουργού. Οι εγκύκλιοι στην Ελλάδα δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, αλλά είναι μάλλον «ήπια» μέσα, που δηλώνουν κατευθύνσεις, ερμηνείες και συστάσεις. Ωστόσο η εγκύκλιος, εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια της καλύτερης νομοθέτησης σε ένα νομικό κείμενο στην Ελλάδα.

Σε εφαρμογή της εγκυκλίου του πρωθυπουργού, η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης απέστειλε τον Φεβρουάριο του 2007 σε όλους τους Υπουργούς και τους Γενικούς Γραμματείς Υπουργείων και Περιφερειών υπόδειγμα Έκθεσης Αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων και οδηγό συμπλήρωσης του υποδείγματος με την εντολή η Έκθεση Αξιολόγησης να συνοδεύει κάθε Σχέδιο Νόμου που θα αποστέλλεται εφεξής στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης.

Η έναρξη της διαδικασίας αυτής ξεκίνησε σύμφωνα με ανακοίνωση του Υπουργείου Εσωτερικών από την 1η Μαρτίου 2007¹²⁷, χωρίς όμως καμία έκθεση να έχει δει έως το 2010 το φως της δημοσιότητας.

¹²⁷ Ανακοίνωση τύπου, Εισήγηση του Γενικού Γραμματέα της Κυβέρνησης προς την Κυβερνητική Επιτροπή, 30 Ιανουαρίου 2007, θέμα: Κανονιστική Μεταρρύθμιση.

Για την παρακολούθηση της εφαρμογής της εγκυκλίου, συστάθηκε και συγκροτήθηκε σύμφωνα με την υπ' αρ. Υ214 απόφαση του Πρωθυπουργού, Επιτροπή Υποστήριξης Νομοθετικής Πολιτικής και Αξιολόγησης Ποιότητας και Αποτελεσματικότητας Νομοθετικών Ρυθμίσεων.¹²⁸ Η Επιτροπή αποτελείται από δέκα μέλη,¹²⁹ μεταξύ των οποίων οι Γενικοί Γραμματείς Δημόσιας Διοίκησης, Οικονομικών, Ανάπτυξης, ο πρόεδρος της ΚΕΝΕ (Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής), ο διευθυντής του οικονομικού γραφείου του Πρωθυπουργού, με συντονιστή τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης. Έργο της Επιτροπής εκτός από την παρακολούθηση της εφαρμογής της εγκυκλίου του πρωθυπουργού, είναι η επεξεργασία και η εκτίμηση τόσο των εκθέσεων αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων όσο και των εκθέσεων αξιολόγησης αποτελεσμάτων εφαρμογής των διατάξεων νόμων, η υποστήριξη του έργου κατάρτισης εκθέσεων, η υποβολή εισηγήσεων προς τον Πρωθυπουργό, η συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία, η παροχή κατευθυντηρίων γραμμών και τέλος η παρακολούθηση των εξελίξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) στον τομέα της κανονιστικής μεταρρύθμισης και της αξιολόγησης των ρυθμίσεων.

Παράλληλα, αναμενόταν να ξεκινήσει¹³⁰ και η διαδικασία παρακολούθησης της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής των ισχυόντων νόμων (*ex post impact analysis*). Με την διαδικασία αυτή θα προβλέπεται ότι μετά την πάροδο ενός έτους από την εφαρμογή κάθε νέου νόμου, το αρμόδιο Υπουργείο θα συντάσσει «Έκθεση Αξιολόγησης Αποτελεσμάτων Εφαρμογής», με βάση τα δεδομένα που προκύπτουν από την εφαρμογή της κάθε

¹²⁸ ΦΕΚ 373/16.3.2007, Τεύχος Δεύτερο.

¹²⁹ Η Επιτροπή, σύμφωνα με την απόφαση του πρωθυπουργού, συγκροτήθηκε αρχικά ως εξής: ο κ. Α. Καρράς- Γενικός Γραμματέας της Κυβέρνησης ως συντονιστής, ο κ. Β. Ανδρονόπουλος- Γενικός Γραμματέας Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, ο Σ. Ευσταθόπουλος-ειδικός Γραμματέας Ανταγωνιστικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης, ο καθηγητής κ. Π. Παραράς-επίτιμος Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και πρόεδρος της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής, ο κ. Π. Χριστοφόρου-επίτιμος σύμβουλος Επικρατείας και προϊστάμενος του Νομικού Γραφείου της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Α. Μακρυδημήτρης-ειδικός σύμβουλος στο Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού, η καθηγήτρια του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ε. Λουρή-Δενδρινού- προϊστάμενη του Οικονομικού Γραφείου στο Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού, ο καθηγητής της Νομικής Σχολής Αθηνών κ. Ν. Κλαμαρής-ειδικός σύμβουλος στο Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού, ο Χ. Δημητρίου- νομικός σύμβουλος του Οικονομίας & Οικονομικών και ο Η. Μικρούλας ειδικός σύμβουλος στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης.

¹³⁰ Σύμφωνα με την ανωτέρω ανακοίνωση τύπου.

διάταξης. Έτσι, εντός τριών μηνών από την πάροδο του έτους, η Έκθεση θα υποβάλλεται από τους αρμόδιους Υπουργούς στον Πρωθυπουργό μέσω του Γενικού Γραμματέα της Κυβέρνησης.

Η Έκθεση Αξιολόγησης Αποτελεσμάτων Εφαρμογής μπορεί να ξεκινήσει να συντάσσεται για νόμους που ισχύουν ήδη εδώ και χρόνια. Με την Έκθεση αυτή αναμένεται να αποτιμώνται τα αποτελέσματα της ρύθμισης, ιδίως σε θέματα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά, να εξαγονται συμπεράσματα και να κατατίθενται προτάσεις για περαιτέρω βελτιώσεις. Ιδιαίτερη αναφορά στην *ex post* έκθεση θα δίδεται στις συνέπειες για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ).

Επίσης, στην *ex post* έκθεση θα αναφέρεται επιπλέον ποιες κανονιστικές πράξεις που προβλέπονται από σχετικές εξουσιοδοτικές διατάξεις δεν εκδόθηκαν ακόμη και για ποιο λόγο.

Επίσης, στα πλαίσια του προγράμματος καλής νομοθέτησης, η Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης (ΚΕΚ)¹³¹ εξέδωσε εγχειρίδιο οδηγιών για την κωδικοποίηση της νομοθεσίας¹³² που περιλάμβανε βασικούς κανόνες «...που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση ουσιαστικών και διαδικαστικών ζητημάτων, τα οποία ανακύπτουν κατά την κωδικοποίηση νομοθετικών διατάξεων, καθώς και στην επίτευξη ενότητας και ομοιομορφίας ως προς την εμφάνιση και διατύπωση των διαμορφούμενων κειμένων των κωδίκων» (2010).

Καθώς όμως, οι εγκύκλιοι στην Ελλάδα δεν είναι δεσμευτικές, η εγκύκλιος του 2006, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν μπόρεσε να αλλάξει, από μόνη της, και με την εμφανή έλλειψη πολιτικής βούλησης εν γένει (Karkatsoulis:2013), την προσέγγιση των υπουργείων προς τις κανονιστικές ρυθμίσεις.

4.4 Υπόδειγμα έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων

¹³¹ Αρμοδιότητες της Κ.Ε.Κ. είναι: 1. Η Κ.Ε.Κ. έχει ως αποστολή την κωδικοποίηση της νομοθεσίας που ισχύει. Με απόφασή της, που εκδίδεται ύστερα από σχετικές εισηγήσεις των οικείων Υπουργείων και εγκρίνεται από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου, προτείνονται Κώδικες τυπικών νόμων και Κώδικες κανονιστικών διαταγμάτων και κανονιστικών υπουργικών αποφάσεων που πρέπει να καταρτιστούν και το θεματικό αντικείμενο καθενός. Η απόφαση αυτή διαβιβάζεται από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου στα αρμόδια Υπουργεία. 2. Η Κ.Ε.Κ. καταρτίζει τους Κώδικες που θα καθοριστούν με νόμο. Κατά την κατάρτιση των Κωδίκων επιτρέπονται η αναδιάρθρωση των διατάξεων που κωδικοποιούνται, η απάλειψη των διατάξεων που έχουν καταργηθεί ρητά ή σιωπηρά, καθώς και των μεταβατικών διατάξεων που δεν έχουν πεδίο εφαρμογής, η αναδιατύπωση και μεταφορά των κειμένων στη δημοτική γλώσσα, η προσαρμογή των διατάξεων που καθορίζουν αρμοδιότητες διοικητικών και άλλων οργάνων προς το υφιστάμενο οργανωτικό σχήμα των κεντρικών και αποκεντρωμένων κρατικών υπηρεσιών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων του δημόσιου τομέα, καθώς και οι αναγκαίες για την κωδικοποίηση φραστικές μεταβολές. 3. Η Κ.Ε.Κ. για την υποβοήθηση του έργου της μπορεί να καλεί μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, γενικούς διευθυντές και διευθυντές Υπουργείων και νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, άλλους υπηρεσιακούς παράγοντες, ειδικούς επιστήμονες και εμπειρογνώμονες. Οι υπηρεσίες του δημόσιου τομέα έχουν υποχρέωση να παρέχουν στην Κ.Ε.Κ. κάθε πληροφορία και στοιχείο που τους ζητείται. 4. Με απόφαση της Κ.Ε.Κ., που εγκρίνεται από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργικού Συμβουλίου, μπορεί να ανατίθεται, κατά παρέκκλιση από κάθε γενική και ειδική διάταξη, και με απευθείας ανάθεση, σε νομικά πρόσωπα, οργανισμούς και ινστιτούτα του ευρύτερου δημόσιου τομέα, σε νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και σε ειδικούς επιστήμονες η εκτέλεση συγκεκριμένων προπαρασκευαστικών εργασιών, οι οποίες αναφέρονται ιδίως στη συγκέντρωση της νομοθεσίας και στην κατάταξή της σε θεματικές ενότητες, καθώς και στη σύνταξη και τεκμηρίωση του εγχειριδίου που προβλέπεται στην επόμενη παράγραφο. 5. Η επιτροπή συντάσσει εγχειρίδιο που περιέχει τους νομοτεχνικούς κανόνες για τη σύνταξη των Κωδίκων. Οι κανόνες αναφέρονται ιδίως στη διαίρεση και ταξινόμηση της ύλης, στον τρόπο αρίθμησης των άρθρων, παραγράφων και εδαφίων, στον τρόπο παραπομπής στις διατάξεις που κωδικοποιούνται και στον τρόπο αναγραφής τίτλων στα άρθρα και στα επί μέρους κεφάλαια των Κωδίκων, καθώς και στη γλωσσική διατύπωση τους.

¹³² http://www.ggk.gov.gr/wp-content/uploads/2010/02/teliko_egxeiridio_odigion_gia_tin_kodikopoiisi_tis_nomothesias.pdf

Στις αρχές του 2009, μετά από δύο έτη πιλοτικής εφαρμογής δημοσιεύθηκε το νέο υπόδειγμα έκθεσης αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων. Για τη σύνταξη του, η Επιτροπή Υποστήριξης Νομοθετικής Πολιτικής και Αξιολόγησης Ποιότητας και Αποτελεσματικότητας Νομοθετικών Ρυθμίσεων έλαβε υπόψη της την εμπειρία όλων των εκθέσεων αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων που είχαν συμπληρωθεί από το 2007 έως και το τέλος του 2008. Οι εκθέσεις αυτές δεν είδαν ποτέ το φως της δημοσιότητας.

Το εν λόγω υπόδειγμα χωρίζεται σε δύο τμήματα: αξιολόγησή της κύριας διάταξης και αξιολόγηση άλλων διατάξεων. Επίσης, εκδόθηκε νέος οδηγός για την ορθή συμπλήρωση του υποδείγματος.

Το πεδίο εφαρμογής της Έκθεσης αφορά όλα τα σχέδια νόμου στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι κώδικες και τα σχέδια τροπολογιών. Δεν συντάσσεται έκθεση σε σχέδια νόμων που κυρώνουν διεθνείς συμβάσεις, προεδρικά διατάγματα ή άλλες κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης. Η εν λόγω Έκθεση θα πρέπει να συντάσσεται κατά την διάρκεια της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας και σε κάθε περίπτωση, πριν από την ολοκλήρωση της προετοιμασίας του σχεδίου νόμου. Στη συνέχεια θα αποστέλλεται στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης μαζί με το σχέδιο νόμου που αφορά, πριν από τη συζήτηση της σχετικής νομοθετικής πρωτοβουλίας στο πλαίσιο της Κυβερνητικής Επιτροπής. Έπειτα, η έκθεση θα αποστέλλεται από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, με τις τυχόν συμπληρώσεις που έχουν τυχόν επέλθει, την Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για να αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας μαζί με το σχέδιο νόμου.

Το Γραφείο Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης που υπάγεται στο Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης που αποτελεί την κεντρική μονάδα υποστήριξης της ποιότητας των ρυθμίσεων, θα συντονίζει αυτή την προσπάθεια.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του πδ 17/2009: *«Το Γραφείο Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης αποτελεί την κεντρική μονάδα υποστήριξης της ποιότητας των ρυθμίσεων και μεριμνά για την επιστημονική υποστήριξη των υπηρεσιών των Υπουργείων, προκειμένου αφενός να τηρούνται οι αρχές και διαδικασίες καλής νομοθέτησης κατά την εκπόνηση σχεδίων*

νόμων και σχεδίων κανονιστικών διαταγμάτων και πράξεων και αφετέρου να επιβοηθείται η εφαρμογή του κυβερνητικού έργου.

Ειδικότερα, το Γραφείο Υποστήριξης Καλής Νομοθέτησης έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α) Παρακολουθεί το έργο των υπουργείων κατά το στάδιο της προπαρασκευής σχεδίων νόμων και σχεδίων κανονιστικών διαταγμάτων και πράξεων και εργάζεται συστηματικά για την επιστημονική υποστήριξη του έργου αυτού, ιδίως μέσω κατάρτισης εγκυκλίων, οδηγιών, υποδειγμάτων ή της διοργάνωσης επιμορφωτικών προγραμμάτων ή εκδηλώσεων.

β) Παραλαμβάνει τις εκθέσεις αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων (impact assessment/impact analysis reports) που αποστέλλουν τα Υπουργεία, τις εξετάζει και εισηγείται προς τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης σχετικά με το περιεχόμενό τους και το περιεχόμενο του σχεδίου νόμου ή διατάγματος ή πράξης, το οποίο συνοδεύουν.

γ) Παραλαμβάνει τις εκθέσεις αξιολόγησης αποτελεσμάτων εφαρμογής ρυθμίσεων που αποστέλλουν τα Υπουργεία, τις εξετάζει και εισηγείται προς τον Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης σχετικά με το περιεχόμενό τους και τυχόν συμπεράσματα στα οποία καταλήγει.

δ) Συντονίζει την συνεργασία μεταξύ των υπουργείων και των υπηρεσιών που ασχολούνται με την καλή νομοθέτηση.

ε) Ενημερώνεται σχετικά με τις εξελίξεις για την καλή νομοθέτηση σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και συνεργάζεται με όλα τα υπουργεία, για το σκοπό αυτό».

Ωστόσο, ούτε το Γραφείο Υποστήριξης Καλής Νομοθέτησης ούτε η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης δεν έχει εξουσία να επιβάλει τη χρήση της έκθεσης ή να επιστρέψουν τα σχέδια νόμων που δεν συνοδεύονται από εκθέσεις ή να απαιτήσουν τη συμπλήρωση ελλιπούς έκθεσης από τα αρμόδια Υπουργεία.

Αναφορικά με την έκθεση, αυτή μπορεί να χωριστεί στο τυπικό και ουσιαστικό μέρος:

4.4.1 Τυπικό μέρος της έκθεσης

Το τυπικό μέρος της έκθεσης χωρίζεται σε 4 ενότητες:

- στον καθορισμό του Υπουργείου που έχει την νομοπαρασκευαστική πρωτοβουλία, καθώς και τα στοιχεία επικοινωνίας του υπευθύνου σύνταξης της έκθεσης.
- στον καθορισμό του τίτλου του προτεινόμενου σχεδίου νόμου.
- σε μια περιληπτική αναφορά στο περιεχόμενο της κύριας αξιολογούμενης ρύθμισης, και τέλος,
- στην περιληπτική αναφορά σε άλλες ρυθμίσεις που τυχόν περιλαμβάνονται στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου.

Ως κύρια ρύθμιση νοείται το κεντρικό θέμα του νομοσχεδίου. Οι «άλλες διατάξεις» δεν θα πρέπει να είναι άσχετες με το αντικείμενο της «κύριας αξιολογούμενης ρύθμισης» (Σ §74, εδ. β). Η συνάφεια των «άλλων διατάξεων» θα πρέπει να επισημαίνεται.

Σύμφωνα με τον οδηγό συμπλήρωσης του υποδείγματος θα πρέπει στην περίληψη να γίνεται αναφορά «στους σκοπούς και τους στόχους που επιδιώκει η κύρια προτεινόμενη ρύθμιση, καθώς και στα κύρια και ουσιώδη σημεία της (τι είναι, ποιους αφορά και πού αναφέρεται)» (2009: 3).

4.4.2 Ουσιαστικό μέρος της έκθεσης

Το ουσιαστικό μέρος της έκθεσης αξιολογεί κατά πόσο η προτεινόμενη ρύθμιση είναι σύμφωνη με τις αρχές και τις διαδικασίες της καλής νομοθέτησης και συγκεκριμένα αν το προτεινόμενο νομοσχέδιο ανταποκρίνεται στις αρχές:

- **της αναγκαιότητας.** Εξετάζεται κατά πόσο είναι αναγκαία η ρύθμιση για να αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο πρόβλημα καθώς και τους στόχους που επιδιώκονται.

Χρήσιμο είναι, σύμφωνα με τις οδηγίες του υποδείγματος, να συμπεριλαμβάνονται ποσοτικοποιημένα στοιχεία των επιδιωκόμενων στόχων και αποτελεσμάτων. Επίσης, εξετάζεται ποιες ομάδες επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα, θετικά ή αρνητικά από τη ρύθμιση ως προς το όφελος, το κόστος και τη διακινδύνευση. Προτείνεται ο προσδιορισμός να γίνεται με ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία.

- **της καταλληλότητας.** Εξετάζεται εάν προϋπήρξαν απόπειρες επίλυσης του συγκεκριμένου προβλήματος. Δίδεται η ευκαιρία στους συντάκτες της έκθεσης να αναφερθούν σε δυνατές εναλλακτικές λύσεις που εξετάστηκαν και απορρίφθηκαν καθώς και τις πιθανές συνέπειες που αναμένονταν σε περίπτωση που είχαν επιλεγεί. Επίσης, σύμφωνα με τις οδηγίες του υποδείγματος πρέπει να εξετάζεται η αντιμετώπιση του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του ΟΟΣΑ που έχει όμοιες ή συγκρίσιμες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες με την Ελλάδα. Σημαντικό στο σημείο αυτό είναι το αίτημα για καταγραφή όλων των διαταγμάτων και των κανονιστικών πράξεων που θα πρέπει να εφαρμοστούν ώστε να εφαρμοστεί πλήρως η ρύθμιση.
- **της αξιολόγησης συνεπειών.** Στην οικονομία, στην κοινωνία και στους πολίτες, στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, στη Δημόσια Διοίκηση και την απονομή της Δικαιοσύνης.
- **της νομιμότητας.** Διερευνάται η συμβατότητα της ρύθμισης με το Σύνταγμα. Αν σε συγκεκριμένη περίπτωση περιορίζεται η άσκηση ενός συνταγματικού κατοχυρωμένου δικαιώματος προσπαθώντας να προστατεύσει κάποιο άλλο συνταγματικό δικαίωμα, χρήσιμο είναι η μνεία και των δύο συνταγματικών διατάξεων. Σύμφωνα με τις οδηγίες του εγχειριδίου θα πρέπει να εξετάζεται και η νομολογία των Ανωτάτων Δικαστηρίων της χώρας, όπως και η νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), ώστε να αποφεύγεται στο μέλλον η σωρεία ομαδικών προσφυγών που εξασφάλιζαν πρόσθετα κυρίως μισθολογικά προνόμια σε ορισμένες κατηγορίες μισθωτών. Επίσης, ζητάται ρητά να εξετάζεται η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αλλά και οι διατάξεις της

Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), ώστε να αποφεύγονται καταδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά της Ελλάδας.

- **της αρμοδιότητας.** Σε αυτό το τμήμα δηλώνεται ποια Υπουργεία είναι συναρμόδια για τον σχεδιασμό και την προώθηση της αξιολογούμενης ρύθμισης, με ποιες οργανικές ομάδες υπήρξε συνεργασία κατά το στάδιο προετοιμασίας της ρύθμισης, καθώς και ποιες μονάδες είναι αρμόδιες για την εφαρμογή της προτεινόμενης ρύθμισης, ώστε να αποφεύγονται ζητήματα δυσλειτουργίας της διοίκησης με σύγχυση αρμοδιοτήτων. Σε περίπτωση που η προτεινόμενη ρύθμιση προβλέπει τη σύσταση νέου φορέα του Δημοσίου ή του ευρύτερου Δημοσίου τομέα, θα πρέπει το αρμόδιο Υπουργείο να αποστέλλει προς τη «Διυπουργική Γνωμοδοτική Επιτροπή για τη σύσταση, κατάργηση, αναδιάρθρωση και μετατροπή Υπηρεσιών, Συμβουλίων, επιτροπών και Φορέων του Δημοσίου Τομέα», μέσω της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, σχετική μελέτη σκοπιμότητας, οικονομοτεχνική μελέτη και μελέτη αντιμετώπισης δαπανών σύμφωνα με την απόφαση του Πρωθυπουργού (Υ 189/18.7.2006, ΦΕΚ Β΄ 953).
- **της τήρησης νομοτεχνικών κανόνων και της κωδικοποίησης.** Εξετάζεται κατά πόσο έχουν τηρηθεί οι κανόνες του εγχειριδίου οδηγιών της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής. Το κείμενο κάθε νομοθετήματος πρέπει να είναι λιτό, απλό, σαφές και άμεσο. Επιπλέον πρέπει να προσδιορίζονται οι διατάξεις που τροποποιούνται, αντικαθιστούνται ή καταργούνται με την προτεινόμενη ρύθμιση είτε άμεσα είτε έμμεσα, καθώς όπως ορθά τονίζεται στον οδηγό συμπλήρωσης κάθε ρύθμιση «προορίζεται να ενταχθεί στο προϋπάρχον νομικό σύστημα. Κάθε νόμος πρέπει να συντάσσεται με τη συναίσθηση και την επίγνωση ότι θα αποτελέσει μία ακόμη ψηφίδα στο σύστημα του υφιστάμενου δικαίου» (2009: 21).
- **της διαφάνειας και της κοινωνικής συμμετοχής.** Στο τμήμα αυτό, ο συντάκτης της έκθεσης αναφέρει αναλυτικά τους κοινωνικούς εταίρους και τα ενδιαφερόμενα μέρη (ενώσεις εργοδοτών, εργαζομένων, ελεύθεροι επαγγελματίες, επιμελητήρια,

σωματεία, μη κυβερνητικές οργανώσεις και απλοί πολίτες) που εκλήθησαν να λάβουν μέρος στη δημόσια διαβούλευση. Απαραίτητη είναι η περιγραφή του τόπου, του χρόνου και της διάρκειας της διαβούλευσης. Υπενθυμίζεται επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 του ν. 2232/1994 (ΦΕΚ Α 140) ότι η είναι υποχρεωτική η έκφραση γνώμης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) για νόμους ιδιαίτερης σπουδαιότητας όπως για παράδειγμα ρυθμίσεις που σχετίζονται για εργασιακές σχέσεις, κοινωνική ασφάλιση κλπ. Στη συνέχεια, πρέπει να γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης και τέλος, εάν έχει προβλεφθεί διαδικασία διαλόγου κατά το στάδιο της εφαρμογής της προτεινόμενης ρύθμισης.

4.4.3 Άλλες διατάξεις

Όσον αφορά τις άλλες διατάξεις οι οποίες όπως επισημάνθηκε θα πρέπει να είναι σχετικές με το κύριο αντικείμενο της ρύθμισης, θα εξετάζονται:

- το πρόβλημα που καλούνται να αντιμετωπίσουν,
- τους λόγους που είναι αναγκαίες και κατάλληλες,
- η αιτιολόγηση της συνάφειας και η σχέση της «άλλης διάταξης» με το συγκεκριμένο σχέδιο νόμου,
- η συνοπτική εκτίμηση των συνεπειών της «άλλης διάταξης» στην οικονομία, στην κοινωνία και τους πολίτες και στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον,
- η αρμοδιότητα των υπηρεσιών για την εφαρμογή κάθε «άλλης διάταξης»,
- οι διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης: συμμετέχοντες, τόπος, χρόνος και διάρκεια της διαβούλευσης αλλά και τις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν.

4.4.4 Αξιολόγηση συνεπειών

Το κεντρικό και ουσιαστικότερο σημείο της Έκθεσης είναι η αξιολόγηση των συνεπειών που θα επιφέρουν οι προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Οι συνέπειες που μια ρύθμιση μπορεί να επιφέρει διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες:

- **ως προς την οικονομία.**

Εξετάζονται οι συνέπειες ως προς:

- ο τις επιχειρήσεις
- ο τη δομή αγοράς
- ο το κόστος εγκατάστασης με τη χρήση του τυποποιημένου μοντέλου κόστους,
- ο την παραγωγή και το μάρκετινγκ των επιχειρήσεων,
- ο την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων,
- ο το διοικητικό βάρος που προκαλεί ή αφαιρεί η προτεινόμενη ρύθμιση σύμφωνα με το τυποποιημένο μοντέλο κόστους:
- ο Διοικητική επιβάρυνση ανά δράση = $P \times Q$, όπου
- ο P είναι η τιμή της εργατοώρας (ευρώ ανά ώρα) \times τον χρόνο (ώρες απασχόλησης και Q είναι η συχνότητα ανά έτος \times τον αριθμό των επιχειρήσεων
- ο την επίδραση της ρύθμισης στις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις,
- ο την ελάφρυνση ή την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού,
- ο την εθνική οικονομία (πληθωρισμός, ΑΕΠ και τα άλλα οικονομικά μεγέθη).

- **ως προς την κοινωνία και τους πολίτες.**

Εξετάζονται οι συνέπειες ως προς:

- ο την απασχόληση και την αγορά εργασίας,
- ο την ποιότητα των θέσεων εργασίας,
- ο την ισότητα ευκαιριών,
- ο την ισότητα των φύλων,
- ο τα δικαιώματα των καταναλωτών,
- ο τη βελτίωση υπηρεσιών
- ο την απλούστευση διοικητικών διαδικασιών¹³³.

- **ως προς το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.**

Εξετάζονται οι συνέπειες ως προς:

- ο τη βιώσιμη ανάπτυξη,

¹³³ Σύμφωνα με συγκριτική μελέτη της ανάλυσης των κοινωνικών επιπτώσεων σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, η Ελλάδα δεν εξετάζει την ποιότητα εργασίας, τα προσωπικά δεδομένα, οικογενιακή και προσωπική ζωή, τη διοίκηση, συμμετοχή στη διοίκηση, πρόσβαση στη δικαιοσύνη και στα ΜΜΕ, έγκλημα, τρομοκρατία και ασφάλεια (Schrefler 2016). Προσωπικά διαφώνω για την σωστή απεικόνιση της παραγματικότητας από τη μελέτη αυτή.

- τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος,
- τη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων.
- **ως προς τη Δημόσια Διοίκηση και την απονομή της Δικαιοσύνης.**

Εξετάζονται οι συνέπειες ως προς:

- τη βελτίωση λειτουργίας και της αποδοτικότητας της Δημόσιας Διοίκησης,
- τον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης (επιβάρυνση ύλης, αύξηση διενέξεων, δικονομικά ζητήματα-μια καινοτομία της έκθεσης, προσαρμοσμένη στα ελληνικά δεδομένα).

4.4.5 Παρατηρήσεις ως προς το νέο υπόδειγμα

Το νέο υπόδειγμα είναι βελτιωμένο από το προηγούμενο (2007) στα εξής σημεία:

- Αλλαγή μορφής, η οποία υποχρεώνει το συντάκτη να περιλάβει συγκεκριμένα στοιχεία και όχι να αποτελέσει απλά άσκηση σημείωσης του κουτιού ('tick the box exercise').
- Υποχρέωση για υποβολή πληροφοριών επικοινωνίας. Είναι σημαντικό να γνωρίζει αλλά και να επικοινωνεί κανείς με το συντάκτη της έκθεσης.
- Δίδεται έμφαση στο διοικητικό βάρος και σε ποσοτικά στοιχεία.
- Καθιστά αναγκαία την ειδική αιτιολόγηση.
- Ως προς την καταλληλότητα, υποχρεώνει το συντάκτη να αναζητήσει λύσεις στη διεθνή εμπειρία αλλά και να απαριθμεί τις εξουσιοδοτικές διατάξεις που χρειάζονται ώστε να καταστεί η ρύθμιση εφαρμοστέα.
- Εξετάζει τις συνέπειες στον κρατικό προϋπολογισμό και στην εθνική οικονομία (πληθωρισμός, ΑΕΠ).
- Εξετάζει τις συνέπειες στη Δημόσια Διοίκηση και την απονομή της Δικαιοσύνης.
- Γίνεται ρητή αναφορά στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων.
- Εξετάζεται η αρμοδιότητα κατά την εφαρμογή κάθε δράσης.
- Ως προς τη τήρηση των νομοτεχνικών κανόνων και τη κωδικοποίηση υπάρχουν βελτιωμένες και τροποποιημένες ρυθμίσεις.

- Ως προς τη διαφάνεια και τη κοινωνική συμμετοχή ζητάται να γίνεται καταγραφή των κυριότερων απόψεων.

4.5 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική μεταρρύθμιση 2007-2013»

Μια σημαντική ευκαιρία για την προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης ήταν το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική μεταρρύθμιση 2007-2013», το οποίο αποτελεί ένα από τα προγράμματα του ΕΣΠΑ και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο με στοχευμένα έργα.

Σκοπός του Επιχειρησιακού προγράμματος ήταν «η βελτίωση της ποιότητας της διακυβέρνησης μέσα από την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των δημοσίων οργανώσεων, καθώς και την ενίσχυση της λογοδοσίας και της επαγγελματικής ηθικής μέσω της διεύρυνσης της κοινωνικής διαβούλευσης και συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων¹³⁴» .

Η κανονιστική μεταρρύθμιση ανήκει στο γενικό στόχο 1, ειδικός στόχος 1.3:

«Αναβάθμιση των δημοσίων πολιτικών, εκσυγχρονισμός του ρυθμιστικού πλαισίου και των δομών της δημόσιας διοίκησης, με ειδικούς στόχους:

- *Ενδυνάμωση των μηχανισμών σχεδιασμού και εφαρμογής των δημοσίων πολιτικών.*
- *Προώθηση των αρχών της διαφάνειας και της λογοδοσίας.*
- *Βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων.*
- *Βελτίωση της ποιότητας της εξυπηρέτησης των συναλλασσόμενων με τις δημόσιες υπηρεσίες πολιτών και επιχειρήσεων»¹³⁵ .*

Στο ΕΠ αυτό περιλαμβάνονται έργα για την προώθηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης και την εφαρμογή πολιτικής για την αξιολόγηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας

¹³⁴ <http://www.epdm.gr>

¹³⁵ [/http://www.epdm.gr/index.php?op=GeneralObjective&todo=Load&id=1](http://www.epdm.gr/index.php?op=GeneralObjective&todo=Load&id=1)

νομοθετικών ρυθμίσεων βάσει της εγκυκλίου του Πρωθυπουργού Υ190/2006. Έργα ιδιαίτερης σημασίας είναι (Καρκατσούλης 2009: 108):

- η δημιουργία κεντρικής μονάδας Ανάλυσης Επιπτώσεων στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης η οποία θα συντονίζει το έργο των επιμέρους, υπουργικών μονάδων και η ενδυνάμωση της επιχειρησιακής λειτουργίας της κεντρικής Μονάδας μέσω του σχεδιασμού και της δημιουργίας μεθοδολογικών και επιχειρησιακών εργαλείων που απαιτούνται για την εφαρμογή της ανάλυσης επιπτώσεων, της δημιουργίας θέσεων εργασίας εντός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, την συνεχή παροχή τεχνογνωσίας στη μονάδα (Καρκατσούλης 2009: 109).

Το έργο αυτό υλοποιήθηκε εν μέρει με τη δημιουργία του Γραφείου Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης εργασίας εντός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

- η δημιουργία Κέντρων Τεκμηρίωσης στα Υπουργεία υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Εντός κάθε Υπουργείου θα δημιουργηθούν τα «Κέντρα Τεκμηρίωσης» με σκοπό την προώθηση του προγράμματος της Καλής Νομοθέτησης. Αρμοδιότητα των κέντρων αυτών θα είναι και τη συγκέντρωση, διατήρηση και επικαιροποίηση των στοιχείων πολιτικής που ασκεί ο κάθε φορέας. Τα στοιχεία αυτά θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμα ιδίως κατά την εκπόνηση των αναλύσεων επιπτώσεων. Με αυτό το τρόπο υπάρχει η δυνατότητα να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων ανά τομέα πολιτικής. Τα Κέντρα Τεκμηρίωσης θα είναι υπεύθυνα για την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών (με στόχο τη μείωση του διοικητικού βάρους κατά 25%), την κωδικοποίηση, καθώς και την παρακολούθηση της ενσωμάτωσης των κοινοτικών οδηγιών. Στόχος είναι τα Κέντρα Τεκμηρίωσης να δημιουργηθούν, κατ' αρχάς, στην κεντρική και περιφερειακή διοίκηση και στη συνέχεια, σε μεγάλα ΝΠΔΔ και ΟΤΑ (Καρκατσούλης 2009: 110). Θα αποτελούνται από έξι μονάδες:

Η πρώτη μονάδα του Κέντρου Τεκμηρίωσης θα ασχολείται με τη συλλογή ταξινόμηση και επικαιροποίηση των νόμων, υπουργικών αποφάσεων αλλά και όλων των στοιχείων της ελληνικής έννομης τάξης που καλύπτουν τις αρμοδιότητες του κάθε Υπουργείου (Καρκατσούλης 2009: 110).

Η δεύτερη μονάδα του Κέντρου θα ασχολείται με την παραγωγή των μεθοδολογικών και επιχειρησιακών εργαλείων που είναι χρήσιμα για την εφαρμογή της καλής νομοθέτησης και ιδιαιτέρως της ανάλυσης επιπτώσεων. Κατά την ανάλυση επιπτώσεων, τα μεθοδολογικά εργαλεία θα είναι χρήσιμα ιδίως στην ανάλυση κόστους-οφέλους, στην ανάλυση των οικονομικών επιπτώσεων των ρυθμίσεων και την εφαρμογή του Τυποποιημένου Μοντέλου Κόστους για τη μείωση της γραφειοκρατίας, την αξιολόγηση των διαβουλεύσεων και τη βελτίωση τους (Καρκατσούλης 2009: 111).

Η τρίτη μονάδα του Κέντρου Τεκμηρίωσης θα συντονίζει τη διαδικασία και θα συντάσσει την ανάλυση επιπτώσεων με τη συνεργασία των πολιτικών και υπηρεσιακών μονάδων του φορέα και τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων. Η τρίτη μονάδα θα είναι υπεύθυνη και για τον χρόνο διενέργειας των διαφόρων αναλύσεων επιπτώσεων (πριν, κατά και μετά την έκδοση/ψήφιση της ρύθμισης) (Καρκατσούλης 2009: 111).

Η τέταρτη μονάδα του Κέντρου θα επικεντρώνεται στην εφαρμογή των εργαλείων της Καλής Νομοθέτησης στις υφιστάμενες ρυθμίσεις - θα πραγματοποιεί δηλαδή *ex post* αναλύσεις. Κύρια αρμοδιότητα τους θα είναι: η απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών, η εφαρμογή του Τυποποιημένου Μοντέλου Κόστους για τον περιορισμό των γραφειοκρατικών επιβαρύνσεων, η εισήγηση για νέα εργαλεία απλούστευσης άλλα και η ανίχνευση, μέτρηση και περιστολή των ενδο-διοικητικών επιβαρύνσεων (Καρκατσούλης 2009: 112).

Η πέμπτη μονάδα του Κέντρου Τεκμηρίωσης θα είναι αρμόδια για τις κωδικοποιήσεις. Σκοπός της μονάδας θα είναι η εφαρμογή των εργαλείων της Καλής Νομοθέτησης στις κωδικοποιήσεις της νομοθετικής ύλης του κάθε Υπουργείου αλλά και η παροχή συνδρομής και τεχνογνωσίας μέσω συστάσεων στους φορείς που θα κωδικοποιούν τη ρυθμιστική τους ύλη είτε υπό τη μορφή της διοικητικής κωδικοποίησης της¹³⁶ είτε υπό τη μορφή της ανάπλασής της,¹³⁷ πάντα όμως, με τη συνεργασία των αρμοδίων υπηρεσιών

¹³⁶ Διοικητική κωδικοποίηση: Συγκεντρώνει διατάξεις από νομικά κείμενα που ρυθμίζουν το ίδιο αντικείμενο. Δεν έχει νομική παρά μόνο πρακτική ισχύ.

¹³⁷ Ανάπλαση: Κωδικοποιεί πολλά νομικά κείμενα σε ένα και έχει νομική ισχύ. Τροποποιεί τα ουσιαστικά μέρη των κειμένων.

κωδικοποίησης, που είναι η Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης (Ν3133/2003, ΦΕΚ 85Α) και ο Διαρκής Κώδικας Νομοθεσίας («Ραππάρχης») (Καρκατσούλης 2009: 112).

Η έκτη μονάδα του Κέντρου Τεκμηρίωσης θα είναι αρμόδια για την εφαρμογή των αρχών και εργαλείων της Καλής Νομοθέτησης κατά την ενσωμάτωση των κοινοτικών οδηγιών. Ειδικότερα η έκτη μονάδα θα εκπονεί τις αναλύσεις επιπτώσεων κατά την ενσωμάτωση νέων ρυθμίσεων. Επίσης, θα διακρίνει και θα αφαιρεί περιττές και άσχετες διατάξεις ως προς το περιεχόμενο όσων ορίζει η κοινοτική ρύθμιση, αφού προηγηθεί σύγκριση της κοινοτικής νομοθεσίας με την τελική μορφή της εθνικής νομοθεσία κατά την ενσωμάτωση τους στην ελληνική έννομη τάξη, θα αφαιρεί με άλλα λόγια την «επιχρύσωση» (*gold plating*)¹³⁸ (Καρκατσούλης 2009: 112).

- η δημιουργία θεσμικού πλαισίου για την υποστήριξη του προγράμματος Καλής Νομοθέτησης. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο θα πρέπει να στοχεύει στη βελτίωση της ρυθμιστικής διακυβέρνησης τόσο με δράσεις για πριν τη θέση σε ισχύ της ρύθμισης όσο και για μετά, δηλαδή με δράσεις παρακολούθησης της εφαρμογής των ρυθμίσεων, πάντα όμως με το συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων. Ειδικότερα, το ρυθμιστικό πλαίσιο θα καθορίζει τις διαδικασίες και το ευρύτερο πλαίσιο για τον ετήσιο προγραμματισμό των διαδικασιών απλούστευσης. Θα προβλέπει τις δομές για την εφαρμογή της καλής νομοθέτησης στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, συμπεριλαμβανόμενων της ανάλυσης επιπτώσεων και των διαδικασιών διαβούλευσης. Κεντρική θέση στο νέο θεσμικό πλαίσιο για την Καλή Νομοθέτηση θα κατέχει ο ετήσιος προγραμματισμός και απολογισμός της νομοθετικής και κανονιστικής παραγωγής μέσω ενός «ρυθμιστικού σχεδίου». Μέσω του «ρυθμιστικού σχεδίου» θα πραγματοποιείται ένας νομοθετικός προγραμματισμός, που θα περιλαμβάνει όλες τις ρυθμίσεις που πρόκειται να παραχθούν είτε να απλουστευθούν και να κωδικοποιηθούν (Καρκατσούλης 2009: 113).

¹³⁸ Gold plating (Επιχρύσωση): η εθνική αρχή που κάνει την ενσωμάτωση προσθέτει περισσότερες διαδικασίες και διοικητικούς περιορισμούς από αυτές που είναι αναγκαίες για τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από το ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Ωστόσο, πέρα από τις μονάδες εντός των Υπουργείων που δεν είχαν δημιουργηθεί ακόμη τότε, οι θεσμοθετημένοι φορείς υπεύθυνοι για την καλή νομοθέτηση στην Ελλάδα, υπαγόμενες στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, είναι οι εξής:

- Η Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή της Βουλής,
- Η Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης της Βουλής,
- Η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής,
- Το Γραφείο Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης που εντάσσεται στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης.

4.6 Τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής

Μια εξέλιξη που έστρωσε το δρόμο για την τελική υιοθέτηση του νόμου για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση είναι η τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής. Συγκεκριμένα, με την Απόφαση 11561/10.08.2010, η Βουλή τροποποίησε τον κανονισμό της. Σύμφωνα με το τροποποιημένο αρ. 85 παρ. 3 *«Τα νομοσχέδια και οι προτάσεις νόμων συνοδεύονται υποχρεωτικώς από αιτιολογική έκθεση, που πρέπει να περιέχει τους λόγους και τους σκοπούς των προτεινόμενων ρυθμίσεων, καθώς και ολόκληρο το κείμενο των διατάξεων που αναφέρεται στο νομοσχέδιο ή την πρόταση νόμου ότι τροποποιούνται. Τα νομοσχέδια συνοδεύονται επίσης, υποχρεωτικά, από έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης που έχει προηγηθεί της κατάθεσης του»*. Δεν απαιτείται η σύνταξη υποδείγματος όσον αφορά τα σχέδια νόμων που κυρώνουν διεθνείς συμβάσεις, προεδρικά διατάγματα και άλλες κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης. Σύμφωνα με το άρθρο 85 παρ. 3 Κανονισμού της Βουλής *«Έκθεση αξιολόγησης και έκθεση δημόσιας διαβούλευσης δεν απαιτούνται εάν το νομοσχέδιο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών νομοθετικών διαδικασιών των άρθρων 111-112¹³⁹ και 114-123¹⁴⁰ ή εάν το νομοσχέδιο έχει χαρακτηριστεί από την Κυβέρνηση κατεπείγον. Στην*

¹³⁹ Η κύρωση κωδίκων και διεθνών συνθηκών

¹⁴⁰ Αναπομπή, δημοψήφισμα, κατάσταση πολιορκίας, τροποποίηση ΚτΒ, αναθεώρηση Συντάγματος, προϋπολογισμός, απολογισμός, ισολογισμός.

τελευταία περίπτωση απαιτείται να συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση αξιολόγησης από τη διαδικασία εκπόνησης της έκθεσης».

4.7 Πρώτο Μνημόνιο

Το Πρώτο Μνημόνιο επέτασσε νέες εξελίξεις στον τομέα της καλής νομοθέτησης. Το Μνημόνιο υποχρεώνει την ελληνική κυβέρνηση να υιοθετήσει νόμο για την Καλή Νομοθέτηση μέχρι το τέλος του 2011. Το νομοσχέδιο για την καλή νομοθέτηση εντάσσεται στις Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και ειδικότερα στη Μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης.

Ειδικότερα το πρώτο μνημόνιο αναφέρει:

Καλύτερη Νομοθέτηση

«Η κυβέρνηση θα υιοθετήσει νομοσχέδια και μέτρα απαραίτητα για την εφαρμογή της ατζέντας για Καλύτερη Ρύθμιση (Νομοθέτηση-Better Regulation Agenda)»

Εικόνα (5)

iii. Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Μεταρρύθμιση και εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης

Η κυβέρνηση θα υιοθετήσει όλα τα απαραίτητα νομοσχέδια και διατάγματα που απαιτούνται για την πλήρη εφαρμογή της μεταρρύθμισης της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η κυβέρνηση θα ολοκληρώσει τη δημιουργία της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών για τους μισθούς στο δημόσιο τομέα. Το Υπουργείο Οικονομικών θα δημοσιεύσει μια αναλυτική έκθεση, βασισμένη σε πληροφορίες και με τη συνεργασία της Αρχής Ενιαίων Πληρωμών, για τη δομή και το ύψος των αποζημιώσεων, το μέγεθος και τη δυναμική της απασχόλησης στη γενική κυβέρνηση.

Οι αρχές θα ολοκληρώσουν τη πρώτη φάση της μεταρρύθμισης για το ενιαίο σύστημα κρατικών προμηθειών, με τη δημιουργία μιας κεντρικής αρχής προμηθειών και με την άμεση εφαρμογή της ηλεκτρονικής πλατφόρμας για τις κρατικές προμήθειες και θα εισάγουν τη χρήση ηλεκτρονικών συστημάτων δημοπρασίας. Θα πρέπει να διασφαλιστεί μία κοινή προσέγγιση και κοινές διαδικασίες για τη διενέργεια πλειοδοτικών διαγωνισμών, καθώς και για ελέγχους εκ των προτέρων (*ex ante*) και εκ των υστέρων (*ex post*).

Η κυβέρνηση θα υιοθετήσει νομοσχέδια και μέτρα απαραίτητα για την εφαρμογή της ατζέντας για Καλύτερη Ρύθμιση.

Για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος υγείας

Η Κυβέρνηση θα υιοθετήσει νομοθεσία για το θεσμικό πλαίσιο προμηθειών υγείας (Νόμος 3580/2007), θα δημιουργήσει σύστημα για τη διαχείριση των φαρμάκων, το οποίο θα ευνοεί την χρήση γενόσιμων φαρμάκων – αντίγραφα (, συμπεριλαμβανομένου και ενός συστήματος ηλεκτρονικής παρακολούθησης των συνταγών των γιατρών.

4.8 Ο νέος Νόμος 4048/2012 ή αλλιώς «ο νόμος για τους νόμους»

Κατά επιταγή του πρώτου μνημονίου, και εν αναμονή του νόμου (Νικολακόπουλος 2011) το Υπουργείο Εσωτερικών τότε, πλέον Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης, προετοίμασε το νομοσχέδιο για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση υπό τον τίτλο «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης» Το νομοσχέδιο δόθηκε εντός του 2011 προς δημόσια διαβούλευση πριν έρθει προς την τελική του ψήφιση από τη Βουλή, το Φεβρουάριο του 2012. Η διαβούλευση άρχισε στις 3 Αυγούστου 2011 και διήρκεσε ένα μήνα (έως τις Παρασκευή 2 Σεπτεμβρίου 2011). Στο σύνολο υποβλήθηκαν 167 Σχόλια επί της Διαβούλευσης.

Με το νομοσχέδιο αυτό, ουσιαστικά «θεσμοθετηθήκαν» οι σχετικές οδηγίες που είχε αποστείλει ήδη προς όλους τους υπουργούς ο τότε Γραμματέας της Κυβέρνησης καθηγητής

κ. Σωτήρης Λύτρας, θεσπίζοντας συγκεκριμένους κανόνες και αρχές της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας προς όλα τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου.

Η έκθεση εντάσσεται στο πλαίσιο της αξιολόγησης της πολιτικής για την καλή νομοθέτηση 15 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά και από σχετικό αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς τον ΟΟΣΑ.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση¹⁴¹ (2011: 1): *«Σκοπός του παρόντος σχεδίου νόμου είναι η βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, τόσο των υφιστάμενων όσο και των παραγόμενων. Αυτή επιδιώκεται, με την θεσμοθέτηση των αρχών καλής νομοθέτησης και των διαδικασιών τήρησης αυτών».* Συνεχίζει αναφέροντας ότι η *«βασική καινοτομία του παρόντος σχεδίου νόμου είναι η θεσμοθέτηση της ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων, η οποία θα ενδυναμώσει τόσο την διαφάνεια, παρέχοντας σε κάθε ενδιαφερόμενο εκείνα τα στοιχεία και δεδομένα που απαιτούνται για την αξιολόγηση των ρυθμιστικών πρωτοβουλιών, όσο και την εφαρμογή των ρυθμίσεων δεδομένου ότι θα έχουν εκτιμηθεί εκ των προτέρων οι πόροι και οι πιθανές παρεμβάσεις που απαιτούνται γ'αυτήν».*

Συγκεκριμένα, ο νόμος αποτελείται από 23 άρθρα. Στο πρώτο άρθρο αναφέρονται όλοι οι ορισμοί που χρησιμοποιήθηκαν. Κατά το άρθρο 1 παρ. 1 σκοπός του νόμου είναι η βελτίωση της ρυθμιστικής διακυβέρνησης μέσω της τήρησης των αρχών και των μέσων της καλής νομοθέτησης. Για τους σκοπούς του νομοσχεδίου η ρύθμιση ορίζεται ως *«κάθε νομοσχέδιο, προσθήκη ή τροπολογία και κάθε πράξη ή απόφαση, η οποία περιέχει γενικούς και απρόσωπους κανόνες δικαίου και είναι μείζονος σημασίας».* Ωστόσο, πουθενά στο νόμο δεν εξειδικεύεται τι ορίζεται ως μείζονος σημασίας και ποιος θα κρίνει τι είναι μείζονος σημασίας και τι όχι.

Η ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων ορίζεται σύμφωνα με την επικρατούσα παγκόσμια βιβλιογραφία στο στ. δ ως *«Ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων είναι η έκθεση, στην οποία αποτυπώνονται οι συνέπειες της ρύθμισης ως προς τη σχέση κόστους – οφέλους και τις*

¹⁴¹ <http://www.ydmed.gov.gr/?p=1803>

πιθανές διακινδυνεύσεις, ιδίως στην οικονομία, την κοινωνία, το περιβάλλον και καθημερινότητα του πολίτη».

Εν συνεχεία, παρατίθενται οι αρχές της καλής νομοθέτησης, οι οποίες εφαρμόζονται τόσο κατά την κατάρτιση και αξιολόγηση νόμων και κανονιστικών πράξεων, κατά την απλούστευση, με την τροποποίηση ή κατάργηση διατάξεων, την αναμόρφωση και την κωδικοποίηση, καθώς και κατά την ενσωμάτωση του κοινοτικού δικαίου, όσο και κατά την κατάρτιση προτάσεων νόμου. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 2 ορίζονται οι αρχές της καλής νομοθέτησης:

«Η ποιότητα των ρυθμίσεων διασφαλίζεται με την τήρηση των αρχών καλής νομοθέτησης, όπως είναι ιδίως:

α. Η αναγκαιότητα.

β. Η αναλογικότητα (καταλληλότητα, εύλογη σχέση μέσου και σκοπού με υιοθέτηση του λιγότερο επαχθούς μέτρου).

γ. Η απλότητα και η σαφήνεια του περιεχομένου των ρυθμίσεων.

δ. Η αποφυγή αποκλινοσών από την κατά περίπτωση γενική πολιτική ή αντιφατικών ρυθμίσεων.

ε. Η αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα με συνεκτίμηση τόσο των θεμελιούντων τη ρύθμιση των οικονομικών και άλλων στοιχείων, όσο και των συνεπειών της ρύθμισης.

στ. Η διαφάνεια.

ζ. Η επικουρικότητα και λογοδοσία με τον προσδιορισμό των αρμόδιων οργάνων εφαρμογής των ρυθμίσεων.

η. Η ασφάλεια δικαίου.

θ. Η προσβασιμότητα στις ρυθμίσεις και με ηλεκτρονικά μέσα.

ι. Η δυνατότητα υποβολής προτάσεων σχετικών με τις ρυθμίσεις κατά το στάδιο της κατάρτισης και της αξιολόγησης της εφαρμογής τους (ανοιχτή διαδικασία).

ια. Η ισότητα των φύλων.

ιβ. Η δημοκρατική νομιμοποίηση

Ειδικά η αρχή της δημοκρατικής νομιμοποίησης εισήχθη στο νομοσχέδιο τη τελευταία στιγμή κατά τη συνεδρίαση της 16^{ης} Φεβρουαρίου 2012.

Επίσης στα άρθρα 3-4 καθορίζονται οι διαδικασίες καλής νομοθέτησης και οι υποχρεώσεις των οργάνων θέσπισης ρυθμίσεων για την τήρηση των αρχών της καλής νομοθέτησης (άρθρα 3 και 4). Με το άρθρο 4 θεσμοθετούνται και τα βήματα που πρέπει να κάνει το όργανό κατά τη σύνταξη της έκθεσης ανάλυσης συνεπειών. Συγκεκριμένα στο άρθρο 4 ορίζεται:

Τα όργανα θέσπισης ρυθμίσεων μεριμνούν για:

α. Τον εντοπισμό και οριοθέτηση του προβλήματος, το οποίο επιβάλλει τη ρύθμιση και τον εντοπισμό των συναφών νομοθετικών ή κανονιστικών ρυθμίσεων.

β. Τον προσδιορισμό και τεκμηρίωση των αρνητικών συνεπειών της μη ρύθμισης.

γ. Τον προσδιορισμό των διαθέσιμων εναλλακτικών επιλογών και τη συγκριτική τεκμηρίωση της ικανότητάς τους να επιτυγχάνουν τους επιδιωκόμενους σκοπούς.

δ. Τη στάθμιση των ωφελημάτων, του κόστους και των διακινδυνεύσεων που προκύπτουν από την υιοθέτηση της ρύθμισης σε αναφορά με τη βέλτιστη σχέση κόστους-οφέλους της προκρινόμενης εναλλακτικής και την ελάχιστη δυνατή επέλευση παρεπόμενων δυσμενών αποτελεσμάτων, ιδίως στην οικονομία, την κοινωνία, τη διοίκηση και το περιβάλλον.

ε. Τη σαφήνεια των νοημάτων της ρύθμισης και ιδίως τη διατύπωση συγκεκριμένων, μετρήσιμων, σαφών και χρονικά οριοθετημένων στόχων που επιδιώκονται με αυτή. Ειδικότερα, την παροχή σε ανοιχτή και επεξεργάσιμη μορφή όλων των απαραίτητων δεδομένων, ιδίως στατιστικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και χωρικών που αφορούν και τεκμηριώνουν την προτεινόμενη ρύθμιση.

στ. Τη γραμματική και συντακτική ορθότητα των διατάξεων και την τήρηση των νομοτεχνικών κανόνων.

ζ. Την υιοθέτηση όλων των απαραίτητων μέτρων για τη διασφάλιση της επίτευξης των στόχων πολιτικής με το ελάχιστο δυνατό κόστος, στο οποίο περιλαμβάνονται τα διοικητικά βάρη για τις επιχειρήσεις, τους πολίτες και τη διοίκηση.

η. Την οργάνωση και παρακολούθηση κοινωνικής ή κάθε άλλου είδους διαβούλευσης, που κρίνεται ως αναγκαία, καθώς και την οργάνωση και παρακολούθηση της συμμετοχής των ενδιαφερομένων κατά το σχεδιασμό, εφαρμογή και αξιολόγηση της ρύθμισης.

θ. Το σαφή προσδιορισμό των οργάνων της διοίκησης που είναι αρμόδια για την εφαρμογή της ρύθμισης.

ι. Την υιοθέτηση κανόνων που υπηρετούν τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, η υιοθέτηση κανόνων που υπηρετούν τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης εισήχθη στο νομοσχέδιο τη τελευταία στιγμή κατά τη συνεδρίαση της 16^{ης} Φεβρουαρίου 2012.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να κάνουμε μια μικρή παρένθεση και να εξετάσουμε σύντομα την έννοια της βιωσιμότητας, μιας έννοιας που συναντάμε όλο και συχνότερα στην ελληνική αλλά και ευρωπαϊκή έννομη τάξη. Η ανάπτυξη πρέπει να είναι βιώσιμη, ικανή να διασφαλίσει σε βάθος χρόνου, παρά τη σταδιακή μείωση των φυσικών πόρων, τόσο με τη συνετή χρήση των τελευταίων όσο και με τη χρήση τεχνολογίας που σέβεται το περιβάλλον ώστε να λαμβάνεται μέριμνα για τις επόμενες γενιές¹⁴². Έτσι, προσδίδεται μια διαχρονική διάσταση στη θεωρία του Rawls περί δικαιοσύνης (Δελλής 2018: 193). Επίσης, το ελληνικό Συμβούλιο της Επικρατείας προσέδωσε στη βιωσιμότητα αυτοτέλεια και συνταγματικό κύρος.

Επανερχόμεστε στο νόμο και στη συνέχεια ορίζονται τα μέσα της καλής νομοθέτησης – εν προκειμένω, η διαβούλευση, η ανάλυση συνεπειών των ρυθμίσεων, η αιτιολογική έκθεση των νόμων, η απλούστευση, η κωδικοποίηση, η αναμόρφωση του δικαίου, και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής των ρυθμίσεων– (άρθρο 5) και εξειδικεύονται, περαιτέρω, αναλυτικώς οι ανωτέρω ρυθμίσεις (άρθρα 6-12).

Το σχετικό άρθρο για την ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων (άρθρο 7 παρ 1.) αντικαταστάθηκε για να τονισθεί η σημασία της νησιωτικής πολιτικής, όπως παρακάτω από το άρθρο

¹⁴² Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Νορβηγίας και του ειδικού ταμείου για τις επόμενες γενιές, Δελλής 2018: 193-194.

32 Ν. 4150/29-29 Απρ. 2013¹⁴³ α) Κάθε σχέδιο νόμου, προσθήκη ή τροπολογία, καθώς και κανονιστική απόφαση μείζονος οικονομικής ή κοινωνικής σημασίας συνοδεύεται από ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων, στην οποία περιλαμβάνονται και η τεκμηρίωση της τήρησης των αρχών του άρθρου 2, τα οριζόμενα στις περιπτώσεις α΄ έως δ΄ του άρθρου 4, καθώς και οι ενδεχόμενες συνέπειες στην οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη των νησιών. Για την τελευταία ως άνω περίπτωση, απαιτείται ειδική τεκμηρίωση και αξιολόγηση και προς το σκοπό αυτό αναζητείται υποχρεωτικά η προηγούμενη γνώμη της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής. β) Η ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων υποβάλλεται μαζί με το σχέδιο των διατάξεων στο Γραφείο Καλής Νομοθέτησης που προβλέπεται στο άρθρο 14.

Επίσης, ρυθμίζονται θέματα σχετικώς με τη μεταφορά και την ενσωμάτωση του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ελληνική έννομη τάξη (άρθρο 13).

Ορίζονται, ως οργανωτικές μονάδες της καλής νομοθέτησης, το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης όπως μετονομάστηκε το Γραφείο Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης, που έχει συσταθεί και λειτουργεί στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης και τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας που συνιστώνται σε κάθε Υπουργείο και υπάγονται απευθείας στον οικείο Υπουργό (άρθρο 14), καθορίζονται οι αρμοδιότητες και ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας τους (άρθρο 15). Συγκεκριμένα ορίζεται ότι το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης και τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων συνεργάζονται για τον έλεγχο της ποιότητας των ρυθμίσεων. Το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης υποστηρίζει και συντονίζει τη λειτουργία των Γραφείων Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων και ασκεί, ιδίως, τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α. Συντάσσει την Ανάλυση Συνεπειών Ρυθμίσεων για ρυθμίσεις που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου ή του Πρωθυπουργού.

β. Συνεργάζεται με τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων, καθώς και με αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων και ανεξάρτητες αρχές για θέματα αρμοδιότητάς τους, με σκοπό την πληρότητα των Αναλύσεων Συνεπειών Ρυθμίσεων, παρέχοντας εκ των

¹⁴³ ΦΕΚ Α΄ 102, τομ. Τομ. 20, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 157, σελ. 36, 546.

προτέρων γενικές κατευθύνσεις και διατυπώνοντας ειδικές υποδείξεις, καθώς και προβαίνοντας εκ των υστέρων σε διορθωτικές παρεμβάσεις.

γ. Το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης ζητά τη γνώμη της επιτροπής ανταγωνισμού κατά τη σύνταξη των κατευθυντήριων οδηγιών προς τα Υπουργεία σχετικά με τον τρόπο ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων, όσον αφορά στη λειτουργία του ελεύθερου ανταγωνισμού.

δ. Συνεργάζεται με τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας και τις καθ' ύλη αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων για την εκτίμηση των συνεπειών αναφορικά με ρυθμίσεις, που καταρτίζονται στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό τη διαμόρφωση των εθνικών θέσεων που ενδείκνυται να υποστηριχθούν.

ε. Συνεργάζεται με τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας και τις καθ' ύλη αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων στην εκτίμηση των επιπτώσεων και συνεπειών των ρυθμίσεων, οι οποίες περιλαμβάνονται σε υπό κατάρτιση διεθνείς συμβάσεις ή συμφωνίες ή σε άλλα διεθνώς δεσμευτικά κείμενα, και συμβάλλει στη διαμόρφωση των εθνικών θέσεων που ενδείκνυται να υποστηριχθούν¹⁴⁴.

Από την άλλη τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων ασκούν τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α. Παρέχουν την αναγκαία τεχνογνωσία για την τήρηση των αρχών καλής νομοθέτησης στις αρμόδιες καθ' ύλη υπηρεσίες που αναλαμβάνουν την εκπόνηση ή την απλούστευση ρυθμίσεων. β. Συντάσσουν, σε συνεργασία με τις αρμόδιες καθ' ύλη υπηρεσίες, την Ανάλυση Συνεπειών Ρυθμίσεων, επισημαίνοντας ταυτόχρονα τις συναφείς νομοθετικές ή κανονιστικές ρυθμίσεις. γ. Μεριμνούν, σε συνεργασία με το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης, για τη διενέργεια κοινωνικού διαλόγου και διαβουλεύσεων με εκπροσώπους των κοινωνικών φορέων και ενδιαφερόμενων ομάδων. [...] στ. Συντάσσουν, σε συνεργασία με τις αρμόδιες καθ' ύλη υπηρεσίες, την έκθεση αξιολόγησης αποτελεσμάτων εφαρμογής.»

¹⁴⁴ Και άλλες αρμοδιότητες στα πλαίσια της πολιτικής καλής νομοθέτησης που εκφεύγουν από το πυρήνα αυτής της διατριβής.

Ορίζεται η συγκρότηση των νομοπαρασκευαστικών Επιτροπών των Υπουργείων (άρθρο 16). Εν συνεχεία, συνιστάται η Επιτροπή Κωδικοποιήσεων και Αναμόρφωσης του Δικαίου (Ε.Κ.Α.Δ.) και ορίζονται η συγκρότηση και οι αρμοδιότητές της (άρθρα 17-18), καθορίζεται η διαδικασία κωδικοποίησης της νομοθεσίας (άρθρο 19), ορίζεται ότι σε εξαιρετικές περιπτώσεις, επιτρέπεται η σύσταση νέων επιτροπών κωδικοποίησης στα Υπουργεία (άρθρο 20) και παρέχονται, με προεδρικά διατάγματα, οι απαραίτητες εξουσιοδοτήσεις, ιδίως για την οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης, τη σύσταση των αναγκαίων θέσεων επιστημονικού προσωπικού, την οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία των Γραφείων Νομοθετικής Πρωτοβουλίας σε κάθε Υπουργείο, τη δυνατότητα συγχώνευσης οργανικών μονάδων που επιτελούν όμοιο ή παρεμφερές έργο ή μεταφοράς στα προαναφερόμενα Γραφεία συναφών αρμοδιοτήτων άλλων οργανικών μονάδων (άρθρο 21). Τέλος, παρατίθενται οι αναγκαίες μεταβατικές ισχύος διατάξεις (άρθρο 22) και ορίζεται η έναρξη ισχύος του ψηφισθησόμενου νόμου, με διαφοροποίηση όσον αφορά την έναρξη ισχύος ορισμένων διατάξεων (άρθρο 23).

Στη συνέχεια ωστόσο τα Άρθρα 17-20 καταργήθηκαν¹⁴⁵.

Σύμφωνα με το προεδρικό διάταγμα 149 της 31 Οκτωβρίου 2013 σχετικά με την οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης ορίζεται ότι¹⁴⁶ «στο Γραφείο Καλής Νομοθέτησης συνιστώνται, ...έξι

¹⁴⁵ όπως το άρθρο 18 είχε τροποποιηθεί από το άρθρ.27 Νομ. 4109/18-23 Ιαν. 2013(ΦΕΚ Α΄ 16), Τομ. 39, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 41, σελ.12,16, από το άρθρ.5Νομ.4142/4-9 Μαΐου 2013 (ΦΕΚ Α΄ 83),Τομ. 32, Κεφ. Β, Θέμα α, αριθ. 141,σελ. 116,435.

¹⁴⁶ «στο Γραφείο Καλής Νομοθέτησης συνιστώνται, πέραν των θέσεων που αναφέρονται στο άρθρο 7 του π.δ. 32/2004 (Α΄ 28) , έξι (6) θέσεις ειδικού επιστημονικού προσωπικού του άρθρου 2 του π.δ. 50/2001 (Α΄ 39) με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου και μία (1) θέση διοικητικού προσωπικού του κλάδου ΔΕ Διοικητικών Γραμματέων. Από τις έξι (6) θέσεις ειδικού επιστημονικού προσωπικού που συνιστώνται δια του παρόντος, τέσσερις (4) είναι θέσεις νομικών, μία (1) θέση οικονομολόγου και μία (1) θέση πολιτικού επιστήμονα. Η πλήρωση των ανωτέρω θέσεων γίνεται με τριετή απόσπαση, η οποία μπορεί να ανανεώνεται μία φορά, προσωπικού που κατέχει τα ίδια τυπικά και ουσιαστικά προσόντα, από τους φορείς των περιπτώσεων α΄ και β΄ της παραγράφου 6 του άρθρου 1 του ν. 1256/1982. Στις θέσεις των νομικών μπορεί να αποσπώνται οι υπηρετούντες στα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων ή οι υπηρετούντες δικηγόροι με καθεστώς έμμισθης εντολής στους φορείς των περιπτώσεων α΄ και β΄ της παραγράφου 6 του άρθρου 1 του ν. 1256/1982. Η απόσπαση του εν λόγω προσωπικού διενεργείται κατά παρέκκλιση κάθε αντίθετης γενικής ή ειδικής διάταξης με απόφαση του Πρωθυπουργού». Σημειώνεται ότι η αναφορά στο άρθρο 7 του π.δ. 32/2004 είναι μάλλον λανθασμένη καθώς στο άρθρο αυτό ορίζονται λεπτομερώς οι αρμοδιότητες του Γραφείου Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης. Στο άρθρο 8 του ίδιου π.δ. συστήνονται τριάντα τέσσερις θέσεις μετακλητών υπαλλήλων κάθε κατηγορίας και κλάδου.

(6) θέσεις ειδικού επιστημονικού προσωπικού...» και συγκεκριμένα τέσσερις (4) θέσεις νομικών, μία (1) θέση οικονομολόγου και μία (1) θέση πολιτικού επιστήμονα.

Συνεπώς, παρατηρείται μια έντονη νομική προσέγγιση της πρωτοβουλίας για την καλή νομοθέτηση, σε αντίθεση με όλες τις άλλες χώρες όπου ειδικά η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων ανατίθεται σε οικονομολόγους.

Συμπερασματικά, όλα τα Υπουργεία είναι υποχρεωμένα να καταρτίζουν εκθέσεις επιπτώσεων που θα συνοδεύουν κάθε νομοσχέδιο που θα εισάγεται προς ψήφιση στη Βουλή. Η διαδικασία αυτή που έχει ήδη θεσπιστεί με την τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής και συντονίζεται από τη Γραμματεία της Κυβέρνησης, καθίσταται πλέον υποχρεωτική. Δεν επαφίεται, με άλλα λόγια, στην διακριτική ευχέρεια των υπουργών, καθώς οι μη συμμορφούντες θα αντιμετωπίζουν τις συνέπειες του νόμου, ενώ τα άνευ εκθέσεων επιπτώσεων νομοσχέδια δεν θα γίνονται δεκτά προς κατάθεση στη Βουλή. Όλα αυτά βέβαια ανήκουν στη θεωρία, καθώς στην πράξη αρκετοί (εικοσιπέντε το 2010, ένας το 2011 και δύο το 2012) νόμοι που δεν συνοδεύονταν από έκθεση επιπτώσεων ψηφίστηκαν κανονικά από τη Βουλή.

Επίσης, η διασφάλιση της χρήσης των κριτηρίων αυτών θα εναπόκειται σε ειδικές ομάδες εντός κάθε υπουργείου που θα αναλάβουν αποκλειστικά την παρακολούθηση του νομοθετικού έργου. Τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων, όπως ονομάζονται, ξεχωριστές δομές στα υπουργεία, θα στελεχώνονται από εξειδικευμένα στελέχη και θα έχουν ως αποστολή τους την προώθηση του νομοθετικού έργου και του στρατηγικού σχεδιασμού, υπό το συντονισμό της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας πιστεύεται ότι έχουν σίγουρα συσταθεί σε πολλά, εάν όχι σε όλα τα Υπουργεία. Ωστόσο, καθώς τα οργανογράμματα των Υπουργείων δεν είναι είτε ενημερωμένα είτε μη αναρτημένα στο διαδίκτυο, η αναζήτηση μπορεί να μην είναι πλήρης. Σημειώνεται ότι εκτός από το Υπουργείο Εξωτερικών βρέθηκαν και τα ακόλουθα προεδρικά διατάγματα:

- το Π.Δ. 99/27 -28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 166) για το Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Τομ. 2, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ.210, σελ. 42,598,
- το Π.Δ. 100 /27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 167) για το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Τομ. 23, Κεφ. Α, Θέμα αα, αριθ. 146, σελ. 90,5471,
- το Π.Δ. 101/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 168) για το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Τομ. 6, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 142, σελ. 38,268,
- το Π.Δ. 103/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 170) για το Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου, Τομ. 20, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 158, σελ. 36,546,
- το Π.Δ. 104/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 171) για το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Τομ. 31, Κεφ. Π, Θέμα α, αριθ. 227, σελ. 1291,
- το Π.Δ. 105/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 172) για το Υπουργείο Εσωτερικών, Τομ. 2, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 211, σελ. 42,598,
- το Π.Δ. 106/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 173) για το Υπουργείο Υγείας, Τομ. 35, Κεφ. Α, Θέμα αα, αριθ. 151, σελ. 38,196,
- το Π.Δ. 107/27-28 Αυγ.2014 (ΦΕΚ Α΄ 174) για το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Τομ. 16, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 316, σελ. 50,512,
- το Π.Δ. 108/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 175) για το Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης, Τομ. 2, Κεφ. Β, Θέμα α, αριθ. 49, σελ. 86,
- το Π.Δ. 109/27-28 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 176) για το Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Τομ. 21, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 134, σελ. 16,256,
- το Π.Δ. 111/29-29 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 178) για το Υπουργείο Οικονομικών, Τομ. 24, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 311, σελ. 58,549,
- το Π.Δ. 112/29-29 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 179 για το Υπουργείο Τουρισμού, Τομ. 18, Κεφ. Α, Θέμα αα, αριθ. 29, σελ. 16,10,
- το Π.Δ. 113/29-29 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 180) για το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Τομ. 15, Κεφ. Α, Θέμα βα, αριθ. 44, σελ. 32,17,
- το Π.Δ. 114/29-29 Αυγ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 181) για το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Τομ. 32, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 254, σελ. 44,529 και
- το Π.Δ. 116/2-3 Σεπτ. 2014 (ΦΕΚ Α΄ 185) για το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Τομ. 13, Κεφ. Ξ, Θέμα βα, αριθ. 93, σελ. 773,50.

Για δε την οργάνωση, στελέχωση και λειτουργία του Γραφείου Νομοθετικής Πρωτοβουλίας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, βλ. το Π.Δ. 34/5-5 Ιουν. 2015 (ΦΕΚ Α΄ 54), Τομ. 36, Κεφ. Α, Θέμα α, αριθ. 110, σελ. 26,472.

4.9 Έλεγχος ποιότητας των εκθέσεων των ετών 2010, 2011 και 2012

Στα πλαίσια της παρούσας διατριβής, εξετάστηκαν οι εκθέσεις αξιολόγησης συνεπειών της ρύθμισης για όλους τους νόμους που ψηφίστηκαν κατά τα έτη 2010, 2011 και 2012. Για πριν το 2010, παρόλο που αναζητήθηκαν με διάφορους τρόπους οι εκθέσεις, ήταν αδύνατο να τις αποκτήσουμε όλες, ώστε να τις αναλύσουμε.

Το 2007, πέντε (5) μόνο βρέθηκαν μετά δυσκολίας, και η κυρίαρχη παρατήρηση ήταν η χαμηλή ποιότητα τους (Nalrantidou & Hatzis 2007). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο νόμος για την εισαγωγή του Νέου Πτωχευτικού Κώδικα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Όπως ρητά αναφέρεται στην έκθεση, ο νέος Κώδικας ήταν η μόνη λύση, χωρίς φυσικά εξέταση καμίας εναλλακτικής. Επίσης, ο νέος Κώδικας σύμφωνα με την έκθεση δεν είχε καμία επίπτωση στη δομή της αγοράς, καμία επίπτωση στο κόστος εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων και στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να διαμορφώσουν τις πολιτικές τους. Επίσης, ο νέος Πτωχευτικός Κώδικας δεν θα είχε σύμφωνα με αυτούς που την εκπόνησαν την έκθεση καμία επίπτωση στην απασχόληση και στην αγορά εργασίας (!).

Σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ το 2011 για την ελληνική Κεντρική Διοίκηση αναφέρεται για τις εκθέσεις πριν το 2010 τα εξής:

Παρά την εισαγωγή της αξιολόγησης κανονιστικών επιπτώσεων, ο στόχος της χάραξης πολιτικής η οποία θα βασίζεται στην τεκμηρίωση βρίσκεται ακόμα μακριά. [...] Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν ή παραγωγή ενός σημαντικού αριθμού εκθέσεων αξιολόγησης κανονιστικών επιπτώσεων το 2010 (48 από τους 68 νόμους που κατατέθηκαν στο Κοινοβούλιο συνοδεύονταν από τη σχετική έκθεση. Τα αποτελέσματα ήταν ανάμικτα. Ενώ κάποιες εκθέσεις αξιολόγησης κανονιστικών επιπτώσεων είναι αρκετά υψηλής ποιότητας, οι περισσότερες είναι περιορισμένες ως προς το αντικείμενό τους και παρουσιάζουν έκδηλα έλλειψη εμπειρογνωμοσύνης και στοιχείων. Προς το παρόν τα περισσότερα υπουργεία δεν διαθέτουν επαρκώς καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό για την ανάπτυξη υψηλής ποιότητας εκθέσεων αξιολόγησης επιπτώσεων. Επιπρόσθετα, λόγω της έλλειψης εκτενών, αξιόπιστων και εύκολα προσβάσιμων βάσεων δεδομένων σχετικά με τα κοινωνικά, οικονομικά

και περιβαλλοντικά ζητήματα και τα αποτελέσματα από τις εφαρμοζόμενες πολιτικές, η πραγματική ενημέρωση που είναι διαθέσιμη στο προσωπικό των υπουργείων είναι συχνά πολύ περιορισμένη για να τους επιτρέψει να προχωρήσουν σε μία ρεαλιστική αξιολόγηση των κανονιστικών επιπτώσεων. Μέχρι το τέλος του 2010 μόλις το ένα τρίτο των εκθέσεων κανονιστικών επιπτώσεων που συνόδευαν τα νομοσχέδια περιείχαν ποσοτικά στοιχεία επί του σχετικού θέματος. Το κόστος συλλογής των σχετικών στοιχείων, από μόνο του, είναι αρκετό για να καταστήσει δυσχερή την υιοθέτηση των εκθέσεων κανονιστικών επιπτώσεων, ως ένα χρήσιμο εργαλείο χάραξης πολιτικής. Η πρόκληση, ωστόσο, πηγαιίνει πολύ παραπέρα από τα τεχνικά ζητήματα της εμπειρογνωμοσύνης και της διαθεσιμότητας των στοιχείων. Η υιοθέτηση τεκμηριωμένης προσέγγισης προς τη χάραξη πολιτικής ισοδυναμεί με αλλαγή παραδείγματος για την ελληνική κεντρική διοίκηση και το πολιτικό προσωπικό. Τα υπάρχοντα στοιχεία υποδηλώνουν ότι η κατάρτιση των εκθέσεων αξιολόγησης κανονιστικών επιπτώσεων είναι εξαρτημένη από πολιτικές παρεμβάσεις και ότι οι εκθέσεις αξιολόγησης κανονιστικών επιπτώσεων γίνονται αντιληπτές όχι ως ένα εργαλείο για τη λήψη κατάλληλων και αναλογικών μέτρων αλλά ως ένα επίσημο εμπόδιο στη διαδικασία έγκρισης κανονιστικών ρυθμίσεων. Τέτοιες αντιλήψεις είναι συνήθεις και σε πολλές άλλες χώρες. Στην Ελλάδα, ωστόσο, ενισχύονται από την παρουσία μία ισχυρής νομικής παράδοσης και από την έλλειψη μίας αρμονικής συνεργατικής σχέσης μεταξύ της πολιτικής ηγεσίας και της διοίκησης.

Καθώς όμως από το 2010, υπήρχε έστω και μερική δημοσιότητα, έγινε η αφετηρία εξέτασης και ανάλυσης των εκθέσεων.

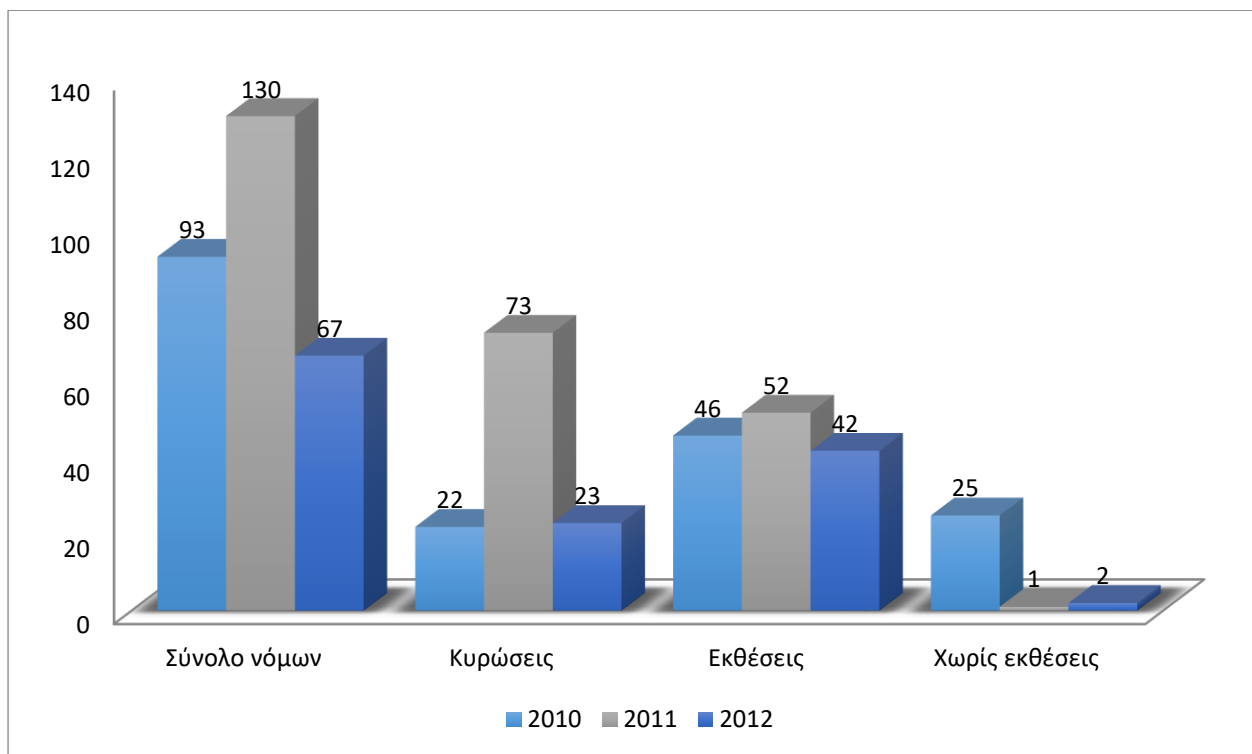
Το 2010 ψηφίστηκαν συνολικά ενενήντα τρεις (93) νόμοι. Από τους ενενήντα τρεις (93) νόμους, οι είκοσι δύο (22) ήταν κυρώσεις διεθνών συνθηκών καθώς και η κύρωση του προϋπολογισμού, του ισολογισμού και του απολογισμού που εξαιρούνται ρητά από την εκπόνηση έκθεσης αξιολόγησης ρυθμίσεων, αν και η επιλογή αυτή θα έπρεπε να επανεξεταστεί για την περίπτωση των διεθνών συνθηκών. Συνεπώς, ποσοστό 23% του νομοθετικού έργου του 2010 δεν υπόκειτο στην υποχρέωση εκπόνησης της έκθεσης. Από τους εβδομήντα ένα (71) νόμους που επιβαλλόταν να συνοδεύονται υποχρεωτικά από έκθεση

αξιολόγησης συνεπειών ρύθμισης μόνο οι σαράντα έξι (46) το τήρησαν (Παράρτημα 5), ενώ οι είκοσι πέντε (25) δε συνοδεύονταν από εκθέσεις.

Το 2011 ψηφίστηκαν συνολικά εκατό τριάντα (130) νόμοι. Από τους εκατό τριάντα νόμους (130), οι εβδομήντα τρεις (73) ήταν κυρώσεις διεθνών συνθηκών καθώς και η κύρωση του προϋπολογισμού, του ισολογισμού και του απολογισμού που εξαιρούνται ρητά από την εκπόνηση έκθεσης αξιολόγησης ρυθμίσεων. Με άλλα λόγια ποσοστό 56% του ετήσιου νομοθετικού έργου εξαιρείτο από την ανάγκη εκπόνησης ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων. Από τους πενήντα τρεις (53) νόμους που επιβαλλόταν να συνοδεύονται υποχρεωτικά από έκθεση αξιολόγησης συνεπειών ρύθμισης πενήντα **δύο (52) το τήρησαν** (Παράρτημα 6), ενώ μια (1) δε συνοδεύονταν από έκθεση.

Το 2012 ψηφίστηκαν συνολικά εξήντα επτά (67) νόμοι. Από τους εξήντα επτά (67) νόμους, οι είκοσι τρεις (23) ήταν κυρώσεις διεθνών συνθηκών καθώς και η κύρωση του προϋπολογισμού, του ισολογισμού και του απολογισμού που εξαιρούνται ρητά από την εκπόνηση έκθεσης αξιολόγησης ρυθμίσεων. Με άλλα λόγια ποσοστό 34% του ετήσιου νομοθετικού έργου εξαιρείτο από την ανάγκη εκπόνησης ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων. Από τους σαράντα τέσσερις (44) νόμους που επιβαλλόταν να συνοδεύονται υποχρεωτικά από έκθεση αξιολόγησης συνεπειών ρύθμισης οι σαράντα δύο (42) το τήρησαν (Παράρτημα 7), ενώ δύο (2) δε συνοδεύονταν από εκθέσεις.

Γράφημα 1 – Σύνολο Νόμων

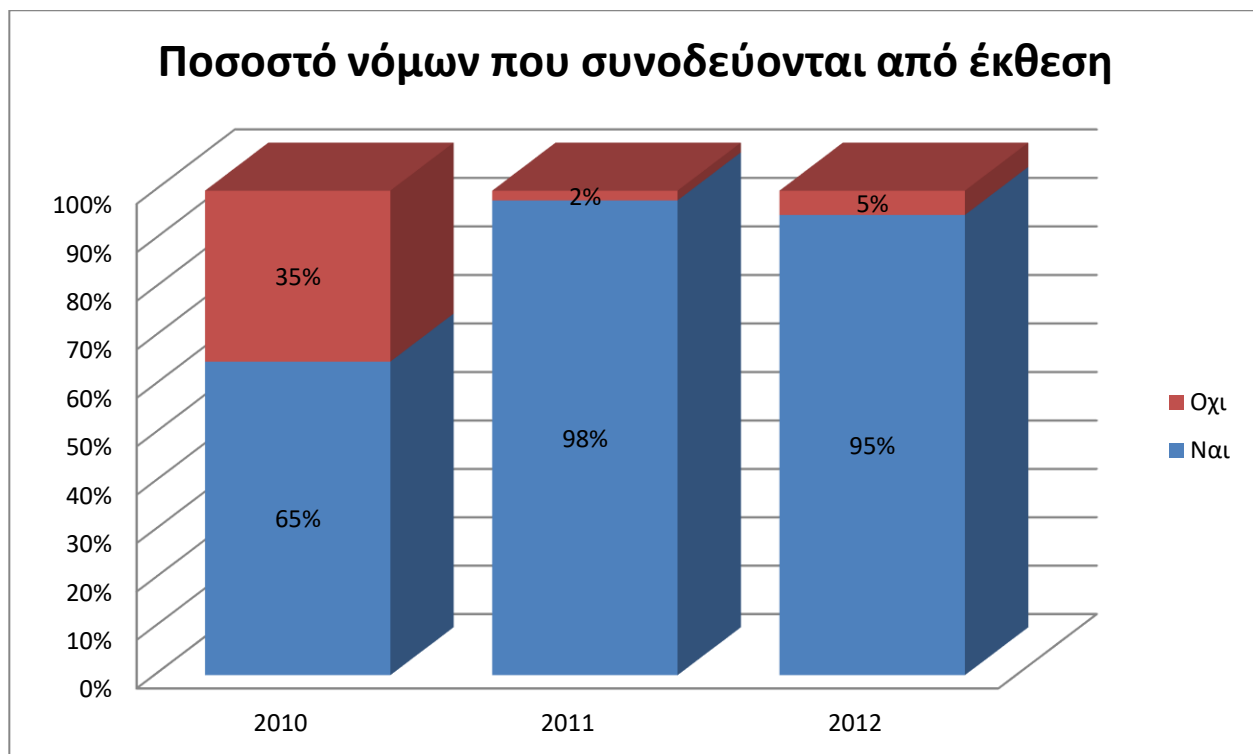
Από το γράφημα 1, πρόδηλο είναι η έξαρση του νομοθετικού έργου το 2011. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι το 2012, πολλοί από τους νόμους που ψηφίστηκαν ήταν πολυνομοσχέδια που συμπεριλάμβαναν ρυθμίσεις διαφόρων υπουργείων. Συνεπώς, δεν μπορεί κανείς να βγάλει ασφαλή συμπεράσματα, μόνο από την αριθμητική ανάλυση της ετήσιας νομοπαρασκευαστικής παραγωγής. Το 2010 το ποσοστό των νόμων που συνοδεύονται από έκθεση ανέρχεται μόλις στο 35%, τα επόμενα δύο έτη τα ποσοστά των νόμων που συνοδεύονται από έκθεση θα ανέβουν στο 95%. Για το 2010 πρέπει να σημειωθεί ότι τον Αύγουστο του 2010 με την τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής κατέστη υποχρεωτική η υποβολή μαζί με νόμο της έκθεσης. Η πλειοψηφία των νόμων που δεν συνοδεύονται από εκθέσεις ψηφίστηκαν πριν τον Αύγουστο του 2010. Αντίθετα, έκδηλό είναι ότι μετά το 2010 που στα μέσα του έγινε υποχρεωτικό η εκπόνηση της έκθεσης, το ποσοστό συμμόρφωσης είναι υψηλό.

Κάτι επίσης, αξιοσημείωτο αλλά εκτός θέματος της παρούσας διατριβής ήταν η έκτακτη νομοθέτηση μέσω πράξεων νομοθετικού περιεχομένου σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 1

του Συντ¹⁴⁷. – χωρίς ωστόσο να συντρέχει απαραίτητα η «απρόβλεπτη» ανάγκη και ενώ η Βουλή ήταν σε σύνοδο και συνεπώς σε πλήρη δυνατότητα νομοθέτησης μέσω της τακτικής διαδικασίας (Χρυσόγονος 2013: 57). Για παράδειγμα ο νόμος 4093/2012 που ήταν πολυνομοσχέδιο με ρυθμίσεις διαφόρων Υπουργείων και εκδόθηκε με τη μορφή πράξης νομοθετικού περιεχομένου λόγω επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης, ανάμεσα στις διάφορες ρυθμίσεις του ήταν και η σύσταση Φιλοτελικού και Ταχυδρομικού Μουσείου! Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Χρυσόγονος (2013: 59), κατά τη διάρκεια του 2012 εκδόθηκαν συνολικά 25 πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, περισσότερες από όσες εκδόθηκαν πάνω από μια δεκαετία, και συγκεκριμένα από το 2000 έως και το 2011! Αυτή η πρακτική δηλαδή της συστηματικής χρήσης του άρθρου 44 παρ.1 του Συντ. με την έκδοση σωρείας πράξεων νομοθετικού περιεχομένου χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις συνεχίζεται αδιάλειπτα από όλες τις κυβερνήσεις έως σήμερα. Τα τελευταία έτη, με την υπογραφή της πρώτης δανειακής σύμβασης (Μνημόνιο Ι, 2010), είναι αυξημένος ο αριθμός των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου (67 σε σύνολο 80) και των Πολυνομοσχεδίων (24 σε σύνολο 25) (ΔιαΝεοσις 2016).

¹⁴⁷ Βλ. αναλυτικότερα για το ζήτημα ενδεικτικά Π. Παραρά, Αι πράξεις νομοθετικού περιεχομένου του Προέδρου της Δημοκρατίας, 1981, σ. 276 επ. και σ. 361 επ, και Ε. Σπηλιωτόπουλου, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 2011, σ. 60 επ.

Γράφημα 2

Βέβαια, η μη συμμόρφωση στην προϋπόθεση εκπόνησης έκθεσης, αν και ορίζεται, δεν επιφέρει καμία συνέπεια. Δέον θα ήταν στην περίπτωση που ένα σχέδιο νόμου δεν συνοδεύταν από έκθεση ή η έκθεση ήταν χαμηλής ποιότητας, όντως να μην μπορούσε να εισαχθεί στη Βουλή προς συζήτηση και ψήφιση.

Αν κατηγοριοποιήσουμε τις εκθέσεις έχουμε το κάτωθι αποτέλεσμα ανά Υπουργείο και έτος: Το 2010 τις περισσότερες αναλύσεις πραγματοποίησε το Υπουργείο Οικονομικών, έπειτα το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών καθώς και τα υπόλοιπα Υπουργεία (Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Περιβάλλοντος), λιγότερες (Υπουργείο Υποδομών, Παιδείας και Πολιτισμού και Τουρισμού), ενώ από μία έκθεση έχουν το Υπουργείο Επικρατείας, Εθνικής Άμυνας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Υγείας.

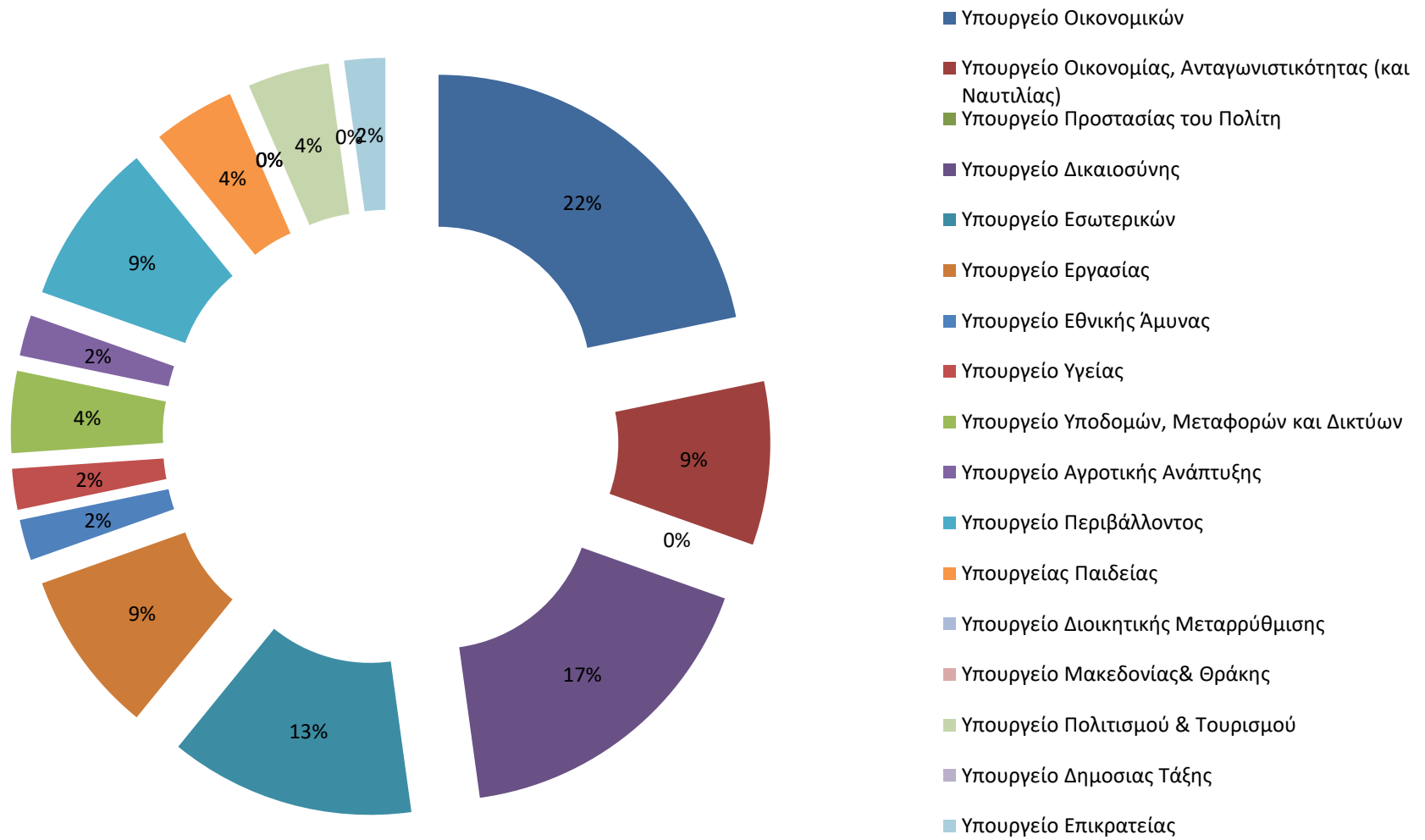
Το 2011 τις περισσότερες αναλύσεις πραγματοποίησε ξανά το Υπουργείο Οικονομικών, στη δεύτερη θέση ξανά το Υπουργείο Δικαιοσύνης, έπειτα το Υπουργείο Οικονομίας,

Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, έπονται τα Υπουργεία Προστασίας του Πολίτη και το Υπουργείο Περιβάλλοντος και λιγότερες το Υπουργείο Παιδείας, Εσωτερικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.

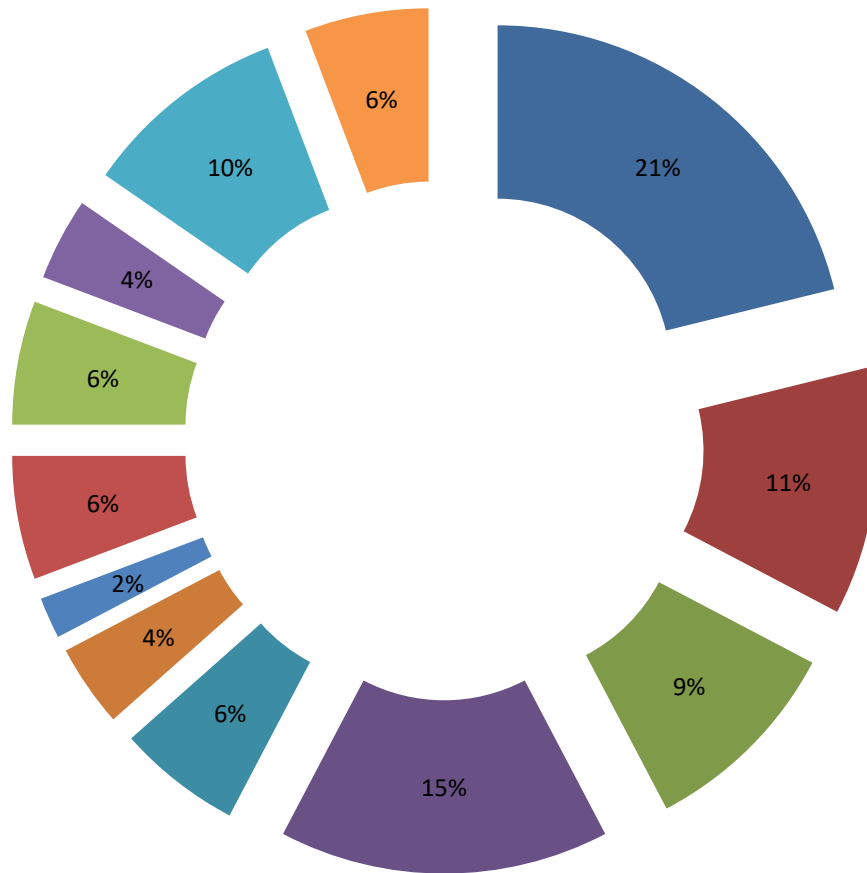
Το 2012 ξανά τις περισσότερες αναλύσεις πραγματοποίησε ξανά το Υπουργείο Οικονομικών, στη δεύτερη θέση το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και έπεται το Υπουργείο Δικαιοσύνης, λιγότερες σημαντικά εκθέσεις είχαν τα λοιπά Υπουργεία. (Γραφήματα 3).

Γραφήματα 3

2010

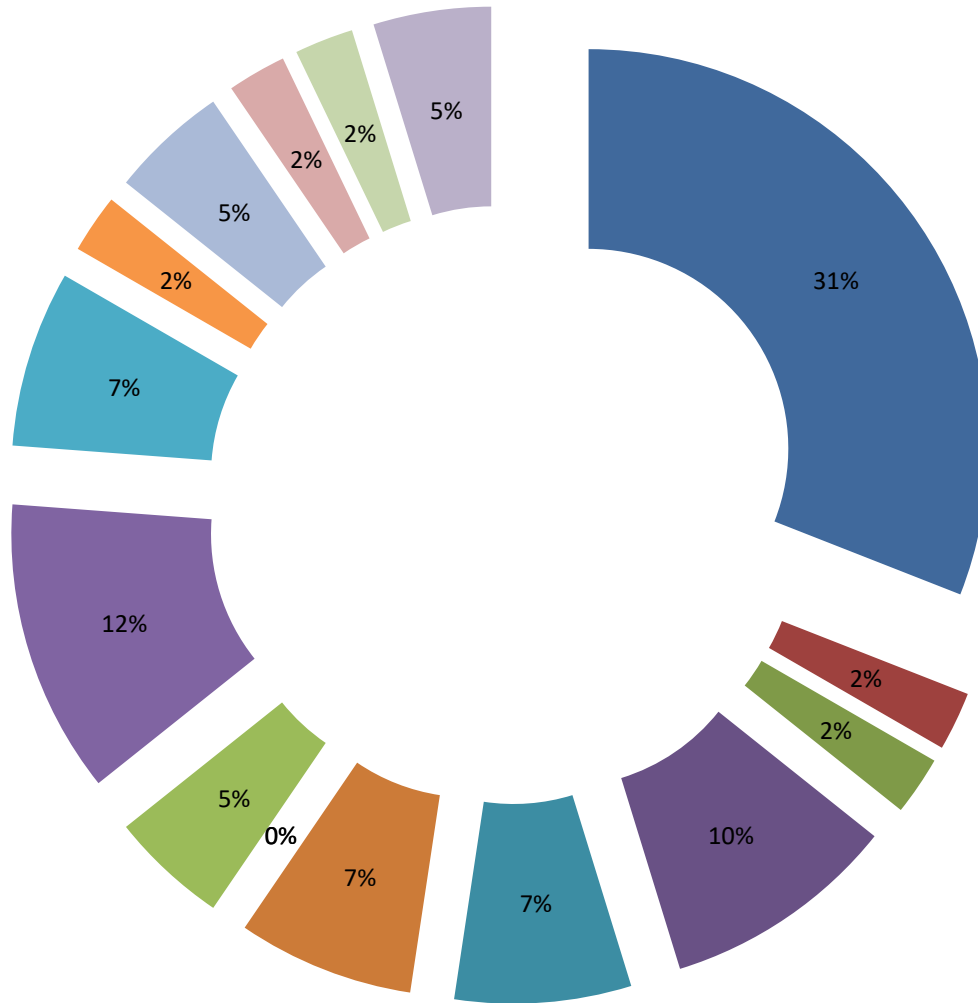

2011

- Υπουργείο Οικονομικών
- Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας (και Ναυτιλίας)
- Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη
- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Υπουργείο Εσωτερικών
- Υπουργείο Εργασίας
- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
- Υπουργείο Υγείας
- Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης
- Υπουργείο Περιβάλλοντος
- Υπουργείας Παιδείας

2012

- Υπουργείο Δημόσιας Τάξης
- Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας (και Ναυτιλίας)
- Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη
- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Υπουργείο Εσωτερικών
- Υπουργείο Εργασίας
- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
- Υπουργείο Υγείας
- Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης
- Υπουργείο Περιβάλλοντος
- Υπουργείας Παιδείας
- Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης
- Υπουργείο Μακεδονίας & Θράκης

4.10 Μεθοδολογία ανάλυσης

Πρέπει να σημειωθεί ότι για τις ανάγκες της παρούσας διατριβής χρησιμοποιήθηκε η «scorecard-κάρτα ελέγχου» που επίσης είχε χρησιμοποιηθεί για τις ανάγκες του ευρωπαϊκού δικτύου για την καλύτερη νομοθέτηση (European Network for Better Regulation-ENBR), προσαρμοσμένη στα ελληνικά δεδομένα. Η κάρτα ελέγχου περιέχει ερωτήσεις που μπορούν να απαντηθούν με ένα ναι ή ένα όχι όπως για παράδειγμα «εξετάστηκαν εναλλακτικές;». Από τα γραφήματα παρακάτω είναι εύκολο να διαπιστωθεί ποιες ερωτήσεις υπήρχαν στην κάρτα ελέγχου.

Το ENBR ήταν μία τριετής συντονιστική δράση αναφορικά με τις εκθέσεις αξιολογήσεις χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σύμφωνα με το πρόγραμμα FP6. Η scorecard περιείχε μία λίστα ποιοτικού ελέγχου σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες αλλά και σύμφωνα με καλές πρακτικές. (Παράρτημα 2). Η κάρτα ελέγχου (scorecard) αναγνωρίζεται ευρέως ως ένας χρήσιμος τρόπος μέτρησης της ποιότητας των εκθέσεων αξιολόγησης.

Η ανάλυση τριών ετών εκθέσεων δίνει την δυνατότητα για πρώτη φορά της εκτίμησης κοινών θετικών στοιχείων και αδυναμιών των εκθέσεων (Hahn et al, 2000) στην Ελλάδα. Η ανάλυση εξέτασε όλους του νόμους που ψηφίστηκαν στην υπό εξέταση τριετία. Για το 2010, τις εκθέσεις τις παρέλαβα από το νυν Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης με τη βοήθεια του καθηγητή κ. Αριστείδη Χατζή, καθότι δεν δημοσιεύονταν στο διαδίκτυο τότε και για τα έτη 2011 και 2012 από τη σελίδα του ελληνικού κοινοβουλίου. Ο κατάλογος των εκθέσεων που εξετάστηκαν και οι σχετικοί νόμοι βρίσκονται στο παράρτημα (5).

Η προσέγγιση scorecard για την αξιολόγηση του αντικτύπου καθιερώθηκε με επιτυχία από τον Robert Hahn, ήδη από τη δεκαετία του 1990, επιδεικνύοντας στοιχεία για την ποιότητα της αξιολόγησης αντίκτυπου που διενεργήθηκε από ομοσπονδιακές υπηρεσίες και το OMB (Office of Management and Budget) στις ΗΠΑ. Όπως επίσης, η προσέγγιση μέσω scorecard χρησιμοποιήθηκε και στις μελέτες των Hahn & Dudley (2004), Renda (2006),

Cecot et al. (2008), Fritsch, Radaelli, Schrefler & Renda (2012) και άλλων μελετητών για τις ευρωπαϊκές και αμερικάνικες εκθέσεις αξιολογήσεις.

Η επόμενη ενότητα παρουσιάζει τα βασικά ευρήματα της ανάλυσης με τη βοήθεια της κάρτας ελέγχου (scorecard) του ENBR, χωρίς να εξετάζει τη συζήτηση που διεξάγεται στις ΗΠΑ, όπου μερικοί σχολιαστές υποστήριξαν ότι τα εν λόγω εργαλεία μπορούν δύσκολα παρέχουν ένα αξιόπιστο αποτέλεσμα της συνολικής ποιότητας της διαδικασίας αξιολόγησης των επιπτώσεων.

Ωστόσο, θα πρέπει να συμφωνήσουμε με τους Hahn & Litan (2005), ότι δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι η χρήση των scorecards στις ΗΠΑ έχει αποδειχθεί πολύ χρήσιμη στην ανίχνευση σημαντικών ελλείψεων στη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε από τις διοικήσεις καθώς υποδεικνύει νέους δρόμους για έρευνα και άλλες επιλογές για την βελτίωση της ποιότητας των εκθέσεων αξιολόγησης.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, μετά από την ανάλυση μέσω scorecard για τις εκθέσεις αξιολογήσεις. Εξετάζεται ο βαθμός στον οποίο οι εκθέσεις πληρούν τόσο τις ελληνικές κατευθυντήριες οδηγίες όσο τις καλύτερες πρακτικές σε ευρωπαϊκό κυρίως επίπεδο. Η ανάλυση εξέτασε κατά πόσο οι εκθέσεις συμμορφώνονται με το νομικό καθεστώς της συγκεκριμένης περιόδου, δεδομένου ότι ο νόμος για την καλή νομοθέτηση ψηφίστηκε μεταγενέστερα από την εκκίνηση της εξέτασης των εκθέσεων. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένες ερωτήσεις που εξετάστηκαν στην κάρτα ελέγχου μπορεί να μην απαιτούνταν από την ελληνική νομοθεσία, όμως θεωρήθηκε χρήσιμο να ενταχθούν ώστε συγκριτικά ο κάθε αναγνώστης να κατανοήσει τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των ελληνικών εκθέσεων και των εκθέσεων εν γένει.

Φυσικά, όπως είναι λογικό ορισμένα αποτελέσματα υπόκεινται στην υποκειμενική κρίση του κάθε αξιολογητή (Hahn et al, 2000) και στην περίπτωση αυτή της δικιάς μου, αλλά πιστεύω ότι τα σημεία διαφοροποίησης και διακριτικής ευχέρειας του αξιολογητή είναι περιορισμένα όσον αφορά τις ελληνικές εκθέσεις. Φυσικά, η ανάλυση σε πολλά σημεία επαφίεται στην προσωπική κρίση του αξιολογητή . Επιπλέον, δεδομένου των πολλών και

πολλές φορές πολλαπλών σελίδων των εκθέσεων δεν μπορεί να αποκλειστεί κάποιο λάθος. Ωστόσο, είναι αμφίβολο τυχόν λάθη να αλλάξουν τα συμπεράσματα της ανάλυσης.

Επίσης, η ανάλυση εξέταζε για παράδειγμα εάν εκπονήθηκε για χάρη της έκθεσης μέτρηση του διοικητικού βάρους ή ελάφρυνση του κρατικού προϋπολογισμού και όχι ένα η μέτρηση αυτή ή η ανάλυση ήταν σωστή ή όχι. Επομένως, μια έκθεση με πολλές θετικές απαντήσεις στις ερωτήσεις, μπορεί να είναι χαμηλού ποιοτικού επιπέδου έκθεση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι εκθέσεις για το νόμο στην Αμερική για τη μείωση του μόλυβδου στη βενζίνη και για τα επίπεδα όζον όπου σύμφωνα με τις αναλύσεις τόσο του Hahn (2000) όσο και του Morgenstern (1997:466) ήταν υψηλού επιπέδου, ωστόσο δέχθηκαν μεγάλη κριτική ότι παρέβλεψαν οφέλη ή στηρίχθηκαν σε λάθος εκτιμήσεις (Hahn & Dudley, 2004:7).

4.10.1 Υπεύθυνοι εκπόνησης

Οι υπεύθυνοι εκπόνησης της έκθεσης ποικίλλουν:

Σύμφωνα με το άρθρο 14 του νόμου 4048 για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση όπου ορίζονται οι δομές της καλής νομοθέτησης, αναφέρεται ότι οι *«οργανωτικές μονάδες της καλής νομοθέτησης είναι το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης, όπως μετονομάζεται το Γραφείο Υποστήριξης της Καλής Νομοθέτησης, που έχει συσταθεί και λειτουργεί στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, και τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας των Υπουργείων, τα οποία συνιστώνται με το νόμο αυτόν και υπάγονται απευθείας στον οικείο Υπουργό»*. Επίσης, στο άρθρο 4 ορίζονται οι υποχρεώσεις των οργάνων θέσπισης ρυθμίσεων για την τήρηση των αρχών καλής νομοθέτησης όπου γίνεται μνεία για τα βήματα της εκπόνησης της έκθεσης ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων. Στη συνέχεια στο άρθρο 14 παρ. 3 στ. β ορίζεται ότι τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας εντός του κάθε Υπουργείου συντάσσουν σε συνεργασία με τις αρμόδιες καθ' ύλην υπηρεσίες, την ανάλυση Συνεπειών Ρυθμίσεων επισημαίνοντας ταυτόχρονα τις συναφείς νομοθετικές ή κανονιστικές ρυθμίσεις.

Σύμφωνα, με το εγχειρίδιο οδηγιών, ωστόσο «υπεύθυνος επικοινωνίας δεν είναι απαραίτητως ο συντάκτης ή ο μοναδικός συντάκτης της Έκθεσης, αλλά ένα πρόσωπο που έχει καλή γνώση του περιεχομένου της Έκθεσης και με το οποίο μπορεί να επικοινωνήσει η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης για την επίλυση τυχόν δυσνόητων θεμάτων. Τα στοιχεία επικοινωνίας του προσώπου αυτού θα πρέπει να συμπληρώνονται με πληρότητα, ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία μαζί του και, εν τέλει, με τον συντάκτη ή τους συντάκτες της Έκθεσης».

Η «σύγχυση» αυτή αποτυπώνεται και στο γράφημα. Ποιοι εκτόνησαν τις εκθέσεις λοιπόν; Το 2010, η πλειοψηφία είναι σύμβουλοι υπουργών, με ποσοστό άνω του 45%, στη συνέχεια ακολουθούν δημόσιοι υπάλληλοι κυρίως προϊστάμενοι τμημάτων ή διευθύνσεων με ποσοστό 24%. Πιο σπάνια παρατηρείται να υπογράφονται οι εκθέσεις από Γενικούς Γραμματείς (με ποσοστό 8,70%), οι οποίες αξίζει να σημειωθεί ότι είναι υψηλού επιπέδου.

Σε άλλες εκθέσεις απλά αναφέρεται το όνομα του Υπουργείου ή της Ειδικής/Γενικής Γραμματείας 15,21%, ενώ σε ένα μικρό ποσοστό δεν αναφέρεται κανένα απολύτως στοιχείο 2,10%.

Επίσης, σε λίγες περιπτώσεις παρατηρείται η λεγόμενη «σύμπραξη συμβούλων με δημοσίους υπαλλήλους» με συνεργασία συμβούλων και δημοσίων υπαλλήλων με ποσοστό 4,34% (Γράφημα 4).

Σε καμία έκθεση δε γίνεται ξεκάθαρο πόσες Διευθύνσεις-Τμήματα συμμετείχαν στη διαδικασία σύνταξης της έκθεσης, καθώς και ποιος ήταν ο ρόλος τους (συμβουλευτικός, ηγετικός, με δυνατότητα veto ή και από κοινού σύνταξη).

Το 2011 η πλειοψηφία είναι πάλι οι σύμβουλοι υπουργών, με ποσοστό κοντά στο 50% στη συνέχεια ακολουθούν δημόσιοι υπάλληλοι κυρίως προϊστάμενοι τμημάτων ή διευθύνσεων με σταθερό ποσοστό 25%. Επίσης, σταθερό παραμένει το ποσοστό των εκθέσεων που υπογράφονται εκθέσεις από Γενικούς Γραμματείς. Το ποσοστό των εκθέσεων που απλά αναφέρεται το όνομα του Υπουργείου ή της Ειδικής/Γενικής Γραμματείας ανεβαίνει

στο 15%. Επίσης, δεν παρατηρείται πλέον η «σύμπραξη συμβούλων με δημοσίους υπαλλήλους».

Το 2012, το ποσοστό των εκθέσεων που απλά αναφέρεται το όνομα του Υπουργείου ή της Ειδικής/Γενικής Γραμματείας εκτοξεύεται στο 38% από το 15% που ήταν το προηγούμενο χρόνο, στη συνέχεια έπονται οι σύμβουλοι Υπουργών με ποσοστό 31%, ενώ σταθερό ποσοστό παραμένει των εκθέσεων που εκπονούν οι δημόσιοι υπάλληλοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι ούτε τη χρόνια αυτή υπήρξε συνεργασία συμβούλων Υπουργών με δημοσίους υπαλλήλους. Ωστόσο, στα διάφορα πολυνομοσχέδια, όπου παρατηρείται το φαινόμενο των πολλαπλών εκθέσεων, άλλες τις είχαν συντάξει δημόσιοι υπάλληλοι και άλλες σύμβουλοι Υπουργών (Γράφημα 4).

Συνεπώς, κατά τη διάρκεια της περιόδου παρατηρείται ότι πέρα από τον «άγνωστο» υπεύθυνο επικοινωνίας που κυριαρχεί, οι σύμβουλοι Υπουργών έχουν σημαντικό ρόλο στην εκπόνηση των εκθέσεων. Ωστόσο, έτσι γίνεται πιο δύσκολο να παραμένει η τεχνογνωσία εντός των Υπουργείων, καθώς οι σύμβουλοι Υπουργών ως μετακλητοί δημόσιοι υπάλληλοι, παραμένουν έως ότου ο Υπουργός που τους διόρισε, χάσει τη θέση του. Επίσης, παρατηρείται ότι σχετικά σταθερό παραμένει ποιοι (σύμβουλοι ή δημόσιοι υπάλληλοι) συντάσσουν τις εκθέσεις ανά Υπουργείο. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η συνήθης πρακτική του Υπουργείου Οικονομικών είναι η εκπόνηση των εκθέσεων από συμβούλους Υπουργών.

Έχει πολύ μεγάλη σημασία το ερώτημα του 'ποιος εκπονεί την έκθεση' και ποιο είναι το ακαδημαϊκό του υπόβαθρο. Αν είναι οικονομολόγοι δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην αποτελεσματικότητα ενώ αντίθετα οι νομικοί δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη νομιμότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι εκθέσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, σχεδόν αγνοούν την οικονομική αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι γενικά, οι δημόσιοι υπάλληλοι εκπονούν τις εκθέσεις σύμφωνα με τους υφιστάμενους κανόνες και επιδιώκουν τη νομιμότητα. Ενώ οι πολιτικοί και το πολιτικό προσωπικό είναι πιο επιρρεπείς είτε σε ομάδες πίεσης, είτε στο μέσο ψηφοφόρο ή και σε

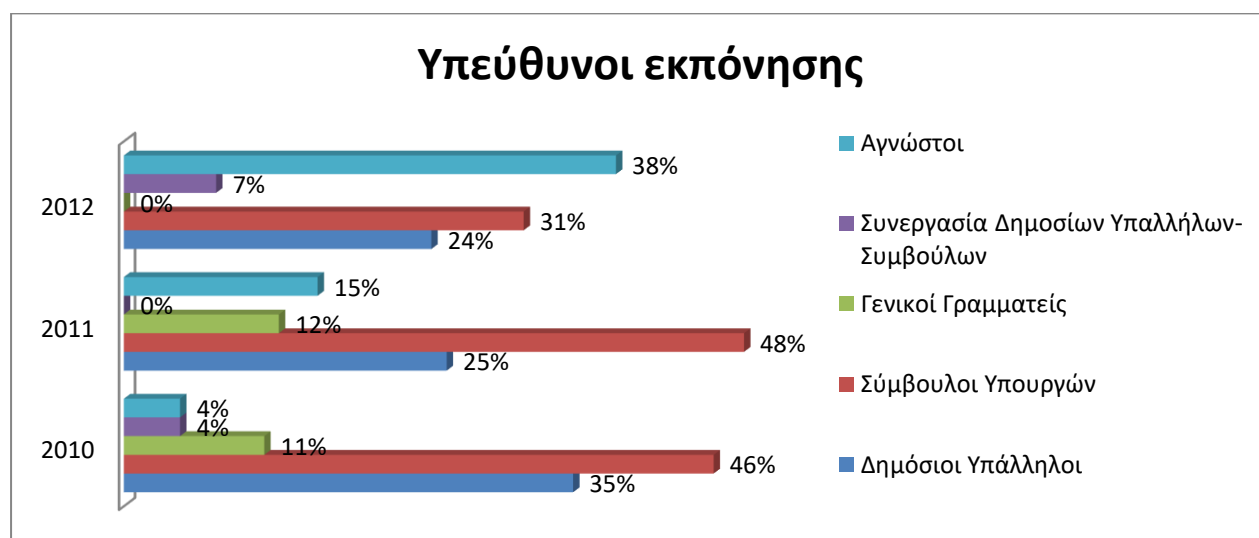
εξωτερικές πιέσεις από την ΕΕ, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ούτω κάθε εξής. Οι πολιτικοί αναζητούν μέσω της ανάλυσης την συναίνεση (Radaelli, 2005: 16).

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι όπως είναι λογικό εάν οι εκπονούντες την έκθεση αλλάζουν συνεχώς, τότε είναι σχεδόν βέβαιο ότι δεν θα παρατηρηθεί, όπως και στην προκειμένη περίπτωση βελτίωση της ποιότητας των εκθέσεων. Χαρακτηριστική είναι η ερευνα του πολιτικού επιστήμονα Radaelli (2009) για την εκπαίδευση στην ανάλυση επιπτώσεων.

Εξάλλου, χρήσιμο είναι η απαίτηση καταγραφής του ονόματος του εκπονούντος της έκθεσης, για να λειτουργήσει ως μηχανισμός 'name and shame' με σκοπό την ενίσχυση της προσπάθειας του εκπονούντος για μια πιο ποιοτική έκθεση (ΟΟΣΑ 2015).

Συμπερασματικά, προτείνεται τα Γραφεία Νομοθετικής Πρωτοβουλίας να έχουν πιο ενεργό ρόλο στην διαδικασία εκπόνησης και από κοινού με τα Γραφεία Υπουργών και τους συμβούλους του να επεξεργάζονται τα στοιχεία της έκθεσης, όπως ορίζει και ο νόμος.

Γράφημα 4

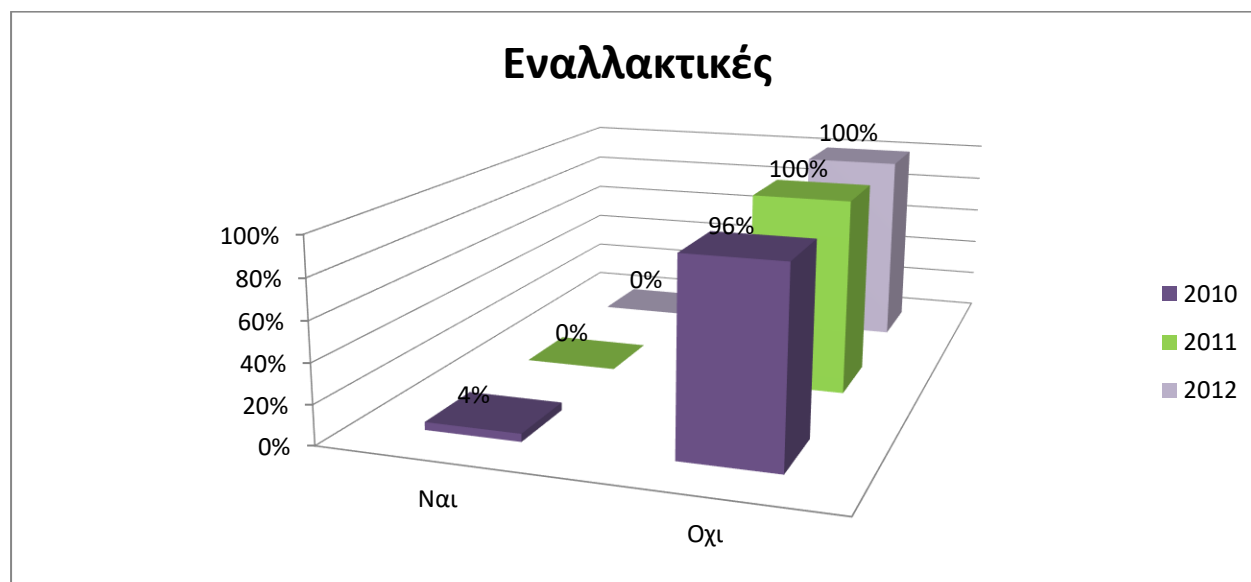

4.10.2 Εναλλακτικές

Κοινό σημείο όλων των εκθέσεων είναι ότι εστιάζουν σε μία επιλογή πολιτικής. Εναλλακτικές προτάσεις πολιτικής δεν εξετάζονται. Αν και ο οδηγός συμπλήρωσης του υποδείγματος δίδει οδηγίες στους συντάκτες της έκθεσης «να αναφερθεί και στους λόγους της επιλογής της αξιολογούμενης ρύθμισης έναντι άλλων εναλλακτικών λύσεων. Ο συντάκτης της έκθεσης καλείται να προσδιορίσει εφικτές και εφαρμόσιμες εναλλακτικές λύσεις, τους λόγους για τους οποίους δεν επιλέχθηκαν αυτές, καθώς και τις πιθανές συνέπειες τους στην περίπτωση που είχαν επιλεγεί.» (Οδηγός συμπλήρωσης του υποδείγματος 2009: 6). Οι εκθέσεις είναι κυρίως αιτιολόγηση της ήδη ειλημμένης απόφασης.

Το 2010 μόνο **δύο εκθέσεις** σε σύνολο σαράντα έξι εξέτασαν μια άλλη εναλλακτική, την επιλογή της «μη ρύθμισης». Και οι δύο προέρχονταν από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Το 2011 και το 2012 καμία έκθεση δεν εξέτασε ουσιαστικά καμία εναλλακτική (Γράφημα 5).

Γράφημα 5

4.10.3 Ανάλυση συνεπειών

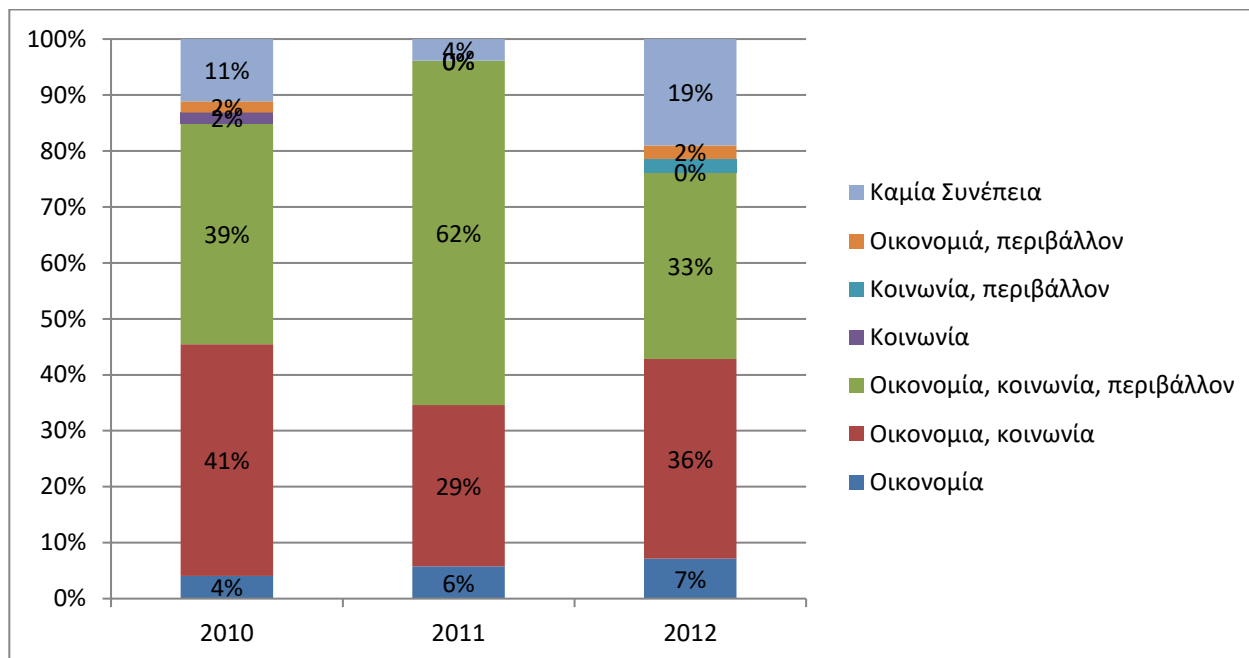
Το νευραλγικό κομμάτι της ανάλυσης επιπτώσεων είναι η ανάλυση συνεπειών της ρύθμισης. Το 2010 το μεγαλύτερο ποσοστό των εκθέσεων ανέλυσε επιπτώσεις σχετικά με την οικονομία και την κοινωνία (ποσοστό 41%), ανάλογο ποσοστό (39%) αξιολόγησε πέρα από τις οικονομικοκοινωνικές επιπτώσεις και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον (41%), ενώ ένα σημαντικό ποσοστό δεν προέβη σε καμία ανάλυση (10%). Δύο αναλύσεις περιείχαν συνέπειες μόνο για την οικονομία, μία αναφερόταν μόνο στις επιπτώσεις για την οικονομία και το περιβάλλον ενώ μία για τις συνέπειες στην κοινωνία.

Το 2011 το μεγαλύτερο ποσοστό των εκθέσεων ανέλυσε επιπτώσεις πάνω στην οικονομία, κοινωνία και το περιβάλλον (62%), μικρότερο ποσοστό (29%) αξιολόγησε μόνο τις συνέπειες για την οικονομία και την κοινωνία, ενώ ένα μικρό αλλά όχι εντελώς αμελητέο ποσοστό (4%) δεν προέβη σε καμία ανάλυση. Επίσης, μικρό ποσοστό (6%) περιείχε συνέπειες μόνο για την οικονομία.

Το 2012, η τάση που είχε διαμορφωθεί αλλάζει, και ένα σημαντικό ποσοστό των εκθέσεων δεν περιέχει καμία ανάλυση (19%). Τα ποσοστά αυτών εκθέσεων που αναλύουν επιπτώσεις πάνω στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον καθώς και αυτές που αναλύουν τις επιπτώσεις μόνο πάνω στην οικονομία και την κοινωνία είναι παρόμοια (33% και 36% αντίστοιχα). Δύο αναλύσεις περιείχαν συνέπειες μόνο για την οικονομία και το περιβάλλον, ενώ 7% αναφερόταν μόνο στις επιπτώσεις για την οικονομία (Γράφημα 6).

Συνεπώς, ενώ θα έπρεπε με τα χρόνια όλες οι εκθέσεις να γίνονται πιο πλήρεις και να εξετάζουν όλες τις επιπτώσεις πάνω στην οικονομία, κοινωνία και το περιβάλλον, δεν φαίνεται να εδραιώνεται αυτή η τάση, αντιθέτως οι εκθέσεις που δεν αναλύουν καμία επίπτωση έχουν αυξηθεί ανησυχητικά.

Γράφημα 6

4.10.4 Ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους

Η ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους καθώς η αποτίμησή τους σε χρήμα είναι το νευραλγικό κομμάτι της έκθεσης σύμφωνα με όλες τις διεθνείς και ευρωπαϊκές πρακτικές. Ωστόσο, η ποσοτικοποίηση, καθώς και η νομισματοποίηση των επιπτώσεων ήταν περιορισμένη στην Ελλάδα.

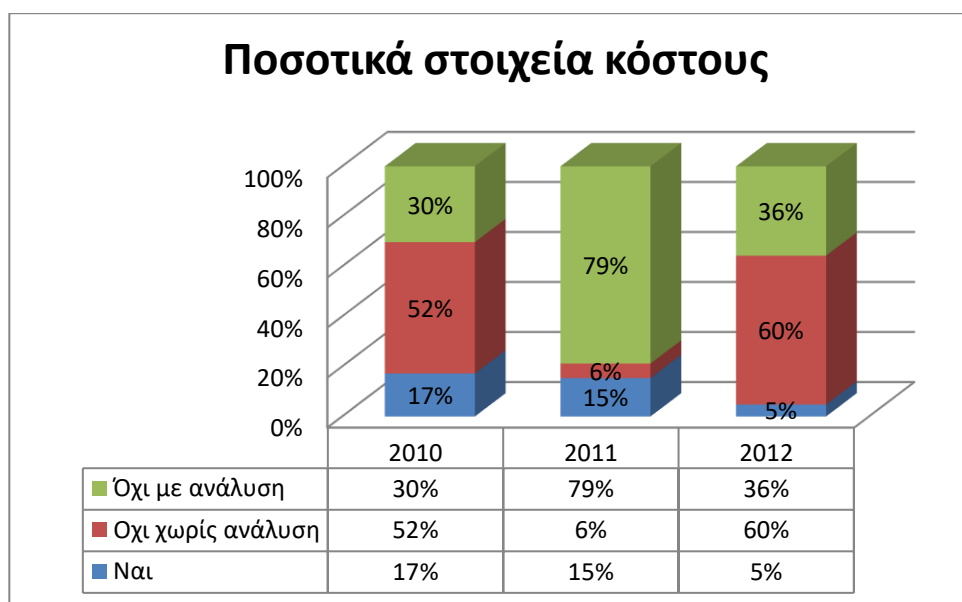
Ειδικότερα, το 2010 το 17% των εκθέσεων περιέχουν ποσοτικά στοιχεία για το κόστος της ρύθμισης και επίσης το σύνολο των οικονομικών αναλύσεων έχει αποτιμηθεί σε ευρώ (17%). Το 30% των αναλύσεων ενώ περιέχει κάποια ποιοτική αξιολόγηση του κόστους, δεν ποσοτικοποιεί τα στοιχεία αυτά. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των εκθέσεων (52%) δεν περιέχει οποιαδήποτε είτε ποσοτική είτε ποιοτική ανάλυση.

Το 2011 το 15% των εκθέσεων περιέχουν ποσοτικά στοιχεία για το κόστος της ρύθμισης και επίσης το σύνολο των οικονομικών αναλύσεων έχει αποτιμηθεί σε ευρώ. Το 79% των αναλύσεων ενώ περιέχει κάποια ποιοτική αξιολόγηση του κόστους, δεν ποσοτικοποιεί τα

στοιχεία αυτά. Ωστόσο, μόλις 6% των εκθέσεων δεν περιέχει οποιαδήποτε είτε ποσοτική είτε ποιοτική ανάλυση, ενώ το προηγούμενο έτος το ίδιο το ποσοστό ήταν 52%.

Το 2012 το 5% των εκθέσεων περιέχουν ποσοτικά στοιχεία για το κόστος της ρύθμισης και επίσης το σύνολο των οικονομικών αναλύσεων έχουν αποτιμηθεί σε χρήμα (ευρώ). Το 36% των αναλύσεων ενώ περιέχει κάποια ποιοτική αξιολόγηση του κόστους, δεν ποσοτικοποιεί τα στοιχεία αυτά. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των εκθέσεων (60%) δεν περιέχει οποιαδήποτε είτε ποσοτική είτε ποιοτική ανάλυση, ενώ το προηγούμενο έτος το ίδιο το ποσοστό ήταν 6%. (Γράφημα 7).

Γράφημα 7

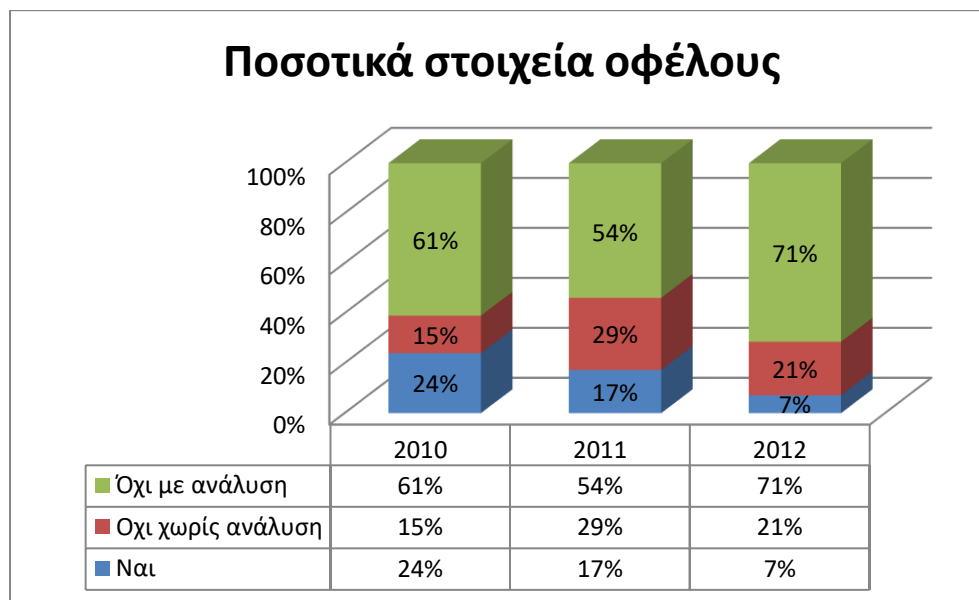
Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι ορισμένα μόνο Υπουργεία και όχι πάντα με συνέπεια όπως το Υπουργείο Οικονομικών, Περιβάλλοντος και το πλέον Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης, ποσοτικοποίησαν τα οφέλη και τα αποτίμησαν σε ευρώ. Συγκεκριμένα, το 2010 περίπου το 24% των εκθέσεων περιέχουν ποσοτικά στοιχεία για τα οφέλη της ρύθμισης, ενώ περίπου το 21% των οικονομικών αναλύσεων έχουν αποτιμηθεί σε ευρώ. Η πλειοψηφία των αναλύσεων (61% περίπου) ενώ περιέχει κάποια ποιοτική αξιολόγηση του οφέλους, δεν ποσοτικοποιεί τα στοιχεία αυτά και υπάρχει και ένα σημαντικό ποσοστό (15%) που δεν προβαίνει σε οποιαδήποτε ανάλυση.

Το 2011 το ποσοστό των εκθέσεων που περιέχουν ποσοτικά στοιχεία για τα οφέλη της ρύθμισης πέφτει στο 17%. Η πλειοψηφία των αναλύσεων (54% περίπου) ενώ περιέχει κάποια ποιοτική αξιολόγηση του οφέλους, δεν ποσοτικοποιεί τα στοιχεία αυτά και υπάρχει και ένα σημαντικό ποσοστό (29%) που δεν προβαίνει σε οποιαδήποτε ανάλυση.

Το 2012 το ποσοστό των εκθέσεων που περιέχουν ποσοτικά στοιχεία για τα οφέλη της ρύθμισης πέφτει ακόμα περισσότερο στο 7%. Η συντριπτική πλειοψηφία των αναλύσεων (71% περίπου) ενώ περιέχει κάποια ποιοτική αξιολόγηση του οφέλους, δεν ποσοτικοποιεί τα στοιχεία αυτά και υπάρχει και ένα σημαντικό ποσοστό (21%) που δεν προβαίνει σε οποιαδήποτε ανάλυση.

Συνεπώς, κυρίαρχη τάση είναι η ποιοτική ανάλυση του όποιου οφέλους της ρύθμισης, ως δικαιολόγηση της ρύθμισης (Γράφημα 8).

Γράφημα 8

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι γενικά στην Ευρώπη τόσο στα κράτη-μέλη όπως η Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή η ποσοτικοποίηση των οφελών και του κόστους είναι σημαντικά πιο περιορισμένη σε σχέση με τις ΗΠΑ (Dunlop et al., 2010).

Ωστόσο, οι εμπειρικές μελέτες στις ΗΠΑ αποδεικνύουν ότι μόλις το 50% των εκθέσεων η ανάλυση κόστους οφέλους έχει πλήρως ποσοτικοποιηθεί και αποτυπωθεί σε χρήμα (Hahn et al 2003). Επίσης γενικό χαρακτηριστικό όχι μόνο της ελληνικής πραγματικότητας είναι η έλλειψη ποσοτικοποίησης των κοινωνικών επιπτώσεων και η χρήση ποιοτικών αναλύσεων (Shrefler 2016).

Η παρούσα διατριβή παίρνει ως δεδομένο ότι τα ποσοτικά στοιχεία που περιέχονται στις εκθέσεις είναι ακριβή και πλήρη. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει και σε τρίτα μέρη να αναπαράγουν εύκολα τα αποτελέσματα της μελέτης. Η έρευνα κατά πόσον τα οφέλη που τα Υπουργεία επέλεξαν να μην ποσοτικοποιήσουν αποτελούν σημαντικό μέρος του συνολικού οφέλους ήταν πέρα από το πεδίο ανάλυσης της παρούσας μελέτης, αν και είναι ένα σημαντικό ζήτημα (Hahn et al, 2000)

Επίσης, παρατηρείται ότι τα Υπουργεία επέλεξαν να ποσοτικοποιήσουν ορισμένες κατηγορίες οφελών πιο συχνά από ότι άλλες κατηγορίες. Για παράδειγμα, η ελάφρυνση του προϋπολογισμού αλλά και η μέτρηση του διοικητικού βάρους σε μικρότερο βαθμό, συναντάται σχεδόν σε όλες τις αναλύσεις, καθώς είναι συγκεκριμένη ερώτηση στο υπόδειγμα. Βέβαια, ορισμένα από τα στοιχεία αυτά, δίδονται σε ειδικές εκθέσεις. Είναι κατανοητοί οι λόγοι της στήριξης του ελληνικού συστήματος σε θέματα προϋπολογισμού και μείωσης του διοικητικού βάρους, ως μήνυμα ελάφρυνσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (Wegrich 2009) και τη δυνατότητα επανεπένδυσης της όποιας εξοικονόμησης (Craft 2006). Ωστόσο δεν παρατηρείται καμία ουσιαστική προοπτική για βαθύτερες ποσοτικές αναλύσεις.

Η σύγκριση του κόστους και του οφέλους μιας ρύθμισης δίδει τη δυνατότητα στους ιθύνοντες να συγκρίνουν μια ειδική ρύθμιση με άλλες προτεινόμενες ή υφιστάμενες ρυθμίσεις. Χωρίς μια τέτοια σύγκριση, οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων δεν μπορούν να γνωρίζουν αν η προτεινόμενη ρύθμιση συνεπάγεται την καλύτερη χρήση των διαθέσιμων πόρων.

4.10.5 Σύγκριση κόστους-οφέλους

Η χρήση της ανάλυσης κόστους οφέλους στη διαμόρφωση πολιτικών είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Υπάρχει η άποψη που θεωρεί ότι μια σημαντική πολιτική παρέμβαση θα πρέπει να εξετάζεται μέσω της ανάλυσης κόστους οφέλους και να δικαιολογείται από το καθαρό όφελος (Crandall et al., 1997). Άλλοι θεωρούν ότι ο νομοθέτης πρέπει να έχει μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια στο τι να πράξει, αλλά η σύγκριση κόστους-οφέλους είναι πάντα ένα σημαντικό στοιχείο στη ρυθμιστική διαδικασία (Arrow et al., 1996, Hahn & Sustain, 2002). Άλλοι θεωρούν, ότι η χρήση τη ανάλυσης κόστους-οφέλους προκαλεί πολλά θεωρητικά προβλήματα και πρέπει να μην εφαρμόζεται στη διαμόρφωση πολιτικών (Ackerman & Heinzerling, 2002 και Adler & Posner 2001)¹⁴⁸.

Πέρα από την ακαδημαϊκή συζήτηση για τη χρήση της ανάλυσης κόστους-οφέλους στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, ας επανέλθουμε στην ελληνική πραγματικότητα. Δυστυχώς όλες οι εκθέσεις, πλην μιας, αναφορικά με την εξυγίανση του Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ) το 2010 (Νόμος 3891)¹⁴⁹ και μιας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας το 2011 Νόμος 3978¹⁵⁰, παρέλειψαν να συγκρίνουν τις εκτιμήσεις τους για το κόστος και τα οφέλη, χρησιμοποιώντας είτε εκτιμήσεις καθαρών οφελών ή σχέσης κόστους-αποτελεσματικότητας (Γράφημα 9).

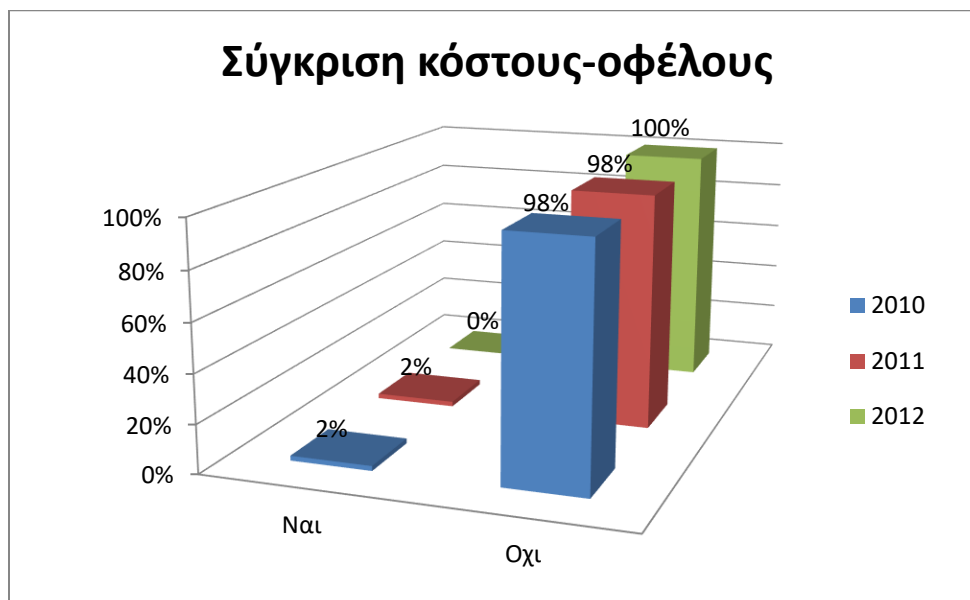
Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι ούτε το εγχειρίδιο οδηγιών ζητά να γίνει οποιαδήποτε σύγκριση κόστους-οφέλους, όποτε τα αποτελέσματα δεν πρέπει να μας εκπλήσσουν.

¹⁴⁸ Για μια συγκριτική αναφορά Hahn & Dudley 2004.

¹⁴⁹ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ, ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΟΣΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΙΝΟΣΕ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.

¹⁵⁰ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ, ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΜΗΘΕΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ - ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2009/81/ΕΚ - ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ.

Γράφημα 9

4.10.6 Άλλες αναλύσεις

Σύμφωνα με το εγχειρίδιο οδηγιών δίδονται επακριβείς οδηγίες για τη χρήση του «τυποποιημένου μοντέλου κόστους»¹⁵¹ για τη μείωση του διοικητικού βάρους. Ωστόσο, δεν δίδονται άλλες οδηγίες για άλλες επιμέρους αναλύσεις, όπου συναντώνται στις εκθέσεις άλλων κρατών. Το εγχειρίδιο, δεν κάνει καμία αναφορά για ανάλυση διακινδύνευσης, ανάλυση αβεβαιότητας ή ευαισθησίας κλπ. (Ellig et Williams 2014, Shapiro et Morall 2014). Συνεπώς, τα αποτελέσματα δεν πρέπει να μας εκπλήσσουν.

Η ανάλυση διακινδύνευσης (risk assessment) που μπορεί να θεωρηθεί από τη διεθνή βιβλιογραφία από τα δυσκολότερα εγχειρήματα (Hahn & Litan 2006), αγνοείται εντελώς από τις ελληνικές εκθέσεις. Για να γίνει κατανοητό τι εννοείται με τον όρο διακινδύνευση θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διακινδύνευση είναι ένα σημαντικό εργαλείο για την κατάταξη διαφόρων ενεργειών και στην συνδρομή της ιεράρχησης των προτεραιοτήτων (Vechione 2016). Με άλλα λόγια, η ανάλυση διακινδύνευσης περιλαμβάνει την καταγραφή των

¹⁵¹ Standard cost model, http://ec.europa.eu/smart-regulation/refit/admin_burden/scm_en.htm

συνθηκών που μπορούν να επιτρέψουν την εκδήλωσή του και την πρόβλεψη της έντασης/ συχνότητας του καθώς και της βλάβης που μπορεί να προκαλέσει¹⁵². Αυτές οι αναλύσεις μπορούν να ενημερώσουν το κοινό κατά πόσο είναι πιθανό να μας χτυπήσει ένας κεραυνός ή ένα αυτοκίνητο ενώ περνάμε μια διάβαση. Η ανάλυση διακινδύνευσης μπορεί να αποτελεί μέρος της ανάλυσης κόστους οφέλους. Η ανάλυση διακινδύνευσης γίνεται συνήθως ως προς την προστασία του καταναλωτή, την ασφάλεια των εργαζομένων, την προστασία του περιβάλλοντος, την πυρηνική ενέργεια. Βάσει αυτών των εκτιμήσεων, κάθε κυβέρνηση αποφασίζει να δράσει ή μη, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση ενημέρωσης των πολιτών για τις αρνητικές συνέπειες του καπνίσματος (Hahn et Litan 2006:1).

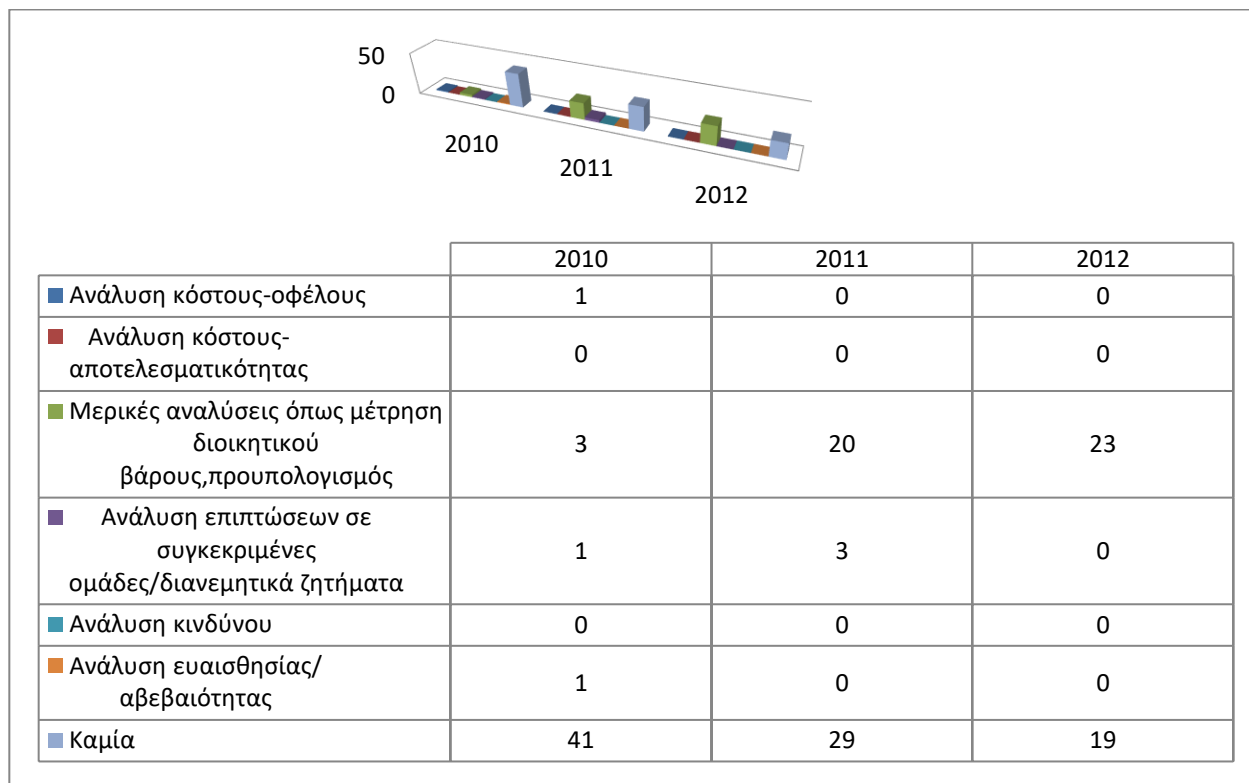
Το 2010, μόνο μία έκθεση περιέχει ανάλυση κόστους-οφέλους, τρεις περιέχουν τυποποιημένα μοντέλα μέτρησης του διοικητικού βάρους, μία ανάλυση ευαισθησίας (sensitivity analysis)¹⁵³, μία ανάλυση επιπτώσεων σε συγκεκριμένη ομάδα, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των εκθέσεων σαράντα μία (41) από τις σαράντα έξι (46) δε χρησιμοποιεί καμία μέθοδο στις εκθέσεις.

Το 2011, είκοσι (20) περιέχουν τυποποιημένα μοντέλα μέτρησης του διοικητικού βάρους είτε αναλύσεις σχετικά με την επιβάρυνση ή την ελάφρυνση του προϋπολογισμού, τρεις αναλύσεις επιπτώσεων σε συγκεκριμένη ομάδα, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των εκθέσεων είκοσι εννέα (29) από τις πενήντα δύο (52) δε χρησιμοποιεί καμία μέθοδο στις εκθέσεις. Το 2012, είκοσι τρεις (23) περιέχουν κυρίως αναλύσεις σχετικά με την επιβάρυνση ή την ελάφρυνση του προϋπολογισμού, ενώ σημαντικό ποσοστό (19) από τις πενήντα δύο (52) δε χρησιμοποιεί καμία μέθοδο στις εκθέσεις (Γράφημα 10).

¹⁵² Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Εκπαιδευτικό υλικό, Ενότητα « Εισαγωγή στην πολιτική Καλής Νομοθέτησης».

¹⁵³ Όπως αναφέρθηκε παραπάνω το πώς αλλάζει το όφελος και το κόστος εάν μια μεταβλητή κλειδί αλλάξει και αυτή.

Γράφημα 10

Σε καμία έκθεση δεν χρησιμοποιείται κάποιο αναλυτικό εργαλείο όπως το προεξοφλητικό επιτόκιο (Renda, Luchetta, Schrefler, Zavatta 2014), η αξία της στατιστικής ζωής (Hahn & Sustain 2002, Renda, Luchetta, Schrefler, Zavatta 2014) και άλλα, η χρήση των οποίων θα διασφάλιζαν στις αρμόδιες υπηρεσίες τη συνέπεια, τη σύγκριση και την ορθή παρουσίαση των αποτελεσμάτων (Hahn & Sustain 2002), όπως εφαρμόζουν οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ούτε το υπόδειγμα αλλά και ούτε ο οδηγός συμπλήρωσης του υποδείγματος περιείχαν επιταγές, κατευθύνσεις και οδηγίες χρήσης αναλυτικών εργαλείων. Αξίζει να τονιστεί ότι για την ορθή χρήση των αναλυτικών εργαλείων έχουν σχολιασθεί και επικριθεί και τα συστήματα κυρίως των ΗΠΑ αλλά και της Ε.Ε (Revesz and Livermore 2008, Graham 2008, Adler and Posner 2001, Adler and Posner 2006, Wiener 2006, Deighton- Smith 2007, 2006, ΟΟΣΑ 2009; Renda, Luchetta, Schrefler, Zavatta 2014).

Οι λόγοι που δεν υπάρχουν αναλύσεις στις ελληνικές εκθέσεις ούτε καν οι πιο απλές που ζητούνται από το εγχειρίδιο είναι πολλοί. Πρώτον, είναι βέβαιο ότι στα περισσότερα Υπουργεία δεν υπάρχουν οι ανθρώπινοι πόροι για την εκπόνηση τέτοιων ειδών εκθέσεων. Δεύτερον, στην περίπτωση που η τελική απόφαση έχει ήδη ληφθεί προτού εκπονηθεί η έκθεση, είναι αρκετά πιθανό ότι η οποιαδήποτε ανάλυση μπορεί να πηγαίνει προς το αντίθετο αποτέλεσμα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η ρύθμιση χαρακτηρίζεται ως ένας πολιτικός συμβιβασμός (Hahn & Dudley, 2004) και οι εκπονούντες την έκθεση δεν έχουν κάποιο κίνητρο για την εκ βάθρων ανάλυση. Τέλος, ειδικές οδηγίες υπάρχουν στο εγχειρίδιο μόνο για την μέτρηση του διοικητικού βάρους.

4.10.7 Διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης

Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 4048/12, άρθρο 6¹⁵⁴, η διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης επιβάλλει τη δημοσιοποίηση των νομοσχεδίων επί του δικτυακού τόπου [opengov](http://www.opengov.gr) σε δύο φάσεις. Η πρώτη, με διάρκεια 2 εβδομάδων, με αντικείμενο την ανάλυσή της ρύθμισης γενικά και η δεύτερη, με διάρκεια 3 εβδομάδων, όταν είναι έτοιμο το νομοσχέδιο. Αν υπάρχει έτοιμο σχέδιο διατάξεων, παραλείπεται η πρώτη φάση και η δεύτερη φάση επιμηκύνεται κατά μία εβδομάδα.

¹⁵⁴ «1. Η διαβούλευση επιτυγχάνεται με τη δημοσιοποίηση, με πρόσφορα μέσα, της σχεδιαζόμενης ρύθμισης, με σκοπό την έγκαιρη ενημέρωση και συμμετοχή σε αυτήν των πολιτών, κοινωνικών φορέων και κάθε ενδιαφερομένου. Υπόχρεος για την κίνηση της διαδικασίας διαβούλευσης είναι ο έχων τη νομοθετική πρωτοβουλία Υπουργός.

2. Η διαβούλευση επί των νομοσχεδίων γίνεται και μέσω του δικτυακού τόπου www.opengov.gr, οπότε ολοκληρώνεται σε δύο φάσεις, οι οποίες μπορούν να λαμβάνουν χώρα ταυτόχρονα:

α) Η πρώτη φάση της διαβούλευσης διαρκεί τουλάχιστον δύο (2) εβδομάδες. Αντικείμενο της διαβούλευσης είναι η ενημέρωση και η παροχή δυνατότητας σχολιασμού σχετικά με το στόχο και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της σχεδιαζόμενης ρύθμισης, οι εναλλακτικές επιλογές, το κόστος, τα οφέλη και οι διακινδυνεύσεις που ενδέχεται να προκύψουν από αυτήν.

β) Η δεύτερη φάση διαρκεί τουλάχιστον τρεις (3) εβδομάδες. Κατά τη δεύτερη φάση της διαβούλευσης αναρτάται στο δικτυακό τόπο προσχέδιο των διατάξεων του νομοσχεδίου και παρέχεται η δυνατότητα κατ' άρθρον σχολιασμού.

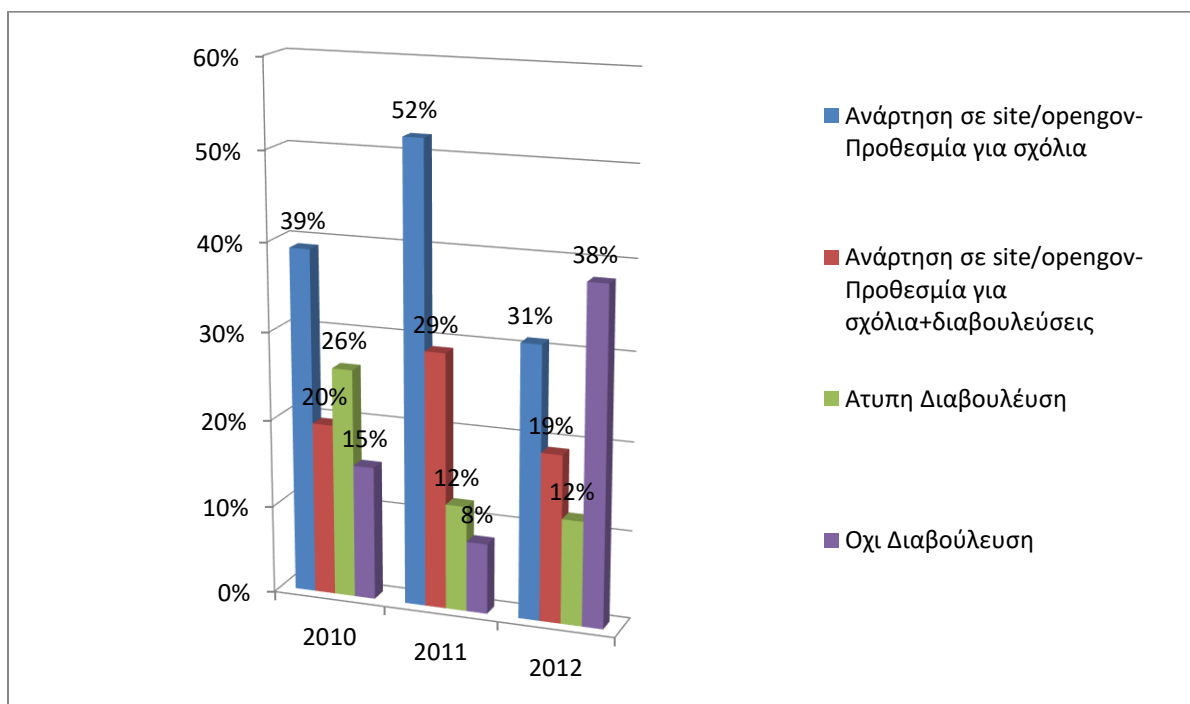
Στην περίπτωση κατά την οποία υπάρχει έτοιμο σχέδιο διατάξεων, η πρώτη φάση παραλείπεται με πρωτοβουλία του οικείου Υπουργού και η δεύτερη φάση επιμηκύνεται κατά μία εβδομάδα»

Ειδικότερα, ο κάθε Υπουργός οφείλει κατά τη σιωπηρή νομική προδικασία, δηλαδή πριν από την προώθηση μιας ομάδας ρυθμίσεων να καλέσει τους ενδιαφερόμενους και όσους θεωρεί ότι θα υποστούν κόστος (πχ. πολίτες και κοινωνικοί φορείς). Το σχέδιο της διαβούλευσης θα αποτελείται από δύο φάσεις: Η πρώτη φάση της διαβούλευσης θα διαρκεί τουλάχιστον δύο (2) εβδομάδες. Αντικείμενο της οποίας είναι η ενημέρωση και η παροχή δυνατότητας σχολιασμού σχετικά με το στόχο και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα των σχεδιαζόμενων ρυθμίσεων. Ο Υπουργός παρουσιάζει τις εναλλακτικές επιλογές, το κόστος, τα οφέλη και τις διακινδυνεύσεις που ενδέχεται να προκύψουν απ' αυτήν.

Στη συνέχεια, ο κάθε Υπουργός προχωρά στην οργάνωση της δεύτερης φάσης της διαβούλευσης η οποία θα διαρκεί τουλάχιστον τρεις (3) εβδομάδες. Κατά τη δεύτερη φάση της διαβούλευσης, ο Υπουργός αναρτά στο δικτυακό τόπο προσχέδιο των διατάξεων του νομοσχεδίου και παρέχει στους ενδιαφερόμενους την δυνατότητα του κατ' άρθρον σχολιασμού. Αν υπάρχει έτοιμο το σχέδιο νόμου, η δεύτερη φάση θα διαρκεί τουλάχιστον τέσσερις εβδομάδες.

Ποια είναι όμως η πραγματικότητα; Όσον αφορά τις διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης, τα καλά νέα είναι ότι το 2010 και το 2011 η συντριπτική πλειοψηφία των εκθέσεων (85% και 92% αντίστοιχα) αναφέρουν κάποια μορφή διαβούλευσης με ευρεία συμμετοχή ειδικών αλλά και πολιτών. Ωστόσο, αυτή η τάση οπισθοχωρεί το 2012 όταν από 90% το αντίστοιχο ποσοστό μειώνεται στο 60% (Γράφημα 11).

Γράφημα 11

Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις, η διαβούλευση πραγματοποιήθηκε όταν το Υπουργείο είχε ήδη προσδιορίσει τη σχετική επιλογή και αφού είχε λάβει την τελική μορφή (περίπου 62%) το νομοσχέδιο και η διαβούλευση δεν οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στα υπό ψήφιση νομοσχέδια. Μόνο σε σχεδόν το 28% των εκθέσεων φαίνεται να επηρεάστηκαν από τα αποτελέσματα της διαβούλευσης και να έχουν συμβάλει στην επιλογή της ρύθμισης ή/και σε μεγάλες αλλαγές στην διαμόρφωση της τελικής πρότασης. Το 2011 σύμφωνα με τις εκθέσεις, φαίνεται ότι η διαβούλευση πραγματοποιήθηκε όταν το Υπουργείο είχε ήδη προσδιορίσει τη σχετική επιλογή και αφού είχε λάβει την τελική μορφή (περίπου 73%) το νομοσχέδιο, και η διαβούλευση δεν οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στα υπό ψήφιση νομοσχέδια. Αντίθετα, το 2012, δεν διαφαίνεται εύκολα από τις εκθέσεις εάν πραγματοποιήθηκε ή όχι (Γράφημα 12).

Επίσης, ο τρόπος και χρόνος της δημόσιας διαβούλευσης ποικίλλει. Το 2010 η πλειοψηφία των διαβουλεύσεων έλαβαν χώρα μέσω της πλατφόρμας του www.opengov.gr¹⁵⁵ ή/και κάποιου site του Υπουργείου (39%), όπου τα σχόλια των συμμετεχόντων ήταν δημόσια. Επίσης, ένας σημαντικός αριθμός νομοσχεδίων πλέον της χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων, συζητήθηκε και σε δημόσιες συναντήσεις (20%), ενώ το 26% των νομοσχεδίων συζητήθηκε μόνο σε επιτροπές ειδικών και σε δημόσιες συναντήσεις. Στο 15% των νομοσχεδίων που δεν πραγματοποιήθηκε διαβούλευση, περιλαμβάνονται και φορολογικά νομοσχέδια.

Το 2011 η πλειοψηφία των διαβουλεύσεων έλαβαν χώρα μέσω της πλατφόρμας του www.opengov.gr ή /και κάποιου site του Υπουργείου (52%), όπου τα σχόλια των συμμετεχόντων ήταν δημόσια. Επίσης, ένας μεγάλος αριθμός νομοσχεδίων πλέον της χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων, συζητήθηκε και σε δημόσιες συναντήσεις (29%), ενώ το 12% των νομοσχεδίων συζητήθηκε μόνο σε επιτροπές ειδικών και σε δημόσιες συναντήσεις. Στο 8% δεν πραγματοποιήθηκε διαβούλευση.

Το 2012, το 31% των διαβουλεύσεων έλαβαν χώρα μέσω της πλατφόρμας του www.opengov.gr ή/και κάποιου site του Υπουργείου, όπου τα σχόλια των συμμετεχόντων ήταν δημόσια. Επίσης, ένας μεγάλος αριθμός νομοσχεδίων πλέον της χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων, συζητήθηκε και σε δημόσιες συναντήσεις (19%), ενώ το 12% των

¹⁵⁵ Σημεία της οργάνωσης της διαβούλευσης:

- Η υπό διαβούλευση απόφαση/πράξη αποστέλλεται από το υπουργείο στην Ομάδα Υποστήριξης Ανοικτής Διακυβέρνησης (OpenGov). Επίσης αποστέλλεται στην ομάδα OpenGov και άλλη σχετική νομοθεσία με το Σ/Ν, το κάλεσμα του Υπουργού για τη συμμετοχή των πολιτών στη διαβούλευση, σχετικό πληροφοριακό υλικό.

- Από την ομάδα OpenGov προσδιορίζεται η διεύθυνση στο διαδίκτυο όπου θα διεξαχθεί η διαβούλευση, η οποία είναι συνήθως της μορφής www.opengov.gr/onoma_ypourgeiou ή pχwww.opengov.gr/ypes. Η ομάδα OpenGov δημιουργεί την πλατφόρμα στην οποία θα διεξαχθεί η διαβούλευση. Η διαβούλευση δημοσιεύεται και στην ιστοσελίδα του Γραφείου του Πρωθυπουργού.

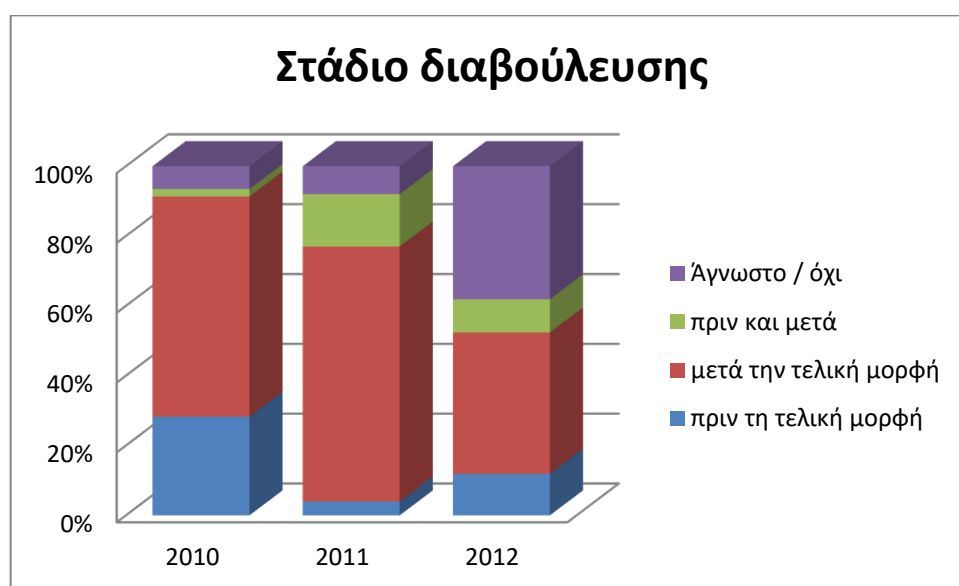
- Η ομάδα υποστήριξης του OpenGov.gr ξεκινάει τη διαβούλευση στην προγραμματισμένη ημέρα και ώρα και εφόσον δεν υπάρχει άλλη ειδοποίηση τερματίζει τεχνικά τη διαβούλευση την προγραμματισμένη ώρα και μέρα. Η ομάδα OpenGov διασφαλίζει τεχνικά την ομαλή διεξαγωγή της διαβούλευσης.

- Η ομάδα παρακολούθησης του Υπουργείου, πρέπει να κωδικοποιήσει τα σχόλια και να εξάγει μία ολοκληρωμένη αναφορά για το περιεχόμενό τους, ανά άρθρο του σχεδίου απόφασης/πράξης. Στη συνέχεια, το Υπουργείο θα πρέπει να εξετάσει τα σχόλια και να τα λάβει υπόψη του σε μια ενδεχόμενη τροποποίηση του σχεδίου απόφασης/πράξης σύμφωνα με αυτά.

νομοσχεδίων συζητήθηκε μόνο σε επιτροπές ειδικών και σε δημόσιες συναντήσεις. Σε σημαντικό ποσοστό των εκθέσεων 38% δεν πραγματοποιήθηκε καμία διαβούλευση.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί η διαβούλευση ως αξιόπιστη μέθοδος αποτίμησης των επιπτώσεων των ρυθμίσεων, πρέπει να κρίνεται απαραίτητη, καθώς θεωρείται νευραλγικό τμήμα της ανάλυσης επιπτώσεων, (Hertin et al 2009:1190, Radaelli 2004:733-4) όταν μέσω αυτής μπορεί να λάβει ο νομοθέτης στοιχεία περί του κόστους και του οφέλους της ρύθμισης από τα μέρη που επρόκειτο είτε να επιβαρυνθούν είτε να επωφεληθούν από τη ρύθμιση (ΟΟΣΑ 2008^α). Επίσης, η δημόσια διαβούλευση βοηθά στη δημιουργία ευρείας συναίνεσης (Blanc & Ottimofiore 2016). Τα αποτελέσματα της διαβούλευσης και η περίληψη γνώμων συμπεριλαμβάνονται σε μεγάλο ποσοστό στις εκθέσεις αξιολογήσεις (46%). Ο χρόνος αποστολής σχολίων για τις διαβουλεύσεις ποικίλλει, συνήθως όμως ήταν από 7 έως 10 ημέρες. Η διάρκεια της διαβούλευσης μπορεί να επιμηκυνθεί. Τα αποτελέσματα της διαβούλευσης σπάνια αναφέρονται ρητά στην αξιολόγηση που περιλαμβάνεται στις εκθέσεις.

Γράφημα 12

Συνεπώς, οι διατάξεις του νόμου παραμένουν ανεφάρμοστες, χωρίς καμία έννομη συνέπεια. Μάλιστα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης, παρατηρείται ότι η διάρκεια

της διαβούλευσης παραμένει ακανόνιστη. Ωστόσο η συνηθέστερη διάρκεια διαβούλευσης στην πλατφόρμα open.gov ήταν επτά με δέκα (7-10) για τις εκθέσεις που εξετάστηκαν. Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις συμμετέχουν στις διαδικασίες της δημόσιας διαβούλευσης φυσικά επιδιώκοντας διαφορετικούς στόχους. Οι πολίτες απλά επιδιώκουν τη μείωση του «κινδύνου» για αυτούς και τη συμμετοχή τους στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, ενώ οι επιχειρήσεις επιδιώκουν το κέρδος από κάθε ρύθμιση με σκοπό την επιρροή και την προβολή των συμφερόντων τους (Radaelli: 2005). Επίσης, με τη διαβούλευση, νομιμοποιείται η όλη νομοπαρασκευαστική διαδικασία (Radaelli 2004: 733-4), καθώς δίνει πρόσβαση σε ενδιαφερόμενα μέρη που μπορεί να μην είχαν αλλιώς πρόσβαση στη διαδικασία.

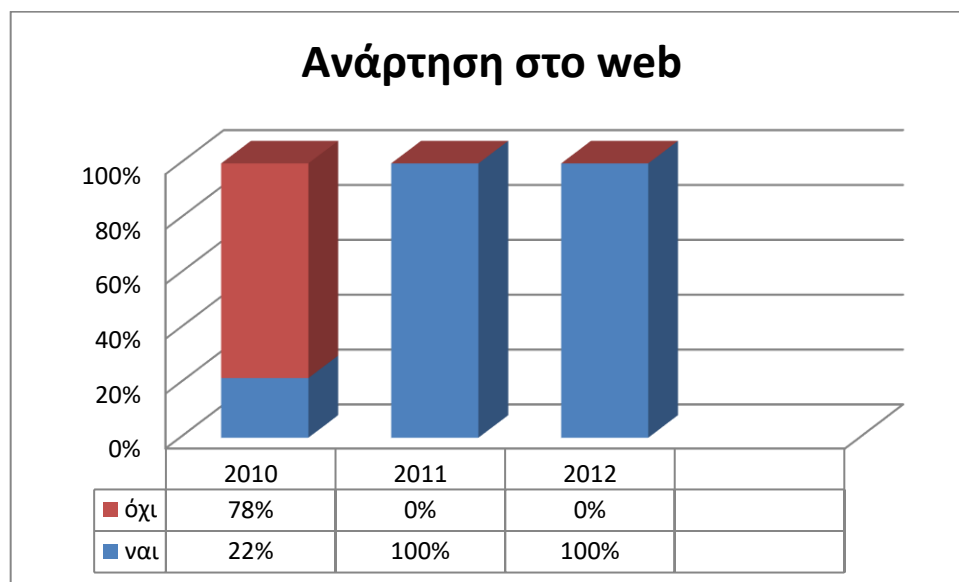
Συνεπώς η σημασία της διαβούλευσης έγκειται στην συλλογή πληροφοριών και στην επίτευξη συναίνεσης και νομιμοποίησης.

4.10.8 Διαφάνεια

Το 2010 δεν απαιτούνταν διαδικασίας δημοσιοποίησης και συνεπώς η πλειοψηφία των εκθέσεων (80% περίπου) δεν μπορούν να ευρεθούν στο διαδίκτυο, παρά μόνο κατόπιν αιτήσεως στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, σύμφωνα με τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, και εάν η Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης συμφωνούσε με τον ορισμό της έκθεσης ως δημοσίου εγγράφου. Αντίθετα το 2011 και το 2012 όλες οι εκθέσεις μπορούν να ευρεθούν στο διαδίκτυο, αν και δεν είναι εύκολη η πρόσβαση σ' αυτές (Γράφημα 13).¹⁵⁶

¹⁵⁶ Μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα του ελληνικού κοινοβουλίου στη διεύθυνση <http://www.hellenicparliament.gr/> υπό τον τίτλο αιτιολογική Έκθεση & Λοιπές Συνοδευτικές Εκθέσεις. :

Γράφημα 13

Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι τον Αύγουστο του 2010 με την τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής κατέστη υποχρεωτική η υποβολή μαζί με νόμο της έκθεσης και η πλειοψηφία των νόμων που δεν είναι αναρτημένα στο διαδίκτυο ψηφίστηκαν πριν την ημερομηνία αυτή. Στην περίπτωση που η έκθεση δημοσιεύεται από κοινού με τη νομοθετική πρόταση, μπορεί να αναζητηθεί στην ιστοσελίδα του ελληνικού κοινοβουλίου στη διεύθυνση <http://www.hellenicparliament.gr/> υπό τον τίτλο αιτιολογική Έκθεση & Λοιπές Συνοδευτικές Εκθέσεις.

Άγνωστο παραμένει σε ποιους και εάν αποστέλλεται ειδικά η έκθεση αξιολόγησης (δημόσιες υπηρεσίες, ανεξάρτητες αρχές, τοπική αυτοδιοίκηση, ευρωπαϊκά όργανα, ενδιαφερόμενα μέρη, αιτούμενα μέρη κ.α.), αν και θεωρείται ευκαίριο να τις λαμβάνουν οι βουλευτές για κάθε υπό ψήφιση νομοσχέδιο.

4.10.9 Περίληψη

Σύμφωνα με τον οδηγό συμπλήρωσης του 2009 (τα ίδια ίσχυαν και με τον οδηγό του 2007) στην περίληψη πρέπει να *«γίνεται αναφορά στους σκοπούς και τους στόχους που επιδιώκει η κύρια προτεινόμενη ρύθμιση, καθώς και στα κύρια και ουσιώδη σημεία της (τι είναι, ποιους αφορά και πού αναφέρεται). Πρέπει να αποφεύγεται η αντιγραφή στοιχείων της αιτιολογικής έκθεσης. Το κείμενο δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 200 λέξεις»*.

Οι περιλήψεις που εμπεριέχουν οι εκθέσεις, τα αποτελέσματα τους δεν αποτυπώνονται με πληρότητα και συνέπεια. Βελτιώνοντας την καθαρότητα ύφους θα βοηθήσει τα ενδιαφερόμενα μέρη και τους πολίτες εν γένει να κατανοήσουν τον αντίκτυπο του νόμου, χωρίς να απαιτούνται ειδικές γνώσεις.

Το 2010, το 7% των εκθέσεων δεν περιείχαν καμία περίληψη, το 41% περιείχε μόνο το αποτέλεσμα της ρύθμισης ενώ το 52% περιείχε περίληψη που αφορούσαν την περιγραφή του προβλήματος, την αιτιολόγηση της ρύθμισης και το αποτέλεσμα που αναμενόταν. Καμία περίληψη δεν περιείχε στοιχεία για τα οφέλη και το κόστος της ρύθμισης, τις εναλλακτικές, τους λόγους επιλογής της προτεινόμενης ρύθμισης, καθώς δεν γινόταν στην περίληψη καμία μνεία για τη διαβούλευση.

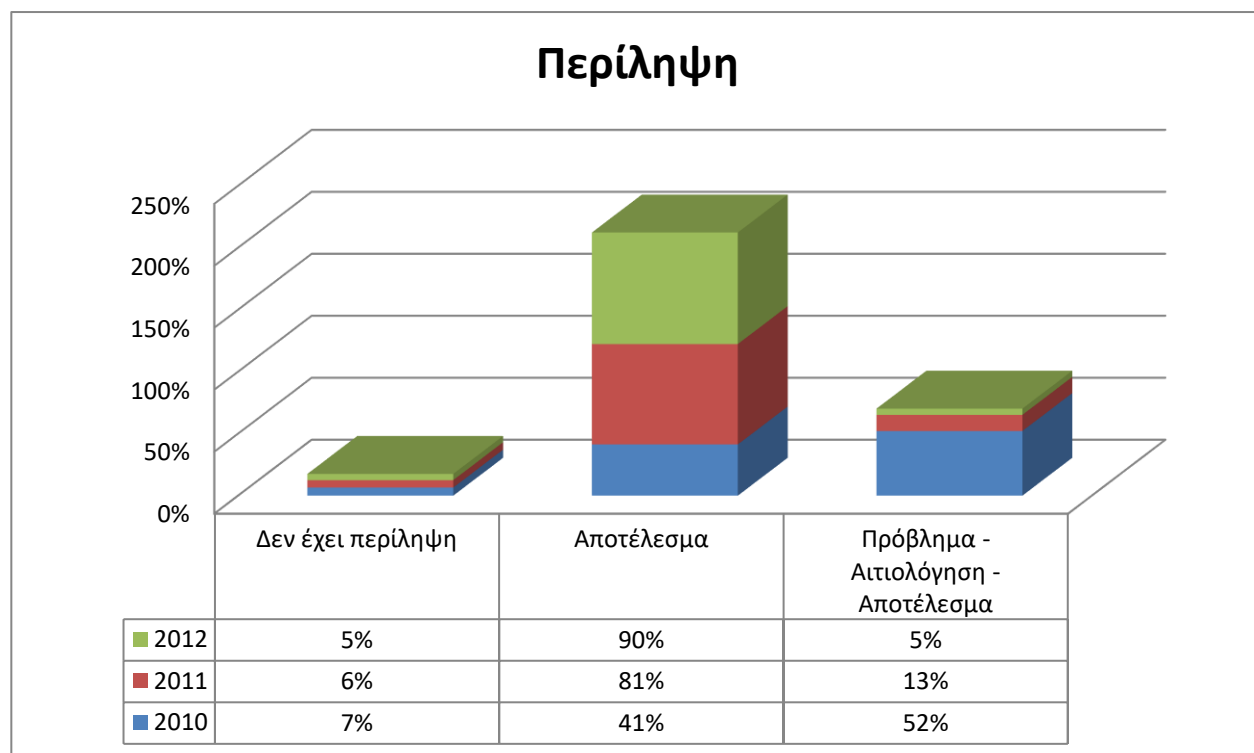
Το 2011, το 6% των εκθέσεων δεν περιείχαν καμία περίληψη, το 81% περιείχε μόνο το αποτέλεσμα της ρύθμισης ενώ το 13% περιείχε περίληψη που αφορούσαν την περιγραφή του προβλήματος, την αιτιολόγηση της ρύθμισης και το αποτέλεσμα που αναμενόταν.

Το 2012, το 5% των εκθέσεων δεν περιείχαν καμία περίληψη, το 90% περιείχε μόνο το αποτέλεσμα της ρύθμισης ενώ το 5% περιείχε περίληψη που αφορούσαν την περιγραφή του προβλήματος, την αιτιολόγηση της ρύθμισης και το αποτέλεσμα που αναμενόταν (Γράφημα 14).

Συνεπώς, η τάση που έχει καθιερωθεί είναι η περίληψη να περιέχει μόνο το αποτέλεσμα της ρύθμισης. Επομένως, διαβάζοντας κανείς μόνο την περίληψη δεν μπορεί να έχει μια

πλήρη εικόνα του περιεχομένου της έκθεσης σε αντίθεση με τις καλές πρακτικές τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στο διεθνή χώρο (Hahn & Sustain 2002 και Hahn & Dudley 2004).

Γράφημα 14

Ωστόσο, προκειμένου η περίληψη να αποκτήσει το ρόλο που θα έπρεπε να έχει, δηλαδή να μπορείς να λάβει κανείς όλες τις πληροφορίες που χρειάζεται μόνο διαβάζοντας της, θα έπρεπε να περιέχει υποχρεωτικά στοιχεία (ENBR scorecard):

- Το συγκεκριμένο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπιστεί μέσω ρύθμισης
- Αιτιολόγηση της παρέμβασης
- Εναλλακτικές που εξετάστηκαν
- Βάσει ποιων κριτηρίων επιλέχτηκε η συγκεκριμένη λύση
- Αν ακολουθήθηκε η διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης και ποιοι συμμετείχαν σε αυτήν
- Το τελικό αποτέλεσμα

Στην περίληψη θα πρέπει να περιέχει μια πλήρη καταγραφή του κόστους και του οφέλους της κάθε εναλλακτικής που εξετάστηκε και μια συνολική αποτίμηση του αντικτύπου της ρύθμισης. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ευρωπαϊκό σύστημα η περίληψη δεν πρέπει να ξεπερνά τις 2 σελίδες και πρέπει να εξετάζει, εκτός των ανωτέρω και αν η ρύθμιση είναι δικαιολογημένη σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας και επιπλέον περιέχει και τις ρήτρες για τη επίβλεψη¹⁵⁷.

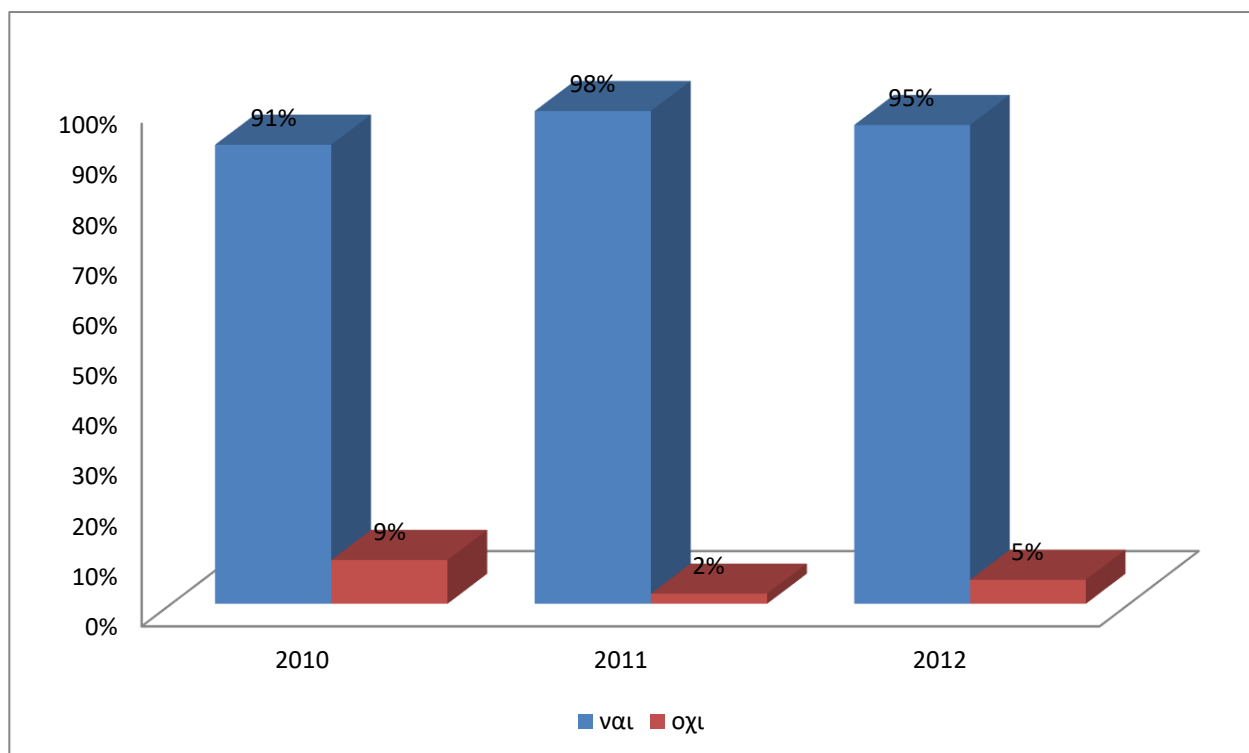
Συνεπώς, προτείνεται να αναθεωρηθούν οι οδηγίες ώστε να καταστεί υποχρεωτική η ανάλυση των ανωτέρω στοιχείων και την εξάλειψη του περιορισμού των λέξεων, καθώς η περίληψη πρέπει να μπορεί να αντικαθιστά εξολοκλήρου την ανάγνωση της έκθεσης (Hahn & Dudley, 2004). Με την περίληψη, η οποία όμως θα είναι τυποποιημένη και θα αποζητά συγκεκριμένα στοιχεία, θα καθίσταται πιο εύκολη και η επίβλεψη από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης της πληρότητας και της συνέπειας της κάθε έκθεσης (Hahn & Dudley 2004).

4.10.10 Καθορισμένη μορφή του υποδείγματος

Θετικό θεωρείται ότι σχεδόν όλες οι εκθέσεις όλα τα χρόνια σεβάστηκαν την καθορισμένη μορφή του υποδείγματος και έλαβαν υπόψη σε κάποιο βαθμό τις οδηγίες του εγχειριδίου, καθιστώντας ευκολότερη τόσο τη διαχείριση όσο και τη σύγκρισή τους (Γράφημα 15).

¹⁵⁷ http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/ug_chap3_en.htm

Γράφημα 15 – Καθορισμένη μορφή έκθεσης

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένες εκθέσεις το 2012 χρησιμοποίησαν το παλιό υπόδειγμα, ενώ αρκετές ενώ χρησιμοποίησαν το νέο υπόδειγμα είχαν διαγράψει ή απέφυγαν να απαντήσουν σε αρκετά ερωτήματα.

Σύμφωνα με το άρθρο 85 παρ. 3 Κανονισμού της Βουλής «Έκθεση αξιολόγησης και έκθεση δημόσιας διαβούλευσης δεν απαιτούνται εάν το νομοσχέδιο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών νομοθετικών διαδικασιών των άρθρων 111-112 και 114-123 ή εάν το νομοσχέδιο έχει χαρακτηριστεί από την Κυβέρνηση κατεπείγον. Στην τελευταία περίπτωση απαιτείται να συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση αξιολόγησης από τη διαδικασία εκπόνησης της έκθεσης». Σημαντικός αριθμός εκθέσεων ειδικά το 2012, ήταν συνοπτικές και ακολουθούν ένα συνοπτικό υπόδειγμα που αποτελείται από τα ακόλουθα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ

α) Το ζήτημα το οποίο πρόκειται να ρυθμιστεί:

β) Η υφιστάμενη κατάσταση και τα προβλήματα τα οποία αυτή συντηρεί, ιδίως ως προς την φύση, τα αίτια, την έκταση και την πιθανολογούμενη εξέλιξη των εν λόγω προβλημάτων, καθώς και ως προς τις κοινωνικές ομάδες και τις γεωγραφικές περιοχές οι οποίες πλήττονται κυρίως:

γ) Οι λόγοι για τους οποίους είναι αναγκαία ή πλέον πρόσφορη η ρύθμιση του ζητήματος με νόμο:

δ) Οι στόχοι της νομοθετικής πρωτοβουλίας για την αποτελεσματική ρύθμιση του ζητήματος:

ε) Οι στρατηγικές επιλογές του νομοθέτη για την επίτευξη των στόχων της νομοθετικής πρωτοβουλίας:

στ) Τα διαθέσιμα θεσμικά, οργανωτικά, υλικά ή δημοσιονομικά μέσα, καθώς και τα πιθανολογούμενα εμπόδια για την επίτευξη των ανωτέρων στόχων, τα οποία αφορούν σε καθεμιά από τις εν δυνάμει στρατηγικές επιλογές:

Το Υπουργείο Οικονομικών έκανε εκτεταμένη χρήση της συνοπτικής έκθεσης αξιολόγησης. Ωστόσο, χρήσιμο είναι να τονιστεί ότι μερικές εκθέσεις του Υπουργείου τέλειωναν στο στοιχείο ε)¹⁵⁸ και άλλες ως το στοιχείο στ).

4.10.11 Εξουσιοδοτήσεις

Η έκθεση ζητά την αναλυτική απαρίθμηση των διαταγμάτων και των κανονιστικών πράξεων που πρέπει να εκδοθούν, προκειμένου να εφαρμοστεί πλήρως η αξιολογούμενη ρύθμιση.

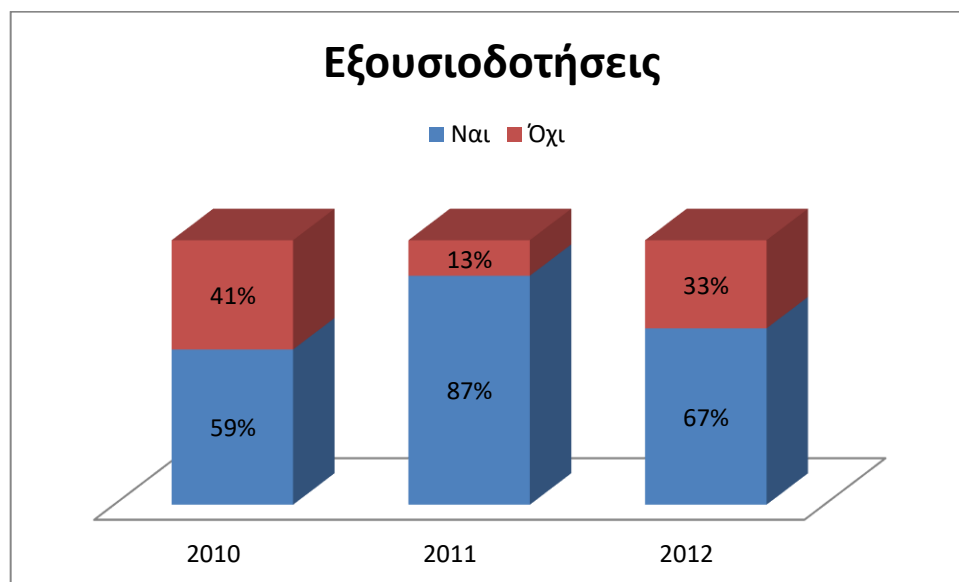
Το φαινόμενο της υπερπληθώρας κανονιστικών πράξεων, αν και εκφεύγει από τον πυρήνα της παρούσας έρευνας, είναι μια κακοδαιμονία του ελληνικού ρυθμιστικού συστήματος. Σύμφωνα με μια πηγή τα τελευταία 30 χρόνια υπολογίζεται ότι έχουν ψηφιστεί περισσότεροι από 4.000 νόμοι και έχουν εκδοθεί πάνω από 110.000 υπουργικές αποφάσεις, ενώ μόνο την τελευταία 20ετία θεσπίστηκαν 2.178 νόμοι, 14.248 προεδρικά διατάγματα και 17.638 υπουργικές αποφάσεις και σε σύνολο 35.153 ρυθμίσεις¹⁵⁹.

Έτσι σημειώνεται ότι το 2010 περίπου το 60% των νόμων δεν ήταν άμεσα εφαρμοστέοι καθώς χρειαζόνταν εξειδίκευση μέσω υπουργικών αποφάσεων και προεδρικών διαταγμάτων το 2011 το ποσοστό αγγίζει το 87% ενώ το 2012 πέφτει στο 67% (Γράφημα 16). Σύμφωνα με την έρευνα του ΔιαΝεοσις (2016), *‘από το 2001 μέχρι το 2015 εκδόθηκαν 3.452 Προεδρικά Διατάγματα (ΠΔ), δηλαδή η αναλογία είναι 5 ΠΔ ανά 1 Νόμο, λαμβάνοντας υπόψη τη νομοθεσία, εξαιρουμένων των κυρώσεων διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών. Οι κανονιστικές και οι ατομικές διοικητικές πράξεις αριθμούν εκατοντάδες χιλιάδες, καθώς ο αριθμός των Τευχών Β’ από το 2001 μέχρι το 2015 είναι 38.677, και κάθε τεύχος περιλαμβάνει τις περισσότερες φορές παραπάνω από 5 πράξεις. Οι νόμοι συμπεριλαμβάνουν 19.727 εξουσιοδοτήσεις σε περίπου 60.000 σελίδες νομοθεσίας’* (ΔιαΝεοσις 2016:6).

¹⁵⁸ (δηλαδή η τελευταία ερώτηση της έκθεσης ήταν η ε)

¹⁵⁹ <http://www.kathimerini.gr/771797/article/epikairothta/ellada/polynomia-o-aoratos-ex8ros-ths-xwras>
<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=454863>

Γράφημα 16

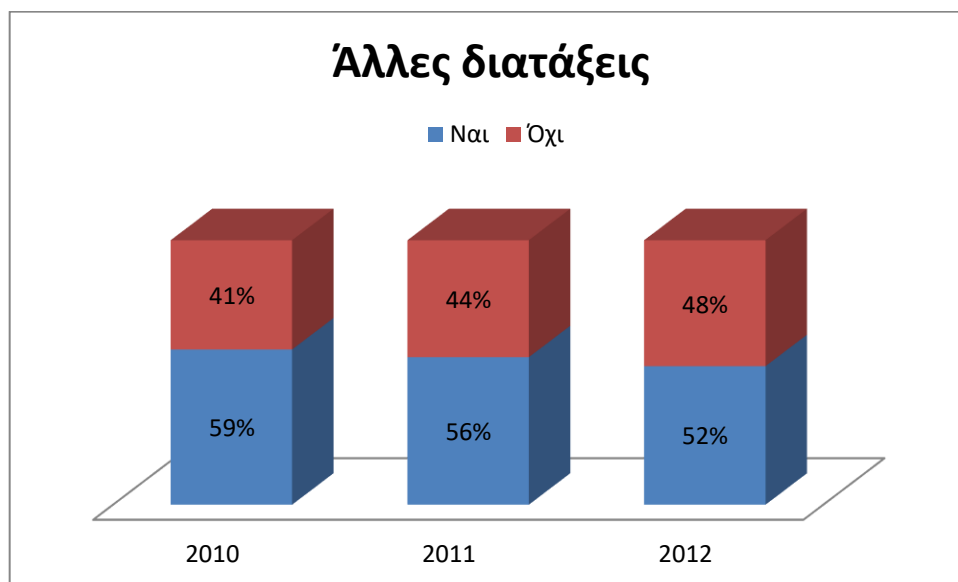
4.10.12 Άλλες διατάξεις

Επίσης το 50-60% των εκθέσεων και τα τρία χρόνια της έρευνας περιείχαν αναλύσεις για «άλλες διατάξεις» (Γράφημα 17), δηλαδή οι νόμοι περιέχουν τροπολογίες, επιτείνοντας το φαινόμενο των διάσπαρτων ρυθμίσεων.

Από το 1975 μέχρι το 2005 ψηφίστηκαν 3.430 τυπικοί νόμοι. Αν συνυπολογιστεί το δευτερογενές δίκαιο ο αριθμός φτάνει τα 273.614 κείμενα. Ο όγκος του δευτερογενούς δικαίου είναι ογδόντα τρεις φορές μεγαλύτερος από αυτόν των νόμων. Τα Προεδρικά διατάγματα εκδίδονται σε αναλογία ένα προς έξι (1:6) (Inerp) ή ένα προς πέντε (1:5) (ΔιαΝεοσις) με τους νόμους. Η αναλογία νόμων - Υπουργικών Αποφάσεων είναι κατά μέσο όρο 1:69 των εκδοθέντων νόμων είναι γενικοί νόμοι δηλαδή νομοθεσία η οποία ρυθμίζει γενικές και αφηρημένες σχέσεις. Το 71,32% των εκδοθέντων νόμων ρυθμίζουν ειδικές και συγκυριακές καταστάσεις ¹⁶⁰(Inerp).

¹⁶⁰ <http://www.inerp.gr/el/blog/138-codikopoiimenacodes.html>

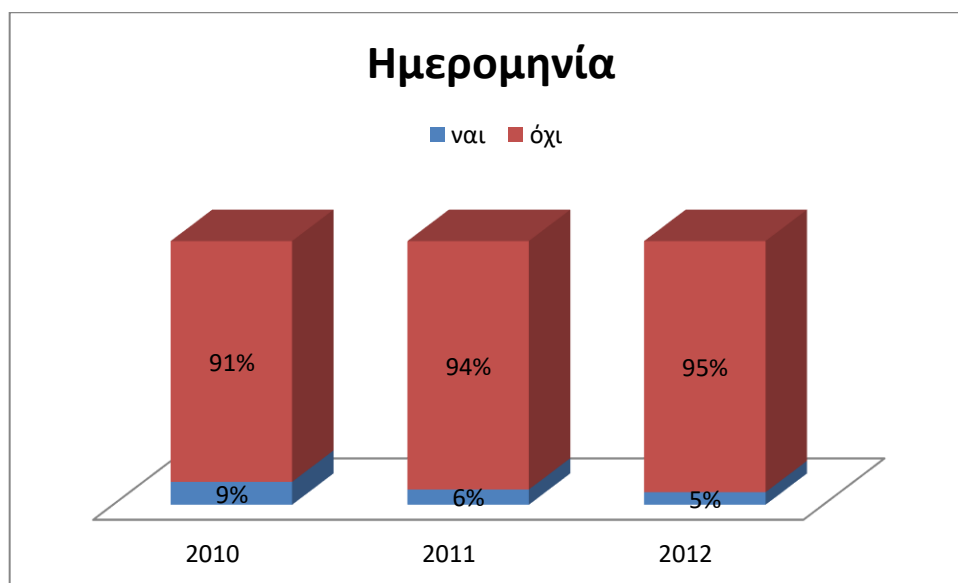
Γράφημα 17

4.10.13 Ημερομηνία

Μόνο τέσσερις (4) στις σαράντα έξι (46) εκθέσεις ενέγραφαν κάποια ημερομηνία στην έκθεση αξιολόγησής το 2010, τρεις (3) στις πενήντα μία (51) το 2011 και δύο (2) στις σαράντα δύο (42) το 2012. Η ημερομηνία δεν επιβάλλεται από το εγχειρίδιο οδηγιών, αλλά είναι πολύ χρήσιμο εργαλείο ώστε να γίνει πιο ξεκάθαρο πότε ολοκληρώθηκε η σύνταξη της έκθεσης.

Γράφημα 18

Ως προς την επίβλεψη και την αξιολόγηση, το υπόδειγμα της έκθεσης ζητά από τον κάθε συντάκτη να αναφέρει αναλυτικά τις υπηρεσίες, που θα είναι αρμόδιες για την εφαρμογή κάθε ξεχωριστής δράσης που προέρχεται από την εξεταζόμενη ρύθμιση (8.3). Δεν εμπειρεύει ειδικότερη ενότητα για εφαρμογή, επίβλεψη και αξιολόγηση των ρυθμίσεων. Επίσης, δεν υπάρχει πρόβλεψη για τυχόν αναθεώρηση των διατάξεων ούτε κάνουν χρήση διατάξεων υπό αίρεση (Hahn & Litan, 2006). Επίσης, δεν περιλαμβάνονται στην έκθεση πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο επίβλεψης του κόστους στο μέλλον (τρόπο συγκέντρωσης πληροφοριών, έρευνα, διαβούλευσης, ομάδες-στόχους, κ.α). Δεν εξετάζεται εξάλλου, εάν η ανάλυση που περιλαμβάνεται μέσα στην έκθεση, έχει αναθεωρηθεί σε σχέση με την εισαγωγή της ρύθμισης.

Ως προς το αποτέλεσμα της ρύθμισης, η έκθεση προσδιορίζει σαφώς πάντα κάποια προτεινόμενη επιλογή πολιτικής, χωρίς ωστόσο να υπάρχει κάποια ένδειξη ότι η έκθεση χρησιμοποιήθηκε κατά τη διαδικασία λήψης της απόφασης, ενώ τα αποτελέσματα της έκθεσης δεν είναι ποτέ ορατά στην τελική ρύθμιση.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 ΟΟΣΑ

5.1.1 Έκθεση ΟΟΣΑ για την Ελλάδα 2001

Προτού προχωρήσουμε στις παρατηρήσεις, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε στις προτάσεις του ΟΟΣΑ (2001, 2012) για την Ελλάδα, ο οποίος εκπόνησε σειρά από συστάσεις για την εγκαθίδρυση του συστήματος καλής νομοθέτησης στην Ελλάδα.

Έτσι, ήδη από το 2001 και αναφορικά με την ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων, ο ΟΟΣΑ υπέδειξε ότι η Ελλάδα έχει ανάγκη από μια τεχνική υπηρεσία που θα είναι αρμόδια για την ποιότητα της νομοθεσίας και θα παρέχει την απαραίτητη υποστήριξη στο έργο του Υπουργικού Συμβουλίου. Η εντολή, πολιτική ευθύνη και λειτουργία θα πρέπει να είναι προσανατολισμένες σε αντικειμενικούς ελέγχους ποιότητας και ανάλυσης επιπτώσεων των ρυθμίσεων, στα πρότυπα των υπηρεσιών που λειτουργούν στον τομέα αυτό στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιταλία. Επίσης, η υπηρεσία αυτή θα πρέπει να επιβλέπει και να προωθεί τις απαραίτητες οικονομικές δεξιότητες και ικανότητες διοίκησης οι οποίες είναι αναγκαίες για την ενίσχυση της ποιότητας των ρυθμίσεων και των μεταρρυθμιστικών προτάσεων που προωθούνται στα διάφορα Υπουργεία (ΟΟΣΑ 2001).

Οι αρχές καλύτερης πρακτικής του ΟΟΣΑ πρέπει να είναι η βάση για το ελληνικό πρόγραμμα RIA. Ο ποιοτικός έλεγχος RIA πρέπει να επιτηρηθεί από την τεχνική μονάδα που προτείνεται ανωτέρω. Περιεκτικά και επιμορφωτικά προγράμματα πρέπει να εισαχθούν για να καλλιεργήσουν τις ικανότητες της διοίκησης για την αξιολόγηση του αντίκτυπου. Επαρκής δημοσιονομική χρηματοδότηση για το πρόγραμμα πρέπει επίσης να προγραμματιστεί (για την παραγωγή από τα υπουργεία και την αναθεώρηση από μια κεντρική μονάδα), ώστε να μειωθεί ο κίνδυνος η RIA να γίνει ακόμα ένα επιπλέον γραφειοκρατικό εμπόδιο στη δημόσια διοίκηση.

Ενώ αναγνωρίζεται από τον ΟΟΣΑ ότι η ανάλυση οφέλους-κόστους είναι μακροπρόθεσμος στόχος, βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση θα μπορούσαν να γίνουν άμεσα σύμφωνα με τις υπάρχουσες διοικητικές δυνατότητες. Αυτά θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση στην έκθεση αιτιολόγησης και σε εκείνη του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (που απαιτείται σύμφωνα με το άρθρο 74 του Συντάγματος) καθώς και των δέκα ποιοτικών εντολών του πίνακα ελέγχου του ΟΟΣΑ του 1995. Ο πίνακας ελέγχου θα μπορούσε να γίνει υποχρεωτικός για την (κατώτερη) νομοθεσία, τα Προεδρικά Διατάγματα και τις υπουργικές αποφάσεις. Η διαφάνεια και η υπευθυνότητα θα αυξάνονταν αν οι απαντήσεις στον πίνακα ελέγχου δημοσιεύονταν στο διαδίκτυο.

Μεσοπρόθεσμα (π.χ. 12 μήνες), ο ΟΟΣΑ θεωρεί ότι η κυβέρνηση μπορεί να στηρίξει ένα παραδοσιακό μοντέλο RIA με μια *ex ante* ποσοτική ανάλυση του αντίκτυπου, δηλαδή, μια έκθεση RIA που προετοιμάστηκε από τα Υπουργεία και τις Υπηρεσίες και τέθηκε υπό αναθεώρηση από μια τεχνική και ανεξάρτητη μονάδα, αρμόδια να αξιολογεί την ποιότητα, το περιεχόμενο, το πεδίο, και την επάρκεια της ανάλυσης. Το Υπουργικό Συμβούλιο οφείλει να αρνηθεί να συζητήσει τα νομοσχέδια που δεν συνοδεύονται από RIA, καθώς και οι κατώτεροι κανονισμοί δεν μπορεί να υπογραφούν από τον αρμόδιο Υπουργό αν δεν συνοδεύονται από RIA που να έχει αναθεωρηθεί από την ανεξάρτητη μονάδα. Το εργαλείο της RIA θα πρέπει να στοχεύει μόνο στις σημαντικότερες ρυθμίσεις ώστε να αποφύγει την σπατάλη χρόνου και πόρων σε λιγότερο σημαντικές ρυθμίσεις. Η RIA πρέπει επίσης να χρησιμοποιηθεί ως όχημα για μια συστηματική εκτίμηση των εναλλακτικών λύσεων για τις νέες ρυθμιστικές προτάσεις. Η προετοιμασία μιας ετήσιας έκθεσης που θα απευθύνεται στο Κοινοβούλιο αναφορικά με τις τάσεις στη χρήση RIA θα μπορούσε να αυξήσει τα κίνητρα για τη χρήση της εντός των Υπουργείων.

Επίσης, τα στοιχεία πρέπει να αποδεικνύουν ότι έχει δοθεί ιδιαίτερη σημασία στις εναλλακτικές λύσεις. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί βαθμιαία θέτοντας εντός του προγράμματος RIA, ένα τμήμα αφιερωμένο στις εναλλακτικές προτάσεις και εξετάζοντας γιατί αυτές δεν έγιναν αποδεκτές και γιατί η έλλειψη δράσης και διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης (*zero option*) δεν αποτελεί επιλογή. Μια αρχική φάση κατάρτισης και συνειδητοποίησης θα επιτρέψει στο δημόσιο τομέα να αποκτήσει μεγαλύτερη οικειότητα με τα

εναλλακτικά πολιτικά εργαλεία. Μετά την οικειοποίηση, η προϋπόθεση πρέπει να γίνει αναγκαστική.

Επιπλέον, η κυβέρνηση θα μπορούσε να αναπτύξει σαφείς οδηγίες και παραμέτρους για τις μεθόδους διαβουλεύσεων και να απαιτήσει κάθε RIA να φανερώνει τα σχέδια κειμένου ως μέρος της διαδικασίας ειδοποίησης και σχολίου. Τα Υπουργεία που προτείνουν τις νέες ρυθμίσεις θα πρέπει να προετοιμάσουν γραπτές και δημόσιες απαντήσεις στα σχόλια και όλες οι απαντήσεις και ο σχολιασμός θα πρέπει να είναι διαθέσιμες στο κοινό.

Ο πληθωρισμός νόμων και κανονισμών υπονομεύει την ακεραιότητα του ελληνικού ρυθμιστικού συστήματος (Καρκατσούλης 1990, 2004). Αν και αυτό είναι ένας πολύ μεγάλος στόχος, προσπάθειες πρέπει να καταβληθούν να αναπτύξουν μια «μετακύλιση», μια συστηματική διαδικασία κωδικοποίησης και αξιολόγησης των ισχυόντων νόμων και άλλων κανονισμών. Αυτό μπορεί να απαιτήσει την εφαρμογή ενός κυβερνητικού πειραματικού προγράμματος εντός του Υπουργείου (Εθνικής) Οικονομίας, που αναθεωρείται για να περιλάβει τις αυστηρότερες τροποποιήσεις. Θα βασιζόταν πιθανώς σε τομέα ανά τομέα εξέταση, με τους οικονομικά-σημαντικότερους τομείς να αναθεωρούνται πρώτοι. Η αναθεώρηση πρέπει να ενσωματώσει τις ρυθμιστικές αξιολογήσεις του αντίκτυπου. Για τέτοιες προσπάθειες, ο ρυθμιστικός ποιοτικός πίνακας ελέγχου του ΟΟΣΑ του 1995 θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως αναφορά για να ελέγξει τη συνεχή αναγκαιότητα και την καταλληλότητα των κανονισμών της Ελλάδας.

Συγκεκριμένα προτάθηκε:

1. Η ενσωμάτωση των διάφορων μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών που ήδη επιχειρούνταν στην Ελλάδα και η υιοθέτηση σε πολιτικό επίπεδο μιας ευρείας πολιτικής για την κανονιστική μεταρρύθμιση και το κανονιστικό μάνατζμεντ η οποία θα εδραιώνει στόχους, αρχές και πλαίσια εφαρμογής.

2. Η ίδρυση μιας υπουργικού επιπέδου Επιτροπής για την Κανονιστική Μεταρρύθμιση, με εξειδικευμένη γραμματεία, για να λαμβάνει αποφάσεις σε θέματα κλειδιά για την

κανονιστική μεταρρύθμιση και να συντονίζει το πρόγραμμα της κανονιστικής μεταρρύθμισης σε όλη την κυβέρνηση.

3. Ως Γραμματεία στην υπουργικού επιπέδου Επιτροπή θα έπρεπε να ιδρυθεί ένα τμήμα επίβλεψης με εξουσία να υποβάλλει προτάσεις στην Επιτροπή Κανονιστικής Μεταρρύθμισης, με επαρκείς δυνατότητες να συλλέγει πληροφορίες και να συντονίζει το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα μέσα στη δημόσια διοίκηση καθώς και με πόρους και αναλυτική εξειδίκευση ώστε να είναι δυνατή η παραγωγή ανεξαρτήτων απόψεων σε κανονιστικά ζητήματα.

4. Η βελτίωση της ποιότητας των νέων ρυθμίσεων εφαρμόζοντας σε όλη τη δημόσια διοίκηση ένα βήμα προς βήμα πρόγραμμα για την ανάλυση των επιπτώσεων των ρυθμίσεων, βασισμένο στις προτάσεις καλής πρακτικής του ΟΟΣΑ για κάθε νέα και υπό αναθεώρηση ρύθμιση.

Η ανάλυση θα πρέπει να αρχίζει με εφαρμόσιμα βήματα όπως υπολογισμό του άμεσου αντίκτυπου πέρα από αυτόν που αναφέρεται στον προϋπολογισμό και να παρέχει ποιοτική εκτίμηση των ωφελημάτων και μετά από πολύχρονη πρακτική και εμπειρία στη δημόσια διοίκηση να κινηθεί προοδευτικά προς μια πιο επακριβή ποσοτική ανάλυση. Οι αναλύσεις θα πρέπει να είναι δημόσιες ώστε να ενισχύεται η διαφάνεια. Επίσης, θα πρέπει οι αναλύσεις να είναι συνεπείς και εξωτερικά ως προς την ποιότητα και το περιεχόμενό τους.

5. Η προώθηση της συστηματικής μελέτης των εναλλακτικών των ρυθμίσεων για νέες νομοθετικές προτάσεις, συμπεριλαμβανομένης και της παράγωγης νομοθεσίας, ώστε να διευρυνθεί η χρήση των εναλλακτικών πέρα από την προστασία περιβάλλοντος και σε άλλους νομοθετικούς ελέγχους.

6. Η βελτίωση της διαφάνειας μέσω της ενδυνάμωσης των διαδικασιών της δημόσιας διαβούλευσης που θα περικλείουν όλες τις ρυθμίσεις και υιοθέτηση διαδικασιών ειδοποίησης και αποστολής σχολίων.

7. Εγκαθίδρυση κεντρικού γραφείου μητρώων για διοικητικές διαδικασίες και επαγγελματικά διπλώματα και άδειες καθώς και λήψη πρωτοβουλιών για τη μείωση του διοικητικού βάρους.

8. Σε κυλιόμενη και πρωταρχική βάση, αναθεώρηση και εκτίμηση του όγκου της υπάρχουσας νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένου ενός προγράμματος κωδικοποίησης ώστε να μειωθεί η ανασφάλεια δικαίου.

9. Ενθάρρυνση μεγαλύτερου συντονισμού μεταξύ τοπικής αυτοδιοίκησης και κεντρικής διοίκησης, ορίζοντας ξεκάθαρα τις σχετικές νομοθετικές αρμοδιότητες για κάθε βαθμό, παρέχοντας τους απαραίτητους πόρους, προσωπικό και προϋπολογισμό για παροχή των υπηρεσιών τους και επικουρώντας στην ανάπτυξη των ικανοτήτων μάλιστα για ποιότητα στην νομοθεσία, τόσο στην κεντρική διοίκηση όσο και στην τοπική αυτοδιοίκηση.

10. Βελτίωση των μηχανισμών μέσα στη δημόσια διοίκηση ώστε να παραχθούν ποιοτικά αποτελέσματα για τους πολίτες, μέσω μεταρρυθμίσεων των δημοσιών υπηρεσιών. Στοιχεία αυτών των μεταρρυθμίσεων θα πρέπει να είναι τα κίνητρα απόδοσης, χρηματικά κίνητρα για δημοσίους υπαλλήλους βάσει προσόντων και εκπληρωμένων στόχων, μεγαλύτερη ευελιξία εντός της δημόσιας διοίκησης με μετακινήσεις πόρων και αρμοδιοτήτων και ενίσχυση της προσπάθειας για συντονισμό και συνεργασία μεταξύ των Υπουργείων (ΟΟΣΑ 2001).

Όπως εξετάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι συστάσεις αυτές στην πλειοψηφία τους λήφθηκαν υπόψη, κατά την εκπόνηση του σχετικού νόμου στην Ελλάδα.

5.1.2 Έκθεση ΟΟΣΑ για την Ελλάδα 2012

Το 2012, με νέα έκθεσή του ο ΟΟΣΑ λαμβάνει υπόψη του τις τότε τρέχουσες εξελίξεις και το νόμο για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση στην Ελλάδα. Δεν υπάρχει αμφιβολία, και κατά τον ΟΟΣΑ, ότι, ο νόμος για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση και κατ' επέκταση η βελτίωση της

νομοθεσίας είναι ένα θετικό και ευπρόσδεκτο βήμα. Ωστόσο, ο ΟΟΣΑ κάνει σημαντική κριτική στο νόμο: Ο νόμος εστιάζει στη διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται όταν οι ρυθμίσεις είναι σε μορφή σχεδίων. Ωστόσο, δεν καλύπτει το σύνολο των πτυχών μιας καλά λειτουργούσας πολιτικής και του κύκλου της νομοθεσίας, ιδίως όσον αφορά την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των νόμων όταν τεθούν σε ισχύ και εφαρμογή. Ιδίως μάλιστα καθώς η τάση στην καλή νομοθέτηση δίνει έμφαση στον ολοκληρωμένο κύκλο της νομοθέτησης.

Επίσης, ο νόμος γενικά «σιωπά» για τη σημασία της διυπουργικής διαβούλευσης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, χρειάζεται αυξημένη προσπάθεια σε συνδυασμό με τον παρόντα νόμο, προκειμένου όλα τα συναρμόδια Υπουργεία να στηρίζονται σε μια συνεκτική, ποιοτική προσέγγιση με αποδείξεις για τη διαμόρφωση κάθε πολιτικής και ιδίως της αναπτυξιακής.

Επίσης, ο ΟΟΣΑ αναγνωρίζει τον βασικό κίνδυνο ότι οι προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας των ρυθμίσεων δεν θα αρχίσουν σε αρκετά πρώιμο στάδιο της νομοθετικής διαδικασίας. Εάν η διαδικασία της ανάλυσης επιπτώσεων δεν προηγείται ορισμένων βασικών παραδοχών και αποφάσεων που θα ληφθούν σχετικά με την εφαρμογή, την τροποποίηση ή την αναθεώρηση των ρυθμίσεων, τότε απλά καταλήγει σε ένα απλό γραφειοκρατικό εμπόδιο, σε μια άνευ σημασίας έκθεση. Μεγαλύτερες προσπάθειες απαιτούνται επίσης ώστε όλοι οι φορείς να μπορούν να συμβουλευούνται αποτελεσματικά με το Υπουργείο Οικονομικών (Γενικό Λογιστήριο του Κράτους) σχετικά με το κόστος της προτεινόμενης πολιτικής και τις ρυθμιστικές αλλαγές.

Επίσης, ο ΟΟΣΑ τονίζει ότι οι προσπάθειες θα πρέπει να επεκταθούν σε όλο το σύστημα ώστε να εξασφαλίζουν ότι όλα τα φόρουμ όπου οι ρυθμιστικές προτάσεις συζητούνται, συμπεριλαμβανομένου και του Υπουργικού Συμβουλίου, γνωρίζουν και ακολουθούν τις αρχές της βελτίωσης της νομοθεσίας.

Εξάλλου, ο ΟΟΣΑ παρατηρεί ότι η διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης προϋπήρχε του νόμου για τη βελτίωση της ποιότητας των ρυθμίσεων και ότι δεν υπάρχει στο νόμο

επίσημος μηχανισμός για την κεντρική διάδοση των πληροφοριών σχετικά με το πρόγραμμα της ρυθμιστικής διακυβέρνησης.

Η προφανής αδυναμία των διαδοχικών ελληνικών κυβερνήσεων στην εφαρμογή των κανονιστικών ρυθμίσεων μετά την ψήφισή τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένη, κατά τον ΟΟΣΑ, με τις αδυναμίες στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Οι ειδικές προκλήσεις εξακολουθούν να υφίστανται εντός της κεντρικής διοίκησης: κατακερματισμένες αρμοδιότητες, μεμονωμένες και διαφορετικές κανονιστικές προσεγγίσεις αναποτελεσματικός ή ανύπαρκτος συντονισμός και η ανεπαρκής πρόσβαση σε καλής ποιότητας δεδομένα και πληροφορίες. Αυτές οι προκλήσεις έχουν επιδεινωθεί από τον κακό και αναποτελεσματικό έλεγχο και την έλλειψη εποπτείας για τη βελτίωση της νομοθεσίας από την κυβέρνηση.

Ο κατακερματισμός των αρμοδιοτήτων όσον αφορά την καλύτερη νομοθέτηση εξακολουθεί να είναι ένα ζήτημα σημαντικό για τον ΟΟΣΑ. Η ευθύνη για τα διάφορα στοιχεία της καλής νομοθέτησης παραμένει στο Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (ΥΠΑΔΜΗΔ), στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (μέσω του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης), στο Υπουργείο Οικονομικών ή σε μεμονωμένες υπηρεσίες των ίδιων υπουργείων. Με την ίδρυση του Γραφείου Καλής Νομοθέτησης στο πλαίσιο της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης (ΓΓΚ), υπήρχε η ελπίδα ότι αυτό θα αυξήσει το προφίλ της καλύτερης νομοθέτησης και τη βελτίωση της εφαρμογής των διαφόρων μεταρρυθμιστικών προσπαθειών. Το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης, ωστόσο κατά τον ΟΟΣΑ, δεν διαθέτει επαρκείς πόρους και δεν έχει καμία πραγματική εξουσία να υποχρεώσει άλλα υπουργεία για την εφαρμογή των αρχών της ρυθμιστικής διακυβέρνησης. Ως αποτέλεσμα, μεγάλο μέρος της εργασίας στην προώθηση της καλύτερης νομοθέτησης παραμένει στο Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης. Κατά τον ΟΟΣΑ, υπάρχει αύξηση στον αριθμό των RIA που παράγονται, αλλά ούτε το Υπουργείο ούτε το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης έχουν τους πόρους ή τις εξουσίες για να ελέγξουν την ποιότητα ή την συνεκτικότητα του ουσιαστικού περιεχομένου των εν λόγω RIA.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, παρά το γεγονός ότι έχει τεθεί σε ισχύ ο νόμος για τη βελτίωση της νομοθεσίας, δεν υπάρχει ακόμη καμία στρατηγική βάση για το σύνολο της

κυβερνητικής πολιτικής για την καλύτερη νομοθέτηση στην ελληνική διοίκηση. Ο κατακερματισμός της ευθύνης ωστόσο παραμένει: το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης δεν έχει κανένα ρόλο ή ευθύνη σχετικά με την απλούστευση και την προσπάθεια μείωσης του διοικητικού βάρους.

Ο ΟΟΣΑ κρούει τον κώδωνα του κινδύνου ότι η ανάπτυξη μιας διοικητικής μονάδας εντός της ΓΓΚ και ένας νόμος για τη ρυθμιστική διακυβέρνηση δεν είναι από μόνα τους ικανά να εγγυηθούν την εφαρμογή ή την επιτυχία της μεταρρύθμισης. Η συνεχής στήριξη από την πολιτική ηγεσία είναι απαραίτητη. Η καλύτερη νομοθέτηση χρειάζεται πολιτική ηγεσία που θα δώσει φωνή στις συνεδριάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου, που να μπορεί να συνεργαστεί με άλλους υπουργούς ή κανονιστικούς φορείς για θέματα καλύτερης νομοθέτησης και να υποστηρίξει τις διοικητικές δομές στην εκπλήρωση της αποστολής τους.

Διαφανείς και συνεπείς διαδικασίες για την εκπόνηση και την εφαρμογή ρυθμίσεων είναι θεμελιώδους σημασίας για την ανάπτυξη και διατήρηση της εμπιστοσύνης στη διαδικασία θέσπισης κανόνων. Επίσης, η δυνατότητα των ενδιαφερόμενων μερών να συμμετέχουν στις αποφάσεις είναι σημαντική.

Ο ΟΟΣΑ ορθώς παρατηρεί ότι η διαδικασία θέσπισης κανόνων είναι λιγότερο διαρθρωμένη στην Ελλάδα από ότι σε πολλές χώρες-μέλη του. Η Ελλάδα δεν έχει ένα συγκεκριμένο νόμο ή κανονισμό που να καθορίζει τις πρακτικές θέσπισης κανόνων, εκτός από τις γενικές διατάξεις του Συντάγματος. Σχετικές πρακτικές προκύπτουν από διάφορες πηγές, και σημαντικά στοιχεία της θέσπισης κανόνων εγκαταλείπονται σε άτυπες διοικητικές πρακτικές και παραδόσεις, καθώς και στη διακριτική ευχέρεια του κάθε Υπουργείου.

Ένα ολόκληρο κεφάλαιο της έκθεσης αφιερώνεται στην ανάπτυξη των νέων νόμων-κανονισμών. Ο ΟΟΣΑ παρατηρεί στην έκθεσή του ότι υπήρξε μια πτωτική τάση στην παραγωγή των νέων κανονισμών στην Ελλάδα, αν και ο όγκος ρυθμίσεων που παράγονται ετησίως είναι σημαντικός. Κατά τον ΟΟΣΑ, το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης πρέπει να έχει την εποπτεία της παραγωγής της νέας νομοθεσίας, καθώς και των προσπαθειών απλοποίησης (κωδικοποίηση, ανασύνταξη και μείωση του διοικητικού βάρους).

Επίσης, ο ΟΟΣΑ ορθώς δίνει έμφαση στις δομές στην Ελλάδα που υπάρχουν ή δημιουργήθηκαν για να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με την απαίτηση της παραγωγής μιας RIA. Το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης έχει την ευθύνη για την εποπτεία της συμμόρφωσης με την υποχρέωση της συμπλήρωσης και της υποβολής, μαζί με το νόμο, μιας συνοδευτικής έκθεσης ανάλυσης συνεπειών, αλλά δεν έχει την εξουσία να αρνηθεί να δεχθεί μια νομοθετική πρόταση που δεν συνοδεύεται από RIA, ή να αρνηθεί να αποδεχθεί σχέδια προτάσεων που συνοδεύονται από κακής ποιότητας RIA.

Κατά τον ΟΟΣΑ, η παραγωγή RIA εντός των υπουργείων πρέπει να παρακολουθείται ενεργά και να συνδέεται με τις προσπάθειες για την απλούστευση του ρυθμιστικού αποθέματος και τη μείωση του διοικητικού βάρους. Όπως είναι φυσικό, ο κατακερματισμός του συστήματος αναστέλλει την πρόοδο. Οι προτεινόμενες νέες δομές που εισάγονται μέσω του σχεδίου νόμου καλύτερης νομοθέτησης παγίωσαν περαιτέρω τον κατακερματισμό και σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, αυτό το πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπιστεί επείγοντως. Η πρόταση για την ανάπτυξη γραφείων νομοθετικής πρωτοβουλίας εντός των υπουργείων που επικεντρώνονται στη βελτίωση της ποιότητας της RIA είναι θετική, με την προϋπόθεση ότι υπάρχουν οι κατάλληλοι πόροι και το ανθρώπινο δυναμικό.

Επίσης, η δευτεροβάθμια παραγωγή ρυθμίσεων στην Ελλάδα παρουσιάζει μια ιδιαίτερη πρόκληση: μόλις εγκριθεί ένας νόμος συνήθως υλοποιείται μέσω του παράγωγου δικαίου (υπουργικές αποφάσεις). Και όπως είναι φυσικό, μπορεί να υπάρξουν σημαντικές καθυστερήσεις πριν από την ανάπτυξη και την ψήφιση ή την εφαρμογή της παράγωγης υπουργικής απόφασης.

Πριν από την έκδοση του νέου νόμου για τη βελτίωση της νομοθεσίας, υπάρχουν λίγα διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με την ποιότητα και την πληρότητα των RIAs, που εκπονήθηκαν. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η κατανομή περιορισμένων πόρων στο Γραφείο Καλής Νομοθέτησης ουσιαστικά εμποδίζει την ουσιαστική και εκ βάθους αναθεώρηση της έκθεσης, προτού ο νόμος εισαχθεί στο Υπουργικό Συμβούλιο. Έτσι το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης επικεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό σε τεχνικά και εποπτεϊκά ζητήματα.

Για την Ελλάδα, όπως και για πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, η RIA εξακολουθεί να θεωρείται ως ένα επιπλέον (γραφειοκρατικό θα προσέθετα) στοιχείο στην ανάπτυξη των κανονισμών, παρά ως ένα εγγενές στοιχείο της ευρύτερης διαδικασίας χάραξης πολιτικής (Kirkpatrick et al 2004, Lianos et al. 2016, Radaelli et Fritsch. 2012). Κατά τον ΟΟΣΑ, η Ελλάδα έχει την ευκαιρία, για την αντιμετώπιση της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, να χρησιμοποιήσει την καλύτερη νομοθέτηση και τη χρήση της RIA, ιδίως ως μοχλό για την εφαρμογή σημαντικών αλλαγών που θα οδηγήσουν σε αποτελεσματικές ρυθμίσεις. Η αποτελεσματική χρήση των εργαλείων χάραξης πολιτικής, όπως της RIA, ως μέρος του συνόλου του κύκλου της αναπτυξιακής πολιτικής θα συμβάλει στην παραγωγή ενός πιο αποτελεσματικού ρυθμιστικού συστήματος, δημιουργώντας ένα κατάλληλο περιβάλλον για ανταγωνιστικότητα και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

Κατά τον ΟΟΣΑ, η Ελλάδα αντιμετωπίζει προκλήσεις σε σχέση με τη συλλογή στοιχείων και στην εφαρμογή ενός συστήματος συλλογής, ανάλυσης και ερμηνείας των στοιχείων αυτών, ώστε η Ελλάδα να διεξάγει τις απαραίτητες *a priori* / *a posteriori* συγκρίσεις για την εξέταση της πραγματικής επίπτωσης των ρυθμίσεων.

Το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης πρέπει επίσης να υποστηρίξει τη μεγαλύτερη χρήση, από Υπουργεία, των ποσοτικών αναλυτικών εργαλείων, όπως της ανάλυσης Κόστους - Οφέλους, και της ανάλυσης διακινδύνευσης κατά την ανάλυση των επιπτώσεων και του διοικητικού βάρους. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε άλλα σημεία της έκθεσης η ανάλυση κόστους οφέλους χαρακτηρίζεται ως μακροπρόθεσμος στόχος.

Όπως είναι φυσικό, ο ΟΟΣΑ τονίζει τη σημασία της πολιτικής στήριξης για την όλη επιτυχία του εγχειρήματος. Εκτός αυτής, μια επικοινωνιακή 'καμπάνια' που να συνδέει την οικονομική ανάπτυξη με την ποιότητα των ρυθμίσεων θα ήταν ωφέλιμη.

Τέλος, ο ΟΟΣΑ υποστηρίζει ότι θα πρέπει η τοπική αυτοδιοίκηση με τις διάφορες βαθμίδες της να διαδραματίσει ένα ρόλο στη ρύθμιση και στην εφαρμογή των νόμων σε τοπικό επίπεδο.

Οι Βασικές συστάσεις του ΟΟΣΑ (2012) για την Ελλάδα χωρίζονται ανά κεφάλαιο:

- Στρατηγική και πολιτικές για τη βελτίωση της νομοθεσίας
- Θεσμικές δομές για τη βελτίωση της νομοθεσίας
- Διαφάνεια μέσω της διαβούλευσης και της επικοινωνίας
- Ανάπτυξη των νέων κανονισμών
- Διαχείριση και ο εξορθολογισμός των υφιστάμενων κανονισμών
- Συμμόρφωση, επιβολή, προσφυγές
- Διασύνδεση μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Διασύνδεση μεταξύ των εθνικών και υπο-εθνικών επιπέδων διακυβέρνησης

Αξίζει να σημειωθούν πιο αναλυτικά δύο ενδιαφέρουσες συστάσεις του:

- Σκεφτείτε rebranding της RIA ως εκτίμηση αντίκτυπου (IA) και προωθήστε τη μέσα στα Υπουργεία / ρυθμιστικούς οργανισμούς κλπ., ως εργαλείο αναπτυξιακής πολιτικής που καλύπτει ολόκληρο τον κύκλο πολιτικής. Οι αρχές και το μοντέλο δεν θα αλλάξουν (π.χ. το Μοντέλο αντίκτυπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι σε γενικές γραμμές ένα μοντέλο RIA), αλλά ένα μοντέλο IA έχει τη δυνατότητα να συντονιστεί με το προσωπικό που συμμετέχει ενεργά στην ανάπτυξη των προτάσεων πολιτικής, και όχι μόνο με το προσωπικό που συντάσσει τα τελικά νομοθετήματα εφόσον το κλειδί για την ανάπτυξη της πολιτικής σκέψης έχει πραγματοποιηθεί.
- Εξετάστε τις επιλογές σύμφωνα με τις οποίες τα υπουργεία θα υποβάλλουν περιλήψεις των δευτερευουσών ρυθμίσεων (μέτρα εφαρμογής) που θα εισαχθούν με τα νομοσχέδια και των σχετικών εκθέσεων εκτίμησης επιπτώσεων. Οι εκτιμήσεις των επιπτώσεων θα πρέπει να περιλαμβάνουν συγκεκριμένες αναφορές στη διαδικασία εφαρμογής. Εξετάστε επίσης, την επιβολή καθορισμένων προθεσμιών εντός των οποίων πρέπει να ληφθούν μέτρα εφαρμογής μετά από ψήφιση του πρωτογενούς δικαίου. Οι μονάδες εντός των υπουργείων θα πρέπει να παρακολουθούν την εφαρμογή του παράγωγου δικαίου, με το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης να έχει αναλάβει εποπτικό ρόλο, με την υποβολή εκθέσεων για την κυβέρνηση, σε περιπτώσεις σημαντικών καθυστερήσεων.

Τον Οκτώβριο του 2015 ο ΟΟΣΑ εξέδωσε τη συγκριτική μελέτη *The Regulatory Policy Outlook*, η οποία είναι η πρώτη ανάλυση με εμπειρική έρευνα της προόδου που έγινε σε όλες τις χώρες μέλη του και την Ε. Επιτροπή. Ο ΟΟΣΑ έστειλε ερωτηματολόγια στα 34 κράτη-μέλη του και την Ε. Επιτροπή ώστε να αξιολογήσει την πρόοδο στον τρόπο που ρυθμίζουν/νομοθετούν. Η μελέτη εξέτασε ιδίως την οργάνωση και τη θεσμοθέτηση στις χώρες της σχεδίασης, εφαρμογής και αναθεώρησης των ρυθμίσεων. Επιπλέον εξέτασε τη χρήση των εργαλείων της ανάλυσης επιπτώσεων, της δημόσιας διαβούλευσης και της ex post αξιολόγησης και πρότεινε βελτιώσεις. Από την έκθεση, συμπεραίνεται ότι το σύστημα της Ελλάδας για την ανάλυση επιπτώσεων είναι **κάτω από το μέσο όρο** των αντίστοιχων συστημάτων των χωρών του ΟΟΣΑ σε αντίθεση με αυτά της Ε. Επιτροπής, των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου που τα εξετάσαμε στην παρούσα διατριβή (ΟΟΣΑ 2015)¹⁶¹.

Στην ειδική ανάλυση για την Ελλάδα¹⁶², αναφέρεται ότι η χώρα μας είναι κάτω του μέσου όρου των μελών του ΟΟΣΑ όσο αφορά την ανάλυση συνεπειών των ρυθμίσεων, με κριτήρια τη μεθοδολογία, τη συστηματική υιοθέτηση, τη διαφάνεια και την εποπτεία και τον έλεγχο ποιότητας. Σημαντική μνεία γίνεται στο νόμο 4048 και στα προβλήματα του συστήματος όπως ο κατακερματισμός των αρμοδιοτήτων μεταξύ ΓΓΚ, Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Υπουργείου Οικονομικών. Κατά τον ΟΟΣΑ, η μεταρρύθμιση της καλύτερης νομοθέτησης πρέπει να ανατεθεί σε έναν Υπουργό, ο οποίος θα έχει την εξουσία να υποβάλλει έκθεση στην κυβέρνηση και το Κοινοβούλιο σχετικά με την πρόοδο στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων της καλύτερης νομοθέτησης. Ο ίδιος Υπουργός θα πρέπει να υποβάλλει τακτικά έκθεση στο Υπουργικό Συμβούλιο για την καλύτερη νομοθέτηση και πρέπει να ενεργεί ως το πολιτικό πρόσωπο του Γραφείου της Καλύτερης Νομοθέτησης. Η ποιότητα των εκθέσεων χαρακτηρίζεται φτωχή λόγω έλλειψης χρόνου (μόνο;) κατά την εκπόνησή τους. Επίσης ο ΟΟΣΑ παρατηρεί ότι το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης εντός ΓΓΚ έχει έλλειψη προσωπικού και ουσιαστικών αρμοδιοτήτων για την απόρριψη

¹⁶¹ http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/governance/regulatory-policy-in-perspective/regulatory-impact-assessment-and-regulatory-policy_9789264241800-5-en#page9

¹⁶² <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Greece-web.pdf>

ανεπαρκών εκθέσεων. Σε καιρό οικονομικής κρίσης, η ποιότητα των ρυθμίσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί προτεραιότητα για την κυβέρνηση, αναφέρει χαρακτηριστικά ο ΟΟΣΑ.

Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα¹⁶³, που συμπληρώθηκε από την ελληνική δημόσια διοίκηση, συνάδει με τα αποτελέσματα και την έρευνα που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Έτσι, σχετικά με την ανάλυση επιπτώσεων, παρατηρείται ότι στο ελληνικό σύστημα ο νομοθέτης δεν είναι υποχρεωμένος να αξιολογεί τον αντίκτυπο και να ποσοτικοποιεί το κόστος στο πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο στα ακόλουθα:

- Μακροοικονομικά κόστη (απασχόληση, οικονομική ανάπτυξη)
- Μικρομεσαίες επιχειρήσεις
- Περιφέρειες
- Μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα οργανώσεις
- Μη εθνικές (ξένες) δικαιοδοσίες
- Καινοτομία
- Συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες
- Ισότητα των δύο φύλων
- Φτώχεια
- Κοινωνικοί στόχοι
- Χρηματοοικονομικά κόστη
- Ανισότητα εισοδήματος
- Άτομα/πολίτες
- Επιχειρήσεις
- ΜΚΟ και κοινωφελή ιδρύματα
- Έμμεσα κόστη
- Κράτος
- Ουσιαστικό κόστος και βαθμός συμμόρφωσης και μηχανισμοί συμμόρφωσης
- Δαπάνες δημόσιας διοίκησης και επιβολής

¹⁶³ <http://qdd.oecd.org/table.aspx?Subject=f39ac642-3247-4140-acd2-e65dac5b8aaf>

- Ανοικτή αγορά
- Το σενάριο εκκίνησης ή επιλογή μη δράσης
- Εναλλακτικές
- Άλλες λύσεις εκτός ρύθμισης

Δεν απαιτείται στο ελληνικό σύστημα η δήλωση από το νομοθέτη ότι τα οφέλη της προτεινόμενης νομοθετικής επιλογής δικαιολογούν το κόστος της. Επίσης, δεν απαιτείται η παρακολούθηση των στόχων της ρύθμισης, ούτε η χρήση της διακινδύνευσης.

Αντίθετα, παρατηρείται ότι στο ελληνικό σύστημα ο νομοθέτης / ρυθμιστής είναι υποχρεωμένος να αξιολογεί τον αντίκτυπο και να ποσοτικοποιεί το κόστος στο πρωτογενές και κάποιες φορές και στο παράγωγο δίκαιο στα κάτωθι:

- Βιώσιμη ανάπτυξη
- Την προτεινόμενη νομοθετική επιλογή
- Τα οφέλη της νομοθετικής επιλογής και στην περίπτωση σημαντικών ρυθμίσεων παράγωγου δικαίου¹⁶⁴ τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά
- Το κόστος της νομοθετικής επιλογής και στην περίπτωση σημαντικών ρυθμίσεων παράγωγου δικαίου¹⁶⁵ τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά
- Προϋπολογισμός
- Δημόσιο τομέα
- Ανταγωνισμό
- Διανεμητικές επιπτώσεις
- Κόστος συμμόρφωσης
- Διοικητικά βάρη
- Περιβάλλον
- Εμπόριο

¹⁶⁴ Μόνο ποιοτικά

¹⁶⁵ Μόνο ποιοτικά

Εξάλλου, αναφέρεται ότι υπάρχουν παραδείγματα βέλτιστης πρακτικής για την εκπόνηση εκθέσεων. Επιπλέον, αναφέρεται ότι στις κατευθυντήριες οδηγίες περιλαμβάνονται οδηγίες για την περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, το πεδίο της έκθεσης, τις εναλλακτικές, το κατώτατο όριο για ανάλυση (κατώφλι), την ανάλυση κόστους οφέλους, την ποσοτικοποίηση κόστους-οφέλους και την ανάλυση της διακινδύνευσης

Από την άλλη, οι απαντήσεις μπορεί να θεωρηθούν κάπως αντιφατικές. Για παράδειγμα, σε απάντησή της γενικής ερώτησης, ενώ αναφέρεται ότι δεν υπάρχουν μελέτες και στατιστικά για την ποιότητα των εκθέσεων, στη συνέχεια δηλώνεται ότι ναι μεν υπάρχουν μελέτες ποιότητας και εσωτερικές εκθέσεις οι οποίες εξετάζουν το ποσοστό των εκθέσεων που συμμορφώνονται και με τις κατευθυντήριες οδηγίες, αλλά αυτές δεν είναι δημόσιες. Χρήσιμο επίσης είναι να σημειωθεί ότι στις απαντήσεις αυτές αναφέρθηκε ότι δεν γίνεται κανένας ουσιαστικός έλεγχος των επιπτώσεων, ούτε από το ίδιο το όργανο εκπόνησης, ούτε από εξωτερικό όργανο εποπτείας. Εξάλλου, καμία αλλαγή δεν υφίσταται στην έκθεση σε περίπτωση τροποποίησης του νόμου.

Αναφέρεται ότι υπάρχουν εκθέσεις για το βαθμό συμμόρφωσης ανά Υπουργείο με τις απαιτήσεις των εκθέσεων ανάλυσης συνεπειών ρυθμίσεων. Δεν υπάρχουν κοινοβουλευτικές επιτροπές για τον έλεγχο των εκθέσεων αυτών και η ΓΓΚ δεν έχει την εξουσία να επιστρέψει την έκθεση εάν αυτή θεωρηθεί ανεπαρκής. Δεν υπάρχουν δημόσια στοιχεία για το είδος του ελέγχου και τις γνώμες της ΓΓΚ.

Ακόμη, αναφέρεται ότι υπάρχει υποχρέωση εκπόνησης εκθέσεων για τις σημαντικές πράξεις παράγωγου δικαίου, χωρίς όμως να υπάρχει κάποιος έλεγχος κατώτατου ορίου (κατώφλι) για το τι θεωρείται σημαντικό. Επίσης δεν απαιτείται η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ή κάποιος έλεγχος κατώτατου ορίου (κατώφλι) κατά την εκπόνηση ολοκληρωμένης ή μη έκθεσης.

Δηλώθηκε επίσης ότι είναι υποχρεωτικό για κάποιες εκθέσεις να υπογράφονται από τον υπεύθυνο εκπόνησης τόσο για κάποιους νόμους όσο και για κάποιες κανονιστικές πράξεις. Σε περίπτωση μη εκπόνησης έκθεσης, δεν υπάρχει κάποιο όργανο ή κάποιος

έλεγχος κατωφλίου που να ελέγχει την ανωτέρω απόφαση. Όλες οι εκθέσεις ανάλυσης συνεπειών για τους νόμους είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο και σε ένα κεντρικό μητρώο, καθώς και στις ιστοσελίδες των διαφόρων Υπουργείων, ενώ οι εκθέσεις για τις σημαντικές κανονιστικές πράξεις στερούνται δημοσιότητας. Ωστόσο οι εκθέσεις δημοσιεύονται όταν σταλθούν στη Βουλή προς συζήτηση, χωρίς να τεθούν αυτούσιες σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης. Τέλος η απόφαση εκπόνησης ή μη έκθεσης ανάλυσης συνεπειών ρύθμισης δεν επικοινωνείται στο κοινό.

5.2 ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το σύστημα της ανάλυσης των επιπτώσεων είναι πλέον μια παγκόσμια τάση,¹⁶⁶ ιδίως στα κράτη μέλη του ΟΟΣΑ αλλά και σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες (Kirkpatrick 2016). Με το πέρασμα του χρόνου αποτέλεσε το πιο σημαντικό εργαλείο σχεδίασης πολιτικής. Ωστόσο η βιβλιογραφία / αρθρογραφία δεν εστιάζει πλέον στην ανάγκη υιοθέτησης ή μη του συστήματος, αλλά στην ποιότητα των αναλύσεων αυτών, της ανάλυσης κόστους-οφέλους, της εποπτείας του συστήματος (Alemano 2009) και της σύνδεσης του συστήματος με τις νομικές αρχές (Meuwese & Popelier 2011).

Για να θεωρηθεί μια κανονιστική μεταρρύθμιση επιτυχής θα πρέπει να περιλαμβάνει τις έξι καθοριστικές προϋποθέσεις:

1. Πολιτική βούληση
2. Ενσωμάτωση του συστήματος στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία
3. Ίδρυση μιας αρχής συντονισμού/εποπτείας
4. Σχεδιασμός οδηγιών και μεθοδολογίας
5. Διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης
6. Ανάπτυξη ικανοτήτων και πρακτική (Ladegaard et al. 2018).

Ενώ οι συζητήσεις και τα συμπεράσματα σε παγκόσμιο επίπεδο είναι σχετικά ομοιογενή και συνεπή ως προς το τι θεωρείται ένα καλό σύστημα, η εφαρμογή τους σε εθνικό

¹⁶⁶ Global norm τη χαρακτήρισε ο Jacobs (2006)

επίπεδο είναι πολύ διαφορετική. Για αυτό και σωστά παρατηρείται ότι «η χρήση όμοιου μπουκαλιού RIA δεν παρήγαγε το ίδιο κρασί σε ευρωπαϊκό επίπεδο» (Radaelli 2005: 4; Staronová et al 2007). Το εθνικό πολιτικό σύστημα της κάθε χώρας διαμορφώνει την εφαρμογή της ατζέντας της καλής νομοθέτησης. Σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις αναλύσεις είναι μεταξύ άλλων η νομοπαρασκευαστική διαδικασία, το γραφειοκρατικό κατεστημένο και οι κυβερνητικοί πόροι (Radaelli & De Francesco 2007). Η ενσωμάτωση των διαφόρων μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών που ήδη επιχειρούνταν στην Ελλάδα και η υιοθέτηση σε πολιτικό επίπεδο μιας ευρείας πολιτικής για την κανονιστική μεταρρύθμιση και το κανονιστικό μάνατζμεντ η οποία θα εδραιώνει στόχους, αρχές και πλαίσια εφαρμογής, είναι αναγκαία (ΟΟΣΑ 2001).

Ειδικά όσον αφορά την ποιότητα των αναλύσεων, παρατηρήθηκε ότι αυτές παγκοσμίως δεν βελτιώνονται γραμμικά αλλά αντίθετα ακολουθούν μια καμπύλη με το σχήμα U (Jacobs 2006). Όσο επεκτείνεται η χρήση της ΙΑ στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής, τόσο μη δεδομένη πρέπει να θεωρείται η ποιότητα της ανάλυσής της, καθώς η εκπόνησή της αναλαμβάνεται από μεγαλύτερη μερίδα ατόμων, πολλές φορές μη κατάλληλα εκπαιδευμένων. Με ουσιαστικούς μηχανισμούς ελέγχου ποιότητας και εκπαίδευση, η ποιότητα των αναλύσεων συνεχίζει την ανοδική πορεία στην καμπύλη με το σχήμα U. Ωστόσο, δυστυχώς, δεν είναι δεδομένο ότι όλες οι χώρες θα ακολουθήσουν την ανοδική πορεία της καμπύλης, αλλά θα παραμείνουν 'κολλημένες' σε κακής ποιότητας αναλύσεις (Jacobs 2016). Ακόμη και στις χώρες με το πιο προηγμένο σύστημα ανάλυσης, εμπειρικές μελέτες αποδεικνύουν ότι είναι αδύνατη η συνεχής και συνεπής υψηλή ποιότητα στις αναλύσεις τους (EVIA 2008, Jacobs 2016). Κυριότεροι λόγοι είναι η έλλειψη πολιτικής στήριξης, η υποβάθμιση του συστήματος από τους υπάρχοντες θεσμούς σε μια χώρα (Ladegaard 2007) και η έλλειψη βαθιάς ενσωμάτωσης του συστήματος στην έννομη τάξη της κάθε χώρας (Jacobs 2016). Για αυτούς τους λόγους, ο ΟΟΣΑ (2012) πρότεινε ότι η Ελλάδα θα πρέπει να αναπτύξει και να προωθήσει ένα γενικό έγγραφο στρατηγικής που να συνδέει τη μεταρρύθμιση της καλύτερης νομοθέτησης με άλλες μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης, αλλαγές και μέτρα λιτότητας για την καλύτερη απεικόνιση του πώς αυτά θα συνεργαστούν για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την οικονομική ανάπτυξη και άλλους

σημαντικούς στόχους. Αυτό θα βοηθήσει στην καλύτερη ενσωμάτωση της λογικής για την αλλαγή και της πρόκλησης υποστήριξης από τους ενδιαφερόμενους.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ καταγράφεται σημαντική επιτυχία του συστήματος σε χώρες του κοινού δικαίου (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο), σε πολλές χώρες ηπειρωτικού δικαίου, το σύστημα των αναλύσεων απέτυχε καθώς για την επιτυχία του συστήματος, πέραν των άλλων, χρειάζονται πόροι και ανοικτή νομοπαρασκευαστική διαδικασία (Renda 2010). Και στα δύο (πόροι και ανοικτή νομοπαρασκευαστική διαδικασία), στην παρούσα φάση η Ελλάδα υστερεί. Επίσης, η επιτυχία του συστήματος στις ΗΠΑ στηρίζεται σε διαφορετικό θεσμικό υπόβαθρο σε σύγκριση με το ευρωπαϊκό κοινοβουλευτικό σύστημα. Η λογική του πολιτικού ελέγχου της γραφειοκρατίας είναι πολύ πιο σχετική στις ΗΠΑ (Renda 2006, Wiener 2006) από ότι σε χώρες όπως η Ελλάδα.

Προτού αναλύσουμε περαιτέρω τα στοιχεία της έρευνας, χρήσιμο θα είναι να απαντήσουμε στην ερώτηση που έθεσε ο ΟΟΣΑ στην μελέτη του για την ανάλυση των συνεπειών το 2015 (ΟΟΣΑ 2015). Για ποιο λόγο υιοθετήθηκε το σύστημα ανάλυσης συνεπειών σε μια χώρα; Στην Ελλάδα το νέο σύστημα δεν εισήχθη ως προϊόν πίεσης της βιομηχανίας και της πολιτικής ηγεσίας. Η εισαγωγή του συστήματος της ανάλυσης επιπτώσεων στην Ελλάδα, στηρίχθηκε κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά στην προσπάθεια μιας μικρής μειοψηφίας δικαστικών, πολιτικών και δημοσίων υπαλλήλων του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης με τη καθοριστική συνδρομή του ΟΟΣΑ.¹⁶⁷ Στόχος ήταν η Ελλάδα να μη μείνει πίσω από τις εξελίξεις που έτρεχαν και να στραφεί σε ένα μοντέλο διακυβέρνησης που στοχεύει εκτός άλλων, στην αποδοτικότητα, στη μείωση του διοικητικού βάρους, στη διαφάνεια, στη λογοδοσία και στην πολιτική συνέπεια, χωρίς όμως να υπάρχει η απαραίτητη τεχνική και πολιτική στήριξη (Ladegaard 2007). Μια κυβέρνηση μπορεί να έχει μια βασική κατανόηση της κανονιστικής μεταρρύθμισης, τις έννοιες της μεταρρύθμισης και την RIA, αλλά μπορεί να αγνοεί πόσοι πόροι είναι αναγκαίοι για την επιτυχία της μεταρρύθμισης, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού κεφαλαίου, επενδύσεις και τους πολιτικούς κινδύνους που απαιτούνται. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα η κυβέρνηση να

¹⁶⁷ Μνημόνιο Συνεργασίας με τον ΟΟΣΑ το οποίο υπογράφηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών στις 19.5.2008.

αδυνατεί να διαθέσει επαρκούς πόρους ή να εγκαθιδρύσει επαρκώς εξουσιοδοτημένους θεσμούς. Αυτή, η περιορισμένη εκτίμηση των απαιτήσεων της κανονιστικής μεταρρύθμισης, οδήγησε σε εκθέσεις που δεν προσέφεραν επιπλέον όφελος (Ladegaard et al. 2018).

Από τα στοιχεία και τα γραφήματα προκύπτει ότι τα Υπουργεία μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά τις αναλύσεις τους καθώς το ποσοστό συμμόρφωσής τους στις απλές υποδείξεις των οδηγιών είναι χαμηλό. Με μια πρώτη ματιά, το νέο σύστημα της Ελλάδας λαμβάνει υπόψη τις κύριες εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ωστόσο, το σύστημα της Ελλάδας ακολουθεί μια βαθιά παράδοση νομικοκεντρικής κατεύθυνσης και αποκλείει εξ ορισμού κάθε δυνατότητα βαθύτερης οικονομικής ανάλυσης. Εξάλλου έχει παρατηρηθεί ότι τα συστήματα ανάλυσης συνεπειών στα οποία υπερισχύουν οι νομικοί, είναι και τα πιο αδύναμα σε θέματα οικονομικής ανάλυσης (ΟΟΣΑ 2015).

Το ελληνικό σύστημα είναι φανερά υποδεέστερο από όλα τα συστήματα που εξετάστηκαν στα πλαίσια αυτής της διατριβής. Η μελέτη του ΟΟΣΑ (2015) επιβεβαίωσε την αντίληψή μας. Οι διαρθρωτικές και οι θεσμικές αλλαγές που προτείνει ο νόμος για τη βελτίωση της νομοθεσίας πρέπει να εφαρμοστούν κατ' επείγον. Οι κανόνες και οι κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το πώς τα στοιχεία που υποβάλλονται στο Υπουργικό Συμβούλιο προς συζήτηση πρέπει να τροποποιηθούν, ώστε να αντικατοπτρίζουν τις αρχές της βελτίωσης της νομοθεσίας για την ενίσχυση της σημασίας της βελτίωσης της ποιότητας των ρυθμίσεων και τις προτάσεις με αποδείξεις (ΟΟΣΑ 2012).

Η Ελλάδα ωστόσο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι με την υιοθέτηση του συστήματος είχε ως πρωταρχικό στόχο την αύξηση της αποδοτικότητας των νόμων, για αυτό άλλωστε, πέρα από την έλλειψη τεχνικής γνώσης και κατάρτισης, δεν χρησιμοποιείται η ανάλυση κόστους-οφέλους στις εκθέσεις.

Πέρα από τις αδυναμίες που γίνονται αντιληπτές, αξιοσημείωτη είναι η ετερογένεια στην ποιότητα αλλά και στην πληρότητα των αναλύσεων.

5.2.1 Οργανωτικές και θεωρητικές αδυναμίες

Πέρα από τις οργανωτικές αδυναμίες που αναγνώρισε στην τελευταία του έκθεση ο ΟΟΣΑ, περαιτέρω οργανωτικές και θεωρητικές αδυναμίες του συστήματος συνοψίζονται στα εξής:

- υπερβολικό κόστος συναλλαγών και ενδο-διοικητικό βάρος, το κόστος έρευνας (*search costs*) για τα οφέλη, το κόστος της ρύθμισης και τις ενδιαφερόμενες ομάδες που πλήττονται ή ωφελούνται σε μια χώρα με ελλιπή στατιστικά στοιχεία και έλλειψη πόρων, το κόστος διαπραγμάτευσης (*bargaining costs*) με την κοινωνία αλλά και με τα συναρμόδια Υπουργεία αλλά και το κόστος υλοποίησης/εφαρμογής της ρύθμισης και επίβλεψης της συμμόρφωσης στη ρύθμιση (*enforcement costs*).
- θέματα κινήτρων εντολέα-εντολοδόχου μεταξύ της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης και του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης σε σχέση με τα υπόλοιπα Υπουργεία. Ειδικά το Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης θεωρητικά έχει πιο κεντρικό ρόλο σε σχέση με τα υπόλοιπα Υπουργεία. Η ιδέα ελέγχου της νομοπαραγωγικής διαδικασίας των άλλων Υπουργείων από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, μέσω του εργαλείου της ανάλυσης συνεπειών εμπίπτει στην θεωρία του εντολέα-εντολοδόχου, με την Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης στο ρόλο του εντολέα και τα Υπουργεία στο ρόλο του εντολοδόχου (Alemanno 2011:489, Wiener et al, 2010: 310).
- η ανεξαρτησία της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης (ΓΓΚ) και η ενδυνάμωση του ρόλου της ΓΓΚ (Elliot 1994) σε σχέση με τα Υπουργεία. Η ανάθεση ενός κεντρικού «ιδιοκτήτη» της ατζέντας της καλύτερης νομοθέτησης, όπως το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης. Η ανάπτυξη ενός μεταρρυθμιστικού σχεδίου δράσης που πρέπει να πραγματοποιηθεί σε όλο το πρόγραμμα της καλύτερης νομοθέτησης, θα πρέπει να ανήκει στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης. Αυτό το σχέδιο θα πρέπει να ενσωματώνει τις προσπάθειες για την απλούστευση, τη μείωση του διοικητικού βάρους, την κατάρτιση-εκπαίδευση, την υποστήριξη, τη διαβούλευση και τη διαφάνεια, καθώς και την εκτίμηση των επιπτώσεων και την καλύτερη πολιτική / ρυθμιστικά εργαλεία λήψης αποφάσεων (ΟΟΣΑ 2012). Η Γενική Γραμματεία της

Κυβέρνησης και το Γραφείο του Πρωθυπουργού θα πρέπει να λάβουν ηγετικό ρόλο τόσο στην προώθηση του διαλόγου σε όλα τα Υπουργεία, καθώς και στη διευκόλυνση της συζήτησης ανά και δια Υπουργείων σε τομείς πολιτικής τους προτεραιότητας. Λόγος αποτυχίας του συστήματος αποτελεί η έλλειψη ποιοτικού ελέγχου από κεντρικό ανεξάρτητο όργανο (Jacobs 2006, Wiener 2013). Παρατηρήθηκε ότι σε όλα τα επιτυχημένα συστήματα ανάλυσης υπάρχει ανεξάρτητος έλεγχος ποιότητας. Εξάλλου, έχει αποδειχθεί μέσω εμπειρικών μελετών¹⁶⁸ ότι ο ουσιαστικότερος έλεγχος/εποπτεία επιφέρει θετικές συνέπειες στην ποιότητα των ρυθμίσεων (Hahn & Muething 2003).

- ασύμμετρη πληροφόρηση από την πλευρά της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης (αλλά και του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης) σε σχέση με τα υπόλοιπα Υπουργεία και τις Περιφέρειες. Είναι λογικό και επόμενο ότι το κάθε Υπουργείο έχει πληρέστερη πληροφόρηση για το συγκεκριμένο πρόβλημα σε σχέση με τη ΓΓΚ.
- ανεπαρκής και περιστασιακή εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού και ο ρόλος των μονίμων και των μετακλητών υπαλλήλων. Η παροχή εκπαίδευσης και υποστήριξης για τα υπουργεία / μονάδες σχετικά με τη χρήση των ποσοτικών αναλυτικών εργαλείων, όπως Κόστους-Οφέλους και Ανάλυση Διακινδύνευσης πρέπει να είναι συνεχής και υψηλού επιπέδου. Οι υπάλληλοι πρέπει να έχουν κίνητρα για εκπόνηση ποιοτικών εκθέσεων. Εξάλλου, ειδικά για την περίπτωση εκπόνησης των εκθέσεων από μετακλητούς υπαλλήλους, πρέπει να τονιστεί ότι δεν θεωρείται ενδεδειγμένη λύση, καθώς το σύστημα έχει ανάγκη από συνέπεια, συνέχεια και επαρκή εκπαίδευση, κάτι που δεν είναι δυνατό στην περίπτωση των μετακλητών υπαλλήλων.
- αργή αλλαγή νοοτροπίας στη δημόσια διοίκηση. Η έκθεση ανάλυσης επιπτώσεων είναι για τη δημόσια διοίκηση ένα ακόμα γραφειοκρατικό εργαλείο, μια επιπλέον υποχρέωση (Lianos et al. 2016). Τα κίνητρα της δημόσιας διοίκησης έναντι του εργαλείου αυτού πρέπει να εξεταστούν και να βελτιωθούν.

¹⁶⁸ Για το αμερικάνικο σύστημα OIRA

Γενικά, στην Ελλάδα δεν υπάρχει αξιόπιστη και συνεπής πολιτική βούληση προώθησης των μεταρρυθμίσεων, πόσο μάλλον της κανονιστικής μεταρρύθμισης που δεν έχει απτά αποτελέσματα βραχυπρόθεσμα. Τα πιθανά οφέλη είναι ορατά μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα και είναι δύσκολο να γίνουν αντικείμενο επικοινωνίας (ΟΟΣΑ 2015).

Στην Ελλάδα η ανάλυση επιπτώσεων δεν έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον ούτε των πολιτικών, πέραν λίγων εξαιρέσεων, ούτε των ενδιαφερόμενων μερών, τα οποία είτε την αγνοούν είτε δεν συμμετέχουν επαρκώς στις διαδικασίες της. Συνεπώς οι πολίτες και οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να καθιερωθούν ως μοχλός πίεσης για την προώθηση του προγράμματος της καλής νομοθέτησης. Έτσι, με την αδιαφορία των πολιτών και την απουσία πολιτικής βούλησης, οι δημόσιοι υπάλληλοι / εκπονούντες την έκθεση δεν έχουν κίνητρο να παλέψουν για ένα καλύτερο, ως προς την ποιότητα, αποτέλεσμα.

5.2.2 Μεθοδολογικές αδυναμίες των εκθέσεων

Οι μεθοδολογικές αδυναμίες των εκθέσεων συνοψίζονται στις εξής:

- ασαφής περιγραφή του προβλήματος,
- μη εξέταση των εναλλακτικών,
- μη διεξοδική ανάλυση των επιπτώσεων,
- ανεπαρκής αξιολόγηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων,
- μη εφαρμογή αναλυτικών εργαλείων, όπως για παράδειγμα το προεξοφλητικό επιτόκιο,
- ελλιπής ανάλυση του κόστους και του οφέλους και αποτυχία στην ποσοτικοποίηση τους,
- ανεπαρκής παρουσίαση των συμπερασμάτων της μελέτης,
- έλλειψη επαρκούς χρόνου και διαθέσιμων πόρων για την ολοκλήρωση μιας αρκετά λεπτομερούς και εμπειριστατωμένης ανάλυσης,
- έλλειψη διαφάνειας της διαδικασίας και

- μη ομοιόμορφες ρυθμίσεις για την εξωτερική διαβούλευση ως προς τον τρόπο και τη διάρκεια της διαβούλευσης. Υπενθυμίζεται ότι ο χρόνος διαβούλευσης είναι σταθερός, 12 εβδομάδες στην ΕΕ και 30 ημέρες στις ΗΠΑ.

Η χρήση εργαλείων όπως η ανάλυση κόστους-οφέλους (Viscusi 1996) και η εμμονή σε εφαρμογή μόνο μερικών αναλύσεων όπως αυτής της μέτρησης του διοικητικού βάρους μπορεί να οδηγήσει σε λάθος επιλογές (Jacobs 2006) καθώς καθιστά απαγορευτικές πολιτικές που θα οδηγούσαν σε αύξηση του διοικητικού βάρους (για παράδειγμα παροχή πληροφοριών από επιχειρήσεις) έστω και εάν είναι οι ενδεδειγμένες. Πολλές φορές, νόμοι που επιβάλλουν σε επιχειρήσεις υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών, αυξάνοντας το διοικητικό βάρος, μπορεί να είναι η πιο κατάλληλη και αποδοτική λύση (ΟΟΣΑ 2007b, Wiener 2006: 500- 01)¹⁶⁹. Η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του τρέχοντος προγράμματος μείωσης του διοικητικού βάρους πέρα της αξιολόγησης των υποχρεώσεων πληροφόρησης είναι αναγκαία κατά τον ΟΟΣΑ. Η ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών με αποδέκτες τα υπουργεία, ώστε να εξισορροπισθεί η ανάγκη αποδοχής ορισμένων επιβαρύνσεων ή υποχρεώσεων προς διασφάλιση της συμμόρφωσης κρίνεται επίσης, απαραίτητη (ΟΟΣΑ 2012).

Ωστόσο, και η ανάλυση κόστους οφέλους συναντά πολλές δυσκολίες κατά την εκπόνησή της, καθώς σε πολλές περιπτώσεις θα πρέπει να στηριχτεί σε ανεπαρκή δεδομένα και ελλιπή στατιστικά στοιχεία. Φυσικά οι προκαταλήψεις και οι ιδέες του εκπονητή παίζουν σημαντικό ρόλο κατά την πραγματοποίηση της ανάλυσης. Για το λόγο αυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναθέτει τις οικονομετρικές μελέτες σε εξωτερικούς συνεργάτες. Επίσης, όπως περιγράφηκε αναλυτικά ανωτέρω η αποτελεσματικότητα δεν αποτελεί συνήθως αποκλειστικό στόχο του νομοθέτη, συνεπώς μία καλή ανάλυση μπορεί να εκληφθεί και ως εμπόδιο για την επίτευξη του τελικού στόχου του νομοθέτη (ισότητα ή πολιτικές σκοπιμότητες).

¹⁶⁹ The European Commission IA Guidelines 2006, Box 11: *The fact that one option would impose lower administrative costs is not in itself a sufficient reason to prefer it. For example, a measure [...] likely to impose relatively fewer administrative costs [by mandating specific technical standards, instead of requiring labels that disclose product data] [...] could give manufacturers less flexibility and could reduce consumer choice, [so that] its overall costs may be higher than the 'administrative' requirement to display data.*

Υπάρχουν και πολλές περιπτώσεις, που παρατηρείται η επονομαζόμενη *‘παράλυση από την ανάλυση’* από τις υψηλές μεθοδολογικές προϋποθέσεις (Schwartz 2016).

Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες εκθέσεις δεν ανταποκρίνονται στις (χαμηλές) βέβαια προσδοκίες που καθορίζονται από τον οδηγό συμπλήρωσης. Μάλιστα, σημαντικό ποσοστό μάλιστα εκθέσεων παραβλέπει το εγχειρίδιο οδηγιών. Συγκεκριμένα, τα Υπουργεία συχνά δεν έχουν αλλά και δεν αναζητούν (;) στοιχεία και πληροφορίες που είναι αναγκαία για να επιλεγεί η καλύτερη πολιτική. Σημαντική συνεισφορά στην αναζήτηση στοιχείων θα είχε η συνεργασία των Υπουργείων και του Γραφείου Νομοθέτησης με την Ελληνική Στατιστική Αρχή ή με διάφορα Ινστιτούτα (ΟΟΣΑ 2015) που έχουν εξειδικευμένη γνώση, όπως για παράδειγμα το Ινστιτούτο Βιομηχανικών Μελετών, ή και με τα Οικονομικά Πανεπιστήμια της χώρας. Εντοπίσαμε αρκετές περιπτώσεις στις οποίες το Υπουργείο που συνέταξε την έκθεση ανέφερε ότι δεν είχε τα στοιχεία προκειμένου να αναλύσει τις συνέπειες των ρυθμίσεων. Η συλλογή και η επεξεργασία των στοιχείων είναι απαραίτητο στάδιο προετοιμασίας μιας έκθεσης (Jacobs 2006). Αναγκαίο είναι να εξεταστούν, ως προς τους υπάλληλους που εμπλέκονται στην πολιτική και στην ανάπτυξη κανονισμών, οι δυνατότητές τους για πρόσβαση και χρήση στατιστικών πληροφοριών για την καλύτερη ποσοτική ανάλυση και αξιολόγηση των ρυθμιστικών προτάσεων (ΟΟΣΑ 2012).

Γεγονός είναι ότι περιεκτικές εκτιμήσεις όσον αφορά το κόστος και το όφελος, είναι απαραίτητες, ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση διαφόρων λύσεων και ο εντοπισμός του αντίκτυπου ενός νόμου σε διάφορες κοινωνικές και οικονομικές ομάδες που είτε επωφελοούνται είτε επιβαρύνονται από τις διατάξεις της υπό συζήτησης ρύθμισης. Ωστόσο, περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις δεν αξιολογούνται πάντα, ενώ οι ποσοτικοποιήσεις τους είναι ανύπαρκτες. Οι περισσότερες εκθέσεις δεν αναλύουν ή / και υπολογίζουν το κόστος παρά μόνο το όφελος. Φυσικά η Ελλάδα δεν αναμένεται να γίνει (ποτέ;) ένα κράτος κόστους-οφέλους όπως χαρακτηρίζει τις ΗΠΑ ο Sunstein (2002). Αλλά η εφαρμογή των αρχών έστω της ποιοτικής ανάλυσης του κόστους-οφέλους και σύγκρισης διαφόρων εναλλακτικών πολιτικών είναι απαραίτητα στοιχεία για να ισχυρισθεί κανείς ότι στην Ελλάδα έχουμε ένα ολοκληρωμένο σύστημα ανάλυσης επιπτώσεων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε

ότι ένα σημαντικό στοιχείο της ανάλυσης κόστους-οφέλους είναι ότι υπόσχεται να προωθήσει μια καλύτερη κατανόηση των συνεπειών μιας ρύθμισης και παράλληλα, δίδει τη δυνατότητα να αναγνωρίσει ο ρυθμιστής τα κατάλληλα εργαλεία για την προώθηση κοινωνικών σκοπών (Sunstein 2002:137).

Αναλύοντας τις εκθέσεις, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι οι αυτές λειτούργησαν ως μια απλή αιτιολόγηση μιας ρύθμισης, όπου υπερτονίζεται το όφελός της και παραγνωρίζεται ή υποβαθμίζεται το κόστος. Επίσης, σπανίως ερευνάται το διοικητικό βάρος που προκαλείται σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Τα κόστη και οφέλη το 2010 και το 2011, ποτέ δεν συγκρίθηκαν (με μια εξαίρεση). **Εναλλακτικές** δεν αναζητήθηκαν και ως εκ τούτου σπανίως συγκρίθηκαν. Σε ένα ποιοτικό σύστημα ανάλυσης, η ποιοτική ανάλυση διαφόρων εναλλακτικών πολιτικών είναι προτιμότερη από την μη αναζήτηση εναλλακτικών (ΟΟΣΑ 2015: 27). **Ήπιο δίκαιο (soft law), αυτορρύθμιση και η συρρύθμιση** ποτέ δεν περιλήφθηκαν στις εναλλακτικές επιλογές. Σημειώνεται εξάλλου πώς, σε δύο μόνο περιπτώσεις αναλύσεων του Υπουργείου Περιβάλλοντος το 2010 εξετάστηκε η εναλλακτική της μη ρύθμισης (*zero option*). Οι περισσότερες, αν όχι όλες οι εκθέσεις, συντάχθηκαν εφόσον είχε προσδιοριστεί η προτιμώμενη ρυθμιστική επιλογή. Πρόκειται δηλαδή, για απλή δικαιολόγηση της ήδη ειλημμένης απόφασης. Τέλος, στις περισσότερες περιπτώσεις, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι υπερβολικά απλουστευμένη. Βέβαια, σύμφωνα με τον οδηγό συμπλήρωσης, η μεθοδολογία που ζητείται να χρησιμοποιηθεί είναι απλουστευμένη (μέτρηση διοικητικού βάρους στις επιχειρήσεις), αν και ούτε αυτή εφαρμόζεται.

Είναι γεγονός ότι στην Ελλάδα οι εκθέσεις λειτουργούν ως τυπικό γραφειοκρατικό εργαλείο και όχι ως μέσο πολιτικού ελέγχου όπως στην ΕΕ και στις ΗΠΑ (Posner 2001), ούτε μέσο εκπαίδευσης της διοίκησης ή διαλόγου (Dunlop et al. 2010).

Πρόδηλο επίσης είναι ότι δεν είχαν προετοιμαστεί όλα τα Υπουργεία επαρκώς για την εκπόνηση των εκθέσεων. Εκ πρώτης όψεως, φαίνεται ότι ορισμένα από τα Υπουργεία χειρίζονται τη διαδικασία ανάλυσης των επιπτώσεων καλύτερα από άλλα, όπως για παράδειγμα το Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης. Τα περισσότερα όμως Υπουργεία βλέπουν την έκθεση αξιολόγησης ως ένα ακόμα γραφειοκρατικό εμπόδιο και

υπολείπονται από πλευράς γνώσης και εμπειρίας κατά τη διενέργεια μιας αξιολόγησης με οικονομικά στοιχεία, όπως για παράδειγμα το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Ένα ακόμα τρωτό σημείο του ελληνικού συστήματος είναι η **έλλειψη καταρτισμένου και έμπειρου μόνιμου προσωπικού** που θα είναι επιφορτισμένο με τις αρμοδιότητες εκπόνησης των εκθέσεων. Για αυτό το λόγο, ο ρόλος των δημοσίων υπαλλήλων πρέπει να ενισχυθεί, καθώς γενικά οι δημόσιοι υπάλληλοι επιδιώκουν τη νομιμότητα και τη συμμόρφωση στους κανόνες (Radaelli 2005). Είναι απαραίτητο οι δημόσιοι υπάλληλοι να ενταχθούν πλήρως στις διαδικασίες εκπόνησης εκθέσεων αξιολόγησης, ώστε να τηρείται η αρχή της συνέχειας των υπηρεσιών και να υπάρξει μια δυνατότητα εκπαίδευσης (Jacobs 2006, Radaelli 2009). Η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης θεωρώ ότι θα πρέπει να συνεχίσει να παίζει σημαντικό ρόλο σε αυτήν την προσπάθεια με τη διοργάνωση μαθημάτων και σεμιναρίων. Προτιμότερη θα ήταν μια συνεχόμενη on line εκπαίδευση. Η εκπαίδευση είναι βασικό μέρος της σωστής εφαρμογής του συστήματος ανάλυσης συνεπειών, που θα πρέπει να επικεντρώνεται όχι μόνο στους υπεύθυνους εκπόνησης της έκθεσης αλλά και σε όλο το προσωπικό αρμόδιο για την ρυθμιστική πολιτική (Kirkpatrick 2016). Η στελέχωση του Γραφείου Καλύτερης Νομοθέτησης (ΓΚΝ) απασχόλησε και τον ΟΟΣΑ (2012). Προτάθηκε η μεταφορά προσωπικού ήδη εξοικειωμένου με την καλύτερη νομοθέτηση από το Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης στη ΓΓΚ. Η απόσπαση ή εναλλαγή προσωπικού από τα κύρια Υπουργεία για 1-2 έτη πρέπει να εξετάζεται. Αυτό θα βοηθήσει τόσο στην συμπλήρωση πόρων για το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης όσο και στη δυνατότητα μεταφοράς της γνώσης και της συνειδητοποίησης της καλύτερης νομοθέτησης σε όλη την διοίκηση. Κατά τον ΟΟΣΑ, η Ελλάδα πρέπει να λάβει επείγοντως τα μέτρα προκειμένου να εξοπλίσει το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης με επαρκείς πόρους και εξουσίες για να μπορεί να παρακολουθεί ενεργά την κανονιστική παραγωγή (τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και δευτεροβάθμιας) σε όλα τα Υπουργεία. Όλες οι μονάδες των Υπουργείων θα πρέπει να διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους (ΟΟΣΑ 2012). Η εμπλοκή όλων των υπαλλήλων των Υπουργείων, που εμπλέκονται στην ανάπτυξη πολιτικής, θα πρέπει να προωθείται ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής επικοινωνίας για την καλύτερη νομοθέτηση και τη σχέση της με τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Έτσι όλοι οι υπάλληλοι θα μπορούν να ενσωματώσουν, σε πρώτη φάση, και σε δεύτερη να προωθήσουν καλύτερα

τις αρχές της καλύτερης νομοθέτησης και τα εργαλεία για τη βελτίωση της ποιότητας χάραξης πολιτικής (την ανάλυση επιπτώσεων, τη διαβούλευση, την ανάλυση κόστους-οφέλους, κλπ.) (ΟΟΣΑ 2012).

Αναγκαίος επίσης, είναι ο συντονισμός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης με τα Υπουργεία και τις Περιφέρειες ώστε να εξαιρεθεί η αβεβαιότητα της διοίκησης λόγω της έλλειψης εκπαίδευσης και ειδικής γνώσης αναφορικά με τα ανωτέρω ζητήματα. Οι εκπονούμενες τις εκθέσεις θα πρέπει να γνωρίζουν ότι υπάρχει κάποιο σύστημα ελέγχου των εκθέσεων, καθώς, παρά τα κίνητρα τους, χωρίς ουσιαστικό έλεγχο από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, ενδέχεται οι αναλύσεις να είναι πάλι χαμηλού επιπέδου (Hahn & Litan 2006). Σύμφωνα και με τις επιταγές του ΟΟΣΑ το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης εντός της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης θα πρέπει να αναπτύξει την τεχνογνωσία και να έχει πόρους και εξουσίες ελέγχου της ποιότητας ή της συνέπειας των αναλύσεων των Υπουργείων (Hahn & Litan 2003 και 2004). Το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης θα πρέπει να έχει τη δύναμη (και την πολιτική στήριξη) που είναι αναγκαία για να μπορέσει να επιστρέψει νομοθετικές προτάσεις, οι οποίες συνοδεύονται από ελλιπή ή κακής ποιότητας ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων, πίσω στα Υπουργεία.

Επίσης, χρήσιμο θα είναι να υιοθετηθεί η πρακτική της σύνθεσης των στοιχείων των εκθέσεων σε μια ετήσια έκθεση απευθυνόμενη στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, κατά το παράδειγμα των ΗΠΑ (Hahn & Litan 2004). Μια ετήσια έκθεση που συγκεντρώνει τις διάφορες πτυχές της πολιτικής καλύτερης νομοθέτησης θα πρέπει να συνταχθεί και να δημοσιευθεί από την Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης. Εκτός από την αποστολή της στη Βουλή, η έκθεση αυτή θεωρώ ότι θα πρέπει να διαδίδεται ευρέως σε ενδιαφερόμενα μέρη – επιχειρήσεις, αντιπροσωπευτικές ομάδες, ΜΚΟ κλπ. Η Υπηρεσία Υποστήριξης για τη βελτίωση της νομοθεσίας θα πρέπει να αναπτύξει μια επικοινωνιακή στρατηγική για την καλύτερη νομοθέτηση. Αρχικά, αυτό θα μπορούσε να συνδεθεί με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη. Τα Υπουργεία θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνονται να δημοσιεύουν ετήσιες εκθέσεις για το έργο τους, που περιλαμβάνουν την αναφορά για το πώς έχουν συμβάλει στην προώθηση της βελτίωσης της νομοθεσίας. Οι εκθέσεις τους θα πρέπει να περιέχουν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των διαδικασιών διαβούλευσης και τις

εκθέσεις (RIA) που έχουν ολοκληρώσει κατά τη διάρκεια του παρελθόντος έτους (ΟΟΣΑ 2012). Βέβαια η εν λόγω πρόταση είναι αμφίβολο εάν πραγματοποιηθεί λαμβάνοντας υπόψη την ελληνική πραγματικότητα.

Με την εφαρμογή αυτού του νέου μοντέλου φαίνεται να έχει επιβληθεί ένα **αρκετά μεγάλο βάρος στη δημόσια διοίκηση, αυξάνοντας τελικά το κόστος των νόμων**. Η διαδικασία εκπόνησης μιας έκθεσης αξιολόγησης θα πρέπει να θεωρηθεί ιδιαίτερα περίπλοκη διαδικασία, καθώς επιφέρει μεγάλα διοικητικά βάρη και κόστη συναλλαγών στη Διοίκηση. Σε αυτό το πλαίσιο, ήταν αναμενόμενα τα ζητήματα που προέκυψαν κατά την εφαρμογή της εκπόνησης των εκθέσεων αξιολόγησης, περιλαμβανομένων οργανωτικών, θεωρητικών καθώς και μεθοδολογικών προβλημάτων.

5.2.3 Βελτιώσεις του συστήματος

Από την άλλη πλευρά όμως, θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν και πολλά **θετικά στοιχεία**, όπως:

- Θεσμοθέτηση διαδικασιών ανοιχτής διακυβέρνησης με ενίσχυση διαδικασιών δημόσιας διαβούλευσης με καταγραφή κυριότερων απόψεων, χωρίς όμως υποχρέωση απάντησης στα σχόλια όπως γίνεται στην ΕΕ.
- Ενίσχυση διαφάνειας και δημοσιότητας, με αποτέλεσμα πιο «ανοιχτή» νομοπαρασκευαστική διαδικασία.

Ωστόσο, πρέπει να καταβληθούν επιπλέον προσπάθειες για να ενημερωθεί το ευρύ κοινό για την ύπαρξη των εκθέσεων και κατά συνέπεια αυτές να καταστούν πιο προσιτές στους απλούς πολίτες και στα ενδιαφερόμενα μέρη. Η λειτουργία των εκθέσεων ως επικοινωνιακών εργαλείων τόσο μεταξύ των δημόσιων φορέων μεταξύ τους όσο και μεταξύ του Δημοσίου και των πολιτών, είναι ένας πολύ σημαντικός σκοπός του συστήματος. Με άλλα λόγια, το σύστημα θεωρώ ότι θα πρέπει να στοχεύει στο άνοιγμα της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας σε όλους τους πολίτες. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την τελευταία

αναθεώρηση του συστήματος της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να απαντά στα σχόλια της διαβούλευσης και στο εάν λήφθηκαν υπόψη κατά την εκπόνηση της έκθεσης ή στην τελική μορφή του νομοσχεδίου. .

Αντίθετα όμως, το αδιαφανές πέπλο που το καλύπτει δημιουργεί υπόνοιες έλλειψης αντικειμενικότητας, με την έννοια ότι οι εκθέσεις αξιολόγησης προσανατολίζονται αποκλειστικά στη δικαιολόγηση μιας ήδη ειλημμένης απόφασης. Στο στάδιο της νομοθετικής διαδικασίας, όπου εντάσσεται και η σύνταξη της έκθεσης αξιολόγησης των συνεπειών των ρυθμίσεων, πρέπει να εξασφαλίζεται η **πλήρης δημοσιότητα**. Η δημοσιότητα των διοικητικών δράσεων πηγάζει όχι μόνο από τη δημοκρατική αρχή αλλά και από την αρχή του Κράτους δικαίου (Παραράς 1985). Η εφαρμογή της αρχής αυτής δίνει σε κάθε πολίτη τη δυνατότητα να συμμετέχει άμεσα στη διαδικασία της νομοπαραγωγής, αλλά και *«επιβάλλει συγχρόνως να είναι γνωστά και τα πρόσωπα, υπάλληλοι ή ιδιώτες τεχνοκράτες, στους οποίους ανετέθη η σύνταξις του νομοσχεδίου»* (Παραράς 1985: 351). Η δημοσιότητα και η διαβούλευση τόσο των εκθέσεων κατά την εκπόνηση όσο και των νόμων στην αρχική αλλά και στην τελική τους μορφή, κατά το παράδειγμα του ευρωπαϊκού συστήματος, μπορεί να δώσει επιπλέον χρήσιμα στοιχεία στην ανάλυση και να αποτελέσει επιπλέον κλειδα για αποφυγή ρυθμιστικής ομηρίας.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι, καθώς η υπογραφή **διεθνών συνθηκών** συνήθως έχει πολύ σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική κυρίως ζωή της χώρας (για παράδειγμα σύναψη εμπορικών συμφωνιών στα πλαίσια του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου), αυτές δεν θα πρέπει να αποκλείονται από τη διαδικασία ανάλυσης επιπτώσεων, πάντα υπό την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας φυσικά σε πρότερο χρόνο και όχι κατά τη διαδικασία της κύρωσης.

Ακόμα, όσον αφορά τις αναλύσεις επιπτώσεων για την **ευρωπαϊκή νομοθεσία**, χρήσιμο είναι η διαδικασία της ανάλυσης να πραγματοποιείται όσο το δυνατό νωρίτερα στα πλαίσια της ευρωπαϊκής δικαιοπαραγωγικής διαδικασίας σύμφωνα με το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου. Έτσι, θα μειωθεί ο αριθμός των ανοικτών διαδικασιών παραβάσεων σε επίπεδο ΕΕ και το έλλειμα μεταφοράς των οδηγιών. Συνεπώς, η Ελλάδα θεωρώ ότι θα

πρέπει να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του νόμου για την καλύτερη νομοθέτηση και να εφαρμόσει το πρόγραμμα RIA κατά τη διάρκεια της διαπραγμάτευσης και διαδικασία μεταφοράς. Αυτό θα βοηθήσει στη διασφάλιση τόσο της έγκαιρης όσο και της ορθής μεταφοράς της κοινοτικής νομοθεσίας (ΟΟΣΑ 2012). Συγκεκριμένα, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιεύει μια πρόταση, τα αρμόδια Υπουργεία θα πρέπει να εκπονούν μια ανάλυση επιπτώσεων που θα συνοδεύσει την αλληλογραφία που θα συζητά την υπό διαμόρφωση ελληνική θέση στις διαπραγματεύσεις στο Συμβούλιο. Η εκπόνηση της ανάλυσης επιπτώσεων δεν δύναται να έχει την ίδια συνεισφορά όταν έπεται της ψήφισης των οδηγιών. Ωστόσο, μετά την ψήφιση της οδηγίας, χρήσιμο είναι να εκπονηθεί μια αξιολόγηση του αντίκτυπου που θα υποδεικνύει την καλύτερη προσέγγιση κατά την εφαρμογή της οδηγίας. Για παράδειγμα, η σύναψη της άλλοτε (προ Τραμπ) υπό διαπραγμάτευση συμφωνίας εμπορίου και επενδύσεων ΕΕ-ΗΠΑ¹⁷⁰ (Transatlantic Trade and Investment Partnership-TTIP) θα έχει πιο σημαντικό αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία από την πλειοψηφία των εκθέσεων που εξετάσαμε στα πλαίσια της παρούσας διατριβής.

Χρήσιμο είναι να δημιουργηθεί μια μόνιμη διυπουργική ομάδα εργασίας σε επίπεδο ανώτερων διοικητικών υπαλλήλων με στόχο τη διαχείριση και το στρατηγικό συντονισμό της κοινοτικής νομοθεσίας. Αυτό θα βοηθήσει να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη συνοχή όσον αφορά τη διαπραγμάτευση και την εφαρμογή των αρχών της καλής νομοθέτησης σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας μεταφοράς (ΟΟΣΑ 2012). Η Ελλάδα θα πρέπει να εξετάσει πώς τα λοιπά ευρωπαϊκά κράτη μέλη έχουν προσεγγίσει το θέμα αυτό (π.χ. Ιρλανδία, Φινλανδία).

Επίσης, θεωρώ ότι θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι προσπάθειες σε κεντρικό επίπεδο για τη βελτίωση των κανονιστικών διαδικασιών αντικατοπτρίζονται σε δημοτικό και νομαρχιακό / περιφερειακό επίπεδο. Το πεδίο εφαρμογής του νόμου για τη βελτίωση της νομοθεσίας πρέπει να επεκταθεί και να περιλαμβάνει το υπο-εθνικό επίπεδο. Η επανεξέταση του συντονισμού και των μηχανισμών διαβούλευσης μεταξύ κεντρικών και υπο-εθνικών επιπέδων, με σκοπό την ενθάρρυνση του διαλόγου μεταξύ των επιπέδων αυτών όσον αφορά την πολιτική / ανάπτυξη του κανονιστικού πλαισίου και την

¹⁷⁰ <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>

εφαρμογή, είναι αναγκαία (ΟΟΣΑ 2012). Οι εμπειρίες των άλλων κρατών μελών της ΕΕ για την ενίσχυση δεσμών μεταξύ των υπο-εθνικών και κεντρικών επιπέδων της διοίκησης, ιδίως όσον αφορά την παρακολούθηση και την εποπτεία της εφαρμογής των νόμων και τα ποσοστά συμμόρφωσης, είναι πολύ χρήσιμες.

Όσον αφορά ενδεχόμενες **βελτιώσεις του υποδείγματος**, πρέπει να σημειωθούν τα ακόλουθα:

Για να λειτουργεί το σύστημα αποδοτικά και αποτελεσματικά είναι απαραίτητο να εκπονούνται οι εκθέσεις πριν από τη λήψη της απόφασης. Ωστόσο δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι η έκθεση συνεπειών λήφθηκε υπόψη κατά τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία και πριν από τη λήψη της απόφασης. Δεν υπάρχει ημερομηνία στις εκθέσεις ώστε να μπορεί να βγάλει κανείς ασφαλή συμπεράσματα για το πότε συντάχθηκαν. Μια σημαντική βελτίωση του υποδείγματος θα είναι η υποχρεωτική αναφορά από το συντάκτη της **ημερομηνίας έναρξης εκπόνησης της έκθεσης**, ώστε να γίνει προσπάθεια να εκπονείται η έκθεση ως μέσο εύρεσης της πιο κατάλληλης και αποδοτικής λύσης και όχι ως σύστημα αιτιολόγησης της ήδη ειλημμένης προσπάθειας.

Ο καθορισμός του ελάχιστου και του μέγιστου μεγέθους της έκθεσης. Κατά την έρευνα διαβάσαμε εκθέσεις μεγέθους από μόλις έξι (6) έως άνω των εκατό (100) σελίδων. Κατά την πρακτική της Ε. Επιτροπής, η περίληψη της έκθεσης πρέπει να είναι το μέγιστο δέκα (10) σελίδες, ενώ η έκθεση πρέπει να είναι το μέγιστο πενήντα (50) σελίδες, εξαιρουμένων των παραρτημάτων. Στην ελληνική περίπτωση, δέον θα είναι να θεσμοθετηθεί και το ελάχιστο της έκθεσης, για παράδειγμα άνω των δέκα (10) σελίδων.

Ακόμη, μια ενδεχόμενη βελτίωση του υποδείγματος θεωρώ ότι θα πρέπει να δίδει έμφαση στην εξέταση των πιθανών **εναλλακτικών** προτάσεων, ώστε μετά από μια εκτεταμένη ανάλυση επιπτώσεων, να γίνεται αντιληπτή από το νομοθέτη η καταλληλότερη λύση για το κάθε πρόβλημα. Η μη εξέταση εναλλακτικών προτάσεων μπορεί να θεωρηθεί ως η μεγαλύτερη παθογένεια του ελληνικού συστήματος της ανάλυσης επιπτώσεων.

Επίσης, σε μια ενδεχόμενη βελτίωση του υποδείγματος θεωρώ ότι θα πρέπει να περιλαμβάνεται διακριτό τμήμα σχετικά με την **εφαρμογή, επίβλεψη και αξιολόγηση του νόμου**. Δηλαδή να περιέχεται στην έκθεση, ρήτρα αναθεώρησης και πληροφόρησης σχετικά με τον τρόπο επίβλεψης των εξόδων στο μέλλον (τρόπο συγκέντρωσης πληροφοριών, έρευνα, δυνατότητα διαβούλευσης με ομάδες-στόχους, κ.α.), ώστε να κλείσει ο κύκλος της νομοθέτησης σύμφωνα με την νέα παγκόσμια τάση με *ex ante* και *ex post* αναλύσεις (Coletti & Radaelli 2013). Μια προσέγγιση βασισμένη σε στοιχεία και αρχές της βελτίωσης της νομοθεσίας πρέπει να εφαρμοστεί το συντομότερο δυνατό κατά την έναρξη του κύκλου ζωής της πολιτικής, και όχι να εφαρμόζεται αποκλειστικά εφόσον έχει ήδη ληφθεί η απόφαση σχετικά με το πώς θα ρυθμίσει. Η Ελλάδα πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές της για να εξασφαλίσει ότι όλα τα στάδια του κύκλου πολιτικής υπόκεινται στις διατάξεις του νόμου για τη βελτίωση της νομοθεσίας (ΟΟΣΑ 2012). Ο σχεδιασμός θεωρώ ότι θα πρέπει να αρχίσει από πολύ νωρίς σχετικά με το πώς οι πολιτικές και τα προγράμματα για την καλύτερη νομοθέτηση θα πρέπει να αξιολογούνται και αναθεωρούνται κατά τα επόμενα έτη. Έως σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί καμία *ex post* αξιολόγηση. Θα πρέπει να αναπτυχθούν δείκτες αποδόσεων που θα επιτρέψουν την καλύτερη μέτρηση του αντίκτυπου του νέου νόμου για τη βελτίωση της νομοθεσίας και η ευρύτερη στρατηγική γενικά, για την ανταγωνιστικότητα, την οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση του διοικητικού βάρους. Το Γραφείο για την Υποστήριξη της βελτίωσης της νομοθεσίας θα πρέπει να αναλάβει ηγετικό ρόλο στις προσπάθειες συντονισμού των εν λόγω αξιολογήσεων *ex post* (ΟΟΣΑ 2012).

Σημαντικό ρόλο, επίσης, παίζει και η **σαφήνεια της παρουσίασης μέσω των περιλήψεων** που πρέπει να γίνουν πιο περιεκτικές. Οι περιλήψεις θεωρώ ότι θα πρέπει να έχουν τυποποιημένη μορφή (Hahn & Sustain 2002) και να απαιτούν την απάντηση συγκεκριμένων απλών ερωτήσεων, ώστε ο έλεγχος των εκθέσεων να καθίσταται πιο εύκολος. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται και η δυνατότητα αυτοέλεγχου του κάθε Υπουργείου ως προς τις απαιτήσεις κάθε έκθεσης (Hahn & Dudley 2004). Οι περιλήψεις συνεπώς πρέπει να περιλαμβάνουν όλα τα σημαντικά στοιχεία μιας ανάλυσης, δηλαδή:

- το πρόβλημα που καλείται να επιλύσει,

- την αιτιολόγηση παρέμβασης,
- τις εναλλακτικές πολιτικές,
- το κόστος και το όφελος της ρύθμισης,
- τη διαβούλευση και
- το αποτέλεσμα

Φυσικά, καθώς η έκθεση θα έχει ήδη εκπονηθεί, η περίληψη δεν θα επιφέρει επιπλέον κόστος. Το όφελος αυτής της αλλαγής μπορεί να είναι πολύ σημαντικό, καθώς θα κατευθύνει τους εκπονούντες την έκθεση στα σημαντικότερα σημεία της ανάλυσης. Επίσης, θα καθίσταται πιο εύκολη και η επίβλεψη από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης της πληρότητας και της συνέπειας της κάθε έκθεσης. Έτσι, με την τυποποιημένη περίληψη θα δίνεται η δυνατότητα στο νομοθέτη της άμεσης εκτίμησης των δυνατών σημείων και των αδυναμιών της κάθε ανάλυσης καθώς και μιας άμεσης εκτίμησης κατά πόσο η έκθεση πληροί ορισμένα σημαντικά κριτήρια (Hahn & Dudley 2004).

Χρήσιμη ακόμη, θα είναι η **υπογραφή της έκθεσης** από την ομάδα εκπόνησης ή ακόμα καλύτερα από τον αρμόδιο Υπουργό.¹⁷¹ Μια τέτοια ενέργεια θα ενισχύσει τη λογοδοσία του οργάνου εκπόνησης. Εξάλλου, η δημοσιότητα λειτουργεί ως μορφή ελέγχου του εκάστοτε Υπουργού και της ομάδας που συντάσσει το κάθε νομοσχέδιο. Η ανάλυση επιπτώσεων υπό τις ορθές προϋποθέσεις μπορεί να υπηρετήσει τη διαφάνεια και τη δημοσιότητα. Σε ένα Κράτος δικαίου όλες οι διαδικασίες οφείλουν να είναι διαφανείς (Παραράς 1985: 351).

Συνοψίζοντας λοιπόν, ως προς το υπόδειγμα προτείνεται να γίνουν οι ακόλουθες βελτιώσεις:

- εισαγωγή ημερομηνίας,
- πιο περιεκτική περίληψη,
- έμφαση στις εναλλακτικές πολιτικές,

¹⁷¹ Με τη μορφή «έλαβα γνώση και σύμφωνω».

- δημιουργία τμήματος όσον αφορά την εφαρμογή, την επίβλεψη και αξιολόγηση της ρύθμισης,
- υπογραφή από τον εκπονούντα ή ακόμα καλύτερα από τον αρμόδιο Υπουργό.

Γενικά, η αναζήτηση των εναλλακτικών, ο προσδιορισμός του αντικτύπου στις διάφορες ομάδες, η ποσοτικοποίηση του κόστους και του οφέλους, η αποτίμησή τους σε χρήμα και η μέσω αυτών σύγκρισή τους με τη χρήση της μεθόδου ανάλυσης κόστους-οφέλους είναι το σημαντικότερο τμήμα της Έκθεσης. Ωστόσο, η ανάλυση αυτή απαιτεί την πλήρη αποτίμηση του κόστους και του οφέλους μιας ρύθμισης και ως εκ τούτου είναι πολύ απαιτητική (Sunstein 2002). Σε λοιπές περιπτώσεις, στις οποίες δεν μπορούμε να αποτιμήσουμε τα οφέλη, αλλά μπορούμε να καθορίσουμε το στόχο που επιδιώκεται, θεωρώ ότι θα πρέπει να γίνεται χρήση της ανάλυσης αποτελεσματικού κόστους, δηλαδή να επιλέγεται η πολιτική που ελαχιστοποιεί το κόστος επίτευξης της (Sunstein 2002, Hahn & Sunstein 2002). Όμως, η πρακτική στην Ελλάδα όσον αφορά τις εκθέσεις είναι η εξής: συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων στοιχείων που αφορούν το κόστος της ρύθμισης και αποτύπωσή τους στην έκθεση, ώστε ο νομοθέτης να έχει την ευκαιρία να τα αξιολογήσει και να αποφασίσει.

Η έκθεση θεωρώ ότι θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις ελληνικές ιδιαιτερότητες και περιορισμούς. Στην Ελλάδα, η συλλογή στοιχείων, κυρίως στατιστικών, απαραίτητων για την εκπόνηση της έκθεσης, είναι ένα πεδίο ιδιαίτερα προβληματικό. Άλλωστε, τίθεται υπό αμφισβήτηση το κατά πόσο η ελληνική δημόσια διοίκηση μπορεί να χρησιμοποιήσει εργαλεία, όπως η ανάλυση κόστους-οφέλους ή η ανάλυση αποτελεσματικού κόστους, αν λάβουμε και ως δεδομένη την αρνητική οικονομική συγκυρία που περνάει η Ελλάδα, ειδικά τώρα που έκλεισε το παράθυρο ευκαιρίας «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013».

Το νέο σύστημα είναι πολύ φιλόδοξο και ευρύ. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη αντίστοιχης εμπειρίας στη χώρα μας, θα έπρεπε να είναι **πιο αναλογικό και να περιορίζεται σε νομοθετήματα** (ανάμεσα τους και σημαντικές διεθνείς συμφωνίες) που ενδέχεται να έχουν **σημαντικό αντίκτυπο** στην οικονομία, την κοινωνία ή / και το περιβάλλον. Κάθε περίπτωση θα έπρεπε να κρίνεται ξεχωριστά, σύμφωνα με την αρχή της

αναλογικότητας. Θα έπρεπε επίσης να αναγνωρίζεται εξ αρχής ποιες προτάσεις απαιτούν μόνο ποιοτική αξιολόγηση των εναλλακτικών λύσεων και της τελικής επιλογής και ποιες προτάσεις νόμων απαιτούν ποσοτική ανάλυση του κόστους-οφέλους όλων των εναλλακτικών λύσεων. Το κατώφλι για αυτήν τη διάκριση θεωρώ ότι θα πρέπει να είναι αντικειμενικά υπολογισμένο και να υπόκειται σε ουσιαστικό και ανεξάρτητο έλεγχο (Wiener & Alemmano 2011), από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης. Θα πρέπει να ευρεθούν δικλείδες ασφαλείας ώστε να αποφεύγεται η «σαλαμοποίηση» νομοσχεδίων, όπως χαρακτηριστικά πραγματοποιείται στη νομοθεσία για τα δημόσια έργα και προμήθειες.

Ακόμη, σκόπιμο θα ήταν να ενσωματωθούν στην έκθεση αξιολόγησης συνεπειών της ρύθμισης όλες οι εκθέσεις που συνοδεύουν ένα σχέδιο νόμου ή μια πρόταση νόμου, ώστε να περιοριστεί η γραφειοκρατία, να αποφεύγονται οι διάσπαρτες εκθέσεις και κατά συνέπεια να μειωθεί το διοικητικό κόστος. Έτσι θα αποφευχθεί το ενδεχόμενο οι εκθέσεις είτε να επικαλύπτονται είτε να αντικρούονται μεταξύ τους.

Ειδικότερα, η **έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης** θεωρώ ότι θα πρέπει να περιλαμβάνει τα κάτωθι:

- **αιτιολογική έκθεση** που πρέπει να περιέχει τους λόγους και τους σκοπούς των προτεινόμενων ρυθμίσεων (αρ. 74 παρ. 1 του Συντάγματος),
- **έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους** που καθορίζει τη δαπάνη (αρ. 75 παρ. 1 του Συντάγματος),
- **ειδική έκθεση** για τον τρόπο κάλυψης δαπανών ή ελάττωσης εσόδων, σε περίπτωση συζήτησης νομοσχεδίου που συνεπάγεται δαπάνη ή ελάττωση εσόδων. Η εν λόγω έκθεση υπογράφεται από τον αρμόδιο Υπουργό και τον Υπουργό Οικονομικών (αρ. 75 παρ. 3 του Συντάγματος),
- **έκθεση δημόσιας διαβούλευσης** (αρ. 85 παρ. 3 του Κανονισμού της Βουλής),
- **ολόκληρο το κείμενο των διατάξεων** που αναφέρεται στο νομοσχέδιο ή την πρόταση νόμου ότι **τροποποιούνται** (αρ. 85 παρ. 3 του Κανονισμού της Βουλής).

Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτή η επιταγή, θεωρώ ότι θα πρέπει η επόμενη συνταγματική αναθεώρηση να περιλαμβάνει τα άρθρα 74 και 75 του Συντάγματος, όπως επίσης, θα πρέπει να τροποποιηθεί ο Κανονισμός της Βουλής. Σε μια τέτοια περίπτωση, η έκθεση αξιολόγησης των συνεπειών της ρύθμισης θεωρώ ότι θα πρέπει να μετονομαστεί. Προτείνεται η αλλαγή του ονόματος σε «**Έκθεση ανάλυσης επιπτώσεων**», λαμβάνοντας υπόψη και την ευρωπαϊκή εμπειρία. Επίσης, χρήσιμο είναι να απαιτείται η διαβίβαση της Έκθεσης όχι μόνο στη Βουλή αλλά και σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Σε καμία περίπτωση όμως, η διατριβή αυτή τάσσεται υπέρ της κατάργησης του εργαλείου αυτού, καθώς η έκθεση αξιολόγησης συνεπειών ρυθμίσεων, η οποία ανήκει στο στάδιο της προδικασίας της νομοθετικής λειτουργίας έρχεται να «εξωτερικεύσει» την εσωτερική νομοθετική λειτουργία σύμφωνα με τις αρχές του κράτους δικαίου. Το σύστημα πέρα από τους κανόνες δικαίου που το ρυθμίζουν, πρωτίστως διέπεται από ανώτερες αρχές όπως η δικαιοσύνη, η αναλογικότητα, η συμμετοχική δημοκρατία μέσω της διαβούλευσης, η ανοικτή διακυβέρνηση, κλπ. που απορρέουν από την ελληνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων των ρυθμίσεων χαρακτηρίστηκε ως ένα παράδειγμα καλής πρακτικής που μπορεί να παρέχει διευκολύνσεις στο Ελληνικό Επιχειρηματικό Περιβάλλον (Μητσόπουλος & Πελαγίδης 2012: 464). Επίσης, η χρήση της ανάλυσης επιπτώσεων μπορεί εν δυνάμει να συνεισφέρει σημαντικά στη συζήτηση για τη σωστή χρήση των ρυθμίσεων για την οικονομική ανάπτυξη (Kirkpatrick 2016).

Ούτως ή άλλως, το εγχείρημα της ανάλυσης επιπτώσεων για να κριθεί επιτυχημένο θεωρώ ότι θα πρέπει οπωσδήποτε:

- να βελτιώνει την ποιότητα των νομοθετημάτων,
- να παρέχει αποτελεσματική βοήθεια στην λήψη αποφάσεων και
- να λειτουργεί ως επικοινωνιακό εργαλείο τόσο μεταξύ των δημόσιων φορέων μεταξύ τους όσο και μεταξύ του Δημοσίου και των πολιτών, ώστε να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος.

Για αυτούς τους στόχους είναι αναγκαία η ευρεία πολιτική βούληση από όλα τα κόμματα, κίνητρα για τους γραφειοκράτες / δημόσιους υπαλλήλους και τόνωση του ενδιαφέροντος των πολιτών όσο και των επιχειρήσεων και της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Και αυτοί οι στόχοι μπορούν να ενταχθούν στις νέες ρυθμίσεις για την καλύτερη νομοθέτηση πάντοτε όμως, στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας και χωρίς μεγάλες προσδοκίες (Hatzis & Nalrantidou 2007).

5.2.4 Αντί επιλόγου: Η Οικονομική ανάλυση του Δικαίου (ΟΑΔ) και η ανάλυση επιπτώσεων

Το καλύτερο παράδειγμα επιτυχημένης χρήσης της ΟΑΔ στις Η.Π.Α., στην Ευρώπη αλλά ακόμα και στην Ελλάδα αποτελεί η **ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων**. Η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο διαμόρφωσης πολιτικής στα πλαίσια της κανονιστικής μεταρρύθμισης. Προσφέρει βοήθεια στη λήψη αποφάσεων παρέχοντας πληροφορίες στους κατέχοντες την νομοθετική πρωτοβουλία, με τον υπολογισμό του προσδοκώμενου οφέλους και κόστους σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Πρόκειται για μια προσέγγιση που βασίζεται στην οικονομική ανάλυση του δικαίου και έχει σκοπό να διασφαλίσει ότι οι αποφάσεις για την υλοποίηση μιας νομοθετικής πρωτοβουλίας βασίζονται σε εμπειρικά στοιχεία και σε εμπειριστατωμένη ανάλυση επιλογών. Και σε αυτό ακριβώς μπορεί να βοηθήσει η οικονομική ανάλυση δικαίου (ΟΑΔ) την ανάλυση επιπτώσεων των ρυθμίσεων.

Σύμφωνα με το θεώρημα του Coase σε περιπτώσεις στις οποίες τα έξοδα συναλλαγής είναι τόσο υψηλά ώστε να καθιστούν ανέφικτη ή δύσκολη τη διαπραγμάτευση, η αποτελεσματική κατανομή των πόρων θα εξαρτηθεί από την κατανομή των δικαιωμάτων (Χατζής 2011α). Δηλαδή με άλλα λόγια, το δίκαιο δεν μπορεί να επηρεάσει την κατανομή των δικαιωμάτων (allocation of rights) στις περιπτώσεις όπου τα έξοδα συναλλαγής είναι χαμηλά, καθώς τα δικαιώματα τελικώς θα ανήκουν σε αυτόν που τα αξιολογεί περισσότερο (καθώς θα τα αγοράσει) και όχι σε εκείνον στον οποίο τα παραχώρησε το δίκαιο αρχικά. Αντίθετα, στις περιπτώσεις όπου τα έξοδα συναλλαγής είναι υψηλά, η κατανομή των

δικαιωμάτων μέσω των νομικών κανόνων είναι εξαιρετικής σημασίας. Συνεπώς στις περιπτώσεις αυτές, η ανάλυση επιπτώσεων των νομικών κανόνων έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς ως σκοπό έχει τη διασφάλιση ότι οι νόμοι και οι κανονιστικές πράξεις στηρίζονται σε εμπειρικά στοιχεία και σε ανάλυση επιλογών με αποδεικτικά στοιχεία.

Μήπως είναι προτιμότερο από το να εκπονείς μια έκθεση επιπτώσεων με Χ κόστος, να εξετάσεις πρώτα εάν το προσδοκώμενο όφελος Υ είναι μεγαλύτερο από το Χ ($Y > X$); Είναι πιο αποδοτικό εάν το οριακό κόστος συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών ισούται με το οριακό κοινωνικό όφελος από την εκπόνηση της έκθεσης (Renda 2011). Ισχύει αυτό στην Ελλάδα; Υπό την παρούσα οικονομική συγκυρία, οι αρχές της αναλογικότητας και της σπουδαιότητας (Jacobs 2006) θεωρώ ότι θα πρέπει να ενταχθούν συστηματικά στο σύστημα αναλύσεων επιπτώσεων.

- Ειδικά σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, όπου η ανάλυση κόστους οφέλους με την ποσοτικοποίηση του οφέλους και του κόστους της ρύθμισης δεν συμπεριλαμβάνεται στις ρητές επιταγές της έκθεσης και επιπλέον λόγω της μη εύκολης πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων με ποσοτικά στοιχεία αυτή καθίσταται ουτοπία, θεωρώ ότι θα πρέπει να αναλογιστούμε ποιο είναι το προσδοκώμενο όφελος της έκθεσης ανάλυσης επιπτώσεων σε σύγκριση με άλλες συνοδευτικές εκθέσεις των νόμων όπως η αιτιολογική έκθεση και η έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Ειδικά, αν κατηγοριοποιήσουμε τις εκθέσεις σε τρεις κατηγορίες συστημάτων: σε καθαρά ποσοτικά συστήματα με χρήση των αναλύσεων κόστους-οφέλους και αποτελεσματικότητας (όπως αυτό των ΗΠΑ), σε αναλυτικά διαδραστικά συστήματα με ανάλυση σεναρίων, με αναλύσεις διακινδύνευσης (όπως αυτό της ΕΕ) και σε καθαρά συμβουλευτικά συστήματα με διαβουλεύσεις και συμμετοχή ειδικών (όπως αυτό της Ελλάδας- εις άτοπον απαγωγής) (Schilling et al. 2007), όπου η αναλυτική δυσκολία είναι μικρή ενώ η διάδραση-συμμετοχή μπορεί να είναι μεγάλη, το ερώτημα του προσδοκώμενου οφέλους της έκθεσης παραμένει, εάν δεν αναθεωρηθεί το όλο σύστημα.

- Τα ενδιαφερόμενα μέρη θα αντιδράσουν εάν κάποιο νομοσχέδιο δεν συνοδεύεται από μια έκθεση ανάλυσης επιπτώσεων; Έχει καταγραφεί κάποια χρήση της έκθεσης

επιπτώσεων από πολιτικούς, δημοσιογράφους κλπ; Στην ΕΕ έχει συζητηθεί εντόνως για κάποιες προτάσεις η διαδικασία ανάλυσης επιπτώσεων, καθώς τα ενδιαφερόμενα μέρη αντέδρασαν εντόνως στην πιθανότητα μη εκπόνησης έκθεσης. Σύμφωνα με τον Radaelli (2004) οι φορείς που έχουν πιθανό ενδιαφέρον στην προώθηση και ποιότητα των εκθέσεων μπορούν να χωριστούν σε πέντε κατηγορίες: ο πολιτικός, ο δημόσιος υπάλληλος, ο ειδικός, οι εταιρίες και οι πολίτες. Στην Ελλάδα, δεν έχει παρατηρηθεί ενδιαφέρον από κανένα φορέα. Όπως πολύ σωστά έχει χαρακτηριστεί η ελληνική ανάλυση επιπτώσεων των ρυθμίσεων στα πλαίσια της ευρύτερης κανονιστικής μεταρρύθμισης δεν θεωρείται επιτυχημένη καθώς χαρακτηρίζεται από αδιαφορία τόσο του πολιτικού κόσμου, όσο και των γραφειοκρατών, αλλά και του τύπου και της ακαδημαϊκής κοινότητας καθώς και από έλλειψη πολιτικής θέλησης και κοινωνικής αποδοχής (Karkatsoulis 2013). Βέβαια, η έλλειψη πολιτικής βούλησης προώθησης της κανονιστικής μεταρρύθμισης δεν μπορεί να καταχωρηθεί ως ελληνικό φαινόμενο καθώς συναντάται σε πολλές χώρες της Ε.Ε. (Renda 2011, Erlandsson 2010).¹⁷²

- Πέρα από αυτά τα ερωτήματα σχετικά με την ανάγκη ύπαρξης ως έχει της έκθεσης ανάλυσης συνεπειών, αξίζει να σημειωθεί η χρησιμότητα των θεωριών της οικονομικής ανάλυσης δικαίου από τη σχεδίαση ως την εφαρμογή της κάθε ρύθμισης. Ένας κανόνας δικαίου πρέπει να είναι αποδοτικός και αποτελεσματικός καθ' όλη τη διάρκεια του νομοθετικού κύκλου, από την αρχή (σχεδίαση) έως το τέλος (επιβολή) του (Renda 2011). Είναι προτιμότερο να επικεντρωθεί το σύστημα σε όλο τον κύκλο της νομοθέτησης σύμφωνα και με τις τελευταίες επιταγές της ΕΕ.

- Η πρόοδος της συμπεριφορικής οικονομικής ανάλυσης του δικαίου μπορεί να διδάξει σημαντικά τους νομοθέτες πώς να αποφεύγουν αναποτελεσματικούς νόμους και ρυθμίσεις (Καραμπάτζος 2016). Τα κίνητρα και οι προτιμήσεις πρέπει να μπουν στην εξίσωση της *ex ante* αξιολόγησης. Ο ΟΟΣΑ ήδη άρχισε να στρέφει την έρευνά του στη μελέτη και ανάλυση των συμπεριφορικών οικονομικών στα πλαίσια της κανονιστικής του πολιτικής (ΟΟΣΑ 2015). Η χρήση του νομικού πατερναλισμού (Sunstein & Thaler 2003) μπορεί να δώσει νέες διεξόδους και άλλες εναλλακτικές στη κλασική προσέγγιση του νόμου (Conly

¹⁷² <http://sieps.se/en> Ανάλογες αναλύσεις στη Σουηδία.

2013) σε διάφορα προβλήματα που καλείται ο έλληνας νομοθέτης να αντιμετωπίσει ειδικά ως προς εκείνες τις μεταρρυθμίσεις που αντιμετωπίζουν αντίσταση από καλά εδραιωμένους κοινωνικούς κανόνες συμπεριφοράς όπως η φοροδιαφυγή και ο αντικαπνιστικός νόμος.

- Η σημασία των κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς (*social norms*) (Posner 2000) και η ενσωμάτωση της εξέτασής τους στην έκθεση ανάλυσης επιπτώσεων θα ήταν πολύ χρήσιμη και δεν θα επιφέρει δυσανάλογο κόστος (Renda 2011). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μη εξέτασης των κοινωνικών κανόνων είναι ο αντικαπνιστικός νόμος και η μη δυνατότητα εφαρμογής του, όπως και οι νόμοι για τη συλλογή αποδείξεων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

- Η Οικονομική Ανάλυση Δικαίου μπορεί να προσφέρει σημαντική βοήθεια στην ανάλυση επιπτώσεων των ρυθμίσεων σε διάφορα στάδια:

- στην αρχή της διαδικασίας στην κατανόηση του προβλήματος (π.χ. μπορεί το πρόβλημα να πηγάζει από την έλλειψη συμμόρφωσης στην ήδη υπάρχουσα νομοθεσία). Σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξουν οι διατάξεις διαβούλευσης που καθορίζονται στο Νόμο προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η διαβούλευση με τις βασικές ομάδες ενδιαφερομένων λαμβάνει χώρα στα πρώτα στάδια της διαδικασίας χάραξης πολιτικής. Αυτό θα συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας των προτεινόμενων κανονισμών με την καλύτερη εφαρμογή τους και τον εντοπισμό των προκλήσεων συμμόρφωσης τους σε πρώιμο στάδιο.

- στην αναγνώριση εναλλακτικών που ξεφεύγουν από τη λογική του νόμου και τη χρησιμοποίηση άλλων ειδών εργαλείων που έχουν αναδειχθεί από τη βιβλιογραφία. Η κρατική παρέμβαση και η αυτόματη εκπόνηση νόμων ως απάντηση σε κάθε πρόβλημα δεν θεωρείται ενδεδειγμένη (Ayres & Braithwaite 1992). Η ανάλυση επιπτώσεων με την εφαρμογή μιας αποκριτικής ρύθμισης (*responsive regulation*) θα μπορέσει να επιλύσει εγκαίρως ή έστω να περιορίσει ζητήματα μη συμμόρφωσης στο στάδιο της σχεδίασης της ρύθμισης (Macrae 2016:72). Για παράδειγμα υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία για την αποδοτικότητα του πτωχευτικού κώδικα (ενδεικτικά αναφέρονται Aghion 1998, Bebchuk 1988, Bigus

2002), ενώ όταν συντάχθηκε η σχετική έκθεση για τον πτωχευτικό κώδικα στην Ελλάδα, αναφερόταν ότι ο νέος νόμος δεν επηρεάζει τη δομή της αγοράς, το κόστος εγκατάστασης των επιχειρήσεων και εν γένει την απασχόληση και την αγορά εργασίας (Hatzis & Nalprantidou 2008).

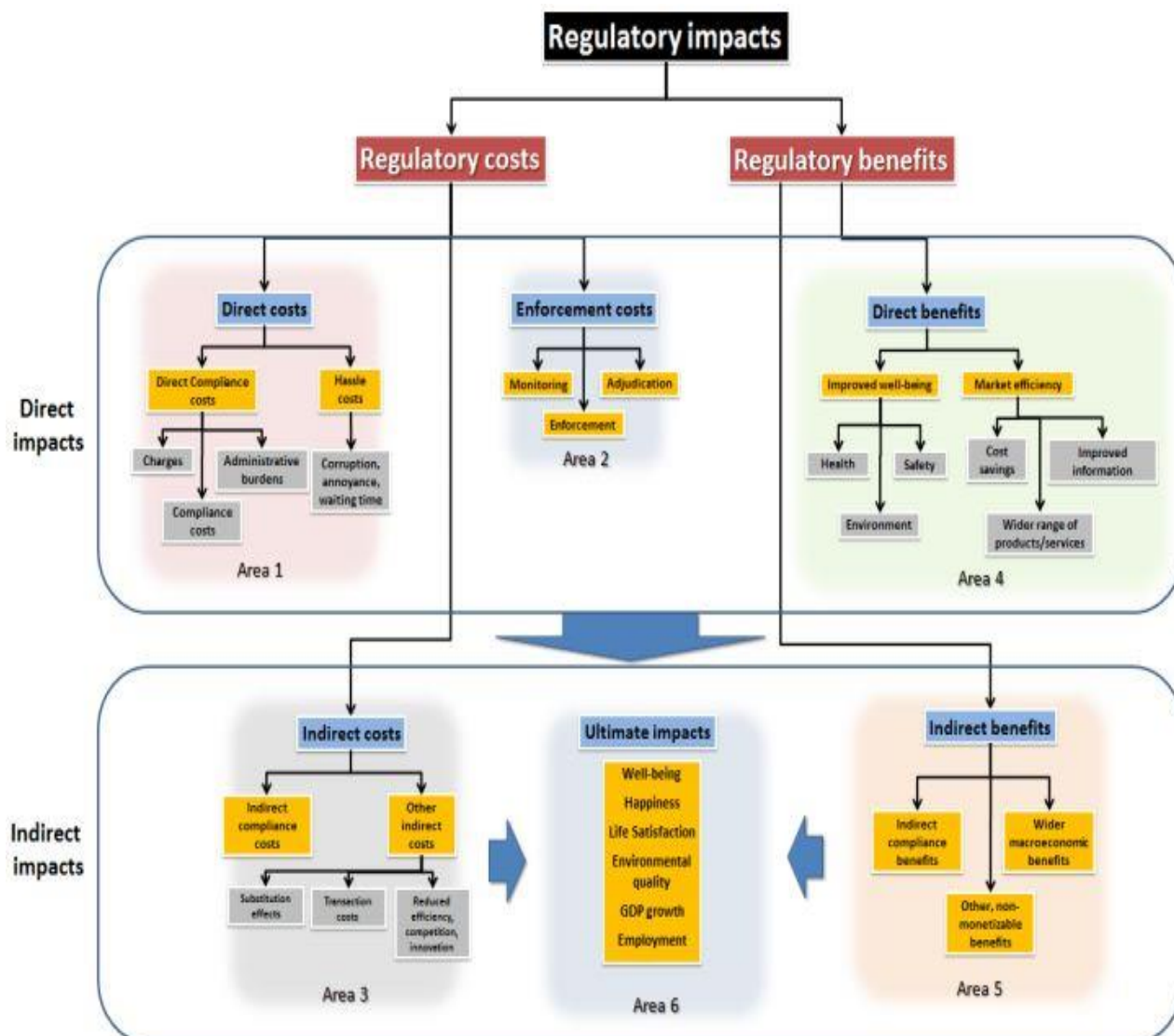
- στην αντικατάσταση της αυστηρής χρήσης της αποτίμησης σε χρήμα του κόστους-οφέλους με τη χρήση και την ανάλυση των κίνητρων της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυση κόστους οφέλους πέρα από τις όποιες κριτικές, πρέπει να υπάρχει, στις χώρες που μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν, σε συνδυασμό με άλλα κριτήρια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το σύστημα της ΕΕ που χρησιμοποιεί μεν την ανάλυση κόστους-οφέλους σε συνδυασμό με άλλες ποιοτικές μεθόδους ώστε να ικανοποιήσει τη συνήθως πολυδιάστατη πολιτική της (Ανακοίνωση 2015). Επίσης, η αποκλειστική χρήση από ελληνικής πλευράς του τυποποιημένου μοντέλου κόστους για τη μέτρηση του διοικητικού βάρους δεν μπορεί να θεωρηθεί άριστη λύση και κατά αποτέλεσμα ενδεδειγμένη, καθώς παίρνει ως δεδομένη την 100% συμμόρφωση, κάτι που απέχει πολύ από την ελληνική πραγματικότητα, καθιστώντας τους υπολογισμούς άνευ σημασίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι Ολλανδοί, οι δημιουργοί του τυποποιημένου μοντέλου κόστους, έχουν ως κανόνα ότι εάν μια προτεινόμενη πολιτική δεν καταφέρνει να έχει 'αυθόρμητη' συμμόρφωση 80%, τότε η προτεινόμενη πολιτική είναι απλά λάθος. Για τη μέτρηση του ποσοστού αυτού έχουν δημιουργήσει μια εργαλειοθήκη επανομαζόμενη T ή ο πίνακας των 11¹⁷³ (ΟΟΣΑ 2002, Macrae 2016). Σύμφωνα με μια μελέτη είναι ρεαλιστικό να θεωρείται η συμμόρφωση των μισών εταιρειών (50%) σε κάποιους τομείς (Torriti 2012). Επίσης η αποκλειστική χρήση του τυποποιημένου μοντέλου κόστους αποκλείει λύσεις που να αυξάνουν το διοικητικό βάρος ωστόσο τα οφέλη υπερτερούν του κόστους (Jacobs 2006), όπως για εκστρατείες ενημέρωσης. Ο στενός προσδιορισμός του κόστους που επικρατεί στις ελληνικές εκθέσεις δεν έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα, καθώς εξετάζει, στις περιπτώσεις που όντως τις εξετάζει, τις άμεσες συνέπειες του νόμου κυρίως επί του προϋπολογισμού, παραβλέποντας τις περισσότερες φορές το έμμεσο κόστος της ρύθμισης αλλά και το κόστος συμμόρφωσης (ΟΟΣΑ 2015). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η μελέτη, για

¹⁷³ <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/44912386.pdf>

λογαριασμό της ΕΕ,¹⁷⁴ με την καταγραφή όλων των ειδών του κόστους και οφέλους (Renda, Luchetta, Schrefler & Zavatta 2014). Έτσι, από μια ρύθμιση μπορεί να απορρέει μια άμεση υποχρέωση (για παράδειγμα αγορά ενός υλικού) αλλά και κάποιο διοικητικό βάρος (όπως υποχρέωση παροχής πληροφοριών) αλλά και κάποιο κόστος συμμόρφωσης. Το ίδιο ισχύει και για τα οφέλη μιας ρύθμισης. Αν και όπως παρατηρήθηκε από την ανάλυση, δεν υφίσταται κατά την εκπόνηση των εκθέσεων η αναλυτική δυνατότητα καταγραφής και αξιολόγησης όλων των ειδών του κόστους και του οφέλους μιας ρύθμισης, ωστόσο η αδυναμία αυτή δεν εμπόδισε την Ελλάδα, ανάμεσα σε άλλες χώρες, να υιοθετήσει αυτή την μεταρρύθμιση συμβολικά και *‘μόνο στα χαρτιά’* χωρίς σοβαρή προσπάθεια εφαρμογή της (Turnpenny et al. 2008).

Εικόνα (6)

¹⁷⁴ http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/131210_cba_study_sg_final.pdf

Πηγή: Renda, Luchetta, Schrefler & Zavatta 2014

Το ελληνικό σύστημα πρέπει να ενημερώνεται συνεχώς για τις εξελίξεις, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, «ο νομοθέτης είναι κρίσιμο να παρακολουθεί διαρκώς τις διεθνείς εξελίξεις και ιδίως αυτές που αφορούν στις προσπάθειες της ΕΕ αναφορικά με το ζήτημα της βελτίωσης της νομοθεσίας». Τα διδάγματα της ΟΑΔ μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην ανάλυση συνεπειών ρυθμίσεων με στόχο την εκπόνηση καλύτερων ρυθμίσεων. Συγκεκριμένα παραδείγματα σχετικά με το πως μπορεί η οικονομική ανάλυση δικαίου να χρησιμοποιηθεί για την

εύρεση αποδοτικών λύσεων ιδίως όσον αφορά πολιτικές που αφορούν ατομικά κίνητρα, έδωσε ο Renda, αναλύοντας παραδείγματα ενωσιακής νομοθεσίας όπως οι πολιτικές για το φάσμα και τις συχνότητες, η πολιτική για τις εκπομπές αερίων, οι πολιτικές κατά του αθέμιτου ανταγωνισμού, η πολιτική για τα πιστωτικά ιδρύματα, η πολιτική σχετικά με το roaming, οι πολιτικές για την προστασία του καταναλωτή και της ενεργειακής απόδοσης και οι πολιτικές για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο (Renda 2011).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2014),¹⁷⁵ η Ελλάδα έχει την ευκαιρία, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του υφιστάμενου οικονομικού κλίματος, να χρησιμοποιήσει την ανάλυση επιπτώσεων των ρυθμίσεων ως μοχλό για την εφαρμογή εκτεταμένων αλλαγών που θα επιφέρουν αποτελεσματικές ρυθμίσεις υψηλής ποιότητας. Η αποτελεσματική χρήση εργαλείων χάραξης πολιτικής όπως της ανάλυσης επιπτώσεων των ρυθμίσεων στο πλαίσιο ολόκληρου του κύκλου ανάπτυξης πολιτικών, θα συμβάλλει στη δημιουργία ενός αποδοτικότερου συστήματος και ενός κατάλληλου περιβάλλοντος για ανταγωνιστικότητα και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι παρά τις επίμονες προσπάθειες, κυρίως του ΟΟΣΑ, υπάρχουν εμπειρικές μελέτες που υποστηρίζουν ότι η σωστή εφαρμογή της ανάλυσης επιπτώσεων δεν συνδέεται με την οικονομική ανάπτυξη (Renda 2011, Hahn & Tetlock 2008, Baldwin 2005). Αντίθετα, αυτό μπορεί να υποστηριχτεί για την κανονιστική μεταρρύθμιση (απλοποίηση, μέτρηση διοικητικού βάρους, κωδικοποίηση κλπ) στο σύνολο της (Renda 2011: 93). Μάλιστα υποστηρίζεται ότι με την εφαρμογή της *ex post* ανάλυσης θα βελτιωθεί και η *ex ante* ανάλυση (Wiener 2006, Viscusi et al. 2005).

Η *ex post* ανάλυση των ρυθμίσεων, πέρα από το ότι θα βελτιώσει και την *ex ante* ανάλυση, θα προσδώσει συνέπεια στις πολιτικές μέσω της ολοκλήρωσης του κύκλου πολιτικής μέσω της συνεχούς παρακολούθησης και αξιολόγησης των ρυθμίσεων (ΟΟΣΑ 2015). Ωστόσο, έως σήμερα δεν ήταν δυνατό να βρεθεί ούτε μία *ex post* έκθεση.

Πρέπει πρώτα να εμβαθύνουμε και να μελετήσουμε τις αδυναμίες του ελληνικού συστήματος. Κατόπιν, όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (πολιτικοί, δημόσιοι υπάλληλοι, ευρύ κοινό) θεωρώ ότι θα πρέπει να αναλογιστούν και να αποφασίσουν τι σύστημα ανάλυσης

¹⁷⁵ ΟΟΣΑ 2014:75

επιπτώσεων είναι αναγκαίο να ενταχθεί στην ελληνική έννομη τάξη, που θα χρησιμεύει ως εργαλείο ενημέρωσης του νομοθέτη. Και συγκεκριμένα, το σύστημα ανάλυσης επιπτώσεων θεωρώ ότι θα πρέπει:

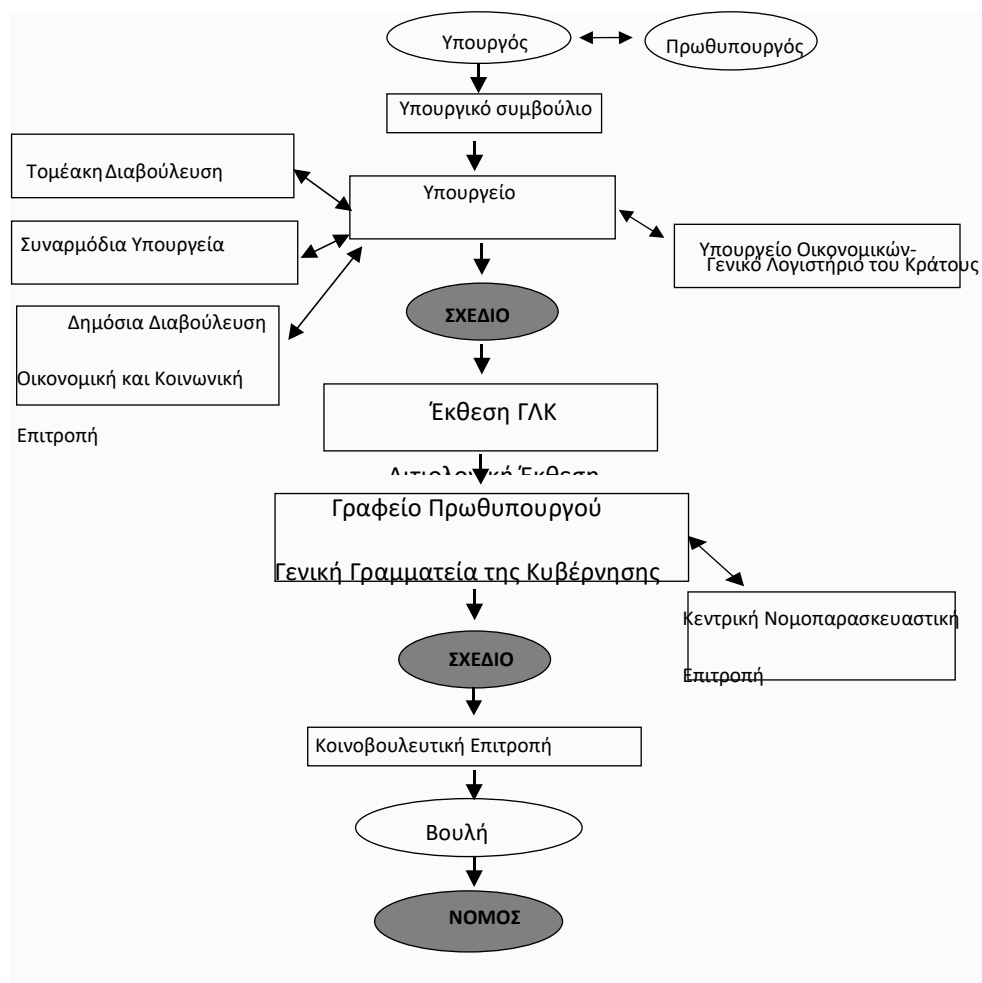
- να λέει την αλήθεια στην εξουσία (Owens et al. 2004: 1944)¹⁷⁶,
- να διαφωτίζει μέσω της έκθεσης τους πιθανούς συμβιβασμούς. Μέσω μεθοδολογικών εργαλείων η έκθεση ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία κατά τη νομοπαραγωγική διαδικασία (Ackerman & Heinzerling 2002),
- να δημιουργήσει ένα forum διαβούλευσης. Παρέχοντας στο ευρύ κοινό με εμπειριστατωμένες αναλύσεις βασισμένες σε οικονομικά στοιχεία, η ανάλυση επιπτώσεων μπορεί να εξουδετερώσει ομάδες επιρροής, (Livermore & Revesz 2015), προωθώντας το δημόσιο συμφέρον,
- να αιτιολογεί τη νομοθετική απόφαση (Meuwese 2008)¹⁷⁷.

Η ανάλυση επιπτώσεων θεωρώ ότι θα πρέπει να εισέλθει, και μέσω της αναθεώρησης του συστήματος, σε ένα συνεχή κύκλο διαμόρφωσης πολιτικής, με στάδια όπως η παρακολούθηση και η αξιολόγηση, ώστε να δημιουργήσουμε και στην Ελλάδα μια τεχνολογία κατασκευής ρυθμίσεων που λαμβάνει υπόψη τη γνώση, την εμπειρία και τις διεθνείς πρακτικές, αλλά με ένα πιο αναλογικό και στοχευμένο σύστημα σύμφωνα με τις ανάγκες και τις συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας.

6 Παράρτημα 1. Η Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία στην Ελλάδα

¹⁷⁶ 'inform decision makers by predicting and evaluating the consequences of various activities according to certain conventions'

¹⁷⁷ (a) to speak the truth to power; (b) to use RIA to highlight trade-offs in lawmaking; (c) to provide a forum for the input of a wide range of stakeholders; and (d) to give reasons for legislative decisions.

Πηγή: OECD 2009

7 Παράρτημα 2: Ορόσημά για την ανάπτυξη πολιτικών για την καλή Νομοθέτηση στην Ελλάδα (ΟΟΣΑ 2012)

1994	Απαραίτητη προϋπόθεση για την στελέχωση του δημοσίου τομέα, οι διαγωνιστικές διαδικασίες Αποκέντρωση των κυβερνητικών αρμοδιοτήτων Εναρμόνιση της διαδικασίας χάραξης πολιτικής στην Ελλάδα με τις αντίστοιχες σε επίπεδο ΕΕ
1996	Προώθηση διαχειριστικής αυτονομίας μέσω της τροποποίησης του νομικού πλαισίου των δημοσίων επιχειρήσεων Δημιουργία «Χάρτη του Πολίτη» για τις δημόσιες υπηρεσίες
1998	Αποκέντρωση 139 αρμοδιοτήτων από την Κεντρική Κυβέρνηση στις 13 περιφέρειες Θεσμοθέτηση του Συνηγόρου του Πολίτη για να αποδέχεται αναφορές των πολιτών αναφορικά με τις δημόσιες υπηρεσίες και να διενεργεί τις απαραίτητες ανακρίσεις
2002	Σχέδιο νόμου σχετικά με την κανονιστική μεταρρύθμιση από επιτροπή με πρόεδρο τον Αντιπρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο δεν κατετέθη προς ψήφιση
2004	Σχέδιο νόμου για την ποιότητα της νομοθεσίας, το οποίο δεν κατετέθη προς ψήφιση
2005	Δεύτερο σχέδιο νόμου για την κανονιστική μεταρρύθμιση, το οποίο αν και συζητήθηκε δύο φορές και έγινε αποδεκτό από κυβερνητική επιτροπή, τελικά δεν κατετέθη προς ψήφιση
2006	Εγκύκλιος του Πρωθυπουργού με την οποία εισάγεται η προϋπόθεση όλοι οι νέοι νόμοι να συνοδεύονται από έκθεση αξιολόγησης κανονιστικών επιπτώσεων
2007	Υιοθέτηση του στόχου για μείωση των διοικητικών βαρών κατά 25 % μέχρι το 2013. Θεσμοθέτηση της Επιτροπής για την Καλή Νομοθέτηση για την εφαρμογή της εγκυκλίου του 2006 και την αξιολόγηση των επιπτώσεων

2009	Όλα τα σχέδια ρυθμίσεων αναρτώνται στην ιστοσελίδα www.opengov.gr για διαβούλευση. Δημιουργία Γραφείου Εποπτείας της Καλής Νομοθέτησης στη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης και Μονάδων Συντονισμού (Τεκμηρίωσης) σε κάθε Υπουργείο
2010	<p>Ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας για τις «Υπηρεσίες» στο εθνικό δίκαιο (νόμος 3848/2010)</p> <p>Απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών για έναρξη επιχείρησης (επιχειρησιακά μέτρα είναι αναγκαία έτσι ώστε ο Νόμος 3853/2010 να καταστεί λειτουργικός)</p> <p>Τροποποίηση του Κανονισμού της Βουλής σύμφωνα με την οποία κάθε πρόταση νόμου – νομοσχέδιο πρέπει να συνοδεύεται από ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων και έκθεση διαβούλευσης</p> <p>Νομοσχέδιο για την κωδικοποίηση και την ηλεκτρονική διαδικασία νομοθέτησης που έχει εγκριθεί από το Υπουργικό Συμβούλιο, που έχει υποβληθεί για διαβούλευση, αλλά ακόμα δεν κατετέθη προς ψήφιση</p> <p>Υποχρεωτική ανάρτηση στο Διαδίκτυο όλων των κυβερνητικών αποφάσεων, των αποφάσεων των οργάνων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και όλων των φορέων της δημόσιας διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης κονδυλίων και των αποφάσεων σχετικών με οικονομικά ζητήματα («Διαύγεια», νόμος 3861/2010)</p>
2012	Ψήφιση του νόμου για την ρυθμιστική διακυβέρνηση

8 Παράρτημα 3 Υπόδειγμα Έκθεσης Αξιολόγησης Ρυθμίσεων 2009

ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ (Γενικό Υπόδειγμα – Έκδοση 2009)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ:

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:

ΥΠΗΡΕΣΙΑ:

ΘΕΣΗ / ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ:

ΤΗΛΕΦΩΝΟ:

E-MAIL:

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ:

--

**ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ
ΣΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ:**

--

**ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ
ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΠΟΥ ΤΥΧΟΝ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ
ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ:**

1.
2.
3.

A: ΚΥΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ ΡΥΘΜΙΣΗ

1. Αναγκαιότητα

1.1. Περιγράψτε το πρόβλημα (οικονομικό, κοινωνικό ή άλλο), το οποίο καθιστά αναγκαία την προώθηση και ψήφιση της αξιολογούμενης ρύθμισης

1.2. Αναφέρατε τους στόχους που επιδιώκει η αξιολογούμενη ρύθμιση συμπεριλαμβάνοντας επιπλέον τυχόν ποσοτικοποιημένα και ποιοτικά στοιχεία των επιδιωκόμενων στόχων και αποτελεσμάτων

1.3. Αναφέρατε αναλυτικά τις κοινωνικές και οικονομικές ομάδες που επηρεάζει άμεσα και αυτές που επηρεάζει έμμεσα η αξιολογούμενη ρύθμιση και προσδιορίστε τον λόγο της επιρροής

2. Καταλληλότητα

2.1. Αναφέρατε, εάν υπάρχουν, προηγούμενες προσπάθειες αντιμετώπισης του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος στην Ελλάδα και περιγράψτε αναλυτικά τα επιτυχή και τα προβληματικά σημεία των προσπαθειών αυτών

2.2. Αναφέρατε τουλάχιστον ένα παράδειγμα αντιμετώπισης του ίδιου ή παρόμοιου προβλήματος σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του ΟΟΣΑ (εφόσον υπάρχει) και αιτιολογήστε τον λόγο για τον οποίο επιλέξατε τη συγκεκριμένη χώρα.

2.3. Απαριθμήστε αναλυτικά τα διατάγματα και τις κανονιστικές πράξεις που πρέπει να εκδοθούν, προκειμένου να εφαρμοστεί πλήρως η αξιολογούμενη ρύθμιση και περιγράψτε για κάθε μία από αυτές τυχόν θέματα που πρέπει να προσεχθούν κατά την εφαρμογή της

3. Συνέπειες στην Οικονομία

3.1 Αναφέρατε αναλυτικά ποιες κατηγορίες επιχειρήσεων αφορά η αξιολογούμενη ρύθμιση

3.2 Αναφέρατε αναλυτικά την επίδραση της αξιολογούμενης ρύθμισης στη δομή της αγοράς

3.3 Μετρήστε το κόστος εγκατάστασης για νέες επιχειρήσεις πριν και μετά την αξιολογούμενη ρύθμιση, με την χρήση του «τυποποιημένου μοντέλου κόστους»

3.4 Αναφέρατε αναλυτικά την επίδραση της προτεινόμενης ρύθμισης στις λειτουργίες της παραγωγής και του μάρκετινγκ των επιχειρήσεων

3.5. Αναφέρατε αναλυτικά και αιτιολογήστε την επίδραση της αξιολογούμενης ρύθμισης στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων

3.6. Προσδιορίστε το διοικητικό βάρος των επιχειρήσεων που προκαλεί ή αφαιρεί η προτεινόμενη ρύθμιση, εφαρμόζοντας το «τυποποιημένο μοντέλο κόστους»

3.7 Προσδιορίστε ειδικότερα και μετρήστε αναλυτικά και ξεχωριστά το κόστος και τα οφέλη που θα προκύψουν από την προτεινόμενη ρύθμιση για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις

3.8. Προσδιορίστε αναλυτικά τα οφέλη ή την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού, που αναμένεται να προκληθούν από την εξεταζόμενη ρύθμιση

3.9. Προσδιορίστε αναλυτικά τυχόν συνέπειες της προτεινόμενης ρύθμισης στην εθνική οικονομία

4. Συνέπειες στην κοινωνία και στους πολίτες

4.1. Αναφέρατε τις προσδοκώμενες συνέπειες της προτεινόμενης ρύθμισης στην κοινωνία γενικά και στις επηρεαζόμενες κοινωνικές ομάδες ειδικά

4.2. Αναφέρατε τα σημερινά δεδομένα για κάθε ένα τομέα και κάθε μία κοινωνική ομάδα που επηρεάζονται από την αξιολογούμενη ρύθμιση, όπως αυτά προκύπτουν από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

4.3. Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τα οφέλη που αναμένεται να προκύψουν για τον πολίτη από την προτεινόμενη ρύθμιση

4.4. Αναφέρατε τα σημεία της προτεινόμενης ρύθμισης, τα οποία επιφέρουν βελτίωση των υπηρεσιών του Κράτους προς τον πολίτη

4.5. Αναφέρατε τα σημεία της προτεινόμενης ρύθμισης, που απλουστεύουν τις διοικητικές διαδικασίες

5. Συνέπειες στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

5.1. Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης για τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη μείωση των περιβαλλοντικών κινδύνων

5.2. Αναφέρατε περιληπτικά τα βασικά σημεία της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την προτεινόμενη ρύθμιση (εφόσον υπάρχει)

6. Συνέπειες στη Δημόσια Διοίκηση και την απονομή της Δικαιοσύνης

6.1. Περιγράψτε ξεχωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης για τη βελτίωση της λειτουργίας και της αποδοτικότητας της Δημόσιας Διοίκησης

6.2. Αναφέρατε τις αναμενόμενες συνέπειες της αξιολογούμενης ρύθμισης στον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης (εφόσον υπάρχουν)

7. Νομιμότητα

7.1 Αναφέρατε το πλαίσιο διατάξεων του Συντάγματος στο οποίο ενδεχομένως εντάσσεται η προτεινόμενη ρύθμιση

7.2. Αναφέρατε τυχόν νομολογία των εθνικών δικαστηρίων και ιδίως του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου που αφορά θέματα συναφή με την προτεινόμενη ρύθμιση

7.3. Αναφέρατε τις σχετικές διατάξεις και προβλέψεις του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου και των διεθνών συμβάσεων που έχει κυρώσει η Ελλάδα, όπως επίσης και τυχόν νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

7.4. Αναφέρατε τυχόν σχετικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

8. Αρμοδιότητα

8.1. Αναφέρατε τα υπουργεία που είναι συναρμόδια για τον σχεδιασμό και την προώθηση της αξιολογούμενης ρύθμισης, αιτιολογώντας ειδικά τους λόγους συναρμοδιότητας

8.2. Αναφέρατε τις οργανικές μονάδες με τις οποίες υπήρξε συνεργασία του επισπεύδοντος υπουργείου κατά το στάδιο προετοιμασίας της εξεταζόμενης ρύθμισης

8.3. Αναφέρατε αναλυτικά τις υπηρεσίες, που θα είναι αρμόδιες για την εφαρμογή κάθε ξεχωριστής δράσης που προέρχεται από την εξεταζόμενη ρύθμιση

8.4. Σε περίπτωση που η προτεινόμενη ρύθμιση προβλέπει τη σύσταση νέου φορέα, υπηρεσίας, νομικού προσώπου, επιτροπής, συμβουλίου ή άλλου συλλογικού οργάνου, αναφέρατε συνοπτικά τη γνωμοδότηση της Διυπουργικής Επιτροπής της απόφασης Πρωθυπουργού Υ189/18-7-2006 (ΦΕΚ Β' 953) και επισυνάψτε τη μελέτη σκοπιμότητας και την οικονομοτεχνική μελέτη

9. Τήρηση Νομοτεχνικών Κανόνων και Κωδικοποίηση

9.1. Αναφέρατε τους νομοτεχνικούς κανόνες, οι οποίοι εφαρμόστηκαν κατά τη σύνταξη της προτεινόμενης διάταξης, με αναφορά στο εγχειρίδιο οδηγιών της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (ΚΕ.Ν.Ε.)

9.2. Προσδιορίστε τις διατάξεις που τροποποιεί, αντικαθιστά ή καταργεί η προτεινόμενη ρύθμιση και ιδίως αναφέρατε εάν υπάρχει ήδη κώδικας ρυθμίσεων συναφών με την προτεινόμενη

9.3. Αναφέρατε τις εν γένει βελτιώσεις που επιφέρει η προτεινόμενη ρύθμιση στην έννομη τάξη και ειδικά τις διατάξεις που κωδικοποιεί ή απλουστεύει

9.4. Προσδιορίστε τις διατάξεις της προτεινόμενης ρύθμισης που τροποποιούν εμμέσως υφιστάμενες ρυθμίσεις, χωρίς να τις καταργούν ρητώς και αιτιολογήστε την επιλογή αυτή

10. Διαφάνεια - Κοινωνική συμμετοχή

10.1. Αναφέρατε αναλυτικά τους κοινωνικούς εταίρους και εν γένει τα ενδιαφερόμενα μέρη που κλήθηκαν να λάβουν μέρος στην διαβούλευση για την προτεινόμενη ρύθμιση

10.2. Περιγράψτε αναλυτικά τον τόπο, τον χρόνο και τη διάρκεια της διαβούλευσης, τους συμμετέχοντες σε αυτήν, και τη διαδικασία διαβούλευσης που επελέγη

10.3. Αναφερθείτε στα αποτελέσματα της διαβούλευσης, αναφέροντας επιγραμματικά τις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν υπέρ και κατά της προτεινόμενης ρύθμισης ή επιμέρους θεμάτων της

10.4. Αναφέρατε τον σχεδιασμό που έχει γίνει για τον κοινωνικό διάλογο και τη διαβούλευση και στο στάδιο της εφαρμογής της προτεινόμενης ρύθμισης

B: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

11. Γενική Αξιολόγηση

11.1 Περιγράψτε χωριστά και αναλυτικά το πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε μία «άλλη διάταξη» που περιλαμβάνεται στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου

11.2 Περιγράψτε χωριστά και αναλυτικά τους λόγους για τους οποίους κάθε «άλλη διάταξη» είναι αναγκαία και κατάλληλη να αντιμετωπίσει το αντίστοιχο πρόβλημα

11.3 Αναφέρατε χωριστά για κάθε μία «άλλη διάταξη» τους λόγους για τους οποίους έχει συμπεριληφθεί στο συγκεκριμένο σχέδιο νόμου

11.4. Αναφέρατε χωριστά και αναλυτικά τις αναμενόμενες συνέπειες κάθε μίας «άλλης διάταξης», συμπεριλαμβανομένων των συνεπειών στην οικονομία, την κοινωνία και τους πολίτες και στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

11.5. Αναφέρατε αναλυτικά τις υπηρεσίες που θα είναι αρμόδιες για την εφαρμογή κάθε «άλλης διάταξης».

12. Διαφάνεια και Διαβούλευση

12.1. Αναφέρατε επιγραμματικά τους κοινωνικούς εταίρους και εν γένει τα ενδιαφερόμενα μέρη που εκλήθησαν να λάβουν μέρος στη διαβούλευση για κάθε μία προτεινόμενη «άλλη διάταξη», τον τόπο, τον χρόνο και τη διάρκεια της διαβούλευσης, τους συμμετέχοντες σε αυτήν, και τη διαδικασία διαβούλευσης που επελέγη, αιτιολογώντας τις επιλογές αυτές.

12.2. Αναφέρατε επιγραμματικά τις κυριότερες απόψεις που εκφράστηκαν υπέρ και κατά της προτεινόμενης ρύθμισης ή επιμέρους θεμάτων της και προσαρτήστε στο παρόν τις απόψεις των φορέων που έλαβαν μέρος στη διαβούλευση για κάθε μία «άλλη διάταξη» χωριστά.

9 Παράρτημα 4 enbr scorecard

ENBR - Template IA Summary

A Name of person scoring:

B Number of pages of the IA:

C Approx number of hours needed for scoring:

D Additional remarks for internal use:

1. Title of the IA

2. Title of the proposal

3. Date of the IA

4. In which regulatory policy sector was the IA used (see below for classification of sectors)

5. Summary of the IA (max. 1,500 words), containing information on:

The specific policy problem(s) addressed

The justification for regulatory intervention

The alternative options – if any – selected

The main reasons for selecting the preferred option (if any)

The stakeholders consulted – if any

The conclusion

Part 1 - Nature, Target, beneficiaries

1.1 Was the regulation or policy in response to an EU directive, regulation or policy direction?

- No
- EU Treaty
- EU directive
- EU regulation
- EU policy direction

1.2 At what governmental level was the regulation issued:

[this will in our case always be national AM]

- national
- regional
- local

1.3 Under which type of authority was the regulation issued (you can now give more than one answer):

- parliament/elected council
- government/executive body
- administration
- independent regulatory authority

1.4 Is the regulation immediately enforceable:

- yes
- partly
- no it requires further specification/implementation

Date: (not required, only fill in if you happen to come across it)

1.5 Was the regulation mandated by a previous law/regulation

- yes
- partly
- no

1.6 The regulation addresses:

- one specific policy problem
- a plurality of homogenous policy problems
- is general in nature (it applies to many different policies)

1.7 The people affected by the regulation are

- the citizenry at large
- the citizens of a specific territory
- consumers
- specific categories (e.g. students, hunters, etc.)
- the economic sector at large
- few large firms
- many SMEs
- the non for profit sector
- non-EU parties

1.8 The immediate beneficiaries of the regulation are

- the citizenry at large
- the citizens of a specific territory
- consumers
- specific categories (e.g. students, hunters, etc.)
- the economic sector at large
- few big firms
- many SMEs
- the not for profit sector

Part 2 - regulatory policy sector

In which regulatory policy sector was the IA used?

Part 3 - Procedure

3.1 Who was responsible for preparing the IA?

- Central government unit with responsibility for all IA reports ()
- Ministry responsible for the regulatory proposal ()
- Specialised government agency, ()
- Specialised independent/external agency; ()
- External consultant or university ()
- Other arrangements ()

(if more answers given, please specify which parts of the IA they carried out)

3.2 How many departments were involved in the IA work?

3.2.1 Which ones? (please list)

3.2.2 Please characterise their respective roles (more than one answer possible)

- veto,
- leading,
- advising,
- consulted;
- joint drafting

3.3 Is the IA publicly accessible?

- Yes, published () Yes, upon request () No ()

If: 'Yes, published':

3.3.1 when was the IA published? (please state date)

3.3.2 where was the IA published?

- website
- official journal
- other governmental bulletin
- paper form

3.4. Was the IA published together with the proposal?

- Yes () No ()

3.5 To whom was the IA sent?

- parliament,
- government departments,
- local government,
- agencies,
- stakeholders,
- authorities for another country,
- EU institutions,
- only to those who requested it
- other, please specify (text box)

3.6 When did the IA work start?

- Date:) or Unknown ()

Source of this information:

3.7 After publication, has the IA been revised?

Yes () No () Unknown ()

3.7.1 If yes, why?

Part 4 - Consultation**4.1 Was public consultation used in preparing the IA?**

Yes () No () Unknown ()

4.2 What forms of public consultation were used? (tick all that apply):

- informal consultation ()
- public notice and invitation to comment ()
- public meeting/workshop ()
- Other (describe)

4.3 Who was involved in the consultation?

- Experts in relevant areas ()
- Representatives from government upon which the regulation has effects ()
- Representatives from business community ()
- Consumer groups ()
- NGOs ()
- Other (please specify)

4.4 At what stages was consultation undertaken?:

prior to outline proposals being made ?

Yes () No ()

prior to detailed proposals being made?

Yes () No ()

after detailed proposals are made?

Yes () No ()

Unknown ()

4.5 Were the views of participants in the consultation process made public?

Yes () No ()

4.6 Were the results of the consultations summarized in the IA report?

Yes () No ()

4.7 Were the results of the consultation explicitly used in the assessment part of the IA?

Yes () No ()

4.8 Do you have any additional comments on the consultation process for this IA?

Part 5 - Impacts

5.1. Does the IA assess the costs of the regulation?

Yes () No ()

5.2. Does the IA assess the benefits of the regulation?

Yes () No ()

5.3. Does the IA explicitly assess the following impacts?

- Economic impacts
 Social impacts
 Environmental impacts

5.3.1 If more than one: are impacts discussed separately?

Yes () No ()

5.4. What types of economic impacts are explicitly assessed?

- Competitiveness ()
 SMEs ()
 Investment ()
 GDP ()
 Trade ()
 Inflation ()
 Other (Specify)

5.5 What social impacts are assessed?

- Health ()
 Safety ()
 Employment ()
 Social inclusion ()
 Gender ()
 Other (please specify)

5.6. What environmental impacts are assessed?

- Renewable or non-renewable resources ()
- Biodiversity ()
- Air quality ()
- Water quality and resources ()
- Other (please specify)

5.7. Does the IA assess impacts (positive and negative) on different groups?

- Yes () No ()

If yes, describe the groups that are considered in the IA

–

5.8. Are benefits quantified? Not at all () Only some () All ()

If they are quantified, is this in:

- Value (monetary terms)
- Other quantified metrics
- Both value and other metrics

5.9 Does the IA calculate total benefits?

- Yes, best estimate ()
- Yes, it presents a range of total benefits ()
- No ()

5.10 Are costs quantified? Not at all () Sometimes () Always ()

If they are quantified, is this in:

- Value (monetary terms)*
 Other quantified metrics
 Both value and other metrics

5.11 Does the IA calculate total costs?

- Yes, best estimate ()
 Yes, a range for total costs ()
 No ()

5.12 Does the IA compare costs and benefits?

- Yes, cost effectiveness ()
 Yes, net benefits ()
 No ()

5.13 Does the IA awards explicit priority to the assessment of the (i) economic (ii) social or (iii) environmental impacts over other impacts?

- Yes () No ()

Comment:

Part 6 - Methods

6.1 Which method(s) was/were used in the IA?

Check all that apply:

- Cost-benefit analysis (CBA), integrated impact analysis (IIA) and sustainability impact analysis (SIA) to integrate issues into broad analytical frameworks that can demonstrate links and trade-offs among multiple policy objectives;

Cost-effectiveness analysis (CEA) based on comparison of alternatives to find lowest cost solutions to produce specific outcomes;

Partial analyses, please choose

- SME tests*
- administrative burden estimates*
- business impact tests*
- other analyses of effects stemming from certain kinds of regulatory costs*

Assessment of distributional issues or analyses of effects on specified groups;

Risk assessment, aimed at characterizing the probability of outcomes as a result of specified inputs,

Risk-risk analysis, looking at risk tradeoffs;

Sensitivity or uncertainty analysis that projects the likelihood of a range of possible outcomes due to estimation errors. Uncertainty analysis is used to provide policymakers with a more accurate understanding of the likelihood of impacts.

Other, please specify (with text box)

6.2 What kind of data sources were used (surveys, literature searches, expert opinion, model firms, etc)?

6.3 Which analytical assumptions (if any) were used?

Currency/year

Real discount rate

Nominal discount rate

Estimate/range for Value of Statistical Life (VSL)

Estimate/range for Value of Statistical Life Years (VSLY)

Other (please specify)

6.4 Was a sensitivity test performed?

Yes () No ()

Part 7 – Monitoring and evaluation**7.1 Does IA contain a section on monitoring and evaluation?** Yes () No ()

7.1.1 If yes, is it specified which authority (ies) is (are) responsible for monitoring and reviewing the regulation?

 Yes () No ()

7.1.2 If yes, state which authorities

7.2 Does the IA make use of sunset provisions? Yes () No ()**7.3 Does the IA document contain a review clause?** Yes () No ()

7.3.1 If yes is a deadline specified for the review?

 Yes () No ()

7.3.2 If yes, which deadline?

7.3.3 If no, is there a justification as to why a review clause was not included?

7.4 Is there information (in the IA document) about how the costs will be monitored in the future (specific data collection, survey, a consultation round, focus groups, other)?

 Yes () No ()

7.4.1 *If yes, what types of costs will be monitored (administrative burdens for firm, regulatory costs, direct and indirect costs etc)*

7.5 Was the analysis contained in the IA document peer reviewed further to the introduction of the regulation

Yes () No () Unknown ()

7.5.1 *If yes, by whom? (national audit office, panels of experts, etc)?*

7.5.2 *If yes, what type of peer review?*

- ex-post analysis of the accuracy of cost estimates
- overall quality of economic analysis
- integration between economic analysis and other types of analysis
- ex-post checks on the sustainable development, trade, gender dimensions)
- other (specify)

Part 8 – Relation to written guidance

8.1 Was the IA based on a guidance document that you identified in the country fact sheet?

Yes () No ()

8.1.1 *If yes, on which document?*

8.1.2 *If yes, does the IA refer to the written guidance explicitly?*

Yes () No ()

8.2 If the written guidance recommends a standard format, was the IA presented as such?

Yes () No () N.A. ()

8.3 If the IA explicitly did not comply with the written guidance, was any justification given? [please look only for very obvious/blatant non-compliance AM]

Yes () No ()

Comments

Part 9 – Outcome of the IA

9.1 Was a preferred policy option clearly identified in the IA?

Yes () No ()

9.2 Is there any evidence that the IA was used in the decision-making?

Yes () No ()

9.2.1 If yes, please clearly identify the source of information for your conclusion:

- interview,
- explanatory memorandum of proposal,
- reference in other policy documents,
- reference in legislative debates,
- reference in press

9.3 Are the results of the IA visible in the final regulation?

Yes () No () Don't Know ()

Comments:

10 Παράρτημα 5 των υπό εξέταση εκθέσεων – έτος 2010

Νόμος 3828

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 31 - 25.02.2010

ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΕΙΔΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ

Νόμος 3832

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 38 - 09.03.2010

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (ΕΛ.Σ.Σ.) ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) ΩΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΑΡΧΗΣ.

Νόμος 3838

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 49 - 24.03.2010

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΩΣ ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Νόμος 3839

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 51 - 29.03.2010

ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΡΟΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΚΡΑΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ -ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΡΟΙΣΤΑΜΕΝΩΝ (ΕΙ.Σ.Ε.Π.) ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3840

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 53 - 31.03.2010

ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΑΝΑΦΟΡΑΣ (ΕΣΠΑ) 2007-2013 ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3841

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 55 - 06.04.2010

ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΤΙΣ ΚΟΡΥΦΑΙΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Νόμος 3842

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 58 - 23.04.2010

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥ-
ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3843

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 62 - 28.04.2010

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΤΙΡΙΩΝ, ΥΠΕΡΒΑΣΕΙΣ ΔΟΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΧΡΗΣΗΣ, ΜΗΤΡΟΠΟ-
ΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3844

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 63 - 03.05.2010

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2006/123 ΤΟΥ ΕΥΡΩ-
ΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΗΝ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3846

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 66 - 11.05.2010

ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3848

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 71 - 19.05.2010

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ - ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΚΑΝΟΝΩΝ ΑΞΙΟ-
ΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3849

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 80 - 26.05.2010

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Ν. 3213/2003, ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΠΟΥ ΑΦΟ-
ΡΟΥΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3851

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 85 - 04.06.2010

ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Νόμος 3852

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 87 - 07.06.2010

ΝΕΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ

Νόμος 3853

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 90 - 17.06.2010

ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3854

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 94 - 23.06.2010

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ (Ε.Ο.Ε.Δ.Σ.Α.Π.) ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3855

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 95 - 23.06.2010

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΙΚΗ ΧΡΗΣΗ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3858

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 102 - 01.07.2010

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1997 ΓΙΑ ΤΗ «ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΠΤΩΧΕΥΣΗ» ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3860

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 111 - 12.07.2010

ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΔΡΑΣΤΕΣ, ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Νόμος 3861

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 112 - 13.07.2010

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΥΓΕΙΑ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3862

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 113 - 13.07.2010

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΣΤΙΣ ΟΔΗΓΙΕΣ 2007/64/ΕΚ, 2007/44/ΕΚ ΚΑΙ 2010/16/ΕΕ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ, ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3863

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 115 - 15.07.2010

ΝΕΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ, ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.

Νόμος 3864

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 119 - 21.07.2010

ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

Νόμος 3867

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 128 - 03.08.2010

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ, ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΓΓΥΗΤΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΖΩΗΣ, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΙΣΤΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Νόμος 3868

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 129 - 03.08.2010

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

Νόμος 3870

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 138 - 09.08.2010

ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΥΤΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ.

Νόμος 3871

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 141 - 17.08.2010

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ

Νόμος 3872

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 148 - 03.09.2010

ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΩΝ ΠΛΟΩΝ ΑΠΟ ΠΛΟΙΑ ΜΕ ΣΗΜΑΙΑ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΜΕ ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3873

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 150 - 06.09.2010

ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2006/46/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΤΗΣΙΟΥΣ ΚΑΙ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2007/63/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΠΟ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΑ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗΣ Η ΔΙΑΣΠΑΣΗΣ ΑΝΩΝΥΜΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ.

Νόμος 3874

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 151 - 06.09.2010

ΜΗΤΡΩΟ ΑΓΡΟΤΩΝ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ.

Νόμος 3878

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 161 - 20.09.2010

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

Νόμος 3879

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 163 - 21.09.2010

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3883

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 167 - 24.09.2010

ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
- ΘΕΜΑΤΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ, ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ
ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3886

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 173 - 30.09.2010

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΝΑΨΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ - ΕΝΑΡΜΟ-
ΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 89/665/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥ-
ΛΙΟΥ ΤΗΣ 21ΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1989 (L 395) ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 92/13/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥ-
ΛΙΟΥ ΤΗΣ 25ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1992 (L 76), ΟΠΩΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΜΕ ΤΗΝ Ο-
ΔΗΓΙΑ 2007/66/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ
11ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2007 (L 335).

Νόμος 3888

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 175 - 30.09.2010

ΕΚΟΥΣΙΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ, ΡΥΘΜΙΣΗ ΛΗΞΙΠΡΟΘΕΣΜΩΝ
ΧΡΕΩΝ, ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ
ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3891

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 188 - 04.11.2010

ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ, ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΟΣΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΙ-
ΝΟΣΕ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.

Νόμος 3892

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 189 - 04.11.2010

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΣΥΝΤΑΓΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΕ-
ΜΠΤΙΚΩΝ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ.

Νόμος 3894

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 204 - 02.12.2010

ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.

Νόμος 3895

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 206 - 08.12.2010

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ, ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΕΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

Νόμος 3896

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 207 - 08.12.2010

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΩΝ ΙΣΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ - ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΚΕΙΜΕΝΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2006/54/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, ΤΗΣ 5ΗΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 2006 ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3897

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 208 - 10.12.2010

ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΟΔΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΟΔΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ, ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΟΧΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΟΔΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΥΡΩΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ Ο.Α.Σ.Θ. ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3898

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 211 - 16.12.2010

ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Νόμος 3899

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 212 - 17.12.2010

ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Νόμος 3900

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 213 - 17.12.2010

ΕΞΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3904

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 218 - 23.12.2010

ΕΞΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3905

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 219 - 23.12.2010

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

11 Παράρτημα 6 των υπό εξέταση εκθέσεων – έτος 2011

Νόμος 3908

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 8 - 01.02.2011 στις 01.02.2011

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΥΝΟΧΗ.

Νόμος 3910

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 11 - 08.02.2011 στις 08.02.2011

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3911

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 12 - 08.02.2011 στις 08.02.2011

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΟΔΗΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3912

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 17 - 17.02.2011 στις 18.02.2011

ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Νόμος 3913

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 18 - 17.02.2011 στις 18.02.2011

ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3917

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 22 - 21.02.2011 στις 21.02.2011

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΙ Η ΥΠΟΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΣΕ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ Η ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ, ΧΡΗΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΛΗΨΗ Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΗΧΟΥ Η ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3918

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 31 - 02.03.2011 στις 02.03.2011

ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3919

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 32 - 02.03.2011 στις 02.03.2011

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ.

Νόμος 3920

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 33 - 03.03.2011 στις 03.03.2011

ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ, ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3922

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 35 - 04.03.2011 στις 04.03.2011

ΣΥΣΤΑΣΗ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΤΟΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3932

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 49 - 10.03.2011 στις 10.03.2011

ΣΥΣΤΑΣΗ ΑΡΧΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ.

Νόμος 3937

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 60 - 31.03.2011 στις 31.03.2011

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3938

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 61 - 31.03.2011 στις 31.03.2011

ΣΥΣΤΑΣΗ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑΣ ΣΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3943

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 66 - 31.03.2011 στις 31.03.2011

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ, ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ.

Νόμος 3944

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 67 - 05.04.2011 στις 05.04.2011

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Ν. 2168/1993, ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2008/51/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 21ΗΣ ΜΑΙΟΥ 2008 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 91/477/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΟΠΛΩΝ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3945

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 68 - 05.04.2011 στις 05.04.2011

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ 8 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2011 ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΕΦΕΤΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3948

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 71 - 05.04.2011 στις 05.04.2011

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΠΟΥ ΚΥΡΩΘΗΚΕ ΜΕ ΤΟ Ν. 3003/2002 (Α' 75).

Νόμος 3949

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 74 - 11.04.2011 στις 11.04.2011

ΚΥΡΩΣΗ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑΣΜΩΝ ΑΠΟ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥΣ ΠΙΣΤΩΤΕΣ».

Νόμος 3955

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 89 - 20.04.2011 στις 21.04.2011

ΕΝΙΑΙΟ ΜΗΤΡΩΟ ΕΜΠΟΡΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ, ΕΦΟΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΡΟΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3959

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 93 - 20.04.2011 στις 21.04.2011

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ.

Νόμος 3961

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 97 - 29.04.2011 στις 02.05.2011

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Ν. 3126/2003 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3965

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 113 - 18.05.2011 στις 19.05.2011

ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΑΜΕΙΟΥ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΔΑΝΕΙΩΝ, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ, ΣΥΣΤΑΣΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3966

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 118 - 24.05.2011 στις 25.05.2011

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ, ΙΔΡΥΣΗ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3970

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 124 - 26.05.2011 στις 26.05.2011

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΤΟΥ 2006 ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΠΙΚΗ ΞΥΛΕΙΑ.

Νόμος 3978

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 137 - 16.06.2011 στις 16.06.2011

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ, ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΜΗΘΕΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ - ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2009/81/ΕΚ - ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ.

Νόμος 3979

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 138 - 16.06.2011 στις 16.06.2011

ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3982

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 143 - 17.06.2011 στις 17.06.2011

ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3983

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 144 - 17.06.2011 στις 17.06.2011

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2008/56/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 17ΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 2008 ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3984

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 150 - 27.06.2011 στις 28.06.2011

ΔΩΡΕΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΗ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 3985

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 151 - 01.07.2011 στις 01.07.2011

ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015.

Νόμος 3986

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 152 - 01.07.2011 στις 01.07.2011

ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015.

Νόμος 3994

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 165 - 25.07.2011 στις 25.07.2011

ΕΞΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 3995

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 166 - 25.07.2011 στις 25.07.2011

ΚΥΡΩΣΗ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ 'ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ - ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ'.

Νόμος 3996

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 170 - 05.08.2011 στις 05.08.2011

ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4001

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 179 - 22.08.2011 στις 22.08.2011

ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ, ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ.

Νόμος 4002

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 180 - 22.08.2011 στις 22.08.2011

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ - ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ - ΘΕΜΑΤΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ.

Νόμος 4009

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 195 - 06.09.2011 στις 06.09.2011

ΔΟΜΗ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ, ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.

Νόμος 4013

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 204 - 15.09.2011 στις 15.09.2011

ΣΥΣΤΑΣΗ ΕΝΙΑΙΑΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ - ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΟΥ Ν. 3588/2007 (ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ) - ΠΡΟΠΤΩΧΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4014

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 209 - 21.09.2011 στις 21.09.2011

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ, ΡΥΘΜΙΣΗ ΑΥΘΑΙΡΕΤΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Νόμος 4015

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 210 - 21.09.2011 στις 21.09.2011

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ, ΤΙΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ - ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

Νόμος 4018

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 215 - 30.09.2011 στις 03.10.2011

ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟ ΟΡΟΥΣ ΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ, ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ.

Νόμος 4019

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 216 - 30.09.2011 στις 03.10.2011

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4021

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 218 - 03.10.2011 στις 03.10.2011

ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ -ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ - ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ - ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4022

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 219 - 03.10.2011 στις 03.10.2011

ΕΚΔΙΚΑΣΗ ΠΡΑΞΕΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΩΝ, ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4023

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 220 - 24.10.2011 στις 24.10.2011

ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ

Νόμος 4024

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 226 - 27.10.2011 στις 27.10.2011

ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ, ΕΝΙΑΙΟ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΟ - ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΟ, ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015

Νόμος 4025

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 228 - 02.11.2011 στις 02.11.2011

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΦΟΡΕΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ, ΚΕΝΤΡΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ, ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ Ε.Σ.Υ. ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4027

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 233 - 04.11.2011 στις 04.11.2011 Επανακυκλοφόρησε στις 08.11.2011

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4028

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 242 - 11.11.2011 στις 11.11.2011

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 2168/1993 «ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΟΠΛΑ, ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΑ, ΕΚΡΗΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ, ΕΚΡΗΚΤΙΚΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (Α' 147) ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/43/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 6ΗΣ ΜΑΙΟΥ 2009 «ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ (ΕΕ L 146 ΤΗΣ 10.6.2009), ΟΠΩΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2010/80/ΕΕ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΕ C 69 ΤΗΣ 18.3.2010)».

Νόμος 4029

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 245 - 22.11.2011 στις 23.11.2011

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΣΩΜΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΚΤΟΦΥΛΑΚΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΟ ΣΩΜΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4030

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 249 - 25.11.2011 στις 25.11.2011

ΝΕΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΑΔΕΙΩΝ ΔΟΜΗΣΗΣ, ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4031

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 256 - 09.12.2011 στις 09.12.2011

ΚΥΡΩΣΗ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ».

Νόμος 4033

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 264 - 22.12.2011 στις 22.12.2011

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/18/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 23ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2009 ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΑΡΧΩΝ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ

ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 1999/35/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2002/59/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ - ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ, ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

12 Παράρτημα 7 των υπό εξέταση εκθέσεων – έτος 2012

2012

Νόμος 4036

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 8 - 27.01.2012 στις 27.01.2012

ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ, ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4037

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 10 - 30.01.2012 στις 30.01.2012

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2005/35/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 7ΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2005 ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΡΥΠΑΝΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΚΥΡΩΣΕΩΝ, ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ, ΓΙΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΡΥΠΑΝΣΗΣ (L255), Η ΟΠΟΙΑ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2009/123/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 21ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2009 (L280) ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4038

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 14 - 02.02.2012 στις 02.02.2012

ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015

Νόμος 4039

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 15 - 02.02.2012 στις 06.02.2012

ΓΙΑ ΤΑ ΔΕΣΠΟΖΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΔΕΣΠΟΤΑ ΖΩΑ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ Η ΤΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΟ ΣΚΟΠΟ

Νόμος 4042

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 24 - 13.02.2012 στις 13.02.2012

ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2008/99/ΕΚ - ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ - ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2008/98/ΕΚ - ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ.

Νόμος 4043

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 25 - 13.02.2012 στις 13.02.2012

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4046

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 28 - 14.02.2012 στις 14.02.2012 Επανακυκλοφόρησε στις 24.02.2012

ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (Ε.Τ.Χ.Σ.), ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

Νόμος 4047

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 31 - 23.02.2012 στις 23.02.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΚΑΤΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015 ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 2011» ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΤΕΠΕΙΓΟΝΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ Ν. 4024/2011 «ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ, ΕΝΙΑΙΟ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΟ - ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΟ, ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015» ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012-2015» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4048

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 34 - 23.02.2012 στις 23.02.2012

ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: ΑΡΧΕΣ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΑΛΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗΣ.

Νόμος 4049

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 35 - 23.02.2012 στις 23.02.2012

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ, ΤΟΥ ΝΤΟΠΙΝΓΚ, ΤΩΝ ΠΡΟΣΥΝΕΝΝΟΗΜΕΝΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4050

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 36 - 23.02.2012 στις 23.02.2012

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΙΤΛΩΝ, ΕΚΔΟΣΕΩΣ Η ΕΓΓΥΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΜΕ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΟΜΟΛΟΓΙΟΥΧΩΝ.

Νόμος 4051

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 40 - 29.02.2012 στις 29.02.2012

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗΣ ΤΟΥ Ν. 4046/2012

Νόμος 4052

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 41 - 01.03.2012 στις 01.03.2012

ΝΟΜΟΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ «ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (Ε.Τ.Χ.Σ.), ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΣΩΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4053

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 44 - 07.03.2012 στις 07.03.2012

ΡΥΘΜΙΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ, ΘΕΜΑΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4055

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 51 - 12.03.2012 στις 12.03.2012

ΔΙΚΑΙΑΗ ΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΛΟΓΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΥΤΗΣ.

Νόμος 4056

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 52 - 12.03.2012 στις 12.03.2012

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4057

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 54 - 14.03.2012 στις 14.03.2012

ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.

Νόμος 4058

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 63 - 22.03.2012 στις 22.03.2012

ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΠΟ ΕΝΟΠΛΟΥΣ ΦΡΟΥΡΟΥΣ ΣΕ ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4060

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 65 - 22.03.2012 στις 22.03.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΕΓΚΡΙΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΥΡΙΑΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (Ε. Τ.Χ.Σ.), ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (Τ.Χ.Σ.) ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ».

Νόμος 4061

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 66 - 22.03.2012 στις 22.03.2012

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΩΝ - ΡΥΘΜΙΣΗ ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4062

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 70 - 30.03.2012 στις 30.03.2012 Επανακυκλοφόρησε στις 25.04.2012

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΗΛΙΟΣ - ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ (ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/28/ΕΚ) - ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΛΕΙΦΟΡΙΑΣ ΒΙΟΚΑΥΣΙΜΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΡΕΥΣΤΩΝ (ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/30/ΕΚ).

Νόμος 4063

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 71 - 30.03.2012 στις 30.03.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΠΟΥ ΤΡΟΠΟΠΟΙΕΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 136 ΤΗΣ ΣΛΕΕ, ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.

Νόμος 4065

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 77 - 09.04.2012 στις 09.04.2012

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ Ν. 3213/2003 «ΔΗΛΩΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ, ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4067

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 79 - 09.04.2012 στις 09.04.2012

ΝΕΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ.

Νόμος 4070

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 82 - 10.04.2012 στις 10.04.2012

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4071

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 85 - 11.04.2012 στις 11.04.2012

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΟΔΗΓΙΑΣ 2009/50/ΕΚ.

Νόμος 4072

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 86 - 11.04.2012 στις 11.04.2012

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΝΕΑ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ - ΣΗΜΑΤΑ - ΜΕΣΙΤΕΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ - ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ, ΛΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4075

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 89 - 11.04.2012 στις 11.04.2012

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΙΚΑ - ΕΤΑΜ, ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ, ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2010/18/ΕΕ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4076

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 159 - 10.08.2012 στις 10.08.2012

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Νόμος 4077

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 168 - 31.08.2012 στις 31.08.2012

ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΧΡΟΝΟΥ ΕΝΑΡΞΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 4055/2012 ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4079

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 180 - 20.09.2012 στις 20.09.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ», ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ 3864/2010, 4021/2011, 4046/2012, 4051/2012 ΚΑΙ 4071/2012», ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΤΟΥΣ, ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΟΜΕΑ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ.

Νόμος 4081

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 184 - 27.09.2012 στις 27.09.2012

ΠΕΡΙΣΤΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ, ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4082

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 187 - 03.10.2012 στις 03.10.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΕΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΖΗΜΙΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΚΛΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 12ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2012 ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ»

Νόμος 4083

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 189 - 05.10.2012 στις 05.10.2012

ΕΠΕΙΓΟΥΣΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ Ν.3908/2011 ΚΑΙ Π.Δ.33/2011

Νόμος 4084

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 190 - 08.10.2012 στις 08.10.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΚΕΝΤΡΑ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΔΙΑΜΕΝΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟ ΦΥΛΑΞΗΣ ΑΥΤΩΝ» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4086

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 195 - 12.10.2012 στις 12.10.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 2012 ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΣΕ ΟΣΟΥΣ ΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΕΦΟΡΟΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ, ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 17ΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ. ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡ. 1 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 ΤΟΥ Ν. 1892/1990 (Α ' 101)» ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4087

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 196 - 16.10.2012 στις 16.10.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΠΑΡΑΤΑΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ»»

Νόμος 4088

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 204 - 25.10.2012 στις 25.10.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΘΕΣΕΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΕΤΟΥΣ 2012» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4089

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 206 - 26.10.2012 στις 26.10.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2012-2013 (Α' 171)», ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4092

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 220 - 08.11.2012 στις 09.11.2012

ΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ 6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΕΔΑΦΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 1 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 3986/2011 «ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2012- 2015» (Α' 152), ΟΠΩΣ ΙΣΧΥΕΙ» (Α' 174), ΤΗΣ ΑΠΟ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2012 ΠΡΑΞΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ «ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΕ ΕΛΠΕ, ΔΕΗ, ΟΠΑΠ, ΟΔΙΕ, ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, ΕΛΤΑ, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ, ΒΟΛΟΥ, ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ, ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ, ΚΑΒΑΛΑΣ, ΚΕΡΚΥΡΑΣ, ΛΑΥΡΙΟΥ, ΠΑΤΡΩΝ ΚΑΙ ΡΑΦΗΝΑΣ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 11 ΤΟΥ Ν. 3631/2008 (Α' 6), (Α' 175)» ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Νόμος 4093

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 222 - 12.11.2012 στις 12.11.2012

ΕΓΚΡΙΣΗ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2013-2016 - ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ Ν. 4046/2012 ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2013-2016.

Νόμος 4097

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 235 - 03.12.2012 στις 03.12.2012

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΤΕΛΟΥΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ-ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2010/41/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 7ΗΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 2010.

Νόμος 4099

Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 250 - 20.12.2012 στις 20.12.2012

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΕ ΚΙΝΗΤΕΣ ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΩΝΥΜΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΜΟΙΒΑΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ, ΟΔΗΓΙΑ 2009/65/ΕΚ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΔΗΓΙΩΝ 2010/ 78/ΕΕ, 2010/73/ΕΕ, 2011/96/ΕΕ, 2009/133/ ΕΚ, 2004/ 113/ΕΚ. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ (ΕΚ) 1338/2001 ΚΑΙ (ΕΕ) 1210/2010 ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

13 Βιβλιογραφία

Ξένη

1. Acemoglou D. and Robinson A. (2012), *‘Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty’*, Crown Publishers.
2. Ackerman, F. and L. Heinzerling, (2004), *‘Priceless: On Knowing the Price of Everything and the Value of Nothing’*, New York: The New Press..
3. Ackerman, F. and L. Heinzerling (2002), Pricing the Priceless: Cost-Benefit Analysis of Environmental Protection, 150 *University of Pennsylvania Law Review* 1553.
Available at: http://scholarship.law.upenn.edu/penn_law_review/vol150/iss5/6
4. Ackerman, F. and L. Heinzerling and R. Massey, (2004), ‘Applying Cost-Benefit to Past Decisions: Was environmental protection ever a good idea?’, *Georgetown Public Law Research Paper No. 576161*, Georgetown University, August.
5. Adler, M.D. and E.A. Posner, (2001), *Cost-Benefit Analysis: Legal, Economic, and Philosophical Perspectives*, Chicago, IL: University of Chicago Press.
6. Adler MD, Posner EA (2006) *New Foundations of Cost–Benefit Analysis*. Harvard University Press, Cambridge, MA
7. Aghion, P. (1998). *Bankruptcy and its reform. The new Palgrave dictionary of Economics and the Law*, London: Peter Newman, 1 A–D, 145–149.
8. Akerlof, George A. (1970), ‘The Market for ‘Lemons’: Quality Uncertainty and

- the Market Mechanism', *Quarterly Journal of Economics* 84: 488-500.
9. Alemanno A., (2008) 'Quis Custodet Custodes dans le cadre de l'initiative 'Mieux Légiférer'? Une analyse des mécanismes de surveillance de la qualité réglementaire au sein de la Commission européenne et la création du Comité d'évaluation des analyses d'impact'. *Revue du droit de l'Union Européenne*, n° 1, pp.43-86
 10. Alemanno, A., (2009), 'The Better Regulation Initiative at the Judicial Gate: A TROJAN HORSE within the Commission's Walls or the Way Forward?'. *European Law Journal*. 15 (3), 382-401 Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1297170>
 11. Alemanno, A. (2011), 'A meeting of minds on impact assessment: when ex ante evaluation meets ex post judicial control', *European Law Journal* 17 (3), 485-505.
 12. Alemanno, A. and A.C.M. Meuwese (2013), 'What role for impact assessment in non-legislative rule-making?', *European Law Journal* 19 (1), 76-92.
 13. Alemanno, A., (2016), 'Courts and regulatory impact assessment' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 127-141.
 14. Anderson, J., (2010), *Reviews, Economics and Philosophy*, 26, 369–406 Copyright C! Cambridge University Press.
 15. Andrews P. (2007), 'Are Market Failure Analysis and Impact Assessment useful?', in S. Weatherill (ed.), *Better Regulation*, Oxford.
 16. Armstrong M. and Sappington D. E. M., (2005). 'Recent Developments in the Theory of Regulation' *Handbook of Industrial Organization (Vol. III)*, edited by M. Armstrong and R. Porter, Elsevier.

17. Arndt, C., et al. (2015), '2015 Indicators of Regulatory Policy and Governance: Design, Methodology and Key Results', *OECD Regulatory Policy Working Papers*, No. 1, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/5jrnwqm3zp43-en>
18. Arrow, K., et al. (1996), *Benefit-Cost Analysis in Environmental, Health, and Safety Regulation: A Statement of Principles*, AEI/Brookings Joint Center for Regulatory Studies, Washington, D.C. (available at http://aeibrookings.org/publications/books/benefit_cost_analysis.pdf).
19. Auronen, L. (2003) 'Asymmetric information: Theory and applications'. Paper presented in the seminar of Strategy and International Business at Helsinki University of Technology, May 21.
20. Ayres I. and Braithwaite J. (1992), *Responsive regulation: transcending the deregulation debate*, New York, Oxford University Press.
21. Bagby W. M (1999), *America's International relations since World War I*, Oxford University Press, USA.
22. Baldwin, R. and C. McCrudden (1987), *Regulation and Public Law*, London: Weidenfeld and Nicolson.
23. Baldwin, R. and M. Cave (1999), *Understanding Regulation: Theory, Strategy, and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
24. Baldwin, R. (2005), 'Is better regulation smarter regulation?' *Public Law* (Autumn), 485-511.
25. Barry, B. (1965), *Political Argument*. London: Routledge & Kegan Paul.
26. Blanc F. & G. Ottimofiore (2016), 'Stakeholders consultations processes as part of Regulatory Impact Assessment mechanisms – diversity of approaches, challenges,

- lessons learned', in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 155-176
27. Bebchuk, L. (1988). A New Approach to Corporate Reorganizations. *Harvard Law Review*, 101(4), 775-804. doi:10.2307/1341173
28. Becker, G. S. (1983), 'A Theory of Competition Among Pressure Groups for Political Influence', *Quarterly Journal of Economics* 98: 371-400.
29. Bernstein, M., H. (1955), *Regulating Business by Independent Commission*, Princeton: Princeton University Press.
30. Bigus, Jochen, 2002. 'Bankruptcy law, asset substitution problem, and creditor conflicts,' *International Review of Law and Economics*, Elsevier, vol. 22(2), pp. 109-132.
31. Boardman, A.E., (1997), *Cost-benefit Analysis: Concepts and Practice*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
32. Boden R., J. Froud, A. Ogus and P. Stubbs (1998), *Controlling the Regulators*, London: MacMillan Press.
33. Bosanquet, N., 'Sir Keith's Reading List', *Political Quarterly*, 52(3), pp. 324-341, 1983.
34. Breyer, S., (1990), 'Regulation and Deregulation in the United States', in G. Majone (ed.), *De-regulation or Re-regulation? Regulatory Reform in Europe and the United States*, London: Pinter Publishers.

35. Cecot C., Hahn R., Renda A., Schrefler L., (2008) 'An Evaluation of the Quality of Impact Assessment in the European Union with Lessons for the US and the EU', *Regulation & Governance* 2 (4), 405-424.
36. CEPS/University of Exeter, (2012) *Regulatory Quality in the European Commission and the UK: Old questions and new findings* <https://www.ceps.eu/publications/regulatory-quality-european-commission-and-uk-old-questions-and-new-findings>.
37. Coase, R. H. (1960), 'The Problem of Social Cost', *Journal of Law & Economics* 3: 1-44.
38. Coglianese, C. (2012), 'Measuring regulatory performance-evaluating the impact of regulation and regulatory policy', Expert Paper, No.1, OECD Publishing, available at [www. Oecd.org/gov/regulatory-policy/1_coglianese%20web.pdf](http://www.Oecd.org/gov/regulatory-policy/1_coglianese%20web.pdf)
39. Coletti P. and C. Radaelli (2013), 'Economic rationales, learning and regulatory policy instruments', *Public Administration* 91 (4), 1056-70.
40. Coletti P., (2016), 'Standard Cost model' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 93-107.
41. Copeland T.E., Weston J.F., and Shastri K. (2004) , *Financial Theory and Corporate Policy*, 4th Edition (Reading, MA: Addison-Wesley).
42. Copeland W. C. (2005), 'The role of the office of information and regulatory affairs in Federal Rulemaking', *Fordham Urban Law Journal*, Volume 33, Issue 4, Article 11.

43. Cordova-Novion C., (2009), *Art or Science? Measuring the Impact of Business Environment Reforms at the Sub-national Level*, with Margo Thomas and Ana Batic, International Finance Corporation, Smart Lessons. Washington.
44. Craft N. (2006), 'Regulation and productivity performance', *Oxford Review of Economic Policy* 22 (2), 186-202.
45. Crandall, R. W., C. DeMuth, R. W. Hahn, R. E. Litan, P. S. Nivola, and P. R. Portney. (1997). *An Agenda for Federal Regulatory Reform*. Washington, D.C.: AEI Press and Brookings Institution Press.
46. Crandall, RW., and Ellig, J. (1997). *Economic Deregulation and Customer Choice: Lessons for the Electricity Industry*. The Center for Market Processes, George Mason University.
47. Craswell, R., (1991) 'Passing on the Costs of Legal Rules: Efficiency and Distribution in Buyer-Seller Relationships', *Stanford Law Review*, Vol. 43, 1991.
48. Cross F. (1988), 'Executive Orders 12291 and 12498: A Test Case in Presidential Control of Executive Agencies', *4 Journal of Law & Politics* 583.
49. Damonte, A, C.A. Dunlop and C.M. Radaelli (2014), 'Controlling bureaucracies with fire-alarms: policy instruments and cross-country patterns', *Journal of European Public Policy* 21 (4), 1330-49.
50. Deighton-Smith R. (2006), *Determinants of Quality in RIA*, Paris OECD.
51. Deighton-Smith R. (2007), *Methodological Frameworks for RIA: Valuation, Risk and Cost-Benefit Analysis*, Paris: OECD, December.

52. De Francesco, F. (2006) 'Towards an 'impact assessment state' in Europe?' 56th Political Studies Association Annual Conference, University of Reading, 4– 7 April.
53. De Francesco F., Radaelli C. M. and Troeger V. E. (2011): 'Implementing regulatory innovations in Europe: the case of impact assessment', *Journal of European Public Policy*, <http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2011.607342>
54. De Francesco, F. (2012) 'Diffusion of Regulatory Impact Analysis among OECD and EU Member States.' *Comparative Political Studies*. <http://cps.sagepub.com/content/early/2012/02/15/0010414011434297> .
55. De Francesco, F. (2013) *Transnational Policy Innovation: The OECD and the Diffusion of Regulatory Impact Analysis*, Colchester, UK: ECPR Press.
56. De Francesco, F., (2016), 'Diffusion across OECD countries' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 271-285.
57. Dewey, J. F. (2000), 'More is Less? Regulation in a Rent Seeking World', *Journal of Regulatory Economics* 18: 95-112.
58. Dudley S. E. and Brito J., (2012), *Regulation: A Primer*, Mercatus Center, George Mason University, Washington DC.
59. Dunlop C. A., Radaelli C. M., Russal D., (2010), 'What's an impact assessment to do? Ideas, Instruments and the capabilities-expectations' GAP, ECPR joint sessions of workshops 2010, Munster, Germany.
60. Dunlop C. A. and Radaelli C.M. (2016), 'The politics and economics of regulatory impact assessment' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook*

of Regulatory Impact Assessment, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp 3-17.

61. Driesen, D., (2005) 'Is Cost-Benefit Analysis Neutral?', (available at <http://ssrn.com/abstract=663602>).
62. Dworkin, G. (1971), '*Paternalism*' in *Morality and the Law*, Richard A. Wasserstrom, ed. Belmont, CA: Wadsworth, pp. 107-126.
63. Ehrlich, I. and R. A. Posner (1974), 'An Economic Analysis of Legal Rulemaking', *Journal of Legal Studies* 3: 257-286.
64. Ellig, J. and Williams, R., (2014) 'Reforming Regulatory Analysis, Review, and Oversight: A Guide for the Perplexed' *Mercatus Center at George Mason University Working Paper* No. 14-23. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2485566> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2485566>
65. Elliott, E. D., (1994), 'TQM-ing OMB: Or Why Regulatory Review Under Executive Order 12,291 Works Poorly and What President Clinton Should Do About It'. *Faculty Scholarship Series*. Paper 2213.
http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2213
66. Eskridge, William N. Jr. (1988), 'Politics Without Romance: Implications of Public Choice Theory for Statutory Interpretation' *Faculty Scholarship Series*. 3824.
http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3824
67. Everson, M., G. Majone, L. Metcalfe and A. Schout (1999), *The Role of Specialised Agencies in Decentralising EU Governance, Report to the Commission*, (available at http://europa.eu.int/comm/governance/areas/group6/index_en.htm).

68. Friedman, B.D. (1995) *Regulation in the Reagan-Bush Era: The Eruption of Presidential Influence*, Pittsburgh, PA: Pittsburgh University Press.
69. Frontier Economics, (2005), *Wrong Numbers – Difficulties in Estimating the Welfare Gains from Regulation*, Bulletin, June.
70. Gaebler, T., J. Blackman, L. Blessing, R. Bruce, W. Keene and P. Smith (1999), *Positive Outcomes: Raising the Bar on Government Reinvention*, Burke, VA: Chatelaine Press.
71. Gaskell, S., Persson M., and Booth S. (2010) *Still Out of Control? Measuring Eleven Years of EU Regulation*. Rep. 2nd ed. London
72. Gattuso, J.L., (2004), What is the Bush Administration's Record on Regulatory Reform?, testimony before the Subcommittee on Energy Policy, Natural Resources and Regulatory Affairs Committee on Government Reform, US House of Representatives, 17 November 2004 (available at <http://www.heritage.org/Research/Regulation/tst111604a.cfm>).
73. Geradin, D., (2005), 'The Development of European Regulatory Agencies: What the EU should Learn from the American Experience', *Columbia Journal of European Law*, (Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=877922>)
74. Graham J.D., Noe P.R., and Branch E.L., (2006), 'Managing the Regulatory State: The Experience of the Bush Administration', 33 *Fordham Urban Law Journal* 33, p. 953. Available at: <http://ir.lawnet.fordham.edu/ulj/vol33/iss4/1>
75. Graham, John D., 'Saving Lives through Administrative Law and Economics,' *University of Pennsylvania Law Review*, Volume 157 (2), December 2008, pp. 395–540.

76. Hahn, R. W. (1998). *The economics and politics of climate change*. Washington, D.C.: AEI Press.
77. Hahn, R.W. (1999), 'Regulatory Reform: Assessing the Government's Numbers', *AEI Brookings Center for Regulatory Studies*, Working Paper No. 99-06, Washington, D.C.
78. Hahn, R.W. (2000), 'Using the Federal Register to Improve Regulatory Accountability,' *Administrative Law Review* 52, no. 3: 927-962.
79. Hahn R.W. (2000), 'State and Federal Regulatory Reform: A Comparative Analysis,' *Journal of Legal Studies* XXIX, no. 2 (June 2000): 873-912; reprinted in *Cost Benefit Analysis: Legal, Economic, and Philosophical Perspectives*, Matthew Adler and Eric Posner, editors, University of Chicago Press, Chicago, 2001: 37-77.
80. Hahn, R.W. (2005), 'In Defense of the Economic Analysis of Regulation', *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..
81. Hahn, R.W. and R. Litan (2000), 'An Analysis of the Third Government Report on the Benefits and Costs of Federal Regulation', *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..
82. Hahn, R.W. and R. Litan, (2003), 'An Analysis of the Sixth Government Report on the Benefits and Costs of Federal Regulations', *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..
83. Hahn, R.W. and R. Litan, (2004) 'An Analysis of the Seventh Government Report on the Costs and Benefits of Federal Regulations', *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..

84. Hahn, Robert W. and Burnett, Jason K. and Chan, Yee-Ho I. and Mader, Elizabeth A. and Moyle, Petra R. (2000), 'Assessing The Quality Of Regulatory Impact Analyses'. *The Harvard Journal of Law and Public Policy*, Vol. 23, No. 23, Summer; *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Working Paper No. 00-01. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=213854> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.213854>
85. Hahn, R.W. and C. R. Sunstein (2001), 'Regulatory Oversight Takes Exciting New Tack', Working Paper No. 01-25, *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..
86. Hahn, R. W. and C.R. Sunstein (2002), 'New Executive Order for Improving Federal Regulation? Deeper and Wider Cost-Benefit Analysis', *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 150, No. 1489.
87. Hahn, R.W. and M.B. Muething (2003), 'The Grand Experiment in Regulatory Reporting', *Administrative Law Review*, Vol. 55, No. 3, 2003, pp. 607-642.
88. Hahn, R. and P. Dudley (2004), 'How well does the Government do cost-benefit analysis?', Working Paper 04-01, *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..
89. Hahn, R.W. and R.E. Litan (2005), 'Counting Regulatory Benefits and Costs: Lessons for the U.S. and Europe', *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 2, pp. 473-508.
90. Hahn, R.W. and R. Litan, (2006), An Analysis of the Government's Proposed Risk Assessment Guidelines, *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C.
91. Hahn, R.W. and C. Cecot, (2006), 'The economic significance of 'insignificant' rules', *Regulation and Governance* 1 (2), 172-82.

92. Hahn, R.W. and P.M. Dudley (2007), 'How well does the US government do benefit-cost analysis?', *Review of Environmental Economics and Policy* 1 (2), 192-211.
93. Hahn, R.W and P.C. Tetlock (2008), 'Has economic analysis improved regulatory decisions?', *Journal of Economic Perspectives* 22(1), 67-84.
94. Haid, Alfred (2001), 'The Chicago School of Regulatory Theory' in *Approaches and Dilemmas in Economic Regulation: Politics, Economics and Dynamics*, Atle Midttun & Eirik Svindland, eds. London: Palgrave, pp.74-88.
95. Hampton, P. (2004), 'Reducing Administrative Burdens: Effective Inspection and Enforcement', (available at http://www.hm-treasury.gov.uk/media/935/64/Hampton_Interim_Report_709.pdf).
96. Harrington, W., (2004), 'RIA Assessment Methods', paper prepared for the OECD project on ex post evaluation of regulatory tools and institutions, OECD, Paris.
97. Harrington, W. and R.D. Morgenstern (2003), 'Evaluating Regulatory Impact Analyses', paper prepared for the OECD project on ex post evaluation of regulatory tools and institutions, OECD, Paris.
98. Hatzis, Aristides N. and Nalpantidou, Sonia, (2007) 'From Nothing to Too Much: Regulatory Reform in Greece'. *NBER Working Paper* No. 13/2007. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1075963> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1075963>
99. Heesterman, A. R. G. (1974), *Macroeconomic Market Regulation*. London: Heinemann.

100. Hood, Christopher (1994), *Explaining Economic Policy Reversals*. Buckingham: Open University Press.
101. Hertin J., J. Turnpenny, A. Jordan, M. Nilsson, D. Russel and B. Nykvist (2009), 'Rationalising the political mess? Ex ante policy assessment and the utilization of knowledge in the policy process', *Environment and Planning A* 41, 1185-200.
102. Hicks, J.R. (1939), 'The Foundations of Welfare Economics', *Economic Journal*, Vol. 49, pp. 696-712.
103. Hix, S. (2007) '*What's wrong with the European Union and How to fix it*'. London: Polity
104. Hood C. (1994), *Explaining Economic Policy Reversals*, Buckingham, Open UP.
105. Jacobs S. (2006) Current Trends in Regulatory Impact Analysis: The Challenges of Mainstreaming RIA into Policy-making'. *Working Paper*, Jacobs and Associates Inc., Washington, DC.
106. Jacobs S., (2016), 'Towards a simpler and practical approach' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 78-90.
107. John, P., G. Smith and G. Stoker (2009), 'Nudge nudge, think think: two strategies for changing civic behavior', *The Political Quarterly* 80: 361–370.
108. Joskow, P. L. and Roger G. Noll (1981), 'Regulation in Theory and Practice: An Overview' in *Studies in Public Regulation*, Gary Fromm, ed. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 1-65.

109. Kagan, E. (2001). 'Presidential Administration', *Harvard Law Review*, 114: 2245–2319
110. Kaldor, N., (1939) 'Welfare Propositions of Economics and Inter-personal Comparisons of Utility', *Economic Journal*, Vol. 49, pp. 549-552.
111. Kamensky, J., (1997) 'The US Reform Experience: The National Performance Review', paper presented at the Conference on Civil Service Systems in Comparative Perspectives, Indiana University, Bloomington, IN, 6 April (available from the US Government archive at <http://govinfo.library.unt.edu/npr/library/papers/bkgrd/kamensky.html>).
112. Karkatsoulis P. (2013), 'Better Regulation in Greece', in F. Barazzoni and F. Basilica (eds.), *Towards Smart Regulation in Europe*, Maggioli Editore, Italy, pp. 274-294
113. Kirkpatrick, C. and Parker, D. and Zhang, Y.F., (2004), Regulatory Impact Assessment in Developing and Transition Economies: A Survey of Current Practice. *Public Money & Management*, Vol. 24, No. 5, pp. 291-296. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=600792>
114. Kirkpatrick C., (2016), 'Developing countries' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 381-396.
115. Konvitz, J., (2004) 'The Institutional Context for Better Regulation', paper presented at the Conference on Simple is Better: Effective Regulation for a More Competitive Europe, Amsterdam, 7-8 October.

116. Korobkin, Russell B. (2009), 'Libertarian Welfarism', *California Law Review*, Vol. 97, No. 6, 2009; UCLA School of Law, *Law-Econ Research Paper* No. 09-09, December 8.
Available at SSRN:<http://ssrn.com/abstract=1361071> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1361071>
117. Krueger, O. A., (1974) 'The Political Economy of the Rent-Seeking Society'. *American Economic Review*, 1974, vol. 64, issue 3, pages 291-303.
118. Laffont, J.J. and D. Martimort (2002), *The Theory of Incentives: The Principal-Agent Model*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
119. Ladegaard, P. (2007), 'Measuring RIA quality and performance', in C. Kirkpatrick and D. Parker (eds), *Regulatory Impact Assessment: Towards better Regulation?* Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 56-71.
120. Ladegaard, P. Lundkvist and Kamkhaji J., (2018) 'Giving Sisyphus a Helping Hand Pathways for Sustainable RIA Systems in Developing Countries', World Bank, *Policy Research Working Paper 8367*,. Washington, D.C. : World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/691961521463875777/Giving-Sisyphus-a-helping-hand-pathways-for-sustainable-RIA-systems-in-developing-countries>
121. Lane, J.E. (2000), *New Public Management*, London: Routledge.
122. Lazer, D., (1998) 'Regulatory Review: Presidential Control through Selective Communication and Institutionalized Conflict', (available at <http://www.ksg.harvard.edu/prg/lazer/control.pdf>).
123. Lianos I., Fazekas M. and Karliuk M., (2016), 'Cross-national diffusion in Europe' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory*

- Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 286-303.
124. Livermore M. and Revesz R.L. (2015), 'Interest Groups and Environmental Policy: Inconsistent Positions and Missed Opportunities', 45 *Environmental Law Review* 1, available at <https://www.law.virginia.edu/system/files/faculty/hein/2015/Livermore45EnvtlL1.pdf>
125. Lee, N. and C. Kirkpatrick (2004), 'A Pilot Study of the Quality of European Commission Extended Impact Assessments', IARC Working Paper Series No. 8, *Impact Assessment Research Centre*, University of Manchester (available at <http://idpm.man.ac.uk/iarc/Reports/IARCWP8.DOC.pdf>).
126. Lussis, B., (2004), 'EU Extended Impact Assessment Review', Institut pour un Developpement Durable Working Paper, 9 December (available at <http://users.skynet.be/idd/documents/EIDDD/WP01.pdf>).
127. Lutter, R (2001)., 'Economic Analysis of Regulation in the U.S.: What Lessons for the European Commission?', *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*, Washington, D.C..
128. Macrae D., (2016), 'Compliance and delivery analysis' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 66-77.
129. McAlesse D. (2004), *Economics for Business: Competition, Macro-stability, and Globalisation* 3rd edition, Prentice Hall, Financial Times.
130. McGarity, T.O. (1987), 'Regulatory Analysis and Regulatory Reform', *Texas Law Review*, Vol. 65, No. 1243, 1987.

131. McGarity, T.O. (1991), *Reinventing Rationality: The Role of Regulatory Analysis in the Federal Bureaucracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
132. Miller S. E., (2015) 'Learning from Experience: Retrospective Review of Regulations in 2014', working paper , *The George Washington University Regulatory Studies Center*.
https://regulatorystudies.columbian.gwu.edu/sites/regulatorystudies.columbian.gwu.edu/files/Retrospective%20Review%20in%202014_MillerS_11_3.pdf
133. Mendelson N. A. and Wiener J. B., (2014), 'Responding to Agency Avoidance of OIRA', 37 *Harvard Journal of Law and Public Policy* 447-521.
134. Meuwese, A. (2006), 'Informing the EU legislator through Impact Assessment', Paper presented to the ECPR/CRI 'Frontiers of Regulation: Assessing Scholarly Debates and Policy Challenges', Conference at University of Bath, 7-8 September 2006.
135. Meuwese, A. (2007), 'Inter-institutionalising EU impact assessment', in S. Weatherill (ed.), *Better Regulation*, Oxford.
136. Meuwese, A , (2008), *Impact Assessment in EU lawmaking*, Doctoral thesis, E.M. Meijers Institute of Legal Studies of Leiden University.
137. Meuwese, A & Popelier, P, (2011), 'The legal implications of better regulation: An introduction', *European Public Law*, vol. 17, no. 3, pp. 455-466.
138. Meuwese, A and S. van Voorst, (2016), 'Regulatory Impact Assessment in legal studies' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 21-51.

139. Moe, T., (1982) 'Regulatory performance and presidential administration', *American Journal of Political Science*, 26(2), pp. 197-224.
140. Moe T, (1987). *Interests, institutions, and positive theory: The politics of the NLRB*. APD.
141. Montin H. (2013), 'Smart Regulation in the European Union", in F. Barazoni and F. Basilica (eds.), *Towards Smart Regulation in Europe*, Maggioli Editore, Italy.
142. Morgenstern, R.D., (1997), *Economic Analyses at EPA: Assessing Regulatory Impact, Resources for the Future*, Washington, D.C.
143. Morrall I, J. F. ,(1997) 'An Assessment of the U.S. Regulatory Impact Assessment Program', in *Regulatory Impact Analysis: Best Practices in the Main OECD Countries*, OECD, Paris..
144. Morrall, J. F. and Broughel, J., (2014) 'The Role of Regulatory Impact Analysis in Federal Rulemaking' (April 10, 2014). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2501096> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2501096>
145. Morrison, A., (1986) 'OMB Interference with Agency Rulemaking: The Wrong Way to Write a Regulation', *Harvard Law Review*, Vol. 99, No. 1059.
146. Munger, M., (2000) *Analyzing Policy: Choices, Conflicts and Practices*, New York, NY: W.W. Norton & Co.
147. Munnich, N., (2004) 'The Regulatory Burdens and Administrative Compliance Costs for Companies', survey by the Confederation of Swedish Enterprise, Brussels Office.

148. Niskanen, W.A. (1971), *Bureaucracy and Representative Government*, Chicago: Aldine.
149. Niskanen, W.A. (1988) 'The Weak Fourth Leg of Reaganomics', *Wall Street Journal*, 30 June.
150. North, D.C. (1991) 'Institutions', *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, No. 1, pp. 97-112
151. Nozick, R. (1974), *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.
152. Ogus, A. I. (1994), *Regulation: Legal Form and Economic Theory*, Oxford University, Press Clarendon Law Series, Oxford 1994.
153. Ogus, A. I. (2002), 'Comparing regulatory systems: institutions, processes and legal forms in industrialised countries', Working Paper Series, *Centre on Regulation and Competition*, Manchester.
154. Ogus, A. I. (2005), 'W(h)ither the economic theory of regulation? What economic theory of regulation', in J. Jordana and D. Levi-Faur (eds), *the Politics of Regulation: Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 31-44.
155. Olson, M. (1971), *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2nd edition.
156. Osborne, D. and T. Gaebler (1992), *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*, New York, NY: Addison-Wesley Publishing Co.

157. Owens, S., T. Rayner and O. Bina (2004), 'New agendas for appraisal: reflections on theory, practice and research', *Environment and Planning A* 36 (11), 1943-59.
158. Palmer J. R., (2016), 'Interpretative analysis and regulatory impact assessment' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 52-65.
159. Parisi, F. and J. Klick, 'Functional Law and Economics: The Search for Value- Neutral Principles of Lawmaking', *Chicago-Kent Law Review*, 79, 2004, pp. 431-450.
160. Parker, R.,(2003) 'Grading the Government', *University of Chicago Law Review*, 70.
161. Parker D., (2016), 'Enterprise and Competition' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Ra-daelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 240-256.
162. Pelkmans, J., S. Labory and G. Majone (2000), 'Better EU Regulatory Quality: Assessing Current Initiatives and New Proposals', in G. Galli and J. Pelkmans (eds), *Regulatory Reform and Competitiveness in Europe*, Cheltenham: Edward Elgar, Vol. 1.
163. Peltzman, S. (1975), 'The Effects of Automobile Safety Regulation', *Journal of Political Economy*, Vol. 83, No. 4 (Aug., 1975): 677-726.
164. Peltzman, S. (1976), 'Toward a More General Theory of Regulation', *Journal of Law & Economics* 19: 211-240.

165. Peltzman, S. (1989), 'The Economic Theory of Regulation after a Decade of Deregulation', *Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics* 1-41.
166. Pera, A. (1989), 'Deregulation and privatisation in an economy-wide context', *OECD Economic Studies* No. 12, Spring, pp. 159-204.
<https://www.oecd.org/eco/reform/35381774.pdf>
167. Peters, B. & G. Savoie (2000), *Governance in the Twenty-first Century, Revitalizing the Public Service*, ed. Canadian Centre for Management Development/McGill-Queen's University Press.
168. Pildes, R.H. and C.R. Sunstein (1995), 'Reinventing the Regulatory State', *University of Chicago Law Review*, Vol. 62, No. 1.
169. Pollitt, C. and G. Bouckaert, (2000) *Public Management Reform. A Comparative Analysis*, Oxford: Oxford University Press.
170. Posner, E.A. (2000), *Law and Social Norms*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
171. Posner, E.A., (2001), 'Controlling Agencies with Cost-benefit Analysis: A Positive Political Theory Perspective', *University of Chicago Law Review*, Vol. 68, No. 1137.
172. Posner, R.A. (1969), 'Natural Monopoly and Its Regulation', *Stanford Law Review* 21: 548-643.
173. Posner, R. A. (1971), 'Taxation by Regulation', *Bell Journal of Economics & Management Science* 2: 22-50.

174. Posner, R.A. (1973), *Economic Analysis of Law*, Boston and Toronto: Little, Brown and Company, 1986.
175. Posner, R.A. (1974), 'Theories of Economic Regulation', *Bell Journal of Economics & Management Science* 5: 335-358
176. Radaelli, C.M., (2004), 'The Diffusion of Regulatory Impact Analysis in OECD Countries: Best Practices or Lesson-drawing?', *European Journal of Political Research*, 43(5), 2004, pp. 723-747.
177. Radaelli, C. M. (2004), 'The diffusion of regulatory impact analysis: Best-practice or lesson drawing?', *European Journal of Political Research*, 43(5), 723-747.
178. Radaelli, C.M., (2004) 'How Context Matters: Regulatory Quality in the European Union', paper prepared for the Special Issue on Policy Convergence of the *Journal of European Public Policy*.
179. Radaelli, C. M. (2005) What does regulatory impact assessment mean in Europe? Washington DC: *AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies*.
180. Radaelli, C. M. (2005). Diffusion without convergence: How political context shapes the adoption of regulatory impact assessment. *Journal of European Public Policy*, 12(5), 924-943.
181. Radaelli, C. M. (2007), 'Whither better regulation for the Lisbon agenda?', *Journal of European Public Policy*, 14(2), 190-207.
182. Radaelli, C. M. (2009). 'Desperately seeking regulatory impact assessments: Diary of a reflective researcher'. *Evaluation*, 15(1), 31-48.

183. Radaelli, C.M. (2010) 'Rationality, power, management and symbols: Four images of regulatory impact assessment', *Scandinavian Political Studies*, 33(2).
184. Radaelli, C. M., & De Francesco, F. (2007). *Regulatory Quality in Europe: Concepts, Measures, and Policy Processes*. Manchester: Manchester University Press.
185. Radaelli, C. M. and Meuwese A. (2009), 'Better Regulation in Europe: between Public Management and Regulatory Reform', *Public Administration*, Volume 87, Issue 3, pages 639–654, September 2009.
186. Radaelli, C.M. and Meuwese, A. (2010), 'Hard questions and equally hard solutions? The choice for proceduralization in EU impact assessment', *West European Politics*, 33(1): 136-153. Available also at: https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/1297093/Meuwese_Hard_questions_and_equally_hard_solutions_110118_postprint_immediately.pdf
187. Radaelli C. M and Fritsch O. (2012), 'Measuring regulatory performance-evaluating regulatory management tools and programmes', Expert Paper, No. 3, OECD Publishing, available at http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/2_Radaelli%20web.pdf
188. Raven-Hansen P. (1983), 'Making Agencies Follow Orders: Judicial Review of Agency Violations of Executive Order 12,291', *Duke Law Journal* 285-353
189. Rawls, J. (1971), *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
190. Renda, A. (2006) *Impact Assessment in the EU: The State of the Art and the Art of the State*. CEPS Paperbacks. January 2006.

191. Renda A., (2011), *Law and Economics in the RIA World: Improving the use of economic analysis in public policy and legislation*, Cambridge, Intersentia.
192. Renda A., (2016), 'European Union' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 304-318.
193. Renda A., Luchetta G., Schrefler L. and Zavtta R. , 'Assessing the Costs and Benefits of Regulation', Study for the European Commission's Secretariat General, 2013, available at <https://www.ceps.eu/publications/assessing-costs-and-benefits-regulation>.
194. Revesz, R. L. and M. A. Livermore (2008), *Retaking Rationality: How Cost-Benefit Analysis can better Protect the Environment and Our Health*, Oxford: Oxford University Press.
195. Rodriguez, L.(1988) 'Constitutional and Statutory Limits for Cost-Benefit Analysis Pursuant to Executive Orders 12291 and 12498', *Environmental Affairs Law Review*, Vol. 15, No. 505.
196. Rosenberg M. (1981) 'Presidential Control of Agency Rulemaking: An Analysis of Constitutional Issues That May Be Raised by Executive Order 12,291', 23 *Arizona Law Review* 1199.
197. Sartorius, Rolf, ed. (1983), *Paternalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press
198. Schilling, M., Oeser, N. und Schaub, C. (2007). How Effective Are Decision Analyses? Assessing Decision Process and Group Alignment Effects. *Decision Analysis*, 4(4), pp. 227-242.

199. Schizas E., (2013), Coming of age: What next for the UK Regulatory Reform agenda?, in F. Barazzoni and F. Basilica (eds.), *Towards Smart Regulation in Europe*, Maggioli Editore, Italy, pp. 404-434
200. Schrefler L. (2016), 'Social impact assessment' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 108-126.
201. Schwartz, J. A, (2010), *52 Experiments with Regulatory Review: The Political and Economic Inputs into State Rulemakings*, New York: Institute for Policy Integrity.
202. Schwartz, J. A. (2016), 'Approaches to cost-benefit analysis' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 33-51.
203. Shane PM (1981), 'Presidential Regulatory Oversight and the Separation of Powers: The Constitutionality of Executive Order No. 12,291', *Arizona Law Review* 23:1235.
204. Shapiro, S. and J.F. Morall III (2012), 'The triumph of regulatory politics', *Regulation and Governance* 6(2), 189-206.
205. Silverglade B.A., (1984), 'The food and drug administration review of regulations pursuant to cost benefit requirements of executive order 12291', *Food Drug Cosmetic Law Journal* 39(3): 332-341
206. Sen, A. K. (1977). 'Rational fools: A critique of the behavioral foundations of economic theory'. *Philosophy and Public Affairs* 6 (4):317-344.

207. Sen, A. (2000), 'The discipline of cost-benefit analysis', *Journal of Legal Studies* 29 (2), 931-52.
208. Staronova, K. and Pavel, J. and Krapež, K., (2007) Piloting Regulatory Impact Assessment: A Comparative Analysis of the Czech Republic, Slovakia and Slovenia (December 1, 2007). *Impact Assessment and Project Appraisal*, Vol. 25, No. 4, pp. 259-269. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1963334>
209. Stewart, R. B. (1983), 'Regulation in a Liberal State: The Role of Non Commodity Values', *Yale Law Journal* 92: 1537-1590.
210. Stigler, G. J. (1971), 'The Theory of Economic Regulation', *Bell Journal of Economics & Management Science* 2: 3-21.
211. Sugden, R. (2004), *The Economics of Rights, Cooperation and Welfare*, London: Palgrave, 2nd edition.
212. Sugden, R. (2009) 'On Nudging: A Review of Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness by Richard H. Thaler and Cass R. Sunstein', *International Journal of the Economics of Business*, 16:3, 365-373.
213. Sunstein, C.R., (1996) *The Cost-Benefit State*, University of Chicago Law School, John M. Olin Law & Economics, Working Paper No. 39, May.
214. Sunstein, C.R., (2000), 'Cost-Benefit Default Principles', *AEI-Brookings Joint Center Working Paper* No. 00-07; University of Chicago, Law and Economics Olin Working Paper No. 104. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=247884> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.247884>
215. Sunstein, C.R. (2002), *Risk and Reason. Safety, Law and the Environment*, Cambridge: Cambridge University Press.

216. Sunstein, C.R. (2007), 'Cost-benefit analysis without analyzing costs or benefits: reasonable accommodation, balancing and stigmatic harms', *University of Chicago Law Review*, 74,(Special Issue), pp.895-909
217. Sunstein, C.R. (2011), 'Empirically informed regulation', *University of Chicago Law Review*, 78 (4), pp.895-909
218. Sunstein, C.R. (2013), 'The Office of Information and Regulatory Affairs: myths and realities', *Harvard Law Review*, 126 (7), pp. 1838-76.
219. Sunstein, C. R. and Thaler, R. H. (2003) 'Libertarian paternalism', *American Economic Review, Papers and Proceedings*, 93(2), pp. 175–79.
220. Sunstein, C. R. and Thaler, R. H. (2003) 'Libertarian paternalism is not an oxymoron', *University of Chicago Law Review*, 70, pp. 1159–1202.
221. Sunstein, C. R. and Rowell A. (2007) 'On discounting regulatory benefits: risk, money and intergenerational equity', *University of Chicago Law Review*, 74 (1), pp. 171-208.
222. Thaler, R. H. and Sunstein, C. R. (2008), *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*, New Haven, CT: Yale University Press.
223. Torriti, J. (2012) "Nudging' energy users: regulatory measures to address the risk of aggregate peak demand in European electricity markets'. *Regulation & Governance* , 27-30 June 2012, Exeter.
224. Torriti J. & Löfstedt R. (2012), 'The first five years of the EU Impact Assessment system: a risk economics perspective on gaps between rationale and

- practice', *Journal of Risk Research*, 15:2, 169-186, DOI: 10.1080/13669877.2011.634512
225. Toth, F.L. (2001), 'Participatory integrated assessment methods - An assessment of their usefulness to the European Environmental Agency', *EEA Technical Report* No. 64, European Environment Agency, Copenhagen.
226. Trebing, H. M. (1976), 'The Chicago School versus Public Utility Regulation', *Journal of Economic Issues* 10: 97-126.
227. Tullock, G., (1967), 'The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies and Theft.' *Western Economic Journal* 5 (1967): 224-232)
228. Turnpenny, J., M. Nilsson, D. Russel, A. Jordan, J. Hertin and B. Nykvist (2008), ' Why is integrating policy assessment so hard? A comparative analysis of the institutional capacities and constraints', *Journal of Environmental Planning and Management* 51, 759-75.
229. Van Den Bergh, R. (2005),, 'Towards Efficient Self-Regulation in Markets for Professional Services' (available at http://www.hertig.ethz.ch/LE_2005_files/Papers).
230. Vander B., T. (2003), 'Legislative crime proofing - Detection and evaluation of loopholes that offer opportunities for organised crime', presentation at the first European Congress on developing public/private partnerships to reduce the harm of organised crime, Dublin, 21 November 2003 (available at <http://www.ircp.be/uploaded/dublin-21-11-2003.ppt>).
231. Vechione E (2016), 'Risk analysis, in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 177-189.

232. Vibert, F. (2004), 'The EU's New System of Regulatory Impact Assessment – A Scorecard', *European Policy Forum*, London.
233. Viscusi W. Kip, (1996), 'Economic Foundations of the Current Regulatory Reform Efforts,' *Journal of Economic Perspectives*, American Economic Association, vol. 10(3), pages 119-134, Summer.
234. Viscusi, W. Kip, J. E. Harrington, Jr and J. M. Vernon (2005), *Economics of Regulation and Antitrust*. Cambridge, MA: MIT Press, 4th edition.
235. Yandle B. (1983), 'Bootleggers and Baptists: The Education of a Regulatory Economist.' *Regulation* 7, no. 3 (May/June 1983): 12–16.
<http://www.cato.org/pubs/regulation/regv7n3/v7n3-3.pdf>.
236. Yandle B. (1999), 'Bootleggers and Baptists in Retrospect.' *Regulation* 22, no. 3: 5–7. <http://www.cato.org/pubs/regulation/regv22n3/bootleggers.pdf>.
237. Wegrich, K. (2009), 'The administrative burden reduction policy boom in Europe: comparing mechanism of policy diffusion', *Centre for Analysis of Risk and Regulation*, London School of Economics, Discussion Paper No. 52, March, available at <http://www.lse.ac.uk/accounting/CARR/pdf/DPs/Disspaper52.pdf>
238. Weidenbaum, M. (2000), 'Regulatory Process Reform from Ford to Clinton', CATO Institute, (available at www.cato.org/pubs/regulation/reg20n1a.html).
239. West, W.F., (2005), 'The Institutionalization of Regulatory Review: Organizational Stability and Responsive Competence at OIRA', *Presidential Studies Quarterly*, No. 1, Center for the Study of the Presidency.
240. West, W.F., (2016), 'United States of America' in Claire A. Dunlop and Claudio M. Radaelli, (eds), *Handbook of Regulatory Impact Assessment*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, pp. 319-333.

241. Wiener, J. B. (2003), 'Whose Precaution After All? A Comment on the Comparison and Evolution of Risk Regulatory Systems', *Duke Journal of International and Comparative Law*, 13: 207–62.
242. Wiener, J. B. (2006), 'Better Regulation in Europe', *Current Legal Problems*, 56: 447–518.
243. Wiener, J. B. 2009. 'Toward a Global Policy Laboratory', remarks at the SRA- RFF conference on New Ideas for Risk Regulation, 22 June.
244. Wiener, J. B. (2010), 'The Real Pattern of Precaution', in Jonathan B. Wiener, James K. Hammitt, Michael D. Rogers and Peter H. Sand, eds., *The Reality of Precaution: Comparing Risk Regulation in the US and Europe*, Washington, DC: RFF Press/Earthscan, forthcoming.
245. Wiener, J. B. and B. Richman, (2010). 'Mechanism Choice', in Daniel Farber and Anne Joseph O'Connell, eds., *Public Choice and Public Law*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar.
246. Wiener J. B. & Alemanno A. (2011), 'Comparing Regulatory Oversight Bodies Across the Atlantic: The Office of Information and Regulatory Affairs in the US and the Impact Assessment Board in the EU', in *Comparative Administrative Law* 309-355 (Susan Rose-Ackerman & Peter Lindseth eds., Edward Elgar).
247. Wiener J. B. (2013), 'The Diffusion of Regulatory Oversight, in Globalization of Cost-Benefit Analysis in Environmental Policy' 123-141 (Michael A. Livermore & Richard L. Revesz eds.) Available at: http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/2688

248. Wilson, J. Q. (1974), '*The Politics of Regulation*', in McKie, James W. (ed.), *Social Responsibility and the Business Predicament*, Washington, The Brookings Institution, 135-168.
249. Wilson, J. Q. (1980), '*The Politics of Regulation*', in Wilson, James Q. (ed.), *The politics of regulation*, New York, Basic Books, 357-394. Available at: http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/2316
250. Wilson, J. Q. (1989) *Bureaucracy: What Government Agencies do and Why They Do It*, Basic Books.
251. Winston, C. (1993). 'Economic Deregulation: Days of Reckoning for Micro-economists.' *Journal of Economic Literature* 31: 1263-1289.
252. Winston, C. (1998). 'U.S. Industry Adjustment to Economic Deregulation.' *The Journal of Economic Perspectives* 12: 89-110.
253. Woodward, B. and D.S. Broder (1992), '*Quayle's Quest: Curb Rules, Leave No Fingerprints*', *Washington Post*, 9 January 1992.
254. Zerbe, Jr., R.O. (1998), 'Is Cost-Benefit Analysis Legal? Three Rules', *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 17, pp. 419-456.
255. Zerbe, Jr., R.O., Y. Bauman and A. Finkle (2005), 'An Aggregate Measure for Benefit-Cost Analysis', *AEI-Brookings Joint Centre for Regulatory Studies*, Working Paper 05-13, Washington, D.C.

Πηγές από ΗΠΑ

256. Agency Checklist: Regulatory Impact Analysis (October 28, 2010), (available at https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/infoereg/regpol/RIA_Checklist.pdf)
257. Circular A-4, 'Regulatory Analysis' (September 17, 2003) (available at <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/assets/omb/circulars/a004/a-4.pdf>)
258. Circular A-4, 'Regulatory Analysis' Frequently Asked Questions (FAQs) (February 7, 2011), (available at https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/infoereg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf)
259. Circular A-4, 'Regulatory Impact Analysis: A Primer' (August 15, 2011), available at https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/infoereg/regpol/circular-a-4_regulatory-impact-analysis-a-primer.pdf
260. Executive Order 11821 (1974) (available at <http://www.thecre.com/ombpapers/ExecutiveOrder11821.htm>).
261. Executive Order 11949 (1976) (available at <http://www.thecre.com/ombpapers/ExecutiveOrder11949.htm>).
262. Executive Order 12291 (1981) (available at <http://www.thecre.com/pdf/EO12291.PDF>).
263. Executive Order No. 12866, 58 Fed. Reg. 51736 (1993) (available at <http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/pdf/12866.pdf>).
264. Executive Order No 13258 (2002) (Available at <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=61377>).

265. Executive Order No 13422 (2007) (Available at <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=24456>)
266. Executive Order No 13497, (2009) (available at <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/revocation-certain-executive-orders-concerning-regulatory-planning-and-review>)
267. Executive Order No. 13563, 76 Fed. Reg. (2011) (Available at https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/inforeg/eo12866/eo13563_01182011.pdf)
268. Executive Order No. 13579 (2011) (Available at <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/07/11/executive-order-13579-regulation-and-independent-regulatory-agencies>)
269. Executive Order No. 13610 (2012) (Available at https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/microsites/omb/eo_13610_identifying_and_reducing_regulatory_burdens.pdf).
270. Executive Order No. 13371 (2017) (Available at <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/presidential-executive-order-reducing-regulation-controlling-regulatory-costs/>)
271. Executive Order No. 13777 (2017) (Available at <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=123412>)

Πηγές από ΟΟΣΑ

272. OECD (1995), Recommendation of the Council of the OECD on Improving the Quality of Government Regulation, OECD Publishing, Paris.

273. OECD (1997), The OECD Report on Regulatory Reform, OECD Publishing, Paris.
274. OECD (1997), Regulatory Impact Analysis: Best Practice in OECD Countries, OECD Publishing, Paris.
275. OECD (1999), Regulatory Reform in the United States: Government Capacity to Ensure High-Quality Regulation, OECD Publishing, Paris.
276. OECD (2001), Background reports and Review of Regulatory Reform in Greece: 2001, Paris: OECD Publications, http://www.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-reviews-of-regulatory-reform-regulatory-reform-in-greece-2001_9789264193451-en
277. OECD (2001), Government capacity to assure high quality regulations in Greece», OECD Reviews of Regulatory Reform, Regulatory Reform in Greece 2001, <http://www.oecd.org/greece/2475366.pdf>
278. OECD (2002), Regulatory policies in OECD countries: from interventionism to regulatory governance. OECD Publishing, Paris.
279. OECD (2002), Regulatory reform in Canada. Government capacity to assure high quality regulation, OECD Publishing, Paris.
280. OECD (2003), From Red Tape to Smart Tape. Administrative Simplification in OECD countries, OECD Publishing, Paris.
281. OECD (2004), 'Regulatory Impact Analysis (RIA) Inventory', note by the Secretariat, 29th Session of the OECD Public Governance Committee, International Energy Agency, OECD Publishing, Paris.

282. OECD (2004), *Economic Survey of the United Kingdom*, OECD Publishing, Paris.
283. OECD (2004), *Regulatory Performance: Ex-Post Evaluation of Regulatory Tools and Institutions*, OECD Publishing, Paris.
284. OECD (2005), *APEC-OECD Integrated Checklist for Regulatory Reform*, OECD Publishing, Paris.
285. OECD (2005), *Guiding Principles for Regulatory Quality and Performance*, OECD Publishing, Paris.
286. OECD (2005), 'Designing Independent and Accountable Regulatory Authorities for high-Quality Regulation', proceedings of the OECD, OECD Publishing, Paris.
287. OECD (2005), *Modernising Government: The Way Forward*, OECD Publishing, Paris.
288. OECD (2006), *Determinants of Quality in Regulatory Impact Analysis*. OECD Publishing, Paris.
289. OECD (2007), *Comparing Administrative Burdens Across Countries*. OECD Publishing, Paris.
290. OECD (2007), *Methodological Guidance and Frameworks for RIA*. OECD Publishing, Paris.
291. OECD. (2007). *Implementing Regulatory Reform: Building the Case through Results*, OECD Publishing, Paris.

292. OECD. (2007) Cutting Red Tape: Administrative Simplification in the Netherlands, OECD Publishing, Paris.
293. OECD (2008). Building and Institutional Framework for Regulatory Impact Analysis: Guidance for Policy Makers. OECD Publishing, Paris.
294. OECD (2009) Regulatory Impact Analysis – Tool for Policy Coherence, OECD Publishing, Paris.
295. OECD (2009). Better Regulation in the Netherlands. OECD Publishing, Paris.
296. OECD (2009). Better regulation in the United Kingdom. OECD Publishing, Paris.
297. OECD (2009). Regulatory Impact Analysis: A Tool for Policy Coherence. OECD Publishing, Paris.
298. OECD (2009), OECD Reviews of Regulatory Reform, Regulatory Impact Analysis: A Tool for Policy Coherence, OECD Publishing, Paris.
299. OECD (2009), 'Bridging the Gaps between levels of government', Policy Brief, OECD Publishing, Paris.
300. OECD (2009), Recommendation of the Council on Competition Assessment, (2009)130, OECD Publishing, Paris, 22 October.
301. OECD (2009), Indicators of Regulatory Management Systems, 2009 Report, OECD Publishing, Paris, December.

302. OECD (2010), Better Regulation in Europe, Reviews in 15 countries, OECD Publishing, Paris, available online at
303. www.oecd.org/gov/regref/eu15.
304. OECD (2010), OECD Reviews of Regulatory Reform, Risk and Regulatory Policy: Improving the Governance of Risk, OECD Publishing, Paris.
305. OECD (2010), OECD Reviews of Regulatory Reform, Australia, Towards a Seamless National Economy, OECD Publishing, Paris.
306. OECD (2011), Making the Most of Public Investment in a Tight Fiscal Environment – Multi-Level Governance Lessons from the Crisis, OECD Publishing, Paris.
307. OECD (2011), Competition Assessment Toolkit: Principles, OECD Publishing, Paris, available at www.oecd.org/competition/toolkit.
308. OECD (2011), Competition Assessment Toolkit: Guidance, OECD Publishing, Paris. available at www.oecd.org/competition/toolkit.
309. OECD (2011), Regulatory Policy and Governance: Supporting Economic Growth and Serving the Public Interest, OECD Publishing, Paris.
310. OECD, (2012), A Review of Selected Impact Assessment Systems in OECD Countries and the European Commission, OECD Publishing, Paris. [http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Sustainability%20in%20impact%20assessment%20SG-SD\(2011\)6-FINAL.pdf](http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/Sustainability%20in%20impact%20assessment%20SG-SD(2011)6-FINAL.pdf)
311. OECD, (2012), Better Regulation in Europe: Greece: 2012, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/better-regulation-in-europe-greece.htm>

312. OECD, (2014), Measuring and Reducing Administrative Burdens in Greece: 2014, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/measurement-and-reduction-of-administrative-burdens-in-greece.htm>
313. OECD (2015), OECD Regulatory Policy Outlook 2015, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264238770-en>

Πηγές από Ηνωμένο Βασίλειο

314. House of Commons, White Paper, Lifting the Burden, Cmnd 9751, 1985.
315. White Paper, Building Business – Not Barriers, Cmnd 9794, 1986.
316. Better Regulation Task Force (BRTF), (1999) Good Policy Making: A guide to regulatory impact assessment, London, Cabinet Office.
317. Better Regulation Task Force (BRTF), (2000), Alternatives to State Regulation.
318. Better Regulation Task Force (BRTF), (2000) Principles of Good Regulation.
319. Better Regulation Task Force (BRTF), (2005) Regulation – Less is More. Reducing Burdens, Improving Outcomes, (available at <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.self-and-co-regulation-literature>).
320. Regulatory Reform: the Government's Action Plan, 10 December 2003 (available at <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20050301192907/cabinet-office.gov.uk/regulation/rrap/index.asp>)

321. RIU, (2003) Better Policy Making: A Guide to Regulatory Impact Assessment (available at http://www.dei.gov.ba/bih_i_eu/RIA_u_BiH/default.aspx?id=6595&langTag=bs-BA).
322. Regulatory impact assessments: guidance for government departments (2014), <https://www.gov.uk/government/collections/impact-assessments-guidance-for-government-departments>
323. CPB, Reducing the administrative burden in the European Union, Amsterdam, 2004
324. National Audit Office (NAO) (2005), Evaluation of Regulatory Impact Assessments Compendium Report 2004-05 (HC 341 Session 2004-2005).
325. Evaluation of Regulatory Impact Assessments Compendium Report 2003-04 (HC 358 Session 2003-04).
326. RIU, Transposition Guide: How to Implement European Directives Effectively (available at <http://www.cabinet-office.gov.uk/regulation/docs/europe/pdf/tpguide.pdf>).
327. UK Cabinet Office, Opportunity for All in a World of Change, White Paper On Enterprise, Skills And Innovation, 2001 (available at <http://www.dti.gov.uk/opportunityforall>).
328. UK Treasury, Green Book: Appraisal and Evaluation in Central Government, 2003 (available at http://www.hm-treasury.gov.uk/media/05553/Green_Book_03.pdf).
329. «Better Policy Making and Regulatory Impact Assessment», <http://cabinet-office.gov.uk/regulation/scrutiny/docs/riacondoc.doc>

330. «Good Policy Making: A Guide to Regulatory Impact Assessment, The Cabinet Office, Regulatory Impact Unit, Cabinet Office

Πηγές από Ευρωπαϊκή Ένωση

331. Council conclusions on smart regulation, Competitiveness Council, 29 May 2013 (available at <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9533-2013-INIT/en/pdf>)
332. Council conclusions on smart regulation, Competitiveness Council, 4 October 2013 (available at <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13919-2013-INIT/en/pdf>)
333. Council conclusions on smart regulation, Competitiveness Council, 4 December 2014 (available at http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/intm/146029.pdf)
334. Council (2015), Letter to the Commission on the Council's priorities in view of the IIA, 28 April 2015 (Available at <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8294-2015-INIT/en/pdf>)
335. General Affairs Council meeting, 23 June 2015 (available at <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2015/06/23/>)
336. General Affairs Council meeting, 15 March 2016, (available at <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2016/03/14/>)
337. European Commission (1996), Communication of 6 November 1996, COM(96)559 (Report of the Commission on the SLIM Pilot Project).

338. European Commission (2001), White Paper on European Governance, COM(2001)727, 25 July 2001.
339. Mandelkern Group, (2001) Final Report, 2001 (available at: http://ec.europa.eu/smart-regulation/better_regulation/documents/mandelkern_report.pdf).
340. European Commission (2002), Action Plan on Simplifying and improving the regulatory environment (COM(2002) 278).
341. European Commission (2002), Better Regulation Action Plan, COM(2002)278, 5 June 2002.
342. European Commission (2002), BIA Final Report, Lessons Learned and the Way Forward, Enterprise Paper No. 9, 2002 (available at http://europa.eu.int/comm/enterprise/library/enterprise-papers/pdf/enterprise_paper_09_2002.pdf).
343. European Commission (2002), Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Towards a Global Partnership for Sustainable Development, COM(2002)82, 12 February 2002.
344. European Commission (2002), Communication on impact assessment (COM(2002) 276), including internal Guidelines.
345. European Commission (2002), Communication on better monitoring of the application of community law (COM(2002) 725).
346. European Commission (2002), Communication on framework for target-based tripartite contracts (COM(2002) 709).

347. European Commission (2002), Communication on general principles and minimum standards for consultation (COM(2002)704).
348. European Commission (2002), Communication on impact assessment (COM(2002) 276), including internal Guidelines.
349. European Commission (2002), Communication on operating framework for the European Regulatory Agencies (COM(2002) 718).
350. European Commission (2002), Communication on proposal for a new comitology decision (COM(2002) 719).
351. European Commission (2002), Communication on Simplifying and improving the regulatory environment (COM(2002) 278).
352. European Commission (2002), Communication on the collection and use of expertise (COM(2002) 713).
353. European Commission (2002), Preparatory Work for the White Paper, 2002.
354. European Commission (2002), Recommendations for Actions to Member States for Inclusion in their Lisbon Programmes, COM(2005)24, companion document, 3 February 2005.
355. European Commission (2002), Report 'Better Lawmaking 2004', COM(2005)98, 21 March 2005 ('Simplification of the acquis remains a top priority, in particular for the Lisbon strategy').
356. European Commission (2002), reports on the SLIM project, 2005 (available at http://europa.eu.int/comm/internal_market/simplification/index_en.htm#slim).

357. European Commission (2004), Annual Evaluation Review 2004 –Overview of the Commission’s Findings and Activities, SEC(2005)587, 2005.
358. European Commission (2004), Staff Working Paper, Impact Assessment: Next Steps - In Support of Competitiveness and Sustainable Development, SEC(2004)1377, 2004.
359. European Commission (2005), A Handbook for Impact Assessment in the Commission - How to do an Impact Assessment, 2005.
360. European Commission (2005), Better Regulation for Growth and Jobs in the European Union, COM(2005)97, 16 March 2005.
361. European Commission (2005), Communication on the Outcome of the screening of legislative proposals pending before the legislator, COM(2005)462, 27 September 2005.
362. European Commission (2005), Communication to the Spring European Council on ‘Working together for Growth and Jobs – A New Start for the Lisbon Strategy’, COM(2005)24, 2 February 2005.
363. European Commission (2005), Enterprise DG, Final Report of the Pilot Project ‘Ex-Post Evaluation of EC Legislation and its Burden on Business’, 2005.
364. European Commission (2005), Impact Assessment Guidelines, SEC(2005)791, 15 June 2005.
365. European Commission (2005), Staff Working Paper, Annex to the 2005 Communication on Better Regulation for Growth and Jobs in the European Union, Minimizing Administrative Costs Imposed by Legislation, Detailed Outline of a Possible EU Net Administrative Cost Model, SEC(2005)175, 16 March 2005.

366. European Commission (2005), Staff Working Paper, The Economic Costs of Non-Lisbon, SEC(2005)385, 15 March 2005.
367. European Commission (2009), Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses, European Economy 7, 2009, at 21. Available at http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf.
368. European Commission Impact Assessment Guidelines.
369. European Commission (2009), Assessing the Costs and Benefits of Regulation (study to support the revision of the 2009 Guidelines)
370. European Commission Impact Assessment Guidelines (2009): Annexes 1-13.
371. European Commission Impact Assessment Guidelines (2009): Annex 14: Best Practice Library.
372. European Commission (2010), Communication on 'Smart Regulation in the European Union', COM(2010)543, 11 October 2010.
373. European Commission (2011), Operational Guidance on taking account of Fundamental Rights in Commission Impact Assessments (DG Justice and citizens' rights)
374. European Commission, (2012), Changes to 2005 Impact Assessment Guidelines European Commission Operational Guidelines to Assess Impacts on Micro-Enterprises (Secretariat General + DG Enterprise and Industry)
375. European Commission, (2012) Operational Guidance for Assessing Impacts on Sectoral Competitiveness within the Commission Impact Assessment System -

A 'Competitiveness Proofing' Toolkit for use in Impact Assessments (DG Enterprise and Industry)

376. European Commission (2012), Communication 'EU regulatory Fitness' - COM(2012)746.
377. European Commission, (2015), Communication from the Commission to European Parliament and the Council, Proposal for an Interinstitutional Agreement on Better Regulation, COM(2015) 216 final.
378. European Court of Auditors (2010), Impact Assessment in the EU Institutions: do they support decision-making? Special Report 3/2010, Report on Impact Assessments in the EU Institutions, http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/docs/coa_report_3_2010_en.pdf
379. European Parliament (2001), Report on the Commission White Paper on European Governance, A5-0399/2001, adopted by the European Parliament on 29 November 2001, OJ C 153E, 27 June 2002, pp. 314-322.
380. European Parliament, (2002), Report on the Commission White Paper on European Governance, A5-0399/2001, adopted by the European Parliament on 29 November 2001, OJ C 153E, 27 June 2002, pp. 314-322.
381. European Parliament, (2004), 'Protocol on the application of the principles of subsidiarity and proportionality', OJ C310/207, 16 December 2004.
382. European Parliament (2004), 'Protocol on the application of the principles of subsidiarity and proportionality', OJ C310/207, 16 December 2004.
383. European Parliament (2004), Resolution 2004/A5-0221, 24 March 2004. European Commission Better Regulation guidelines

384. European Parliament, (2011), Comparative study on the purpose, scope and procedures of impact assessments carried out in the Member States of the EU, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/453179/IPOL-JURI_ET\(2011\)453179_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/453179/IPOL-JURI_ET(2011)453179_EN.pdf)
385. European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission, (2003) Interinstitutional agreement between the European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission on Better Law-Making, OJ C321, 31.12.2003, p. 1.
386. European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission (2005), Interinstitutional common approach to impact Assessment. Available at http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/ia_in_other/docs/ii_common_approach_to_ia_en.pdf)
387. Inter-Institutional Agreement between the European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission on Better Lawmaking (2016), OJ L 123/ 12 May 2016, 13 April 2016, available at <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:123:FULL&from=EN>
388. Evaluation Partnership, (2007), External Evaluation of the Commission's Impact Assessment System, http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/key_docs/docs/tep_eias_final_report.pdf
389. EVIA (Evaluating Integrated Impact Assessment) (2008), Improving the Practise of Impact Assessment, Final Report, February, available at <http://userpage.fu-berlin.de/ffu/evia/>

390. Irish, Dutch, Luxembourg, UK, Austrian and Finnish Presidencies of the European Union, (2004), Joint statement on Advancing Regulatory Reform in Europe, 7 December 2004.
391. DEBR (ad hoc group of Directors and Experts on Better Regulation) (2003), Report to the Ministers responsible for Public Administration in the EU member states on the progress of the implementation of the Mandelkern Report's Action Plan on Better Regulation, Athens.

Ελληνική βιβλιογραφία

392. Βενιζέλος, Ε. (1991), *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, Παρατηρητής - Θεσσαλονίκη.
393. Βέπτας, Ν. και Κατσουλάκος Γ. (2004), *Πολιτική Ανταγωνισμού & Ρυθμιστική Πολιτική: Τα Οικονομικά των Ρυθμιστικών Παρεμβάσεων σε Αγορές με Μονοπωλιακή Δύναμη*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.
394. Γαζής, Α. Α. (1965) Νομική σκέψις και μέθοδος αυτής. Αθήναι: [χ.ό.].
395. Γαζής, Α. Α. (1980), «Πώς σκέπτεται ο νομοθέτης», εις: Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Τσάτσο, Αθήναι, σ. 489-509.
396. Γέμτος, Π. Α. (2001), *Οικονομία και δίκαιο: Οικονομική ανάλυση βασικών θεσμών του ιδιωτικού δικαίου* / Αθήνα : Σάκκουλας Αντ. Ν.
397. Δελλής Γ. (2018), *Δήμος και Αγορά, Το Δημόσιο Δίκαιο «Αλλιώς», με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης*, Πολιτεία.
398. ΔιαΝεοσις (2016), Σωτηρόπουλος Δ. Χριστόπουλος Λ., *Πολυνομία και Κακονομία στην Ελλάδα*, <http://www.dianeosis.org/research/polynomia-kai-kakonomia/>

399. Θεοδωρόπουλος, Σ. (2006), *Οικονομικά της Ρύθμισης, Θεωρία και Πολιτική των Διαρθρωτικών Αλλαγών και Μεταρρυθμίσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
400. Καραγιώργας, Δ. Π. (1979), *Δημόσια Οικονομική Ι. Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
401. Καραμπάτζος, Α. (2016), *Ιδιωτική αυτονομία και προστασία του καταναλωτή – Μία συμβολή στην συμπεριφορική οικονομική ανάλυση του δικαίου*, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα.
402. Καρκατσούλης Π., (1990), *Η νομοθέτηση ως επιστήμη*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα.
403. Καρκατσούλης Π., (2004) *Το Κράτος σε Μετάβαση, Από τη Διοικητική Μεταρρύθμιση και το Δημόσιο Management στη Διακυβέρνηση*, Εκδ. Σιδέρη.
404. Καρκατσούλης Π.,(2009) *Παρελθόν, παρόν και μέλλον της Καλής Νομοθέτησης στην Ελλάδα, Φιλελεύθερη Έμφαση, αφιέρωμα Νομοθεσία και Διακυβέρνηση : Η Κανονιστική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα*, τ. 38 .
405. Καρκατσούλης Π., (2010) *Αρχές Καλής Νομοθέτησης, Σημειώσεις Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Εθνικής Σχολής Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Αθήνα.
406. Λαδής Σ.-Νταλάκου Β. (2010), *Ανάλυση δημόσιας πολιτικής*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
407. Μακρυδημήτρης Α., Πραβίτα Μ.Η., (2009) *‘Η Κανονιστική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα’, Φιλελεύθερη Διακυβέρνηση*.
408. Μακρυδημήτρης, Α. και Μιχαλόπουλος, Ν. (2000) *Εκθέσεις Εμπειρογνομημάτων για τη Δημόσια Διοίκηση 1980-1988* (επιμ.) Αθήνα: Παπαζήσης.

409. Μητσόπουλος Μ. και Πελαγίδης Θ. (2012), *Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα*, εκδόσεις Ψυχογιός.
410. Ναλπαντίδου, Σ. και Χατζής Α. Ν., (2008), 'Η Ανάλυση Επιπτώσεων των Κανονιστικών Ρυθμίσεων', *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου* 21: 33-95.
411. Ναλπαντίδου, Σ. και Χατζής Α. Ν. (2010), 'Η Θεωρία της Ρύθμισης', *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης* 16: 133-163
412. Παραράς Π. (1981), *Αι πράξεις νομοθετικού περιεχομένου του Προέδρου της Δημοκρατίας*, Αθήνα, *passim*
413. Παραράς Π., (1985) *Σύνταγμα 1975 – Corpus*, Τόμος Ι, άρθρα 1-50, εκδ. Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1985
414. Παραράς Π., (1985) *Σύνταγμα 1975 – Corpus*, Τόμος ΙΙ, άρθρα 51-80, εκδ. Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1985
415. Πελαγίδης, Θ., (2005), *Η Εμπλοκή των Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα: Μια Αποτίμηση του Εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
416. Σπηλιωτόπουλος, Ε. (2010), *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
417. Χατζής, Α. Ν. (2008), 'Ο Θανατηφόρος Συνδυασμός (Όταν το Δίκαιο Συνάντησε τα Οικονομικά)', *Cogito* 8: 49-51.
418. Χατζής, Α. Ν. (2011), 'Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου' (Πανεπιστημιακές Σημειώσεις). Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών/Τμήμα Νομικής.

419. Χατζής, Α.Ν. (2011), 'Πολιτική Χωρίς Ρομαντισμό: Διανεμητικές Συσπειρώσεις και Προσοδοθηρία', στον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Πέτρο Ι. Παραρά. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
420. Χρυσόγονος Κ. Χ. (2013), *Η καταστρατήγηση του Συντάγματος στην εποχή των μνημονιών*, Αθήνα, εκδόσεις Λιβάνη.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.worldbank.org>

<https://www.gov.uk>

<http://europa.eu>

<http://www.oecd.org>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://www.un.org>

<http://www.europarl.europa.eu>

<http://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>

<https://www.mercatus.org/tags/regulation>

http://www.whitehouse.gov/omb/inforeg_default

<http://www.hellenicparliament.gr/en/>

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20050301192907/http://cabinetoffice.gov.uk/regulation/role/index.asp>

<http://www.ggk.gov.gr/>

www.diavgeia.gov.gr

www.e-themis.gov.gr

www.reginfo.gov

www.regulations.gov

www.opengov.gr

<http://www.gspa.gr>